

KYÖSTI SALOVAARA

2112

ANTIUTOPIA

SALOVAARA/HELSINKI

2112

KYÖSTI SALOVAARA

2112

ANTIUTOPIA

SALOVAARA/HELSINKI

© 2012, 2013 Kyösti Salovaara

Teosta saa vapaasti tulostaa, kopioida ja monistaa, kunhan tekijän tiedot säilytetään, eikä kopioita tai tulosteita käytetä kaupallisiin tarkoituksiin.

Salovaara/Helsinki

kyosti.salovaara@gmail.com

www.toviadesign.fi/salovaara

Ulkoasu: Tovia Design Oy | Olli Turunen

Kansien valokuvat: Olli Turunen

Verkkojulkaisu

V1.1

Muoto: PDF

ISBN 978-952-93-0852-1

Sisällys

I OSA

Eräänä kauniina kesäpäivänä kävelin Senaatintorin poikki.....	11
Polyesteriministeri (tai Eikka Eikka).....	21
Kotona keitin espresson ja muistelin kokouksen kulkua <i>(tässä luvussa on mukana kuivaa tieteellistä asiaa jonka yli lukija voi halutessaan hypätä)</i> ..	35
Ahven Walewskaa Laivanvarustajankadulla	45
Sääli Alvar Aaltoa	54
Elämän fraktaaleja.....	70

II OSA

Tiistaina 2.8.2112	80
Hetki ihmisenä suvi-illassa	92
Keltainen Fiat ja Pedro Zaragozan Vespa	99
Aavekaupunki, tissevä poliitikko ja kansalliskirjailijoita	115
Pellettitaivas	125
Olenko minä paha mies?	131
Ja tuuli nousee.....	139

III OSA

Kinkkusämpylä, onko liha lihaa?	152
Päivällinen Sianniskassa.....	158
”Blues sopii silmiisi”	170
Institute of Intellect	179
Tarkoin varjellut salaisuudet.....	187
Syntymättömät lapset vaikenevat	195
Sivilisaation vihreä säde	203
Lopullinen ratkaisu	217

I OSA

"MIKSI MUISTAMME MENNEISYYDEN MUTTA EMME TULEVAISUUTTA?
LUONNONLAIT EIVÄT TEE EROA MENNEISYYDEN JA TULEVAISUUDEN
VÄLILLÄ."

— STEPHEN HAWKING: AJAN LYHYT HISTORIA, 1988

Eräänä kauniina kesäpäivänä kävelin Senaatintorin poikki

un eräänä kauniina kesäpäivänä kävelin Senaattoritontorin poikki, en aavistanut millaiseen seikkailuun joudun.

Sana ”seikkailu” kuulostaa helppohintaiselta, mutta käytän sitä ja liioittelen, koska tavallisen ihmisen tavallisessa elämässä tällainen tapahtumasarja aivan ilmeisesti on seikkailu.

Ja siksi, nimenomaan siksi että pidän itseäni tavallisena ihmisenä, minua jännitti ministeri Virran tapaaminen; jännitti koska en tiennyt miksi minut oli kutsuttu Yhteisen edun ministeriöön (yem) ja semmin kun, kuten kaikki tietävät, Yhteisen edun ministerillä on nykyään enemmän valtaa kuin pääministerillä tai valtionvarainministerillä. Vallan kammareihin pitää astua nöyränä.

Yhteinen etu, isolla tai pienellä kirjoitettuna määrittelee mitä valtakunnassa – ja tietenkin koko maailmassa – tapahtuu. Yhteisen edun Suomessa hallituksen ja instituutioiden valtarakenne ei muistuta pyramidia vaan toistensa sisään sulkeutuvia ympyröitä, joiden keskellä sykkii YE-ministeriö esikuntineen. Koska sama kuvio toistuu kaikkialla kaikissa organisaatioissa, jokainen tajuaa kuinka keskitettyä ja yhteen suuntaan ajavaa (paremminkin: ajautuvaa) vallankäyttö on.

Toisaalta, järjestelmän rakenteesta seuraa tietynlainen pehmeä reunoille liukeneva ja omaehtoiseksi ”haluan-en-halua” muuttuva vallankäyttö, sillä ketään ei ruoskita syömään – tämä banaalina ja epämääräisenä esimerkkinä – pakolla raakoja vihanneksia tai kul-

kemaan kymmenen vuotta vanhoissa kengissä, välttämään levyjen kuuntelemista tai kirjojen lukemista; ei, jokainen yksilö saa tehdä mitä haluaa, mutta kaiken mitä hän tekee, yhteiskunta kalkyloi energian kulutuksen ja hiilijäljen vahinkopisteinä, joita on käytettävissä määrä määrä ja joita käytetään niin, että yhteinen etu toteutuu maksimaalisesti ja optimoidusti. Paremmin en osaa tätä virkamieskielellä kuvata. Joskus kieli pettää; sanot jotakin eikä kukaan ymmärrä mitä haluat sanoa.

Ihmisen sielua ei punnita, mutta hänen tekojensa jäljet kyllä. Ne mitataan, lasketaan, arvioidaan. Sielusta et ole päällisin puolin velkaa muille, mutta jalanjäljistä joudut tekemään tiliä.

Niinpä YE-dogmi muistuttaa tiukkaa uskonnollisuutta ja kovaa kommunismia siinä, että sielu ja ihmisen teot katsotaan toistensa peilikuvaksi. Ihmispolon sielu kituu tekojen vankilassa, mutta onko niin todella? Onko se totta? Voisiko ajatuksen erottaa teosta? Onko tekeminen tahtomista vai tahtominen tekemistä? Onko sielu teon referenssi? Onko aivot kone vai henki? Missä menee koneen ja hengen raja? Missä vaistot muuttuvat harkituksi toiminnaksi? Jos teen jotakin, olenko johdatettu siihen sisältäpäin vai ulkoa?

Olen tietoinen eläin, sinä myös, joten...

No, arkielämän käytännöt YE-Suomessa osataan ulkoa, joten niihin ei kannata syventyä enempää eikä kuluttaa sanoja tai lauseita, vaan säästää ne parempaan käyttöön. Hassua: onko minut aivopesity kuvittelemaan, että myös sanat järkyttävät hiilistasapainoa? Tai toisinpäin: jos sanat eivät kuluta energiaa eivätkä tuhlaa hiiltä, niin mitä ne oikeastaan ovat? Nimittäin, kai ne jotakin ovat. Eivät olemattomia. Luulisi että ainakin sanojen merkitykset kietoutuvat hiilinielujen todellisuuteen. Kiehtova ajatus: merkitys on jotain konkreettista jota voin kosketella.

En kuitenkaan luennoi yhteisen edun yksityiskohdista. Vaikka koululaitos ei nykyään, ei enää, kannusta luonnontieteisiin eikä opeta korkeampaa matematiikkaa, niin vähälläkin aritmetiikalla osaan laskea niin kuin jokainen meistä, että jos yritän ostaa vaikkapa kaksikymmentä romaania vuodessa, tulen käyttäneeksi hiilipisteistäni niin

paljon, että saan syötävää vain joka toinen päivä (suunnilleen), joten syödäkö vai lukea ei ole kysymys mietittäväksi.

Mutta kirjojen ostaminen on muutenkin teoreettinen esimerkki, sillä eihän meillä oikeastaan enää paineta kirjoja. Toki niitä voi ostaa, jos uskaltaa ottaa riskejä, epämääräisistä ”samizdat”-divareista, joissa ei lasketa hiilipisteitä; joissa ei kysytä ostokorttia ja jotka vältteläkseen sisäministeriön YE-sekuriittoja vaihtavat jatkuvasti paikkaa ja nimeä. Virallisia kirjakauppoja Suomessa tai Helsingissä on muutama eikä niihin juurikaan ole menemistä.

Parempi esimerkki on yhden CD:n ostaminen, sillä se kuluttaa noin yhden päiväannoksen verran hiilipisteitä. Kansalaisen hiilitili perustuu kymmeneen pääkategoriaan (esim. syöminen, liikkuminen, asuminen, pukeutuminen jne.) joiden sisällä on lukematon määrä alaluokkia. Jos vaihdan hiilen kulutusposteita pääkategorioiden yli, menetän vaihdossa rutkasti enemmän kuin että vaihtaisin kategorian sisällä.

Maissipiiraan vaihtaminen ohraleipään on OK, leivän vaihtaminen äänileivityyn syö miestä kuin toteutumaton unelma. Toisaalta: onko minulla pitkään aikaan ollut unelmia? Joskus ajattelen että unelmat ovat ylellisyyttä johon minulla ei ole varaa. Unelma edellyttää, että uskoo ylihuomisen jälkeisen elämään.

Mutta täytyy selvittää, että olen jossain määrin etuoikeutettu, koska ammattiini kuuluu lukeminen eikä se eivätkä kirjat, varsinkaan kirjastossa luettuina, vähennä leipäpisteitä. Kuinka niin? Miksi minä pääsen kirjastoihin, joiden ovet pysyvät suljettuina tavalliselta helsinkiläiseltä? Eikä minun tarvitse lukea salaa. Kömpiä ullakkokomeroon kynttilän ja kirjan kanssa niin kuin äitini kertoi tehneensä.

Tosiaan, anteeksi huomaamattomuuteni, minun täytyy kertoa vähän enemmän itsestäni. Voitte kutsua minua Jösseksi, vaikka nimeni on Gustav Hjort. Opetan Helsingin yliopistossa poliittista historiaa ja vuoden 2017 Yhteisen edun vallankumousta. Huomaan suurentelevani opettajan roolia, sillä viime vuosina kurssien oppilasmäärät ovat vähentyneet, joten en tiedä kuinka kauan saan pitää toimeni. Poikani Jakob väittää, että yliopistolla kiertää epävirallisena ohjeena nuorille opiskelijoille kehoitus välttää historian kursseja. Yhteisen edun yhteis-

kunta katsoo ”uljaasti” (huomaattehan lainausmerkit) eteenpäin eikä rakentele utopioita menneisyyden peruutuspeilistä. En tiedä onko Jakob oikeassa, mutta voi olla, että on ja jos on ja jos opetus yliopistolla loppuu, olen aika lailla pulassa. Dosenttien ja lehtoreiden turvaverkko on harvempi kuin mittaamaton avaruus galaksien välissä. Alkuräjähdyksen taustaa en haluaisi joutua kuuntelemaan.

Käytin äsken sanaa ”peruutuspeili”, virallisesti sitä taidettiin joskus kutsua taustapeiliksi. Peruutuspeili saattaa olla outo ilmaisu, enkä ryhdy määrittelemään ”esinettä” kattavasti – kerron vain että henkilöautossa kuljettajalla on silmiensä edessä vinosti oikealla, auton kattoon ripustettuna peili, josta hän voi tarkkailla liikennettä auton peräpuolella, siis sillä suunnalla mistä hän on tulossa. Miksi se on tärkeää, on toinen juttu, osittain fysikaalismekaaninen ja osittain filosofinen ja kaiken kaikkiaan monimutkainen selitettäväksi.

Mutta koska vain harvat meistä ovat päässeet ajamaan henkilöautoa, tästä kannattaa kuitenkin puhua. Kun ajaja katsoo peruutuspeiliin, hänen ei ole tarkoitus katsella itseään, omia kasvojaan, ei silmiä, hiuksia eikä huulia, vaan takana tulevaa liikennevirtaa, menneisyyttä jos metaforien parkkipaikalle seisautetaan. Automies kuitenkin tietää, että joku takana tuleva auto voi kiihdyttää hänen rinnalleen ja pyyhältää kovalla vauhdilla ohi. Miten metaforan silloin käy? Mielenkiintoinen ajatus, jota saattaisi pyöritellä pitempään. Voiko menneisyys saada nykyhetken kiinni ja ajaa ohi? Jos – niin mitä silloin tapahtuu?

Luulen että Einstein olisi pitänyt moista ohitusta mahdottomana.

Historiasta muuten tulee mieleen, että sukunimeni Hjort palautuu ainakin 1500-luvulle, mutta eräs suvun iso...isoisistäni suomensi sen 1900-luvun vaihteessa kun Suomessa nimiä suomennettiin, enkä valota sitä kovin paljoa, mutta sen verran kerron, että hän oli silloisen sosialidemokraattisen puolueen jyrkemman siiven kulkija, kapi-nallinen ja Jyväskylän punakaartin perustajia. En mene tuohon syvemmälle, koska kanssaihmiset tuskin tietävät mitä sosialidemokratia tai puolue tai punakaarti tarkoittaa, eikä ole tarkoitus kertoa niistä, ja hyvä niin, sillä tieto lisää tuskaa, kuten ihmisillä oli ennen vanhaan tapana sanoa. YE-maailmassa meidän tuskaamme on pyritty vä-

hentämään. Joka tapauksessa isäni isä palasi suvun vanhaan nimeen runsaat sata vuotta myöhemmin, noin vuonna 2030 enkä tiedä miksi hän teki. Ehkäpä Hjort tuntui globaalimmalta kuin suomalainen nimi. Mutta koska yhteisen edun maailma on vain lokaalisti globaali eikä tavallisella kansalaisella ole mitään yhteyksiä rajojen yli, isoisä tarttui hetkeensä monta vuotta myöhässä. Rajaton ja rajallinen, reunaton ja reunallinen – sellaisessa maailmassa me elämme.

Ettei tämä mene lörpöttelyksi, kerron vielä, että olen yli neljävitonen hetero mies mikä tarkoittaa, että minun on osallistuttava erotiikkapreventiiohjelmaan (E-ohjelma, kansan suussa eunukkiprotokolla). Tällä ei ole merkitystä muuten kuin siinä mielessä, että kun kuvailen ”seikkailullani” tapaamiani naisia, niin olen väistämättä tasapuolinen tai neutraali arvioinneissani, koska kerran puolella saamani erotiikkapreventiivipistokset laimentavat vastakkaiseen sukupuoleen kohdistuvan halun.

Lukeneena miehenä tiedän mitä haluamisen haluaminen on ja miltä se tuntuu. Historian lisäksi oman egon analysointi on minun leipälajiani, siitä huolimatta että YE-Suomessa historian ajatellaan loppuneen noin vuoteen 2030. Monien mielestä vuosi 2017 on Suomen vuosi nolla. Siitä eteenpäin alkoi hiilivapaa nykyisyys. Ei tietenkään salamaniskusta vaan... ja yhtä kaikki virallinen Suomi katsootaaksepäin vain silloin, kun se haluaa kertoa kuinka kauheaa tuhlausta menneisyys oli.

Historia ja tuhlaus ovat nykykielessä synonyymejä.

Egoani en ole vielä kalunnut ihan loppuun.

Kävellessäni Senaatorintorin poikki minua jännitti ministeri Virran tapaaminen eikä vähiten siksi, että en tiennyt mitä hän halusi.

Aurinko paistoi klinisen kirkkaalta taivaalta. Oli juhannusviikko. Lämpötila lähenteli kahtakymmentä, mutta auringosta huolimatta ilma tuntui viileältä, aivan kuin auringon säteet eivät enää lämmittäisi. Kirkas valo oli jäljellä, ei muuta. Tori oli autio, sen kivetyks epätasainen, ja mukulakivet olivat siellä täällä kokonaan pois paikoiltaan. Heikkonäköinen tai humalainen olisi helposti kompastunut torilla kävellessään. Mieleeni juolahti, että ehkäpä tuo äsken mainittu suvun

kantaisä, joka siis suomensi Hjort nimen, saattoi Helsingissä asua työkennellä torilla korjailemassa mukulakivipinnoitusta, sillä hän oli alkuperäiseltä ammatiltaan kivenhakkaaja jos kohta myöhemmin käytti myös keksijän tittelä. Kun hänet tuomittiin valtiopetoksesta, ei keksijän ”ammatti” kuitenkaan kelvannut oikeusistuimelle. Keksiminen taisi kuulostaa jotenkin hulttiomaiselta.

Kaarlo E. Hjort kuoli Tammisaaren vankileirillä. Hänelle langetettiin ankara tuomio, koska mies johti Jyväskylän poliisilaitoksen valtausta kansalaissodan aikana. Hän oli muutenkin jyrkkä mies, sillä hän kielsi jo nuorena aviomiehenä kirjoittamassaan testamentissa mahdollisesti leskeksi jäävää vaimoaan menemästä naimisiin porvarin kanssa – jos niin kävisi, vaimon pitäisi luovuttaa lapsensa punikiperheen kasvatettavaksi. Leski ei mennyt uusiin naimisiin eikä lapsia tarvinnut luovuttaa ”oikeaoppisten” ihmisten perheeseen. Jos hän olisi mennyt, ehkä minäkin olisin jotain muuta kuin nyt olen. Jos minä olisin jotain muuta kuin mitä olen, tämä tarina olisi toisenlainen.

Mutta haluatteko, että olen täsmällinen?

No hyvä, ei Hjort testamenttia kirjoittaessaan ollut virallisesti naimisissa, koska ateisti pääsi naimisiin ilman kirkon siunausta vasta vuonna 1918. Hjort ja hänen ”kihlattunsa”, kolmen lapsen äiti, olivat silloin kansakuntamme ensimmäisiä siviilivihittyjä. Heidät vihittiin helmikuun toisena päivänä. Historia kohisi ympärillä. Muutama päivä aikaisemmin punainen lyhty nousi Helsingin työväentalon torniin. Ja muutama päivä myöhemmin Jyväskylässä alettiin pidättää punaisia. Tämä oli viimeinen helmikuu Kalle Hjortin elämässä. Hänen leskensä papereista löytyi Pietari Salmenojan kirjoittama runo ensimmäisille siviilivihityille, heitä oli neljä paria joista Kalle ja hänen vaimonsa yksi. Runossa sanottiin, että se joka ei tyytynyt kirkon panttiin ja pahimpaan pannaan, ”sitä kiros kirkko sitä vainos mustatakki, / kintereille kiipesi ja nalkutti kuin rakki”. Runon nimenä oli ”Uran aukaisijoille – Hääpäivänä 1.2.1918”. Se ylisti vaimoa joka ”kestää joukon ivan, pilkan pistoinensa/ marttyyrinä unohtaan oman minuutensa” ja miestä joka seisoo omaa ”tyhmää aikakautaan päätään pitempänä”.

Kun luin runon ensimmäisen kerran, mistä se löytyikin, jokin liikahti sielussani, jokin mitä yritin tavoittaa mutta joka pakeni... pakahduttava yhteisyyden tunne tai usko että ihminen pystyy murtamaan kahleensa. Kunpa minä olisin perinyt heiltä edes vähän uhmamieltä. Tai mieltä asettua poikkiteloin silloin kun asia niin vaatii.

Sittemmin, ja kuitenkin kauan sitten turistibussit täyttivät Senaa-tintorin ja ulkomaalaiset seisoivat venäläisen keisarin patsaan vieressä valokuvaten toisiaan ja takana kohoavaa kirkkoa. Sen jälkeen kun massaturismi loppui ja matkustelu näivettyi yksittäisten ihmisten hiilipisteytetyksi kuljeskeluksi paikasta toiseen, torin ilme muuttui, koska viranomaiset antoivat sen rappeutua, ja vain historiaa kohtaan tunnettu häveliäisyys esti torin kaavoittamisen asumiskäyttöön ja korkeiden penrosetornien rakentamisen keskelle Helsinkiä. Mutta ehkä sekin päivä tulee, sillä Helsingin asuttaminen on yhä kesken, vaikka kuulemma loppusuoralla. Fennomaanit ovat kadonneet historian hämärään. Tilalle ovat tulleet lipevät metropolimaanikot.

Jos kehtaisin, huudahtaisin että herra meitä varjele!

Seisahduin keisarin patsaan viereen. Sen pää oli poissa, väkivaltaisesti ja rumasti katkaistu. Kalalokki kuikuili torson rosoisilla hartioilla. Se tarkkaili tyhjää toria. Pään leikanneita huligaaneja ei ole saatu kiinni eikä kenelläkään ole riittänyt puhtia patsaan korjaamiseen. Patsaalla oli tärkeä merkitys Suomen menneisyydessä, mutta koska viranomaiset eivät tunnista sitä, sen merkitystä, niin en vouhota asiasta, en nyt, mutta ehkä syksyn luennoilla sitten jos niitä vielä tulee.

Tuomiokirkon rappusilla istui baskeripäinen mies. Hän katseli minua. Mies nousi seisomaan. Pitkä musta takki tuntui liioittelulta vaikka viileää olikin. Mustan baskerin etureunassa kimalsi kokardi tai ehkä se oli vain pinssi, jolla mies viestitti persoonallisuuttaan. "Olen oman tieni kulkija" tai "Rakastan maailmaa" tai "Onni on vihata itseään" tai jotain muuta pinssien kertomaa. Olen syvälinen, tiedän sen. Joskus saan kuohuvan olutlasin eteeni ja osaan katsoa pohjaan asti.

Kun baskeripäinen mies lähti laskeutumaan minua kohti jatkoin matkaani.

Kuulin askeleet, mutta en pysähtynyt ehkä kääntynyt. Minusta tuntui että mies saavutti minua askel askeleelta. Entisen valtioneuvoston linnan keskimmaisella lasiovella pysähdyin ja katsoin taakseni. Mies seisoi kymmenen metrin päässä, hän oli sytyttänyt savukkeen ja puhalsi savupilven ilmaan. Tupakointi on Suomessa kiellettyä, mutta kurruttomia löytyy. Hän otti mustan baskerin päästään ja kaivoi olkalaukusta jotakin. En jäänyt katselemaan mitä. Yem:n sututisessa ovilasissa kerrottiin, että ministeriö on auki yhdeksästä kolmeen. Siinä ajassa ei kaiketi ehdi pestä ikkunoita. Sitä paitsi veden lämmittäminen kuluttaa energiaa eikä puhtaus ole kulutuksen väärti. Parempi hiili pivossa kuin kymmenen kirkasta ikkunaa talossa. (Latteuksia, Jösse! Voi, voi!)

Nyt oli keskipäivä, kesäkuussa, keskellä Helsinkiä.

Oli hiljaista, vaikka seisoin yli kolmen ja puolen miljoonan asukkaan metropolin sydämessä. Ihmiset osasivat – heidän täytyi – välttää liikkumista, he osasivat (heidän täytyi) minimoida hiilijälkensä. Hiljaisuus tuntui surulliselta, kunnes tajusin että erilaisten ilmastointi-apparaattien humina kuului joka puolelta; jossakin kauempana raitisikat ja ilmaradan junat kolkuttivat kiskoillaan yhtenäisenä äänitapettina. Elävää kaupunkia sittenkin! Kun hetkeä aikaisemmin puikkelehdin rautatien ilmarataa kannattavien betonipylväitten välillä Mikonkadulle, raitiovaunut ja ilmaradan veturit kolkuttivat mikä minnekin. Töt-töt-töölön, sanoi yksi. Kak-kak-kallioon pisti toinen. Pup-pup-punavuoreen julisti kolmas.

Jos kaupungin päättäjillä olisi aikanaan ollut rohkeutta rakentaa ns. keskustatunneli, raideliikenne olisi voitu upottaa sinne autoliikenteen lakattua eikä rakentaa katujen päälle toiseen kerrokseen. Viimeiset suuret investoinnit kulkuväyliin kaupunki teki 2030-luvulla, sen jälkeen kaikki on ollut ylläpitoa ja kosmeettista vaurioiden paikkailua. Joskus talvella on hupaisaa, tai oikeastaan surkuhupaisaa katsoa kun hiilipisteitä säästävät, tummiin pukeutuneet ihmislaumat talsivat lumisateessa niskat kyyryssä Mannerheimintieellä ilmajunan alapuolella vastatuuleen kohti pohjoista, samalla kun puolityhjät junanvaunut kolkuttavat käp-käp-käpylään, kak-kak-kallioon, hag-hag-haagaan, hi-hi-hiiltä-kuluu.

Hih-hih-hi-hiiltä kuluu!

Erittäin tiiviiksi rakennetut passiivitalot, toki hieman kauempana vanhasta keskustasta, perustuivat sisäilman kierrätykseen eikä sisäilman kierrätys onnistunut ilman jyrkeitä koneita. Olin kuullut että varsinaisia ilmastointilaitteita ei enää kohta tarvittaisi, sillä Helsingin keskilämpötila oli kesällä painumassa selvästi kohti 14 astetta. En ole luonnonilmiöiden asiantuntija, mutta vielä 2000-luvun taitteessa kesiä vietettiin noin kuudentoista asteen keskilämpötilassa. Nyt, nykyään yöt ovat kylmiä ja kolkkoja kuin virkamiehen uni.

En halua pilkata virkamiehiä, vaikka siltä kuulostaa, mutta sen jälkeen kun poliittiset puolueet ja kansalaisliikkeet kiellettiin, virkamiesten valta kasvoi ylitse kaiken, joten kai heitä saa edes vähän pilkata? Yliopistolla muuan kollega, joka ei tiedä historiasta mitään ja jota ei kiinnosta mikään muu kuin ruohikossa mönkivät koppakuoriaiset, moitti minua valtionhallinnon viholliseksi. ”Jonain päivänä sinä Jösse vielä kadut piruiluasi”, hän ennusti. ”Yhteistä etua pitää ymmärtää ja rakastaa. Tai ainakin sun pitää sopeutua.”

Olinhan minä yrittänyt, siitä huolimatta että sain yliopiston rehtorilta varoituksen tai ollakseni pedanttinen vakavan huomautuksen epälojaalista suhtautumisesta yhteiseen etuun. Ei minusta kuitenkaan kapinamiestä löydy vaikka kuinka raaputtaisi, ei sillä tavalla kuin mainitsemastani iso...isoiästäni, jonka kapinallisuus paljastui raaputtamattakin. Minä ansaitsin huomautukseni, mutta vaikka K. E. Hjort tuomittiin Venäjän vallan aikana kahdesti majesteettirikoksesta Vaasan linnaan eivät tuomiot tyrehtyttäneet hänen kapinallisuuttaan. Hänesä paloi jotakin mitä en osaa edes kuvitella. Hän herjasi vanhaa valtaa ja heitti kapuloita tsaarinvallan rattaisiin oman henkensä uhalla.

Olen kateellisena lukenut ihmisistä, joilla riittää sisua ja voimaa rynnätä barrikadeille. Minä ajattelen, en tee. En ryntäile, en riko. Ja kun ajattelen Kalle Hjortin kaltaisia vallankumousmiehiä, niin tietysti, samalla kun heidän rohkeuttaan voi pelkästään kunnioittaa ja ihailla, on tunnustettava että he tekivät virheitä, ja että he yrittivät väärillä konsteilla luoda unelmiensa ihannevaltion. Hjortin virhe ei koitunut ainoastaan hänen itsensä kohtaloksi vaan myös perheen. Hänen leskensä

joutui muuttamaan Jyväskylästä Suomenlahden rannikolle Kotkaan, koska valkoisessa Jyväskylässä lääkärit eivät kansalaissodan jälkeen hoitaneet punikin lapsia, niin kuin leski katkerana muisteli. Punikit järven jäälle ja konekiväärillä henki pois, niin joku valkoinen vaati.

Yksilön ja yhteisön suhde oli tuohon aikaan tulenarka ja herkkä räjähtämään. Demokratia on kaunis ajatus, mutta usein oikeassa elämässä kamppaillaan (siis kamppailtiin) siitä kuka saa määritellä sen käytännön sisällön, ei niinkään siitä mitä se perimmiltään on tai voisi olla. Kun kaiken ytimeen tuli vuoden 2017 jälkeen yhteisen edun yksikäsitteinen ja yksiarvoinen motiivi mitata ihmisen toiminta hiilikulutuksen funktiona, ei ihmisille tai instituutioille jäänyt tilaa tehdä virheitä. Ei voitu enää kilpailla demokratian määrittelyn hallitsemisesta, koska kaikki mitä tapahtuu – kaikki minkä voi arvottaa – laskeetaan kulutettuna ja säästettynä energiana. Hyvän ja pahan raja on näin ollen ratkaistu matemaattisella kaavalla eikä siihen ole kenelläkään veto-oikeutta.

Elämä kerätään taulukkoon, jonka summarivillä näkyy arvosi. Yhteinen etu on taulukoitu helvetti. Anteeksi, tiedän että joku pitää tätä paratiisina.

Kävelin avaraan ja kauniiseen halliin. Infotiskin takana istui ruma laiha nainen. Hänen villatackinsa näytti yhtä kuluneelta kuin Senaatintorin mukulakivet. Hän tarkasti henkilötodistukseni eikä hymyilyt. Nainen sanoi, että kokous pidetään huoneessa kolmekymmentäkuusi. Kolmannessa kerroksessa vai, minä kysyin. Nainen tuijotti minua kuolleen kalan silmillä ikään kuin viestittäen ettei saa olla tyhmä. Minä en ollut ja suuntasin yläkertaan vieville portaille. Menneisyys askelien alla. Entä tulevaisuus:

Kop-Kop-Kop?

Polyesteriministeri (tai Eikka Eikka)

liopistolla tottuu kaikenlaisiin kokouksiin ja varsinkin tylsiin projektipalavereihin, joihin valuu osallistujia mukaan silloin kun heille sopii ja joista väki poistuu anteeksi pyydellen: jossakin alkaa jo seuraava kokous. Usein nämä palaverit ovat melkeinpä absurdeja – eivätkä edes melkein vaan ihan – rituaaleja, joissa puhuttu kieli leijailee todellisuudesta vieraantuneena, ja joissa konkreettiset tavoitteet muuttuvat älykkäiden tai itseään älykkäinä pitävien ihmisten sumeaksi sanaheleinäksi. Epämääräisellä puheella vältetään konkreettista toimintaa. Itselläni, se täytyy myöntää, on paha tapa heittäytyä mukaan absurdiin tilanteeseen ja ekstrapoloida keskustelua sopimattomille sivupoluille, ikään kuin haluaisin pitkittää kokousta enkä joutua pois omien töideni pariin. Kun takertuu huvittaviin yksityiskohtiin, näytelmän traagisuus unohtuu. Vaikka eihän siinä ole mitään vikaa, että aikuiset ihmiset keskustelevat lämpimissä huoneissa ajan kuluksi. Parempi sekin kuin tapella torilla tai pimeissä baareissa.

Mutta Klaus Virran järjestämä kokous ei istunut tuollaiseen ennakokuvaan. Se ei ollut kaaosmainen eikä tylsä vaikka toki josain määrin absurdi. Virta tiesi mitä halusi. Hän halusi konkreettisia tuloksia määrittelemästään projektista. Hän antoi tavoitteet ja määräsi aikataulun; hänellä oli työkalu joka etenee aikataulusa tavoitteisiin.

Me olimme työkalu.

Kun saavuin rappujen nousemisesta hengästyneenä huoneeseen kolmekymmentäkuusi – joka muuten oli korkea ja komea ja jossa seinät olivat leveällä ja täynnä postikorttimaisia suuria maisematauluja – ikkunan vieressä seisoi Senaatintorille katsellen insinööriltä tai jenkkitilalta näyttävä minun ikäiseni tai vähän nuorempi villapaitamies. Hänellä oli lyhyt tukka, ohutsankaiset silmälasit ja kaidat kasvot särmikkäine huulineen.

Jokin Dirk Chaimissa sai luottamaan mieheen, vaikka hän ei vielä ehtinyt sanoa mitään. Sittemmin huomasin, että tekniikan tohtori Dirk Chaim, niin kuin mies itsensä esitteli, ei suhtautunut vakavasti mihinkään, paitsi luonnontieteellisiin faktoihin ja ilmiöiden lainalaisuuksiin, niistä hän ei lausunut sarkastisia kommentteja eikä kriittisiä arvioita; Dirk Chaimille kovat faktat, joita luonnontieteet ja varsinkin matematiikka tutkivat, olivat arvostelun ja spekuloinnin tuolla puolella. Hänen mielestään oli olemassa jo valmiita (ikuisia) totuuksia jotka piti vain löytää. ”Mä olen aika lailla Platonin kannalla”, Chaim sanoi vähän myöhemmin. ”Totuutta ei tarvi keksiä vaan löytää tai muistaa. Totuus ei ole kiinni ihmisistä eikä siitä mihin he uskovat, ei totuus suhdanteista riipu, perkele. Muutos ei ole mielenkiintoista vaan se mikä pysyy, ei muutu. Luonnonlait eivät tunnista aikaansa. Kun todellisuuden hämäryyden pelkistää totuudeksi, se on kirkas kuin veitsenterä. Sillä mä haluan leikata. En vahingoittaakseni vaan paljastaakseni totuuden.”

En tiedä mistä totuudesta Chaim puhui. Hän jaksoi vedota Platoniin. Joskus hän kuulosti uskottavalta, toisinaan hänen järjenjuoksunsa vaikutti sekavalta ja epäloogiselta. Vaikea sanoa oliko Chaim syvällinen vai pinnallinen. En tiedä mitä Chaim ajatteli edustamani tieteenhaaran kovuudesta ja pehmeystä eikä siitä kai koskaan tullut väitelyä meidän välillemme. Ehkä hyvä niin. Joka tapauksessa opin nopeasti arvostamaan, jopa ihailemaan Dirk Chaimin luonnontieteellisiin faktoihin kohdistamaa ehdottomuutta. Se oli kai eräänlaista absooluuttista rehellisyyttä, joka inhosi sellaisia päiväperhomaisia tokaisuja kuin että ”kaikki on suhteellista” tai että ”asia riippuu näkökulmasta” tai että ”siitä pitää vaieta mistä ei voi puhua”.

Dirk Chaimia kuunnellessa tuli hyvä olo, sillä hänen luonnontieteellinen perusnäkemyksensä ei kieltänyt humanistista ihmiskäsitystä, päinvastoin hän pyrki ”kovilla” faktoilla kuvaamaan luonnonlakien muuttumatonta kehystä, jonka sisään ihmisen rakentaa pehmeän hyvinvointinsa. ”Ei ihmisen rakentamat koneet ole humanismin esteenä”, Chaimilla oli tapana sanoa. ”Humanismi on teknologiasta siitettyä ylijäämää, sillä vain tekniikkaa rakentamalla ja käyttämällä ihminen pakenee luonnon epäoikeudenmukaisuutta ja perimmäistä tietämättömyyttä. Ei luonnonmukaisuus mikään saakelin hyve ole. Luonnonmukaisuus on raakaa ja epäinhimillistä. Luonto on arvopaata, toisin kuin humanismi, joka ottaa kantaa ja on jonkin puolella. Ollakseen osa luontoa, ei tarvitse tehdä mitään, mutta jos haluaa olla humanisti, pitää ponnistella. Mä haluan selityksiä ihmiselämään enkä saa niitä luonnosta, tajuatko? Luonto on lyhyellä aikavälillä vakio toisin kuin yhteiskunnallinen todellisuus.”

Välillä tuntui, että Chaim määritteli kielipelillä itsensä vapaaksi tosiasioiden suosta, mutta tässä kohtaa minun täytyy muutenkin pysähtyä hetkeksi kieleen. Käyttäessäni vanhoja sanoja kuten villapaita tai villatakki (tai voileipä), en yritä johtaa lukijaa harhaan. Suomen kielessä, toisin kuin vaikkapa englannissa, monet asusteiden nimet perustuvat raaka-aineen nimeen. Siitä huolimatta ettei lampaita (esimerkiksi) ole pitkään aikaan kasvatettu eikä oikeaa villaa luonnollisestikaan käytetä asusteisiin, ihmiset edelleen puhuvat villapaidoista ja villatakeista ja niin minäkin teen. Ja voileipiä syödään vaikka lehmii ei navetoissa olekaan lypsettäväksi eikä maitoa kurnuttavaksi.

Tämä on hyvä pitää mielessä; sanat on tarkoin valittu, ei vahingossa.

Minä saatan juoda vahingossa muutaman oluen liikaa, kääntyä väärään suuntaan kadunkulmasta tai ihastua tyhmään naiseen, mutta sanoja ja niiden välisiä pilkkuja ja pisteitä en valitse vahingossa vaan tarkoituksella, täysin tietoisena niiden merkityksestä. Myönnän tietysti ettei luonnollinen kieli, ei ainakaan aina, ole täysin yksikäsitteistä, joten siihen ei voi soveltaa Dirk Chaimin haavetta platonismin kovasta ja ehdottomasta totuudellisuudesta, mutta lienee

kuitenkin mahdollista, että todellisuus, jota sanoilla yritetään kuvata, on sentään perimmiltään yksikäsitteinen, vaikka sanat eivät pystyisikään selittämään sitä yksikäsitteisesti. Sumeista sanoista ei seuraakaan, että todellisuus olisi sumea. Vaikka jostakin ei voi puhua, siis sitä ei kykene muotoilemaan sanoiksi, se ei tarkoita etteikö sitä olisi olemassa. Tietenkään minä en sellaisesta asiasta pysty kertomaan naapurilleni enkä sinulle.

”Tiedätkö miksi me olemme täällä?” kysyin esiteltyäni itseni.

”Seurasiko tuo kaveri sinua? Sillä näyttää olevan kamera kädessä. Ottaa kuvia tästä talosta.”

”Ja pinssi baskerissa”, minä sanoin. ”Miksi kukaan seuraisi? Ketä tämä kiinnostaa? Jos en tiedä itse miksi olen täällä, miten joku ulkopuolinen voisi sen tietää? Tai välittää minusta. Olla kiinnostunut.”

”On ulkopuolisia ja sisäpuolisia emmekä me vielä tiedä kuka on mitään. Jospa tämä on hyvinkin salaista puuhaa, hys, hys”, Chaim naurahti. ”Ehkä meidät lähetetään etsimään kadonnutta älykkyyttä eikä timantteja ja se on riskipeliä. Timanttien etsiminen saattaisi olla helpompaa. Ehkä me sittenkin olemme kiinnostavia. Tai sitten joku pelkää mitä me löydämme. Kun tulin tänne, se alakerran eukko kysyi että olenko minä suomalainen. Minä sanoin sille, että se jää nähtäväksi. Ei minua ole vielä tutkittu, saakeli.”

”Kuinka niin älykkyyttä? Minä en tiedä älykkyudesta”, minä sanoin. ”Tai ehkä jotain sen puutteesta. Sitä paitsi eikö älykkyuden määrittely ole tulkinnanvaraista? Jos se on perinnöllistä niin mitä sitten? Mitä se meitä tai ketään muutakaan kiinnostaisi? Ei kai me geenejä metsästetä? Eikä varsinkaan voida niille mitään. Ajatteleva vaatii ponnisteluja, on kätevää olla ajattelematta. Väitän että ajattelevaankin pitää oppia. Luulisi kuitenkin että tyhmänä oleminen on riskipeliä. Sen löytää helpommin, tarkoitan että huomaa löytäessään. Riittää kun katsoo ikkunasta ulos. Joillekin riittää kun katsoo peiliin.”

Dirk Chaim naurahti uudestaan. Hän kysyi kumpaa etsin mieluummin: timantteja vai älykkyyttä. Minä vastasin että tietenkin timantteja. Timantti on ehdottomasti kaunis, toisin kuin älykkyys. Timantin kauneus säilyy. Chaim naurahti taas. ”Ai että kauneutta haluat etsiä”, hän

sanoi. "Mutta onhan älykkydessäkin esteettistä kauneutta. Sitä vaan on vaikeampi huomata kuin timantin loistoa."

Katselimme torille. Yhteinen hiljaisuus sopi hetkeen. Ajattelin että joskus toveruus syntyy muutamassa sekunnissa. Onko se samanlainen aivokemiallinen prosessi kuin rakastuminen? En tiedä. Vilkaisin Chaimia, ei hän näyttänyt tyypilliseltä suomalaiselta mutta ei ulkomaalaiseltakaan ja sitä paitsi: miltä tyypillinen suomalainen näyttää? Luin jostakin että suomalaisten geenit ovat puoleksi peräisin Koillis-Espanjasta, mutta kuka meistä näyttää espanjalaiselta? En minä ainakaan. Haluaisinko olla mieluummin espanjalainen kuin ugrilainen – tiedä häntä. Jos olen rehellinen, ja miksi en lukijani edessä olisi, niin en minä tiedä miltä tyypillinen espanjalainen näyttää tai että onko olemassa vain yhden näköisiä espanjalaisia. Ulkonäköä ei kannata pelätä, mutta jos ajatukseni näkyvät päälle, jos ulkonäöstä näkee mitä ajattelen, silloin on syytä pelätä.

Kun Klaus Virta sitten, vähän myöhemmin pääsi kokouksen aiheeseen, osoittautui että Chaim oli oikeassa ja että eräällä tavalla meidän toivottiin tutkivan mihin älykkyys oli kadonnut Helsingistä. Tai ei oikeastaan älykkyys, vaan kyky menestyä kouluopinnoissa. Joku saattaa ajatella että ne ovat sama asia.

Mutta sitä ennen Yhteisen edun ministeri esitteli osanottajat ja pyysi jokaista kertomaan hieman taustastaan. Hänen mukanaan huoneeseen oli saapunut tätimäiseen leninkiin pukeutunut kansliapäällikkö Erika Mononen-Stein ja armeijan maastopukuun sonnustautunut Georgi Oprienev. Virta kutsui Oprieneviä majuriksi, mutta tämä korjasi, että hänen nimikkeensä TUTI:ssa (Turvallisuus- ja tiedustelupalvelussa) on vanhempi tutkija. "Ja sanokaa mua Juriksi, se on koitoisampaa", Oprienev sanoi. Hänellä oli hieman kaljuuntunut päälaki ja mukavan jäntevä ääni.

Kansliapäällikkö Mononen-Stein tuli THL:stä ja oli kahden tieteenhaaran tohtori. Se tuntui haasteelliselta, koska kansliapäällikön sievät kasvot näyttivät tuskin kolmekymppisen naisen kasvoilta. Sekin tuntui haasteelliselta, että miten nuorella ihmisellä saattaisi olla kokemuseräistä tietämystä ihmisen arkipäivän olosuhteista, mutta

ehkä teorian tieto voittaa kokemuksen. ”Teille on kai helpompaa kun sanotte minua Monoseksi”, kansliapäällikkö sanoi. Dirk Chaim kertoi olevansa tuotantotekniikan tohtori ja myös hänellä oli toinen akateeminen tutkinto. Se liittyi kauppatieteisiin. Kun Virta kertoi, että minä olin historian tutkija ja että olin perehtynyt vuoden 2017 Yhteisen edun maailmansopimukseen, Erika Mononen-Stein katsoi minua ja ihmetteli, että mihin tässä projektissa tarvitaan historian tutkijaa.

”Eikö me eletä tätä päivää? Eikö me suuntauduta tulevaisuuteen? Ketä historia kiinnostaa? Minua ainakaan. Minusta on tärkeintä että tiedämme mitä ensi vuonna teemme ja sen jälkeen. Jos mä katson taakseni, näen siellä pelkkää paskaa. Tulevaisuus velvoittaa, ei mennyt maailma. Ei lainkaan, minä sanon.”

”Äläs nyt Erika”, Virta sanoi. Hänellä oli baritonimainen ääni. Kasvot olivat kauniisti ruskettuneet. Virralla oli sininen kesäpuku, joka oli tyylikästä ohutta synteettistä kangasta, mutta tarkemmin katsoessa huomasi, että pikkutakin kauluksen käänteet olivat kuluneet ja nukkaiset. Polyesteriministeri, minä ajattelin. Myös ministereillä taitaa olla omat kulutuspisteensä; ajatus lohdutti, koska itselläni oli jaloissa ikivanhat kesäkengät ja housut jotka olin ostanut ainakin kymmenen vuotta sitten. Onneksi keinokuituinen pellavalta näyttävän bleiserini (sain sen kauan sitten lahjaksi pojaltani) alla oli vastapesty t-paita, jonka alkuperäisen värin pystyi vielä näkemään tai ainakin päättelemään.

Olin kuullut huhun, että Klaus Virta pyrkii Yhteisen edun maailmanliiton pääsihteeriksi ja oli mahdollisesti saamassa tuon korkean viran. Kaikki mihin Virta kosketti, vaikutti hänen tulevaan uraansa. Hän kurkotti kauas ja korkealle. Taivaaseen asti tai kauemmaksi. Huomattuani Virran pikkutakin nukkaantuneen kauluksen, oli vaikea uskoa että vieressäni istui valtakunnan vaikutusvaltaisin mies. Valta ei ole kauluksen kunnosta kiinni. Mutta nyt Virta katseli huolestuneena kelloaan. Pöydällä oli kuusi kahvikuppia joten yksi osanottaja puuttui.

”Missä Eikka viipyy”, Virta sanoi kuin itsekseen.

”Kuka?” kysyi joku.

"Ylitarkastaja Eikka, hän on kerännyt perustiedot ja hoitanut projektimme taustoituksen. Eikka on yhteysmiehenne... jos..."

"Eikka Eikka vai?" kansliapäällikkö Mononen-Stein keskeytti pilkallisesti. "Se mies eksyy omassa kodissaankin. Eikka Eikka on kuuluisa siitä että päätyy aina jonnekin minne ei ole pyrkinyt."

"Sehän kuulostaa mielenkiintoiselta elämältä", sanoi Chaim.

"Sopii minullekin", minä sanoin. (Voiko jonkun nimi olla "Eikka Eikka", minä ajattelin.)

"Voisitko Erika kaataa kahvia odotellessa?" Virta kysyi.

"Kaada itse kahvisi", nainen sanoi. "Enkä minä juo kahvia."

"Olen kuullut huhuja että kahvin tuonti lopetetaan", Dirk Chaim sanoi.

"Sepä kauheaa", Mononen sanoi. "Sitten mummot ja papat kiristelee hampaitaan."

"Eikä lopeteta, ei varmasti lopeteta, turha pelätä", Virta hymyili leppoisasti. "Päätimme eilen iltakoulussa, että kahvia tuodaan edelleen ja niin paljon kuin tarvitaan. Me tingimme tarvittaessa muista tuontitarvoista, ei kahvista. Tämä on vielä salaista joten ei kannata levittää... levittää tämän huoneen ulkopuolelle. Vladimir järjestää asiasta tiedotustilaisuuden ensi viikolla. Ehkä meidän pitää tulla toimeen ilman banaaneja ja appelsiineja. Joka tapauksessa me siirrymme lisensoituun tuontiin lähiaikoina. Kaupan vapaus on kivaa, mutta meidän pitää ryhtyä säännöstelemään sitä. Kiva on kallista ja kuluttaa energiaa."

Ehkä niin, mutta minä en ole syönyt tai edes nähnyt banaaneja moneen vuoteen, joten Virran huomautus tuntui kevyeltä heitolta vakavaan asiaan. Kahvi on vakava asia. Suomen vaihtotase oli mennyt pakkasen puolelle pari vuotta sitten ja heikkeni edelleen. Mistä me saamme rahaa ostaa tavaroita ulkomailta, minä ajattelin. Emme mistään. Jos hallitus oli huolissaan vaihtotaseen hiipumisesta, se ei ainakaan Klaus Virran kasvoilta näkynyt. Mutta ehkä hän oli kahvin suhteen tosissaan. Suomalaiset olivat luopuneet niin monesta asiasta, että kahvinjuontiin ei haluttu tai uskallettu puuttua, ei ainakaan vielä vähään aikaan. Kapina syntyy vähemmästäkin. Tai no, ei sittenkään, ei Suomessa. Eihän saunojenkaan kieltäminen synnyttänyt kapinaa. Kiu-

kaan kivet kylmenivät ja suomalaiset puristelivat nyrkkejä taskussa eikä kukaan itkenyt julkisesti. Sopeutua, sopeudutaan, sopeudumme...

Kun kukaan ei tehnyt elettäkään kahvin eteen, Juri Oprienev nousi ja haki sivupöydältä kahvipannun ja kirkkaan teräsvadin, jolle oli aseteltu wienerleiviltä näyttäviä leivonnaisia.

"Oho", sanoi Chaim. "Ei kai noi ole oikeita? Vehnästä leivottuja?"

"On ne", Virta sanoi tyytyväisenä.

"Te olette kuin pieniä lapsia", kansliapäällikkö Mononen sanoi.

Kun hän puhui, hänen leukansa työntyi eteenpäin ja hänen muuten sievät kasvonsa muuttuivat kulmikkaiksi. Mononen tuijotti minua epäystävällisesti. Taivaansinisistä silmistä puuttui lämpö. Mitä siinä tuijotat? minä ajattelin. En minä ole tänne pyrkinyt! En sinun kiusaksesi. Minulle riittää seminaarit yliopistolla, hemmetti. Kunhan saan pitää opetustuntini olen tyytyväinen, jopa onnellinen. Viileänsiniset silmät eivät ymmärtäneet viestiäni. Mononen muttristi huuliaan. Hemmetti nainen, katso jo muualle.

Kaataessaan kahvia Juri kertoi, että vehnä takavarikoitiin Suomenlahdella. Liettualaiset salakuljettajat ajautuivat kovassa lounaistuules-
sa rajan väärälle puolelle ja merivartiosto nappasi heidät kiinni. Muutama vehnäsäkki annettiin valtioneuvoston käyttöön, yksi säkki toimitettiin Pitäjänmäelle pääministerin kansliaan ja toinen tuotiin Yhteisen edun ministeriöön. Kukaan ei kysynyt minne muut säkit vietiin. Tästä tuli mieleen Suomessa 1920-luvulla vallinnut kieltolaki. Kerrotaan että valtioneuvoston vahtimestari haki kottikärryillä ao. viranomaisten takavarikoimia salakuljetusviinaksia aina kun hallituksella oli iltakoulu. Nykyään iltakoulussa pitää tyytyä voikukkamehuun.

Lakeja kannattaa noudattaa joustavasti. Huonoja lakeja joustavammin.

Maistaessani wienerleipää kiitin mielessäni liettualaisia salakuljettajia. Ihminen pysyy hengissä syömällä soijapullia, maissiohrapihvejä, lupiininakkeja ja tofujätskiä, mutta jos haluaa nauttia syömisestä eli elämästään, pitää joskus saada muutakin. No, ehkä tämä reissu kannatti wienerleipien ansiosta. Jos vielä saan kinkkuleivän, lope-
tan virkamiesten arvostelun kokonaan ja välittömästi. Kirjoitan oo-

din isänmaalle. Mutta kinkkuleipiä ei ollut tarjolla, ei tässä kokouksessa eikä missään. Pilkattavaa jäi. Nyt oli hyvä hetki sanoa näkemiin ja lähteä kotiin Pasilaan.

En lähtenyt.

Käytävältä kuului askeleita. Virta suoristi selkänsä. Hiljennyimme kuuntelemaan. Dirk kaatoi itselleen toisen kupin kahvia. Minä ojensin kuppini ja Dirk täytti sen. Kahvi tuoksui. Askeleet lähestyivät, pysähtyivät, ja kaikkosivat. Virta huokaisi. Hän kävi sulkemassa oven.

Leikin ja laulun aika oli loppu.

Sitten Klaus Virta meni asiaan ja pysytteli siinä tiukasti.

Kävi selväksi, että ministeri oli tottunut vetämään kokouksia suoraviivaisesti ja siekailematta. Hän ei antanut kenenkään keskeyttää itseään eikä kansliapäällikön jupina häirinnyt Virran esitystä, saati että hän olisi jäänyt kuuntelemaan mitä Mononen-Stein yritti sanoa. Mononen esitti hapanta naamaa ja naputteli kynällä pöytää mutta turhaan. Hänen poskensa punersivat. Oprienev istuskeli tyynenä kuin tammi. Dirk Chaim kumartui pöydän päälle ja kuunteli Virtaa.

Otin toisen wienerin ja keskityin Virran puheeseen ällistyneenä ja epäilevänä, sillä Virta väitti että Kuopiossa (Kuopion seudulla) ylioppilaiden taso oli keskimäärin huomattavasti korkeampi kuin metropolissa ja muuallakin maan keskuksissa. Kyse ei voinut olla sattumasta, opetusministeriö oli seurannut tilannetta yli kymmenen vuotta ja ero vain kasvoi. Tilastojen mukaan trendi vahvistui viimeisen kolmenkymmenen vuoden tarkasteluikkunassa. Samaan aikaan väestön keski-ikä Kuopiossa tuntui nousevan kun se Helsingin seudulla pysyi ennallaan tai oli jopa laskenut – jos tutkimuksia ja ennusteita uskoi.

Virta uskoi ja hallitus uskoi ja he, Virta ja hallitus olivat huolissaan. Heitä ei askarruttanut niinkään koululaitoksen taso eikä terveydenhoidon tasapuolisuus, sillä he tiesivät (luulivat tietävänsä), että opetus oli suunnilleen samanlaista eri kouluissa ja että terveydenhoitoon käytettiin resursseja suunnilleen yhtä paljon täällä ja maakunnissa. Ostokorttien aluepisteillä (tietty määrä lääkäreitä ”pak-

koläänitettiin” maakuntiin) varmistettiin, että hyvät lääkärit sijoituivat myös maakuntiin. Ei, he pelkäsivät että Suomessa oli tapah- tumassa jokin ennalta arvaamaton muutos, joka uhkaa kansakun- nan tulevaisuutta.

Tämä ei ole suurentelua, Virta sanoi. Yritämme olla paisuttelemat- ta tätä. Outoa oli sekin, että maakunnista vain Kuopio poikkosi Hel- singistä. Asia oli vakava, koska suurin osa suomalaisista oli siirretty Helsinkiin viimeisten kuudenkymmenen vuoden aikana eikä ollut hy- väksyttävää etteikö keskittämisen idea toimisi asukkaiden yhteisek- si eduksi. Keskittämisen motiivina oli tietenkin säästää energiaa, kai- kissa muodoissaan, mutta ajateltiin myös, että ultraurbanissa yhtei- sössä kaikenlaiset ihmissuhde- ja yritysverkostot toimivat innovatii- visesti ja tehokkaasti. Olin kyllä pitkään ihmettelyt, mitä kaikki Hel- sinkiin siirretyt ihmiset oikein tekevät, mutta nyt ei ollut oikea hetki kysyä sitä. Olin jostain lukenut tai kuullut, että Helsingin asukkaista reilusti yli kaksikymmentä (jopa kolmekymmentä) prosenttia työs- kenteli kaupungin palveluksessa, mutta en osaa sanoa oliko luku us- kottava. Ennen metropolin perustamista kuntien virkamieskunta jäi alle kymmeneen prosenttiin asukasmäärästä.

Nyt byrokraatit palvelivat byrokraatteja. Suomi eli virkamiehistään.

”Olemme tiedottaneet ongelmasta varovasti Brysseliin ja New Yor- kiin. Emme puhu katastrofista vaan käytämme hyvin lieviä ilmaisu- ja kertoessamme pelostamme. Emme suuretele asiaa, mutta ilmai- semme vakavan huolestumisen. Emme jäykisty kauhusta, vaan toi- mimme ja selvitämme mistä oikein on kysymys. Heitäkin asian sel- vittäminen kiinnostaa, koska voi olla että samanlaisia, hm, älyn tai pitäisikö sanoa oppimiskyvyn outoja keskittyviä löytyy muualtakin vaikka niistä vähemmän puhutaan, jotenkin arkaluonteista tämä on, tämä... älykkyys tai mikä sitten oppimisen takana piilee. Eikä me puhuta pinnallisten testien tai gallupien älykkyyydestä vaan faktois- ta, aikaisemmat Pisa-luvut heittävät nyt härän pylyä, jos niin voi sa- noa”, Virta lisäsi.

”Aikanaan Suomi oli oppimistuloksissa kärkijoukkoa varsinkin sik- si että koulujen väliset erot olivat olemattomia. Oppiminen jakautui

tasaisesti eri puolille Suomea ja kaikkiin kansanryhmiin. Mutta nyt kuva on toisenlainen, joten... olemme hyvin tosissaan ja uskomme vakavasti, että projektimme tuloksilla on maailmanlaajuisia kysyntää. Teidän... siis tämän projektin tavoitteena on selvittää mistä tällainen kehitys johtuu, jos se nyt on totta ja että voiko sille tehdä jotain... ettei olisimme tasa-arvoisessa asemassa koko maassa. Eihän se käy että yli neljä miljoonaa suomalaista kärsii huonommasta kuin satatuhatta savolaista, eihän? Ettei vaan... esimerkiksi... joku oppimiseen vaikuttava degeneroiva tekijä vaivaisi meitä täällä etelässä. Enkä tarkoita välttämättä mitään lääketieteellistä probleemaa. Miksi helsinkiläiset taantuvat, olen kysynyt itseltäni... ja nyt kysyn sitä teiltä... koska jos te ette osaa tätä selvittää, niin kuka sitten?"

Kukaan ei sanonut vähään aikaan mitään. Älykkyyden ja lahjakkuuden tutkiminen on äärimmäisen monimutkainen juttu, koska sitä ei voi tehdä laboratoriossa. Kasvatustieteilijät, psykologit, neurotieteilijät ja sosiologit ovat aikojen sivu väitelleet ihmisen henkisen rakentumisen lähtökohdista eikä väittely ole tietääkseni johtanut yksimielisyyteen. Yhdet korostavat geeniperinnettä, toiset vannovat ympäristön merkitykseen, kolmannet etsivät keskitietä, neljännet puhuvat sattuman kosketuksesta.

Yksille ihminen on pelkkää sielua, toisille tietokone joka muovautuu ulkoisten ärsykkeiden feedbackina. Tietoneessa on käyttöjärjestelmä, jonka varassa kaikki muu toimii, mutta onko ihmisellä sielua, joka toimintaa ohjaa, sitä on mahdoton sanoa. Jos kysyt sadalta tutkijalta, mitä älykkyys on, saat ainakin viisikymmentä erilaista selitystä. Jos kysyt heiltä vaikuttaako älykkyys oppimiseen, saat yhtä monta erilaista selitystä siitä mikä vaikuttaa mihinkin. Jos kysyt älykkyyden ja yhteiskunnallisen tasa-arvon suhdetta, useimmat heistä vaikenevat kiusaantuneina, koska he eivät halua puhua asiasta, joka saattaa olla perinnöllistä. On korrektimpaa työntää pää tasa-arvoisesti pen- saaseen kuin myöntää, että ihmiset saattavat olla perinnöllisesti erilaisia, toiset lahjakkaita ja toiset eivät, useimmat siltä väliltä.

Virta rykäisi huomatessaan että olimme syventyneet miettimään, että missä tässä oikein ollaan, mitä etsitään ja mistä etsitään. Vir-

ta sanoi että Eikan piti tehdä meille muistio, jossa olisi Eikan laattima projektisuunnitelma. Eikan muistiosta löytyvät myös tiedossa olevat faktat. Niistä voimme aloittaa ongelman selvittelyn. Heinäkuun keskittyisimme asian tutkimiseen Helsingissä. Heinäkuun lopulla pidetään palaveri ja katsotaan onko aineksia väliraporttiin. Jos ei ole, matkustaisimme elokuussa Kuopioon ja kävisimme siellä paikallisten toimijoiden kanssa läpi olosuhteita ja käytänteitä ja saisimme Kuopion yliopistosta apua, koska saattaa olla että he jo tietävät jotain. Ainakin enemmän kuin mitä Yhteisen edun ministeriössä tai THL:ssä tiedetään.

Projektilla oli kaksipäinen johto: Juri vastaa logistiikasta ja Erika tieteellisestä näkökulmasta. Eikka hoitaa lisäpisteiden latauksen ostokortteihin – kunhan tulee paikalle – niin että voimme matkustaa ja syödä yem:n piikkiin projektin aikana. Kuopion yliopistosta saisimme yhteyshenkilöksi molekyylibiologian ja biolääketieteen tohtorin. ”Tohtori Winston”, Virta sanoi selattuaan hetken muistikirjaansa. ”Olin aamupäivällä yhteydessä yliopiston rehtoriin ja hän... Lahinen tuntui melkein innostuneelta tästä hankkeesta, vaikka toisaalta... no mitä nyt?”

Ovi aukesi ja kynnyksellä seisoj nuorehko kaljupäinen mies.

”Eikka! Missä sinä olet ollut?”

”Pääministerin luona.”

”Miksi? Täällä sinun piti olla. Meillä oli wienereitäkin.”

”Kävin briifaamassa Vladimiria tästä hankkeesta.”

”Tuossa asussa!” Virta katseli Eikka Eikkaa joka seisoj hengästyneenä ovella. Eikalla oli mustat shortsit ja keltainen t-paita jonka rinnuksessa luki punaisella ”Mies Tarttee Happee”. Eikka punastui ja sanoi:

”Käytin tilaisuutta hyväksi ja juoksin Pitskusta tänne. Kun siihen kerrankin oli mahdollisuus.”

”Miksi tähän pitää sekoittaa ulkomaalaisia”, Mononen-Stein kielaisi naukuvalla äänellä. Nyt vasta tajusin kuinka metroubaanilla aksentilla kansialapäällikkö puhui. Asematunnelin jengien tyyliin. Virta tuijotti hetken Monosta ja sanoi sitten, että Winston oli yhtä suoma-

lainen kuin Mononen. "Nimi ei ole aina enne", Dirk virnisti. "Minunkin nimestä voisi päätellä kaikenlaista."

Eikka tuli lähemmäksi ja kätteli meitä vaivautuneena. Minä haisoin hänen paidastaan tupakan enkä hikeä lainkaan. Eikan kaulaa kiersi kultaketju, josta riippui minimalistinen amuletti, pyöreään laattaan oli kaiverrettu hiilidioksidin kemiallinen merkki. Eikka huomasi katseeni. Hän hymyili leveästi ja sanoi: "Hiya, hiya!"

Ennen kuin poistuimme, lopettaessaan palaverin Virta muistutti, että Eikka järjestää tiukennetut salassapitosopimukset välittömästi allekirjoitettavaksi. Ilman niitä ette lähde täältä minnekään. "Tästä ei sitten puhuta kaupungilla", Virta sanoi. Hän katsoi meitä jokaisista vuorotellen. Sitten hän äkkiä vaihtoi puheenaihetta. "Toivottavasti tämä tyyni keli muuttuu vähitellen", Virta sanoi katsellessaan ikkunasta Senaatintorille. Tori oli tyhjä, mikään ei liikkunut. Ei edes patsaan varjo. Kalalokki oli lentänyt tiehensä. Kirkon rappuset kiilsivät auringonpaisteessa. Yliopiston päärakennus näytti hylätyltä. Olenko minä tässä vai unessa, minä ajattelin.

"Mitä sillä on väliä?" kansiapäällikkö kysyi. "Ei meiltä puut lopu?"

"Ei vai?" Dirk Chaim sanoi. "Mistä sinä sen tiedät? Ongelma tulee tuulimyllyistä, tajuatko? Jos neljäsosa energiatarpeestamme tyydytetään tuulella, niin olisi parasta että myös tuulee, joka helvetin päivä."

"Puhu mitä puhut", Mononen sanoi.

"Jösseä muuten seurasi joku mies", Dirk Chaim sanoi.

"Ei kai", Virta sanoi. "Juri! Mitä mieltä olet... voisiko... tsekkaatko olisiko se mahdollista? Oletko varma että seurasi? Kenenkään ulkopuolisen ei pitäisi tietää tästä projektista, ei ainakaan sitä keitä olemme valinneet projektiryhmään. Vaikka tietysti..."

"En ole varma, en tiedä, ehkä seurasi, ehkä ei. Pitkätakkinen ja baskeripäinen jätkä poltteli tupakkaa eikä välittänyt, että se on kiellettyä. Pelottavan tuntuinen tyyppi, iso karju, levollinen kuin tuo kirkko. Dirk oli näkevinään sillä kameran. Minä näin sen baskerissa kokardin, ehkä se oli sotilas tai poliisi."

"Tai toimittaja", sanoi Chaim.

”Tai eksynyt turisti”, Mononen sanoi. ”Näille kulmille eksyy kaikenlaisia hiippareita. Kerrankin kun olin täällä tapamassa Klasua, tuossa torilla yksi venäläinen kysyi, että myynkö... tai olkoon.”

Kansliapäällikkö Erika Mononen-Stein punastui.

Dirk Chaim iski minulle silmää.

Virta katsoi Juria, joka kohautti olkapäitään.

”Ei pojat, eivät toimittajat ole mikään ongelma”, Virta sanoi. ”Mutta jos tyyni keli jatkuu tällaisena... jos ei tuulet vähitellen puhalla, meille mäjähää syliin iso ongelma, koska silloin kolmannen luokan säästötila iskee päälle. Eikä se ole kivaa. Sitten hymy hyyyty. Meiltä kaikilta. Saisi jo alkaa tuulemaan, se olisi kivempaa... menee kesä ihan pilalle jos... ja kaikki minun hyvät suunnitelmani.”

Vaikka Klaus Virralla oli tapana aloittaa lauseita jotka hän sitten jätti kesken ikään kuin kuulijan loppuun asti arvattavaksi, tässä tapauksessa hän tiesi mistä puhui, tätä ennustusta ei tarvinnut tulkita eikä arvailla sen seurausvaikutuksia. Virta katsoi meitä ja hymähti, heilautti reippaasti kättään ja vei Eikka Eikan mennessään. Eikka Eikka yritti pysyä ministerin perässä. Askeleet hiljenivät talon sokkeloihin.

Me muut jäimme seisoskelemaan ikkunoiden viereen ja juttelemaan ja pohtimaan mitä olimme kuulleet. Pääkaupungin herrat olivat huolissaan. Minä en ollut, en vielä. En ole matemaatikko, mutta sen verran tiedän syy-seuraussuhteiden arvioimisesta, että tilastollisilla menetelmillä ihmisyyhteisön tapahtumia on äärimmäisen vaikea mallintaa, koska ihmiset eivät noudata mitään pysyvää, vakiintunutta kaavaa yhteiskunnallisissa toimissaan ja koska elämään vaikuttavia muuttujia joka tapauksessa on melkein ääretön määrä. Inhimillisen elämän, ihmisen ajatuskyvyn arviointi ei ole rasti-ruutuun tehtävä. Ei lainkaan. Kun mittaat ihmistä, mitä oikeastaan mittaat?

”Paska juttu”, Dirk Chaim sanoi.

En kysynyt mitä hän tarkoitti.

Kotona keitin espresson ja muistelin kokouksen kulkua

(tässä luvussa on mukana kuivaa tieteellistä asiaa
jonka yli lukija voi halutessaan hypätä)

stuessani nojatuolissa nauttimassa espressokupillista heräsi valtiollinen radiokanava soittamaan Sibeliuksen Finlandiaan perustuvaa tunnusmelodiaa.

YE-vastaanotin (se oli monoääninen) oli ripustettu olohuoneen kattoon, toinen sijaitsi keittiössä. Joskus tekee mieli repiä vastaanottimet irti, mutta repiminen ei auta, koska YE-vastaanotimen toimintakuntoa valvotaan keskitetysti TUTI:ssa. Jos katkaisen yhteyden, korjaaja tulee paikalle viikossa. Joudun maksamaan korjauskulut rahalla ja sen päälle sakot, jotka otetaan pois kulutuspisteinä. Joten oli kuunneltava kiltisti mitä valtio halusi tiedottaa. Yleisradio oli palannut vanhoihin hyviin Markus-sedän aikoihin; siellä tiedettiin miten ihmisen tulee käyttäytyä elääkseen säädyllyisesti.

Tiedotus liittyi sähkön rajoituksiin. Koska tyyntä säätä oli jatkunut kaksi viikkoa, sähkön käyttöä rajoitetaan. Se tarkoitti mm. että päivälehdet supistaisivat sivumääriä vähintään neljänneksellä, junamatkat kuluttaisivat puolitoistakertaisesti pisteitä ja raideliikenteen aikatauluja harvennettaisiin huomattavasti. Raskas prosessiteollisuus varautuu tuotantokatkoon. Onneksi on kesä, lämmitykseen ei tarvitse puutua. Sen lisäksi henkilökohtaisten tietokoneiden käyttö pitää lopettaa eikä jenetti olisi lainkaan käytössä – kunnes toisin ilmoitetaan.

Jenetti on kansalaisten väännös; Jenetti istui paremmin rahvaan suuhun kuin YeNet tai kansainvälisesti käytetty WCiWeb. "Vai niin", minä ajattelin kaiuttimen toistaessa kanavan tunnusmelodiaa tiedot-

teen päätteeksi. Siinä meni mahdollisuus tutkia aihetta kotoa käsin. Vilkaisin aamulla Pasilan postilaatikosta noutamaani Helsingin Sanomia. Lehdessä oli kaksitoista sivua. Huomenna se sitten ilmestyy kahdeksansivuisena vipusena. Paperipula taitaa olla todella krooninen, mietin soittaessani Jakobille.

”No”, hän sanoi.

”Voiko jenetin käyttökieltoa kiertää mitenkään?”

”Miksi kiertäisit?”

”Pitäisi päästä tutkimaan muutamaan tietokantaa, joista yksi itse asiassa on koneeni levyllä, mutta sekään ei taida aueta?”

”Joo, ei aukene etkä sä sille mitään voi. Ohjelmien käynnistys perustuu keskuspalvelimella oleviin avainalgoritmeihin ja kun jenetti menee pois käytöstä, ei koneesi saa mistään oikeaa avainta avatakseen lukuohjelmia, joilla pääsisit tietokantaasi. Jenetti valvoo konetasi ja yhteyksiäsi erilaisten agenttien avulla, siis ne on ohjelmia jotka ovat asentuneet koneellesi, digitaalisia kätyreitä jotka väsymättä kertovat keskukseseen mitä teet koneellasi, kyselevät keskukselta saatko tehdä sitä tai tätä. Siis... tajuatko?”

”En oikeastaan”, minä sanoin. ”Olen kuvitellut että ohjelmat ovat fyysisesti koneellani ja vain tiedot haetaan jenetin yli.”

”Ohjelmat saattavat olla, siis useimmin käyttämäsi tekstinkäsittely ja sellaiset hyötyohjelmat saattavat olla koneellasi, mutta kaikkiin ohjelmiin liittyvä käynnistysosa on pilvessä jolloin sen käyttöä on helpoa rajoittaa. Sitä paitsi ohjelmatkin ovat enimmäkseen pilvessä. Tai oikeastaan jenetti on huppu varsinaisen internetin päällä. Jos osaisit pudottaa yhteyden jenetistä internetiin, voisit ehkä kiertää käyttökieltoa, mutta koska et osaa, sun pitää käyttää pilvipalveluja, joita valtio nyt säännöstelee.”

”Missä helkkarin pilvessä?”

Jakob naurahti: ”Se on vaan semmoista IT-slangia. Tarkoitetaan että suurin osa tiedoista ja ohjelmista on jossain muualla kuin kotikoneellasi eikä sun tarte etkä edes voi tietää missä ne makaavat. Siinä siis käytät pilvipalveluja kun surffailet jenetissä, maksat laskuja ja tutkit tietokantoja, teet sumeita hakuja tietoavaruuteen. Tietysti

ne jutut, siis ohjelmat ja tiedot ovat jossakin fyysisesti, jossakin verkon äärellä, jossakin fyysisessä koneessa ja taltiossa, mutta sä et vain tiedä että missä.”

”Koska ne tämän keksi?” minä kysyin.

”Vanha juttu”, Jakob sanoi. ”Ohjelmia vietiin pilveen jo sata vuotta sitten, mutta noiden avainagenttien toimintaa on kiristetty vähitellen. Sinäkään et ole sitä huomannut.”

Sanoin ymmärtäväni, vaikka en ymmärtänyt.

Yritin soittaa Juri Oprieneville, koska ajattelin, että hän osaisi vaikuttaa pilven käyttöoikeuksiin, mutta Juri ei vastannut puhelimeen. Sitten kokeilin Dirk Chaimin numeroa mutta turhaan. Kansliapäällikkö Monoselle ei tehnyt mieli soittaa. Eikka Eikan numeroa en tiennyt. Selasin päivän lehteä eikä siitä löytynyt mitään kiinnostavaa. Pääkirjoituksessa tosin vaadittiin, että paperikäyttörajoituksia pitää sananvapauden turvaamiseksi lieventää, mutta toisaalla kotimaan sivulla oli pieni uutinen, jossa kauppa- ja teollisuusministeri Mäenpää ilmoitti, että kauppataseen tasapainottamiseksi Suomi yrittäisi vuoden jälkimmäisellä puoliskolla lisätä paperinvientiä Saksaan, mistä seuraa että kotimaassa paperista tulee vielä suurempi pula.

Hesarissa oli myös muutaman rivin uutinen, jossa kerrottiin, että vanha Olympiastadion muutetaan tulevan vuoden aikana katetuksi pellettien varmuusvarastoksi. No, eipä siellä ole viiteenkymmeneen vuoteen urheilua harrastettu, ajattelin heittäessäni lehden olohuoneen pikkupöydälle. Minusta myös jäähallit saisi muuttaa varastoiksi, mutta jääkiekko on kahvin tavoin pyhä asia, johon hallitus ei uskalla koskea, joten mielipiteelläni ei ole merkitystä. Oli kummallista, että rahvaan käyttämät uimahallit purettiin sen takia, että veden lämmittäminen kuluttaa niin paljon energiaa, kun taas muutaman ammattilaisjääkiekkoilijan tarvitsemat jääpalatsit polttivat pellettejä kuin viimeistä päivää. Leipää ja huveja rahvaalle. Tai jos ei leipää, niin huveja kuitenkin.

Menin keittiöön. Huuhtelin espressokeittimen metallisen suodatimen. Otin kahvipaketista kourallisen papuja ja kaadoin ne myllyyn. Kun jauhoin pavut hienorakeisiksi poroiksi, keittiöön levisi voimakas tummaksi paahdetun tuoreen kahvin tuoksu. Huokaisin ja mitta-

sin purun suodattimeen ja jäin odottelemaan vedenpaineen nousemista. Vanhan keittimen pumppu toimi kuudentoista barin paineella, ja sillä keitti kohtuullisen hyvää espressoja. Mutta sekä keitin että kahvimylly olivat niin kuluneita, että jonain päivänä toinen niistä hajoaa enkä tiedä onko minulla varaa ostaa uutta tai että onko tuollaisia enää myytävänä.

Kun kahvi oli valmista, kun olin valuttanut sen pieneen espressokuppiin, palasin olohuoneeseen ja ”aukaisin olohuoneen ikkunat” ja istuuduin nojatuoliin. ”Ikkunoista” näkyi Pasilan penrosetornien välistä Linnanmäen suuntaan missä kauempana vihertävän sininen meri kimalteli yhdessä kapeassa kaistaleessa kuin abstraktissa maalauksessa. Toiseen suuntaan näin entiseen Espooseen päin Laajalahden yli ja siellä päin kimalsi loputtomasti matalampien penrosetornien kattoja, kuin vieri viereen aseteltuja tummanpuhuvia yhteen hitsattuja peltitölkkejä. Linnanmäen reunaan oli rakennettu yhtä lailla penrosetorneja aina Töölönlahden rantaan asti, mutta jostakin syystä Linnanmäen laelle – vaikka rinteet oli täyteen rakennettu – oli jätetty vanha maailmanpyörä ja vuoristorata muistomerkeiksi. Siitä on aikaa kun lapset kirkuivat junan syöksyessä jyrkkään mutkaan tai huokailivat maailmanpyörän istuimen pysähtyessä zeniittiin ja koko kaupungin ja maailman avautuessa jalkojen juureen. Onkohan suomalaisilla lapsilla enää lapsuutta, minä ajattelin, ja se ajatus teki surulliseksi, vaikka en olekaan kiinnostunut lapsista enkä heidän maisemistaan.

Istuskellessa ja kahvia maistellessa katselin olohuonetta ja sen kirjahyllyjä ja tunsin haikeutta, jonka yritin sysätä mielestä pois. Kun vuosi vaihtuu, minun täytyy muuttaa pienempään asuntoon, yksiöön samassa talossa mutta viisi kerrosta alemmaksi. Kolmen huoneen asunnossa ei saanut asua yksin; avioerostani oli kohta kaksi vuotta ja sen ajan olin saanut asua entisessä asunnossa, koska olihan (olisi ollut) mahdollista löytää uusi asuinkumppani. Mutta en löytänyt enkä edes etsinyt. Joskus ajattelin, että Jakob voisi muuttaa takaisin, mutta en halunnut pakottaa häntä, semminkin kun hän asui äitinsä kanssa Etelä-Helsingissä, jossa oli vielä säilytetty vanhaa rakennuskan-

taa. Olisi julmaa pakottaa poika takaisin penrosetorniin. Ei silti, minä kyllä viihdyin täällä ihan hyvin.

Ehkä Pasila oli tyhjyys jonka olin luonut ympärilleni ja tajusin, että etten ikinä haluaisi poistua sieltä.

Ilta-aurinko värjäsi länteen päin avautuvan ”ikkunan”. Kenties ”ikkunan” värikylläisyys oli hieman korea, mutta en jaksanut nousta säättämään sitä. Yem:n säännöstön mukaan yhtä ihmistä kohden saa olla noin 30 neliötä asuinpinta-alaa. Tästä säännöstä ei myönnetä poikkeuksia, vaikka joissakin ikivanhoissa taloissa henkilökohtaista pinta-alaa saattaa olla enemmän, mutta koska Helsinkiin oli asutettu yli kolme miljoonaa ihmistä lyhyessä ajassa, talot olivat kohtuullisen uusia ja YE-säännöstö toteutui paremmin kuin hyvin. Minun asunnossani – tai siis Penrose 10:ssä, missä asuin – tilaa oli vähän enemmän, asuntoihin nimittäin kuului myös saunaosasto, jota ei tietenkään enää saanut käyttää saunana mutta tilana kylläkin. Minä olin muuttanut saunan työhuoneeksi.

Penrose 10 rakennettiin vuoden 2030 paikkeilla. Silloin sähköä vielä riitti saunojen lämmitykseen. Kun viimeisiä ydinvoimaloita ajettiin alas 2070-luvulla, saunat kiellettiin. Toisinaan, enimmäkseen lauantai-iltaisina kaipasin saunaa, sitä rentoa tunnetta kun on hikoillut ihon kuumaksi ja märeksi ja istuu jälkeenpäin olutlasin kanssa fyysisistä ja henkisistä huolista vapautuneena. Viimeksi saunoin kymmenkunta vuotta sitten erään yliopistolla järjestetyn karonkan jälkeen, vaikka en tarkasti muista missä tuo tapahtui. Salasaunojen sijainnista ei juuri puhuta. Ehkä nekin vaihtavat jatkuvasti paikkaa.

Olin monesti ajatellut, että YE-yhteiskunnassa kaikki asiat ja toiminnot perustettiin pelkkään järkeen ja unohdettiin, että monet tunteisiin liittyvät jutut saattaisivat pitää yhteiskunnan paremmassa iskussa siitä huolimatta, että niihin sisältyisi energian ”hukkakäyttöä”. Vielä arveluttavampaa oli kuvitella, että huippuunsa viritetty rationaliteetti on energian käytöstä riippumatonta, mutta en ryhtynyt kahvia juodessa sitä analysoimaan. Ihmisen, ainakin minun, vaivana on iänikuinen asioiden pohdiskelu, ikään kuin ajatuksilla voisi muuttaa olemassaoloaan. Ihminen ei tietenkään pysty pakenemaan aja-

tuksiaan, mutta elämään voisi suhtautua rennosti, antaa sen lutviutua omalla painollaan.

Muuten, en malta olla kertomatta hieman Penrose-arkkitehtuurin historiasta. Jos ei kiinnosta, hyppää tämän kohdan yli.

Nimittäin, heti vuoden 2017 YE-sopimuksen jälkeen kävi ilmeiseksi, että Helsinkiin pitäisi suppealle alueelle rakentaa asunnot yli kahdelle miljoonalle ihmiselle tai oikeastaan vielä useammalle koska silloinen noin miljoonalle asukkaalle rakennettu Helsinki-Espoo-Vantaa uudisrakennettaisiin.

Urbaanin legendan mukaan muuan amerikkalainen arkkitehti (legenda tai ei, totta on se, että kaveri oli Yhdysvalloista kotoisin) oli muutamaa vuotta aikaisemmin Suomessa käydessään ostoksilla Stockmannin tavaratalossa ja päätti sen jälkeen poiketa oluelle tavarataloa vastapäätä olevan pizzerian terassille. Siihen aikaan kaupungissa oli runsaasti katukahviloita – ja pizzerian lähellä suuri kirjakauppa, jonka paikalla on nykyään kolmekerroksinen raakaravinnon paratiisi, niin kuin se itseään markkinoi. Kirjakauppa siirtyi syrjemmälle. Se pitää muutaman hyllyn kirjavalikoimaa Vantaan Tammistossa entisen autogrillin tiloissa.

No, istuessaan olutlasin äärellä tuo arkkitehti, Auster nimeltään, katselee Keskuskadun laatoitettua pintaa ja tajusi, että kävelykadun kuviot muistuttivat englantilaisen matemaatikon Roger Penrosen jaksottomia laattakuvioita, joiden pohjana on tietynlainen kultaista leikkausta muistuttava matemaattinen idea. Auster, joka oli MIT:ssä opiskellessaan tutustunut kaaosteoriaan, fraktaalihin ja Mandelbrotin kuvioihin kysyi pizzerian tarjoilijalta toista olutta tilatessaan, että perustuiko kadun pinnoite todella Penrosen kuvioihin. Oliko se mahdollista? Tarjoilija, vanhahko tummaverinen mies vastasi Austerin yllätyksesi, että asiakas oli erittäin oikeassa. Tarjoilija – nimeltään Paul jotain – oli itse ollut paikalla kuuluisan matemaatikon käydessä katsomassa kävelykadun laatoittamista ja hyväksymässä, että työ tehtiin niin kuin piti. ”Tuolla”, Paul osoitti kädellä kadun yli, ”tuolla Stokkan seinässä on kuparilaatta jossa laatoituksen isä mainitaan. Se Penrose istui tässä pizzalla ja jutteli ihmisten kanssa. Tein muuten Rogerin kanssa sinunkaupat.”

Auster kävi lukaisemassa mitä laatassa luki, siihen oli kaiverrettu myös Penrosen käyttämä matriisi Fibonaccin lukuineen. Väitetään että sen jälkeen Auster tilasi monta olutta ja tuijotti kadun laatoitusta transsiin vaipuneena. Ilmeisesti juttu jäi elämään urbaanina legendana Paulin kertomana.

Yhdysvaltoihin palattuaan Auster ryhtyi apulaisensa kanssa kokeilemaan pienoismalleilla millainen rakennuskompleksi syntyisi penrosekuvioita yhdistellen. Hämmästys oli suuri kun hän tajusi, että penrosekuvioiden mukaan rakennettu tornikompleksi täyttäisi kaikki tehokkaan ja energiaa säästävän rakentamisen periaatteet. Oleellista oli rakentaa epäsäännöllisiä (uniikkeja) viisikulmaisia ja suunnikkaan muotoisia talotorneja, joiden väliin (nyt, lukija, mieti mielessäsi niitä Keskuskadun laatoituksia ja kivilaattojen väliin jääneitä rakoja, ja jos et pysty miettimään, käy paikalla katsomassa) jätettiin 34–55 cm:n kuiluja. Yhdessä kompleksissa piti olla vähintään 34 tornia, jotka ylhäältä päin katsoen muodostivat Penrosekuvion. Torneilla on yhteinen kattopalkki, jotta rakennelma huojuu yhtenä massana eivätkä erilliset tornit kolhi toisiaan.

Rakennelman hienous piilee siinä, että tornien välissä olevissa kuiluissa tuuli kiihtyy monikertaiseksi ja kuiluihin ripustetuilla tuuliverhoilla pystytään keräämään energiaa asumistarpeisiin. Kukaan ei tiedä miksi kuilun pitää olla juuri 34–55 cm, mutta kokeellisesti on todistettu, että niin se vain on. Ohuen ohuet (sitäkin ohuemmat!) tuuliverhot on valmistettu grafeenista, samoin kuin talojen ”ikkunat” ja tuon hunajakennomaisen aineen ansiosta virtaus muuttuu sähköksi, jolla lämmitetään taloa ja talousvettä.

Alkuvaiheessa penroserakentajat lumoutuivat grafeeniverkkoihin ja päättivät, että tornitalojen (niissähän on esimerkiksi Pasilassa 34 tai 55 asuinkerrosta) hissit kulkevat tuuliverkoista saatavalla sähköllä. No, hissit kulkevat hienosti pitkän aikaa, mutta sitten alkoivat nämä yhä useammin toistuvat tyynet säätilat eikä kukaan halua istua paikalleen jämähtäneessä hississä, olipa se kuinka hiilivapaata tahan-sa. Sen jälkeen tuuliverhojen energiahyöty kohdistettiin pelkästään asuntojen ja veden lämmitykseen.

Kun Helsinki siis järjesti arkkitehtuurikilpailun mahdollisimman hiilivapaan rakennuskannan löytämiseksi, Auster, joka tunsu sympatiaa suomalaista arkkitehtuuria kohtaan asuttuaan MIT:n kampuksella Baker House'ssa, osallistui kilpailuun Pasilan uudisrakentamista koskevalla suunnitelmalla ja voitti kilpailun. Sen jälkeen Penrose-arkkitehtuuri levisi kaikkialle, ensin Eurooppaan ja sitten muille mantereille.

Hätkähdin kännykän soittoääneen. Siellä oli Jakob, joka kysyi tulisinko syömään lähipäivinä. Lupasin mennä, koska olisin joka tapauksessa liikkeellä seuraavat viikot keskustassa arkistoja penkomassa. Jos ilmat pysyvät hyvinä, voisin kävellä aamuisin keskustaan ja säästää pisteitä tulevan talven varalle. Sitä paitsi Jakob on kohtuullisen hyvä kokki. Syksyn ja talven ajatteleva masensi, sillä pelkäsin yliopiston opetusohjelman muuttuvan ja siksi että tiesin joutuvani muuttamaan pienempään asuntoon; masennuin koska vaistosin, että elämässä ei ole yhtään asiaa, jota kannattaa odottaa.

Ihminen on pelkäävä eläin. Minä olen ihminen. Minä siis pelkään
– M.O.T.

Niin että kun kirjoitin äsken ”ikkunat” lainausmerkkien sisään, se ei ollut haksahdus eikä kirjoitusvirhe vaan täsmällinen ilmaisu kuvamaan ikkunoilta näyttäviä ”ikkunoita”, jotka perustuvat grafeenista valmistettuihin virtuaaliverkkoihin, jotka toisaalta läpäisevät seinärakenteen toimimalla raittiin ilman kuljettajana ulkoa sisälle (poistoilma puolestaan kierrätetään ja puhdistetaan perinteisellä tekniikalla, joka vaatii järeitä koneita) ja jotka toisaalta ovat virtuaalikuva (tai ”kamera”) rakennuskompleksin ympäristöön. Tyypillinen penrose-tornin ikkuna on tuollaiset 42–57 tuumaa ja muistuttaa, jos sähkövirran (jonka grafeeni-ikkuna itse tuottaa) kääntää illalla pois päältä, samankokoista taulutelevisiota josta virta on katkaistu. Päiväsaikaan grafeeni-ikkuna tuo huoneeseen epäsuoraa valoa; se on kuin ikkuna josta tulee valoa mutta jos ei näe ulos – ennen kuin virran kytkee päälle.

Vinon suunnikkaan muotoisessa olohuoneessani oli seitsemän ikkunaa ja näin niistä saman näkymän kuin olisin nähnyt oikeistakin

ikkunoista, mutta kuva tuli taloryhmän ulkoseinästä, koska jokainen ymmärtää, että noin kolmenkymmenen senttimetrin päässä olevan naapuritornin seinän katselusta ei olisi iloa. Grafeeni-ikkunan hienouteen kuuluu sekin, että se säätelee ilmapirta sisälle kyberneettisesti eli avaa grafeeniverkon nanoaukkoja sen mukaan mikä ulkotilan lämpö on, jolloin talo ja sen asunnot tuulettuvat optimaalisesti, sekä ulkoisen ilmapirran että asuinkerroksen lämpötilan huomioon ottaen.

Kesäillan viipyilevä hämärä lankesi olohuoneeseen. En sytyttänyt valoja. En avannut telkkaria. En soittanut levyjä. Istuin hiljaa ja katselin ikkunoiden taakse katoavaa maisemaa. Se oli yhtä aikaa keino-tekoinen ja tosi. Aivan kuin oma elämäni.

Sitten soitin uudestaan Dirk Chaimille. Nyt hän vastasi. Keskustelimme hetken päivän kokouksesta. Sanoin että projekti tuntuu epäilyttävältä. Miksi meidät oli valittu siihen eikä ylemmän tason virkamiehiä? Eikö me edetä aika heppoiselta pohjalta? Eivät minun hartiani riitä näin ison asian kannattelemiseen, minä jatkoin. Ja ollaanko me todella vastuussa siitä, että asia tulee selvitetynsi? Jos ollaan, mitä hemmettiä se vastuu oikein on? Mitä jos epäonnistumme? Luulisi että Klaus Virta saisi suoraan Kuopiosta, yliopistolta ja kunnan virkamiehiltä tarpeelliset selvitykset. Vaikkapa sähköpostitse. Miksi meidän pitää matkustaa sinne? Miksei ne tule tänne? Jos Kuopiossa on tehty joku terveystemppu, niin kai Monosen täti sen tietää? Tai jos ei tiedä, voisi kysyä putiikkinsa virkamiehiltä. On heillä konttori Kuopiossakin, vai? Miksei opetusministeriö ole mukana? Heidän intressissä tämän luulisi olevan! Älykkyuden mittaamisesta ja olemuksesta on käyty debattia historian sivu eikä joku ylioppilastutkinto tai todistus siitä kerro juuri mitään. Sitä paitsi eikö armeijan ja tiedustelupalvelun sotkeminen tähän ole kummallista? Kas kun eivät jakaneet meille kiväärejä ja käsikranaatteja. Sillä tavalla oltaisiin paremmin valmistautuneita, vai?

”Etkö sinä haista tässä mitään mätää?” ihmettelin lopuksi.

”Joo joo, älä nyt hengästy”, Dirk naurahti. ”Onhan tähän kummallinen seurakunta kerätty, vaikka täytyy sanoa, että Juri tuntuu pätevältä tyypiltä. Ollakseni rehellinen... mieluummin sen kanssa asioi-

ta penkoo kuin Monosen. Olen kuullut että Mononen on varsinainen dogmaatikko kun puhutaan YE-sopimuksen määräysten noudattamisesta. Ehkä meidät tarvitaan tasapainottamaan kansliapäällikön ajatusmaailman yksipuolisuutta. Ne hakee luovaa ongelmanratkaisua, luulen. Sitä paitsi, jos mennään Kuopioon, me nähdään maaseutua, vai mitä? Ajattelen nimittäin että projektin voisi ottaa loman kannalta. Virran piikkiin. Sitä paitsi koska olet viimeksi ollut maaseudulla Hyrylän ja Keravan takana?”

”En oikeastaan koskaan. Tarkoitan että en koskaan, hemmetti.”

”Niinpä, eikö sitten kannata odottaa reissua metsien ja järvien Suomeen?”

”Kai sitten.”

Olohuoneessa oli jo melkein pimeää, penrosetornien suurkaupungissa välkkyi valoja, vaikka grafeeni-ikkunat pitivät suurimman osan valosäteistä asuntojen sisällä. Kuljemme pimeässä, olemmeko valaisuneita? Odottaako yhteiskunta kohtuuttomasti solidaarisuutta kansalaisilta? Minua huolestutti sekin, että minut oli valittu viralliseen YE-tehtävään, vaikka olin saanut aikaisemmin kertomani huomautuksen oltuani epälojaali yhteiselle edulle. Oliko mahdollista että Klaus Virta esikuntineen oli tietämätön siitä? Jos oli, eikö minun pitäisi ”ilmiantaa” itseni? Mutta jos he tiesivät hairahdukseni, oliko tarkoitus panna minut koetukselle? Painostaa minua? Kiristää? Minä olin so-piva uhri. Mihin tahansa.

No, ei siinäkään ajatuksessa ollut mitään järkeä.

Älä ajattele, Jösse, älä mieti, älä pohdi, älä...

Älä.

Ahven Walewskaa

Laivanvarustajankadulla

n tiedä kaipaako ihminen rutiineja ja turvallista ennalta ennustettavaa elämää. Kenties joskus kaipaa, toisinaan ei. Ehkä elämän kaipuu vetää yhtä aikaa molempiin suuntiin, ennalta tiedettyyn ja toisaalla sitten yllätyksiin, vaihteluun ja muutoksiin. Näin ihminen rakentaa maailmansa tukeutumalla vanhaan ja tuttuun samalla kun pikkuhiljaa nakertaa sitä luomalla uusia asioita, siis tavaroita, tapoja, älyllisiä kokemuksia ja ihmissuhdeverkoston täpliä jotka loistavat ja haalistuvat. Ihminen haluaa pysyä turvallisesti paikallaan, olla tässä ja nyt ja kuitenkin primitiivinen kulkevan eläimen vaisto kutsuu häntä liikkumaan uusiin paikkoihin. Kun hän sitten matkustaa uuteen paikkaan, hän ihastuu hetkeksi vapaudentunteeseen, mutta pian alkaa kaivata takaisin pesäpaikalleen. Tällainen liike vastakohtien välillä on sekä fyysistä että henkistä, se tapahtuu jaloin ja sydämin, vartalossa ja aivoissa. Mielikuvitus on vakaa ja sittenkin horjuva ja kaaosmainen. Ihminen ei rakasta siteitä, mutta kytkee itsensä vapaaehtoisesti käsirautoihin. Vanki haaveilee vapaudesta, tuuliajoille joutunut turvallisesta vankilastaan.

Niin että minäkin löysin nopeasti rutiinini vuoden 2112 heinäkuussa, jolloin tyyni säätila juuttui Suomen ja Skandinavian päälle ikään kuin kiusatakseen pohjoisia kansoja, joiden hyvinvointi niin paljon riippui tuulista ja niiden vaihteluista. Uusiutuva uusiutuu, hermostuneet kansalaiset yrittivät vitsailla. Paitsi jos ei, he jatkoivat, sitten meidän pitää uusiutua. Jos ei luonto jouta, me joustamme. Kun modernissa kau-

pungissa säädellään sähkönkäyttöä, se vaikuttaa niin moneen asiaan, että lopulta ihminen elää huppu päässä, puoliksi sokeana ja puoliksi kuurona maailmalle. Lepakko on tottunut pimeään luolaan, ihminen ei.

Lähdin yleensä kevyen kahviaamiaisen jälkeen kävellen keskustaan ja kiersin Töölönlahden kapeaa raittia pitkin, joka oli jätetty muuten mereen asti ulottuvien Penrose-kortteleiden reunaan. Talojen välissä mahtui tuskin hengittämään; entisen viihtyisän rantapuistikon kulttuurirakennukset purettiin 2060-luvulla. Finlandiatalon paikalle rakennetun tornitalon seinään oli kiinnitetty muistolaatta Alvar Aalolle. Pieni myönnitys menneisyydelle. Mutta sittenkin: oli virkistävää kulkea monen muun samalla tavalla kävelemisestä nauttivan kanssa aamutuimaan meren rannalla, vaikka vesi lahdessa näytti enemmän puurolta kuin vedeltä.

Ehdin kansalliskirjastoon reilusti ennen puolta kymmentä. Useimmiten istuin pääkirjaston tiloissa. Poikkesin lounaalle melko tasan yhdeltä ja palasin tutkijapöydän ääreen kahdeksi, ja sen jälkeen jatkoin melkein viiteen, joskus vähän pidempään. Lounaalla kävin yliopiston päärakennuksen kuppilassa, joten tutuiksi tulivat opiskelijoille kohdistetut soijapihvit ja maissiohrapaistokset. Onneksi kuppila oli ke-sällä auki. Kuvittelin löytäväni parhaimmat aineistot kansalliskirjastosta, jos kohta muutaman kerran käväisin lähellä sijaitsevassa kansallisarkistossa ja tilastokeskuksen omassa arkistossa. Sähköpulas-ta huolimatta kansallisissa arkistoissa keskustietokoneet olivat pääl-lä ja käytettävissä. Kenties rakennusten kellareissa orjat polkivat ih-misvoimalla toimivia generaattoreita. Tai ehkä ne olivat kesätyöissä ra-haa tienavia opiskelijoita.

Kuukausi – tai neljä viikkoa – saattaa tuntua pitkältä ajalta, siinä voisi kuvitella selvittävänsä minkä asian tahansa, mutta ei se niin pit-kä aika ole eikä ollut ainakaan tämän asian suhteen. Ennalta oli vai-kea edes suunnitella mitä yrittää löytää; jos olisin tiennyt mitä etsiä, ei minun olisi tarvinnut sitä etsiä. Ajattelin hypoteesina, että jos jota-kin merkittävää oli tapahtunut, siis sellaista joka vaikuttaisi maan eri osien henkiseen polarisoitumiseen lyhyessä ajassa, sen täytyi liittyä tavalla tai toisella vuoden 2017 yhteisen edun sopimukseen.

Mutta mitä siis etsiä?

Ensi alkuun yritin hahmottaa mitä älykkyys ja oppiminen on, olettaen että ne (niiden parametrit) vaikuttivat Helsingin oppimistuloksien rapautumiseen. Ilmeisen järjestelmällisen ja kohtuullisen yleisesti hyväksytyyn määritelmän mukaan älykkyys tarkoittaa yksilön kykyä ymmärtää ympärillään olevaa maailmaa ja hänen voimavarojaan vastata sen haasteisiin. Kuulosti lupaavalta, mutta ei tuo määritelmä vielä antanut minkäänlaisia konkreettisia parametreja, joita olisin voinut etsiä ja vertailla. No, edelleen kirjallisuutta tutkimalla pääsin selville, että älykkyyttä saattoi tarkastella kolmesta suunnasta; oli päättelykyky eli kyky tehdä oikeita johtopäätöksiä, oli kyky ratkaista erilaisia ongelmia ja kolmanneksi oli kyky oppia. Joku tutkija, joka painotti matemaattis-tieteellistä älykkyyttä, oli sitä mieltä että ne, matemaattiset taipumukset merkitsivät ennen muuta kykyä ymmärtää asioiden välisiä suhteita ja nimenomaan määrällisiä suhteita. Kun luin tämän, mieleen tuli välittömästi Dirk Chaim eikä nyt ollut vaikea tajuta mihin hänen viileä loogisuutensa perustui. Kun ajattelin itseäni, sitä millainen mies minä olen, muistin tyttöystäväni kerran sanoneen: ”Jösse, et sinä älykäs ole, mutta viisas kylläkin.”

Älykäs tai viisas tai ei kumpaakaan, joka tapauksessa haparoin edelleen pimeässä. En pystynyt muuttamaan älykkyiden ja oppimisen abstrakteja komponentteja konkreettisiksi mittaluvuiksi tai olosuhteiksi, joita voisin tutkia ja joiden muutoksia voisin yrittää etsiä. Oli tyydyttävä hakuammuntaan. Tästä näkökulmasta pyrin vertailemaan erilaisia aineistoja, kuten taloudellisia tilastoja, eri vuosien budjetteja ja valtioneuvoston tekemiä päätöksiä noin YE-sopimuksen allekirjoittamisen molemmilta puolilta, so. aikaväliltä 2007–2027. Tuo jälkimmäinen vuosi antoi vankan perälaudan siksikin, että kansallinen parlamentti lakkautettiin silloin, joten minun ei tarvinnut etsiä ja/tai analysoida poliittisten puolueiden tavoitteita ja kompromisseja tuon rajapyykin jälkeen. Kaikki oleellinen oli sanottu ja tehty sitä ennen. Oli vain oletettava, että jokin (tai jotkut) kollektiivinen tekijä vaikutti ihmisten oppimiseroihin Helsingissä ja Kuopiossa.

”Demokratia on illuusio”, sanoi eduskunnan viimeiseksi jäänyt puhemies Anni Sinnemäki kopauttaessaan nuijalla edustuksellisen parlamentin viimeisen istunnon päätyneeksi. Sinnemäki on kuvissa ikääntynyt kauniisti, vaikka hän ei ilmeisesti koskaan pystynyt valitsemaan ollako lyyrinen seksityttö vai poikamainen maailmanparantaja. Koska myös presidentti-instituutio päättyi 2020-luvulla, ei ns. kansanvalta ja siihen liittyvät pyrkimykset aiheuttaneet enää myöhemmin mitään oleellista muutosta, siis tutkimuskohteeseen nähden. Tämä rajaus auttoi huomattavasti, vaikka ei se itse ongelman ratkaisua jouduttanut, mutta vähensi tutkijan työtä. Tutkija haparoi tiedon viidakossa etsimässä polkua Kilimanjarolleen.

Kesä jatkui kauniina ja aurinko paistoi.

Yhteiskunnallista aikaa, ihmisen kokemaa aikaa on joskus verrattu kahvikuppiin joka putoaa pöydältä ja menee rikki. Sirpaleista ei koskaan synny itsekseen ehjää kuppia, koska aika kulkee vain yhteen suuntaan järjestyksestä epäjärjestykseen. Tämä on tietysti hieman vaarallinen metafora, sillä epäjärjestyksen maailma on täynnä järjestyneitä saarekkeita; mitä enemmän epäjärjestystä (käytettyä energiaa) ympärillä, sitä kehittyneemmässä yhteiskunnassa me elämme. Joka tapauksessa historianantutkijalla on edessään hieman samanlainen tilanne: hän näkee kahvikupin sirpaleita mutta ei koskaan ehjää kuppia. Kupon koko ja näkö ja sen alkuperäinen paikka on pääteltävä sirpaleista. Asian tekee vielä vaikeammaksi se, että samaan aikaan monessa paikassa on särkynyt useita kuppeja ja niiden sirpaleet sekoittuvat toisiinsa. Tutkija yrittää epätoivoisesti hahmottaa mitkä kupit kuuluvat yhteen, samaan astiastoon ja mitkä ovat toisistaan riippumattomia. Houkutus on nähdä kaikkien kuppien särkyminen osana samaa suurta tarinaa, mutta ainahan niin ei ole, vaan tarinoita on lukemattomia. Kupit särkyvät toisistaan välittämättä, vaikka sirpaleiden maailma onkin yhteinen.

Sirpaleiden kasaamista haittasi konkreettisesti se, että 2020-luvulla kansallisten tietoaaineistojen digitointi jäi pahasti kesken tai oli jäänyt jo edellisellä vuosikymmenellä. Enkä minä yhdessä kuukaudessa mitenkään ehtinyt alkuperäisten lähteiden äärelle, vaikka olisin niitä

löytänytkin. Kuva menneisyydestä oli aukkoja täynnä. Historiantutkijat olivat sitä paitsi keskustelleet, eivät toki julkisesti vaan suljetuissa seminaareissa, siitä että digitointi toteutettiin aikanaan tarkoituksenmukaisesti, niin että asioista syntyi kauniimpi ja yhtenäisempi kuva kuin mikä ehkä oli totta. Koska alkuperäiset lähteet olivat kaukana ja syvällä, eivät tutkijat voineet muuta kuin luottaa digitoituun materiaaliin, siitä huolimatta että se saattoi antaa osittain fiktiivisen kuvan menneisyydestä. Sitä paitsi 2000-luvun alussa kansalaisten yksityisyyden nimissä tehdyt rajoitukset vaikeuttivat lähimenneisyyden tutkimista. Tuntui siltä että virallisen käsityksen mukaan yksilöt omistivat historiansa samalla tavalla kuin taiteilijoilla oli copyright teoksiinsa. Kun yksilön historiaa suojasi tuollainen copyright, arkistot sulkeutuivat. Vain julkinen oli näkyvissä. Döbeln etsi aukkoja, mutta historiantutkijat eivät voineet etsiä, pelkästään kuvitella missä aukot ovat ja mitä ne piilottavat. Luulen että mustien aukkojen etsijöillä oli yhtä vaikea tehtävä: aukkoa ei näe, se pitää kuvitella varjostaan. En näe räjähdystä, kuulen vain sen kaiun.

Kerran taas olin yliopiston kuppilassa lounaalla ja luin tympääntyneenä päivän ruokalistaa. Kasvisruokien lisäksi lounaslistalla oli myös broileria ja kahta sorttia sianlihaa, leikkeenä ja patana. Lista oli laadittu niin pirullisesti, että sekä kana että sika olivat hinnaltaan suhteellisen edullisia, mutta molemmista kului siilipisteitä siinä määrin, että yksi annos vastasi keskimääräistä pistemäärää kaikkeen syötävään mitä aikuinen mies tarvitsee kuukaudessa. Mitä enemmän listaa katselin, sitä enemmän se alkoi nyppiä, joten kysyin kuolemanlailalta nuorehkolta naiselta, joka seisoi tiskin takana jakamassa ruokaa, että oliko kanaa saatavilla. Ei tietenkään, nainen sanoi.

”Entä sianlihaa?”

”Kysy äijä mutsiltasi!”

Tuijotin tyttöä, hän mulkoili takaisin. Hänen ruipelo vartalonsa roikkui solisluissa kuin leninki henkarissa. Nyt jos kahvikuppi olisi särkynyt lattialle, se olisi kuulostanut pommilta. Yritin keksiä sopivaa solvausta, mutta silloin joku yskäisi takanani. Se oli pieni mies, jolla oli harottavat viikset ja joka näytti nälkäiseltä. Hän katsoi minua

ruskeilla silmillä, jotka kimalsivat ystävällisyyttä. Aivan kuin kesy hiiri olisi heiluttanut päätään. Tai ehkäpä kattovalaisimien sinisenkylmä valo sai silmät näyttämään sellaisilta. Ei kai ystävällisyys loppujen lopuksi silmistä näy?

Anteeksi, minä sanoin ja kävelin kahvilasta raittiiseen ilmaan ja soitin Jakobille.

Seuraavana päivänä jätin lounaan väliin, lopetin ”työn” normaalia aiemmin, kävin Stokkan viinikaupassa ja tuhlasin kahden kuukauden viinipisteet espanjalaiseen (keskitäyteläiseen) punaviinipulloon. Jakob sanoi tekevänsä kalaruokaa, mutta juon kalan kanssa mieluummin punaviiniä kuin valkoista. Silloin kun kalaa saan mitä ei toden totta tapahdu usein.

Istuin Jakobin ja hänen äitinsä asunnon ruokailunurkkauksessa, joka oli sijoitettu Laivanvarustajan- ja Kapteeninkadun kulmaan avautuvaan romanttiseen erkkeriin. Katselin vanhan talon vanhoja ruutuikkunoita ja huusin Jakobille, että miltä tuntuu kun voi avata ikkunan ulos. Jakob vastasi keittiöstä, että tuntuu mukavalta, varsinkin kun kuulee mereltä tuulen kohinan ja joskus jopa moottoriveneiden ääniä.

Vanhat rakennukset Helsingin eteläreunalla oli jostakin syystä säilytetty, kenties ylempi virkamiehistö asui niissä tai ehkäpä tämäkin oli väliaikaista. Kaupungilla kiersi huhu, että Ullanlinna ja Eira rakennetaan uudestaan, samalla tavalla kuin Kallio ja Punavuori on jo rakennettu. Mutta ei vielä, ei ihan kohta.

Menin erkkeri-ikkunan viereen, katselin Kapteeninkatua pitkin alas merelle. Se näkyi somasti talojen välissä ja olisin voinut kuvitella seisovani siinä katselemassa merta sata vuotta aikaisemmin ellei näkökentän poikki olisi kulkenut ruma, harmaasta pellistä rakennettu kuljetinhihna tai paremmin kotelo missä hihna kulkee. Kadulla ei näkynyt ihmisiä. Kuljetinlaatikon päällä istui varis nokka merelle päin. Mitä se kuvitteli näkevänsä? Oliko sillä haaveita? Tajusiko se hiilitaseesta jotakin? Jos se tajusi, se oli fiksumpi kuin monet meistä onnettomista helsinkiläisistä.

Kun kysyin, missä Jakobin äiti oli, hän sanoi, että kokouksessa. "Ainahan se on kokouksessa", Jakob sanoi. "Joskus ihmettelen kuinka paljon maailmassa on asioita kun kokouksia pitää pitää melkein joka päivä." "Ehkä se onkin päinvastoin", minä sanoin seurattessani kun Jakob laski pöydälle keraamisen vuonan, jossa näytti olevan herkullinen annos gratinoitua perunamuusia ja kalafileitä kermakastikkeessa. "Ahven Waleskaa", Jakob sanoi ennen kuin ehdin kysyä. "En löytänyt kuhaa, mutta ahven on yhtä hyvää."

Ruoka tuoksui jumalaiselta. Kysyin että mitä siinä oikein on. Jakob kertoi saaneensa eräältä tutulta ahvenfileitä ja ostaneensa vähän valkoviiniä, koska hänellä oli pisteitä runsaasti käyttämättä. Sitten tietysti margariinia, öljyä, kalalientä, ohrajuhoja, kanamunia ja perunoita. Kerma piti korvata rypsiöljyllä, mutta se tuskin haittaa. Miltäköhän kermainen perunamuusi maistuisi, minä ajattelin ääneen. "Kermailta varmaankin", Jakob naurahti. Kun kysyin mistä hän oli saanut munia ja perunoita, hän sanoi että eräällä kaverilla oli sukulaisia lähellä Helsingiä ja heillä oli kanoja ja pieni perunamaa. "Onko se luvallista?" minä kysyin. Jakob ei ollut varma. Nykyään ihmiset tekevät kaikenlaista salaa. "Tai sitten nuo on tuotu lahden takaa, mistäpä sen tietää." Emme ryhtyneet pohtimaan raaka-aineiden alkuperää vaan söimme nautinnolla ja hartaudella emmekä keskustelleet turhanpäiväisistä asioista. Väitetään että italialaiset viettävät päivällisellä jopa viisi tuntia. Ehkä heillä on niin paljon puhuttavaa toisilleen, meillä ei ollut ja siksi me keskityimme syömiseen. Hiljaisuus kuuluu Jumalalle.

Sen jälkeen, kun vuoka oli tyhjä ja maha täysi, lähdimme ulos Ullanlinnan rantaan, ajatuksena poiketa Kaivopuiston työmaaruokalaan kahville. Olin kuullut, että siellä saivat myös ulkopuoliset käydä kahvilla.

Jakob otti repun mukaansa. Hän sanoi jatkavansa kirjakauppaan kahvin jälkeen. Pellettikuljettimen alapuolella – siinä kohtaa oli joskus kulkenut rata – Jakob sanoi että hänellä oli minulle pieni yllätys. "Mikä?" minä kysyin, mutta Jakob hymyili ja sanoi että katsotaan sitä kahvilassa. Kävelimme hitaasti rannan kävelytieltä, joka kulki lännestä itään entisiä venelaitureita mukaillen. Veneet olivat aikoja sit-

ten kadonneet. Läheisten saarien välistä näkyi pieni sininen höyryturbiinilaiva joka oli juuri pujahtanut Kustaanmiekasta avomerelle. Se oli matkalla Tukholmaan, minne matka kestäisi kaksi vuorokautta. Ihminen saattaa olla järkevä eläin, mutta sitä järkeä oli mahdoton ymmärtää joka rakensi puupelleteillä toimivia höyrylaivoja vuonna 2112. Kauempana merellä, melkein horisontissa näkyi toisen laivan silhouette, se oli niin kaukana, että vaikutti seisovan paikallaan.

Olisikohan mukavaa käydä Tukholmassa, minä sanoin. Jakob ei vastannut. Meri, joka näytti kaukaa viehättävältä, oli läheltä katsoen vihreitten leväautojen peittämä. Siihen ei tehnyt mieli mennä uimaan. Olin kuullut ettei Suomenlahdesta enää saanut kunnon kalaa. "Ihme että tuo vesi on tuollaista", minä sanoin. "Kuinka niin ihme", Jakob kysyi. "Ainahan se on ollut." Jakob poimi maasta kiven ja heitti sen limaiseen veteen, mihin se putosi lumpsahtaen ja sameita ympyröitä levittäen. "Ei ole, se saatiin melkein puhtaaksi 2010-luvulla", minä jatkoin. "Luulin että lannoitteiden käyttö lopetettiin silloin. Täytyy kysyä Dirkiltä, mikä meren nyt rehevöittää. Sehän näyttää ihan paskalammikolta."

Jakob ei kysynyt kenestä puhuin enkä minä selittänyt. Kun käännymme Kaivopuiston läpi vievälle kävelytielle, jota reunustivat molemmilla puolilla kohoavat valtavat puru- ja pellettikasat, Jakob sanoi, että hän lähtee syksyllä Lontooseen. Miksi juuri sinne, minä kysyin. Jakob selitti että hänellä oli vuoden pesti tulkiksi ja että samalla hän voisi suorittaa joitakin arvosanoja paikallisessa yliopistossa.

"Hienoa", minä sanoin. "Mutta sinua tulee ikävä."

Olimme tulleet entisen ravintolan ja nykyisen työmaaruokalan eteen. Kerran kaunis rakennus oli rappeutunut, yhtä seinää oli korjattu ruosteisilla peltilevyillä. Vinosta piipusta pölylsi mustaa savua talon takana olevaan pellettirinteeseen. Auringossa pellettirinne muistutti lumista tunturia. Työmaaruokala oli pimeä huone jossa oli kymmenkunta pöytää. Muutamassa istui haalaripukuisia Helsingin energian tyomiehiä. He eivät jutelleet toisilleen vaan ryystivät kahvia vaitonaisina kuin robotit. Kyllä kai robotin voi opettaa juomaan kahvia? Mutta nauttiiko se siitä?

Robotteja katsellessa ajattelin, että nautinto on oikeastaan ainoa inhimillisyyden mitta, se, eikä mikään muu, erottaa ihmisen muista eläimistä. Pellettejä lastattiin kuljettimelle neljässä vuorossa, sillä Salmisaaren lämpö- ja sähköturbiinit tarvitsivat Molokin tavoin hirvittävästi syötävää. Toinen hihna toi puretun lastin Etelä-Satamasta Kaivopuiston välivarastoon. Jakob haki meille kahvit, minä odottelin kuluneen puupöydän äärellä. Joku työmies oli kaivertanut pöytään aforismin: "Demokratia ei lämmitä!"

Seinällä roikkui haalistunut ruokalista. Se lupasi suunnilleen samaa kuin yliopiston kuppilan ruokalista. Pitäisiköhän mennä kyselemään porsaanleikettä, minä ajattelin ja minua alkoi naurattaa. "Mikä nyt naurattaa?" Jakob kysyi. Kerroin lounaskohtauksesta yliopiston kahvilassa ja Jakob sanoi, että olisit pyytänyt entrecoteen. Se olisi ollut ihan liikaa, minä sanoin ja nauroimme molemmat. Jakob pyyhki silmiään ja avasi repun ja nosti pöydälle brandypullon. Siinä oli tammitynnyrissä kypsytettyä kymmenvuotista Jerezin brandyä. "Tässä sulle pihvin korviketta", Jakob sanoi. Hän hymyili ja minulle tuli hyvä olo. En ole yksin maailmassa. Jakob oli jättänyt aamulla parran ajamatta; teki mieli koskettaa hänen sänkistä poskeaan. En kysynyt mistä Jakob oli hankkinut brandyn. Jos olisin kysynyt, hän ei ehkä olisi vastannut.

On salaisuuksia, joista kannattaa yhdessä vaieta.

Elämää helpottaa kun on joku josta välittää ja pitää kiinni.

Sääli Alvar Aaltoa

ikä heinäkuussa sitten sen kummempaa tapahtunut, ellei kummallisena pidä sitä, että joku tyyppi soitti pojalleni ja kyseli minusta, lähinnä siitä millaista historiaa opetan yliopistolla. Jakob oli vastannut, että hän on minun poikani, ei minun oppilaani. Mies tyytyi siihen. Juttu tuntui viattomalta, mutta kerroin sen kuitenkin Jurille. Vastatessaan puhelimeen Oprienev oli liikkeellä jalkaisin, askeleiden taustalta kuului raitiotiekiskojen kolinaa. Jurin mielestä ei kannattanut huolestua. Ainahan uteliaita riittää. Juri kehotti minua, jos asia painoi mieltä, kysymään tiedekunnasta. Ehkä ne tekee laatututkimusta kursseista.

En halunnut käyttää muodollista reittiä, joten soitin eräälle kollegalle. Hän lomaili Turussa ja vaikutti kiukkuiselta. Keskustellessamme selvisi, että hänen kiukkunsa kohdistui lomamatkaan, ei minuun. Älä koskaan matkusta Turkuun, hän sanoi. Täällä ei ole kuin paskainen joki. Hän oli kuullut, että tiedekunnassa suunniteltiin painopistealueiden uudelleen kohdistamista. ”Suomeksi se tarkoittaa että meiltä ehkä menee palli alta”, kollega sanoi. ”Laitoksen esimies on niin kelju että soittelee lehtoreille ja tunnustelee kuka väistyy vapaaehtoisesti vähimmällä jurputuksella. Pistä hanttiin jos se soittaa sulle uudestaan.”

Kuulosti pahaenteiseltä. Minä en yleensä pane hanttiin. Minulle on helppo myydä mitä tahansa, sekin että saan potkut.

Sitten tuli heinäkuun lopun kokous. Se pidettiin Aalto-yliopistolla. Ajoin sinne metrolla. Keskipäivällä vaunut hyrisivät tyhjinä, kos-

ka opiskelijat olivat poissa, lomalla, kesätoissää. Ne harvat matkustajat, joita metrovaunussa istui, jäivät pääarakennuksen pysäkillä pois. Mutta ennen kuin juna pääsi Otaniemeen, se pysähtyi heti Lauttasaaaresta lähdeTTYään. Valot himmenivät, mutta eivät sammuneet. Kuulutus rauhoitteli matkustajia. Seisahdus johtui valtakunnallisesta sähkökatkosta, mitään hätää ei ole. Metroverkon oma sähkönjakelu saadaan kohta päälle. Yritin suggeroida itseni rauhoittumaan ajattelemalla, että olimme meren syvyyksissä turvassa kuin äidin kohdussa, mutta hämärässä metrovaunussa tuntui silti epämuakavalta.

Viiden minuutin päästä valot kirkastuivat ja juna nytkähti liikelle.

Minäkin jäin Aalto-yliopiston pääarakennuksen pysäkillä pois. Tyhjä juna jatkoi matkaansa Kirkkonummelle. Otaniemen harmaat asuintornit pusersivat yliopiston tiilenpunaiset rakennukset julmaan sy-leilyyn. Kadonnutta tilaa muistellessa säälin Aaltoa Aalto-yliopiston kampuksella. Tilan arkkitehtuuri sai yhteisen edun kaupungissa uuden sisällön. Uudella arkkitehtuurilla oli vain yksi motiivi: säästää energiaa. Estetiikka on tuhlausta, muuan asunto- ja ympäristöministeriön johtava virkamies tapasi sanoa. Kauneus kuluttaa luontoa. Jos meidän pitää valita kauneuden ja hiilitaseen välillä, me valitsemme hiilitaseen. Järkevä on kaunistaa, hän sanoi. Se on älyllinen havainto, ei silmin nähtävissä.

Piti kysyä kaksi kertaa vastaantulijoilta ennen kuin löysin Turing-salin. Se sijaitsi Aallon piirtämän pääarakennuksen kellarikerroksessa. "Sali" oli korskea nimitys pienelle luentuhuoneelle, johon parhaimmillaan mahtui parisenkymmentä opiskelijaa. No, nyt meitä oli viisi joten pieni huone tuntui suurelta. Emmekä me olleet opiskelijoita. Isäni toivoi aikanaan, että olisin ryhtynyt opiskelemaan tuotantotekniikkaa Aalto-yliopistossa ja suoritininkin pääsykokeen kohtuullisilla pisteillä, mutta sitten päätin ryhtyä humanistiksi. Isäni ei siitä pitänyt, mutta hän hyväksyi lopulta ratkaisuni. Vaikka isä omisti Lep-pävaarassa pienen kirjapainon – tai ehkä juuri siksi että hän oli tekemisissä myös kaunokirjallisuuden kanssa – hänessä oli kosolti humanistia, ja aivan varmasti enemmän kuin liikemiestä. Kun valtio päät-

ti käytännöllisesti katsoen lopettaa kirjojen julkaisemisen ja paperia alettiin säännöstellä hyvin tiukasti, isän kirjapaino teki konkurssin. Siitä on jo yli kolmekymmentä vuotta, mutta muistan vielä hyvin isäni katkeruuden. Pitkät hiljaiset illat kun hän kävelee olohuoneessa edestakaisin ja sytyttää savukkeen toisensa perään. Äitini istuu sohvalla eikä uskalla sanoa mitään. Minä kuuntelen ahdistunutta hiljaisuutta. Isä ei koskaan antanut YE-Suomelle anteeksi ja kuoli ennenaikaisesti juuri kun minä olin täyttänyt kaksikymmentä.

Klaus Virta pukeutui tänään vaaleaan kesäpukuun. Me muut saavuimme samoissa vaatteissa kuin kesäkuussa yem:ään. Tai ehkä kansliapäälliköllä oli hieman erivärinen leninki kuin viimeksi. Tädistyleä yhtä kaikki. Hän oli maalannut huulensa punaisemmiksi eivätkä hänen kasvonsa näyttäneet yhtään hullummilta. Tapojaan ja kitkeryyttään hän ei ollut maalannut pois, ainoastaan värjännyt ne toisen sävyiseksi. Juri istuskeli rauhallisena polvi toisen päällä. Dirk Chaim viritteli huoneessa olevaa tietokonetta jotta voisimme tarvittaessa katsella raporttien esityksiä seinältä. Jos siis jollakulla oli kalvoja, minulla ei ollut. Tällä kertaa piti tyytyä automaattikahviin ilman leivonnaisia.

Kahviautomaatti sijaitsi käytävällä. Sen luona maleksi opiskelijoita. Joku sittenkin opiskeli myös kesällä. Kun menimme automaattille, miesporukka kinasi äänekkäästi ydinvoimasta sähköpulan ratkaisijana. Yksi heistä, hieman pullea kaveri sanoi Dirkille: "Hei Dirk, kerro sinä näille pölkkypäille mikä on järkevää! Kerro miten Tanskalle kävi."

Dirk ei kertonut eikä jäänyt väittelemään sähköntuotannon peruskysymyksistä. Minäkin olisin halunnut tietää mitä Tanskassa oli tapahtunut. Klaus Virta johdatti meidät päivän agendaan. Hän pyysi minua aloittamaan historiasta, koska vuoden 2017 sopimus ei ollut ehkä kaikille aivan tuttu, vaikka siitä puhuttiinkin kouluissa jonkin verran. "Eikö tämä... hm, moderni Suomi sittenkin ole kaikesta velkaa vuodelle 2017? Ja koko maailma, ei sen puoleen." Satuini katsomaan Monosen kasvoja kun ministeri viittasi "modernin maailman velkaan". Mutta en välittänyt Monosen nyrpeästä naamasta vaan kerroin miten lähestyä vuoden 2017 vedenjakajaa Suomessa.

Käsittääkseni vuoden 2017 Yhteisen edun maailmanlaajuisella sopimuksella oli keskeisenä motiivina vain yksi asia: sivilisaation hiilijälki piti kutistua suunnilleen samalle tasolle kuin se oli 1800-luvun alussa. Se minkä ihmiset unohtavat tai ovat käsittäneet väärin, on että mitään ehdottomia keinoja tuossa sopimuksessa ei määrätty kansallisvaltioiden toteutettavaksi.

Keinot jokainen sai keksiä itse, mutta hiilijäljen pienentäminen oli ehdoton vaatimus eli allekirjoitettu ja ratifioitu sopimus eikä siitä voinut luistaa eikä siihen saada mitään erivapautta, ei millään perustelulla, ei missään maailman kolkassa. Käytännössä, kuitenkin, kaikkialla päädyttiin suunnilleen samaan ohjelmaan. Yksityisautojen kehittäminen lopetettiin, ja koska tuleva sähköpula ennustettiin pian vuoden 2020 jälkeen, ei sähköautojakaan enää kehitetty. Oletusarvona oli, että öljyn käyttö liikenteen polttoaineena loppuisi melkein kokonaan seuraavan viidenkymmenen vuoden aikana, niin kuin se pääosin loppuikin. Liikennöintitarve pyrittiin ehkäisemään keskittämällä ihmiset ultraurbaaneihin kaupunkeihin. Hiiltä mittaava elektroninen ostokortti oli suomalainen sovellus, eräänlainen kierrätys sota-aikojen säännöstelystä.

Oli yksi syy ja monta seurausta, niin kuin ravintotalouden oma tarina, jossa päädyttiin suosimaan vihreää raakaravintoa. Lihan syöminen pisteytettiin niin kalliiksi ettei siihen oikeastaan ollut missään varaa. Ajateltiin että vihreä (ja mieluummin raaka) ruoka lyö kaksi karpästä yhdellä iskulla: toisaalta se on terveellisempää kuin liharuoka ja toisaalta lihasta luopuminen pienentää hiilijälkeä merkittävästi. Ja kun tyydyttiin raakaan ruokaan, ei sen kypsentämiseen kulu energiaa. No, se mitä intoilijat eivät ottaneet huomioon, oli että elämistä saatiin paljon muutakin, esimerkiksi nahkaa kenkiin ja muihin asusteisiin. Tästä seurasi, että kengät pitää nykyään tehdä synteettisistä aineista, öljystä siis!

Kerroin että yritin etsiä oliko YE-sopimuksessa jokin maininta ydinenergiasta, mutta en löytänyt, joten minulle jäi arvoitukseksi miksi viimeinen eduskunta (siis 2020-luvulla ennen kuin instituutio lakautettiin) päätti ajaa ydinvoimalat alas. Koulutukseen liittyviä pää-

töksiä tehtiin 2020-luvun taitteen molemmilla puolilla, mutta mitään oleellista en niistä päätöksistä löytänyt, siis oleellista älykkyyteen tai oppimiseen liittyvää. Tosin törmäsin sellaiseen hassuun päätökseen (joka tehtiin eduskunnassa vuonna 2016) missä peruskoulun luonnontieteellisiä tunteja vähennettiin huomattavasti ja korvattiin sekä draamatunneilla että käsityötunneilla. Koululaisia opetettiin näyttelämään ja virkkaamaan, mutta miten siitä olisi seurannut kuopiolaisen parempi koulumenestys, sitä en osaa sanoa enkä arvioida. Päällisin puolin asiat olivat samalla tolalla koko maassa.

Mutta, niin kuin sanoin, vuoden 2017 sopimuksessa on vain muutama tai yksi asia, joten monet meillä sitten toteutetut muutokset ovat ikään kuin seurausta siitä, ehkä sattumalta, ehkä väistämättä. Esimerkiksi eduskunta ja presidentti-instituutio lakkautettiin pragmaattisista syistä, siksi että ne eivät edistäneet kansalaisten sopeutumista yhteisen edun toteuttamiseen. Kansan valtaa ikään kuin haluttiin lisätä ja se toteutettiin poistamalla edustuksellinen demokratia. Ei ollut, niin kuin perustelu kuului, varaa eikä aikaa riidellä itsestään selvistä asioista.

Demokratia oli liian verkkainen työkalu.

Poliittinen vallankäyttö korvattiin erilaisten virkamiesloosien ja ammattikuntien ja ties minkä lahkujen vallalla, jota ei sanottu politiikaksi. Jos 2000-luvun alussa yhteiskuntia ohjattiin globaalin maailmantalouden ehdoilla ja, uskallanko sanoa pörssikapitalismin ehdoilla, niin vuoden 2017 jälkeen markkinatalouden tilalle tulivat virkamiesvaltion tarpeet. Vaikka markkinakapitalismi olikin monella tapaa pehmeä ja yritykset toimivat ketterästi, markkinoiden piti kuitenkin seurata asiakkaiden ja kuluttajien käyttäytymistä, joten äkilliset ja radikaalit muutokset olivat mahdottomia. Sama koski poliitikkoja, jotka vuosi vuodelta kun globaali talous kohtasi vaikeuksia tuntuivat yhä enemmän pelkäävän ”asiakkaiden” eli äänestäjien mielipiteitä. Edelläkulkijoista tuli perässäkävijöitä.

Syntyi uskalluksen tyhjiö, jonka virkamiesvalta täytti nopeasti, sillä toisin kuin poliitikot tai yritysjohtajat virkamiehet olivat ketteriä vaihtamaan suuntaa, semminkin kun hiilivapaaseen maailmantalou-

teen pyrkiminen edellytti virkamiesten lukumäärän lisäämistä. Oma etu liimautui yhteiseen etuun. Sitten kun teknologia rapautui, heitä tarvittiin entistä enemmän. Yhteiskuntaa piti ohjata oikeaan suuntaan ja kukapa sen osasi paremmin tehdä kuin asialle omistautunut virkamies? Eikä virkamiehen tarvinnut kysyä lupaa kansalta eikä miettiä miten noudattaa yleisen mielipiteen oikkuja. Virkamiesvallan piilevä kasvu tosin näkyi jo 2010-luvun alussa, vaikka sen heikkoja signaaleja ei silloin yleisesti huomattukaan. Kansalaisia pelkäävät poliitikot luovuttivat vallankäytön virkamiehille. Ironia oli siinä, että mitä julkisemmaksi ja henkilöytyneemmäksi politiikan tekeminen muuttui, sitä nopeammin poliitikot menettivät rohkeutensa olla poliitikkoja.

Tietenkin yhteiskunta petti itseään, koska ihmiset ovat erilaisia ja siksi maailma on täynnä erilaisia mielipiteitä oikeasta ja väärästä. Poliitikko on kompromissien tekemistä ja erilaisten mielipiteiden sovittamista yhteen. Poliitikko ei ole koskaan komeaa vaan raadollista. Saattoi olla naiivia ajatella etteikö myös virkamiesten keskuudessa käyty kovaa poliittista taistelua vallasta ja siitä kenen mielipide voittaa ja jää henkiin. Takahuoneissa tapahtuu kaikenlaista, mutta me emme tiedä siitä mitään. Muinoin intiaani painoi korvansa maahan ja kuunteli mitä preerialla tapahtuu, mutta meiltä se ei käy, koska virkamiehet eivät tömistele valtaa käyttäessään.

”Lisääntyikö se? Kansan valta.” Dirk kysyi.

”Tietysti”, Mononen sanoi. ”Oli tuhlausyhteiskunnan vaalima illuusio, että edustuksellisuus on demokratiaa. Nyt me olemme kansalaisina suoraan tekemisissä päättäjien ja toimijoiden kanssa kunnissa, kaupunginosissa ja virastoissa. Meillä jokaisella on ikioma kotiklerki johon voi aina ottaa yhteyttä kun asiat menevät huonosti. Tai siis on velvollisuus ottaa yhteyttä, eikö totta?”

Monosen posket punersivat innostuksesta.

Vaikka teki mieli väittää vastaan, Mononen oli jossain määrin oikeassa. On totta, että olemme nykyään suuremmassa yhteydessä virkamieskuntaan ja sen tekemiin päätöksiin kuin ennen, koska on monta lähivirkamiestä joille voin esittää huoleni ja toiveeni. Mutta edustukselliseen päätöksentekoon kuului, että kansalaiset saattoivat vaihtaa

päätäjät kun taas nykyisessä systeemissä se on mahdotonta. Päätäjiä toki vaihtuu, mutta ei kansalaisten toimesta vaan systeemin sisäisen dynamiikan takia. Totta kai kansalaisia edustavat poliitikot olivat karanneet kauas arkipäivästä, mutta heidät saattoi silti vaihtaa, ainakin teoriassa, toisiin. Nyt minun on hyväksyttävä päätöksentekojärjestelmä päättäjineen sellaisena kuin se on. Joskus tuntuu, että kotiklerki on myös turhan lähellä elämääni; häneltä ei mikään jää huomaamatta, hän käyttäytyy kuin huolestunut äiti tai virkaintoinen opettaja. Kuka haluaa olla lapsi tai koululainen koko elämänsä?

”Enpä tiedä kuinka demokraattista tämä nykyinen meno on”, Virta huokaisi.

Ministerin sanomaksi tuo tuntui oudolta, mutta ehkä hän oli päässyt niin korkeaan asemaan, että itsekriittisyys kuului toimenkuvaan, oli sallittua ja toivottua. Yritin muistella mistä ammattikunnasta Virta oli asemaansa noussut, mutta en muistanut. Ehkä hän oli ammatiltaan opettaja tai kansantaloustieteilijä tai jopa yrittäjä. Virta liikkui asiantuntevasti hallinnon ja talouselämän kaikilla sektoreilla. ”Jos olen rehellinen, minulla on liikaa valtaa päättää muiden ihmisten elämästä. Se on äärettömän raskasta, koska kukaan ei ole kysynyt heidän mielipidettään.... että mitä he ajattelevat minusta... ihmisenä”, Virta jatkoi.

”Mutta sä olet ansainnut sen, Klaus hyvä”, Mononen myötäili ääni pehmeän hunajaisena. Hän hymyili ja katsoi Virtaa suoraan silmiin. Kun nainen hymyili, hän poskiinsa ilmestyi somat hymykuopat.

”Ne siis hylkäsi Platonin ja valitsi Aristoteleen”, sanoi Dirk hiljaisella äänellä.

”Höpöhöpö, sinä ja sun Platonisi”, Mononen sanoi. ”Kai sä tiedät että sun sankari Platonia pidetään totalitarismin isänä?”

”Kuka pitää? Ei ainakaan ne jotka jotain tietävät. Kaiken voi ymmärtää väärin jos haluaa.”

”Minusta on ihan yks ja hailee miten sinä ymmärrät Platonisi”, Mononen sanoi.

”Sinusta. Ei minusta”, Dirk sanoi. ”On kiistämätöntä että Platon oli eri linjoilla kuin Aristoteles. Platon loi perustan matemaattiselle ajat-

telulle... että on jotain yksikäsitteistä... kumoamatonta... eräällä tavalla absoluuttisesti totta.”

”Hei Dirk, perustele tuota vähän”, Virta piristyi alakulosta.

”Katsokaas”, Dirk aloitti, ”katsokaas kun Platonin ajatusmaailmaan kuuluu se että on todella joku totuus olevaisesta ja sitä totuutta voi ja kannattaa etsiä vaikkei sitä koskaan kokonaan saisi paljastettua, siis että ehkä vain jumalat tietävät koko totuuden. Mutta tässä Platonin idea siis tukee matemaattista ajattelua, on olemassa yksi ja vain yksi todellisuus ja totuus ja pitää vain löytää ne kaavat jotka tuota todellisuutta kuvaavat. Etsitään sitä mikä pysyy vaikka (ihmisen) maailma muuttuisikin. Luonnonlait eivät muutu, eivät riipu siitä kuka niitä tarkkailee. Totuus on olemassa vaikka sitä ei tietäisikään. Aristoteelilla taas riittää se mikä näkyy. Se mikä näkyy on totta, koska vain sen me voimme todentaa. Fiilinki on faktaa. Ehkä vuonna 2016 joku ymmärsi Aristoteletta väärin ja päätteli, että kasvavalle nuorisolle näyttelijäntaidot ovat tärkeämpi kuin osata laskea ja lukea.”

”Teeskentely”, minä sanoin.

”Sä et tiedä mistään mitään”, sanoi Mononen.

”En minäkään”, nauroi Juri.

”Siihen voi olla proosallisempi selitys”, Virta sanoi. ”Silloin elettiin niin ultrayksilöllisyyden aikaa, että koululaiset haluttiin valmentaa hallitsemaan yksilöllisyyttään, korostettiin erottautumista muista yksilöistä. Samaan aikaan meillä – tai siis sen ajan päättäjillä – oli vaikeuksia perustella poliittista järjestelmää ja sen legimitettä ikäviä toimenpiteitä tehtäessä. Piti säästää, pidentää työuria, tukea Euroopan köyhiä valtioita, nostaa kulutusveroja, sallia maahanmuutto, heikentää saavutettuja etuja. Pelkoreaktion legimiteetin murenemiselle valtaa yritettiin antaa yhä nuoremmille ihmisille ja varottiin pakottamasta heitä kovien aineiden opiskeluun, esimerkiksi matemaatiikan tai fysiikan kursseille. Ajateltiin että kun nuorisolle antaa valan omasta elämästään, se myös tietää mitä sille tehdä, että se on fiksumpaa kuin olikaan.”

”Oletko sinäkin hurahtanut historiaan?” kansliapäällikkö Mononen sanoi. ”Eikä vain nuo kaksi jätkää”, hän jatkoi ja osoitti päällään

minua ja Dirk Chaimia. ”Mitä tästä selvityksestä tulee kun aletaan rypeä historian läävässä!”

”Silloin myös tiedemaailmassa fokus muuttui”, Dirk jatkoi kansliapäällikön ynseydestä välittämättä. ”Hierarkkiset, kovat tieteet korvattiin yhä enemmän näkemystieteillä. Ei ollut enää väliä kertyikö tietoa tiedon päälle, ei välitetty tiedon kumulatiivisesta merkityksestä, pääasia oli että tiedemiehillä oli mielipiteitä. Ja mielipiteitä oli helppo vaihtaa kun suhdanteet muuttuivat. Paradigma päivässä, kaksi parhaassa. Tutkijoista tuli yhteisen mielentilan terapeutteja ja pahimmillaan kansan vaistoja haistelevia fūhrereitä.”

”Mutta miten tämä liittyy oppimiseen? Tai ihmisten elinikään?” Klaus Virta sanoi.

”Sepä se”, minä sanoin. ”Älykkyydellä ja oppimiskyvyllä on monia reunaehtoja, mutta en löytänyt mitään yhteiskunnallista tai kollektiivista tekijää joka tässä voisi vaikuttaa. Jotkut väittävät että älykkyys on yli 60 prosenttisesti perittyä, joten... toisaalta sitten voisi ajatella että Kuopiossa koululaisilla on parempi motivaatio oppimiseen kuin täällä Helsingissä, mutta mistä se sitten johtuisi... en osaa edes arvailla.”

Juri Oprienev istui edelleen hiljaa, mutta hän seurasi keskustelua tiiviisti, ikään kuin olisi yrittänyt painaa jokaisen sanotun sanan mieleensä. Virta hymähti ja kiitti alustuksesta. Hän sanoi että se oli mielenkiintoinen ja että nyt oli helppo jatkaa... hm.. ongelman analysointia. Pidimme tauon, Mononen kiirehti toilettiin ja me muut kävelimme kahviautomaatille.

Sama opiskelijaporukka seisoi yhä automaatin vieressä väittelemässä ydinvoiman käytöstä. ”Tepä sitkeitä olette”, Klaus Virta sanoi. Hän valitsi automaattista mustan kahvin. Minä otin espresson ja Juri otti cappuccinon. Minä en juo ”maitokahvia” enkä cappuccinoa koska niihin ei laiteta oikeaa maitoa – miten voitaisiin laittaa kun lihan-syönnistä luopuminen lopetti myös maidontuotannon. Kahvin valumista seurattessa sanoin, että maitotuotteiden katoaminen ja synteetisten korvikkeiden (esim kalkkitablettien pakkosyönti) käyttö oli yksi tahaton ja arvaamaton seuraus vuoden 2017 sopimuksesta. Opiskelijat kuuntelivat meitä. Virta hörppäsi kahvia.

”Niinhän se on”, hän sanoi, ”yksi tahtoo yhtä, toinen toista ja syntyy jotakin mitä kukaan ei ole halunnut.”

”Hei, sä siteeraat Leniniä!” pullea kaveri hihkaisi. Nyt huomasiin että hänellä oli väljät polvihousut ja sandaalit.

”Ei”, minä sanoin,” ministeri Virta lainasi Friedrich Engelsiä.”

”Ja kukas mäntti se sitten oli?” kysyi Mononen joka oli tullut taaksemme.

”Minusta se kuulosti Hegeliltä”, sanoi Dirk Chaim.

”Jaa, minä luulin että osaan itsekin ajatella”, Virta sanoi.

Kohta kun kokous alkoi, Virta vaikutti poissaolevalta, hän vilkaisi monta kertaa rannekelloaan. Chaim oli jättänyt Turing-salin oven raolleen. Se ei haitannut koska ydinvoimasta kiistelleet opiskelijat olivat poistuneet kahviautomaatilta. Virta pyysi Chaimia, Monosta ja Oprieneviä jatkamaan agendan mukaisesti. Ennen kuin tulimme takaisin Turing-saliin Juri oli käynyt Dirkin kanssa jossain. Kun he palasivat Juri näytti vihaiselta. ”Nyt joku tyyppi kiertele kyselemästä tästä projektista”, Dirk sanoi. ”Tunareita riittää”, Juri sanoi kireästi.

Sitten Dirk Chaim syventyi käymään läpi Suomen tilannetta teknistaloudellisesta näkökulmasta. Hän paljasti heti alkaessaan, että ei näe mitään yksittäistä tekijää, joka voisi selittää miksi Kuopiossa ollaan muka älykkäämpiä tai lahjakkaampia kuin Helsingissä. ”Niin-ku äsken todettiin yksi asia johtaa toiseen ja se kolmanteen niin että alkuperäinen motiivi hämärtyy eikä kukaan lopulta tiedä mikä on syytä ja mikä seurausta.” Dirk oli sitä mieltä, että teknologinen infrastruktuuri oli täysin rapautunut ellei jopa rappeutunut. Sekään ei ole kenenkään syytä eikä tarkoitus sinänsä. Mutta kun väestö on keskittetty Helsinkiin, ei esimerkiksi tarvita maanteita joten tieverkosto on jo osittain kadonnut. ”Jos meidän pitäisi ajaa autolla Kuopioon, siitä tulisi kuoppaisen tautinen koettelemus”, Dirk nauroi. ”Tkimuistoinen röykytys. Selkäsauna kerrassaan.”

Myös karjataloudesta luopumisella oli monia tahattomia seurauksia, ei vain se että öljyä tarvitaan kenkien ja vaatteiden tekoon, vaan

myös se, kaadettujen metsien tilalle ei voi istuttaa uusia puita vaan metsäalaa muutetaan koko ajan pelloiksi, jotta ravinnonsaanti turvataan. Kun metsäraja siirtyy pohjoisemmaksi, logistiikka kohtaa uskottomia vaikeuksia. Samaan aikaan puhtaan ravinnon utopiasta on täytynyt tinkiä, koska peltoja pitää lannoittaa tolkkumasti jotta kaille riittää syötävää. Jos YE-sopimuksen jälkeen olisi panostettu voimakkaasti geenijalostukseen, tilanne saattaisi olla toinen.

Mutta nyt se on myöhäistä, koska meillä ei ole enää teknologiasta tietämystä jalostaa kasveja DNA- tai geenitasolla. Katsokaas, Chaim sanoi, ei tietäminen leijaile ilmassa, ei se ole tahdon asia, vaan kaikki liittyy kaikkeen. Tietäminen ja energiankulutus kulkevat käsi kädessä. Kun jälkimmäistä supistetaan, myös edellinen kärsii. Yhteiskunnassa, niin uskon, Dirk mietti, mikään ei palaudu sellaisenaan, se on kai se entrooppinen periaate. Ei menneisyyttä voi palauttaa niiltä osin kuin haluaisi, siis jos haluaisi vain parhaat palat noukkia. Ei me teknologiaa purkamalla, ei me tuotantoteknistä de-evoluutiota tekemällä palata johonkin idylliin, joka vallitsi joskus, vaan syntyy ihan uudenlainen tilanne, joka saattaa olla paljon parempi ja ikävämpi kuin mikään aikaisemmin koettu kehitysvaihe. Teollista vallankumousta ei voi peruuttaa rikkomatta hyvinvointia, niin se vaan on, Dirk sanoi.

”Mutta miten tuo liittyy ongelmaamme?” Virta kysyi. ”Hyvä on... myönnän suhtautuvani skeptisesti teknologian alasajoon, mutta ei kai siitä seuraa maan eri osien polarisoitumista ja vaikka seuraisikin niin eikö Helsinki aina pärjää muita alueita paremmin? Niin se on ennenkin pärjännyt. Osaaminen ja innovaatiot ovat perinteisesti keskittyneet tänne.”

”En tiedä liittyykö mitenkään”, Dirk sanoi. ”Niin kuin sanoin en ole löytänyt yksittäisiä selittäviä tekijöitä. Sekin haittaa analyysiä, että Valtion tietokonekeskuksen keskuslaitteisto on rikki, on ollut kuulemma monta kuukautta, enkä ole pystynyt ajamaan tilastollisia vertailuja. Olemme palaamassa taskulaskinten ja helmitaulujen teknologiaan, eikä sitä ole helppo selittää kenellekään.”

”Kun minä kävelin muutama viikko sitten Kaivopuiston rannassa, niin meri näytti vihreältä levämössöltä”, minä sanoin. ”Sen päällä

olisi melkein voinut kävellä. Johtuuko se todella siitä, että peltoja lannoitetaan niin tehokkaasti koska me ei syödä enää lihaa? Eikö vihreä vallankumous olekaan vihreää?”

”Mustaa se on. Me käytämme vihreään ruoan tuottamiseen aivan helvetisti lannoitteita. Sitä paitsi Helsingin vedenpuhdistuslaitokset ovat rappeutuneet perusteknologian taantuessa. Joskus Helsingissä oli Itämeren parhaat puhdistuslaitokset, mutta nyt... saatana. Niin kuin sanoin: koko tämä paska on kokonaisuus josta ei voi poimia rusinoita... kikkareita.”

”Höpöhöpö”, sanoi Mononen. ”Ettehän te jätkät voi kumota tosi-asioita. Koskaan ei ole syöty terveellisemmin kuin nyt. Sokeakin sen näkee.”

”Mutta entä ongelma? Koulut Kuopiossa.” Virta yritti palata asialistalle. ”Miten muualla Suomessa menee? Dirk!”

”Eihän tämä ole kuin Helsingin ja Turun ongelma”, Dirk sanoi viihaisesti. ”Ei todellakaan. Kaipa te tiedätte että Tampereelle on keskitetty kaikki raskas teollisuus ja Kotkan seudulle paperinjalostus. Siis varsinainen työväki. Paljon maahanmuuttajia. Olen nähnyt raportteja missä todetaan kylmästi, että Tampereella ja Kotkassa puolet työväestöstä ei osaa edes lukea kunnolla. Sen rinnalla Kuopion ylioppilaiden ylivoimaisuus helsinkiläisiin taitaa olla melkoisen yhdentekevää. Jösse puhui motivaatiosta, ehkä savolaisilla on sitä enemmän kuin stadilaisilla. Jospa nää jengit täällä on vain laiskoja ja mukavuuteen totuneita. Viettävät kansalaispalkkaa eivätkä viitsi opiskella.”

”Mitä sorvaajat ja paperimiehet lukutaidolla tekisi”, kansliapäällikkö huudahti.

”Niinpä – mitä ne lukisi! Tässä kuulemme virallisen terveystieteen synkän äänen. Yhteinen etu vaatii sivistymättömiä orjia tehtäisiin”, Dirk sanoi.

”Pidä sinä insinööri turpasi kiinni”, Mononen sanoi.

”No, no”, Virta sanoi. ”Me kai voimme sitten kohtuudella todeta, ettei tekniikan ja talouden muuttujista pysty päättämään mitä Kuopiossa tapahtuu, ei ainakaan suoranaisesti. Olemmeko tästä yhtä mieltä? Jos olemme, saamme poissuljetuksi tuon puolen eikä tarvitse käyt-

tää sen tutkimiseen enempää aikaa ja vaivaa. Näinkö on? Askel askeleelta suljemme pois epätodennäköisiä selityksiä. Pääsemme lähemmäksi... totuutta. Harjoitus etenee ja tuottaa tulosta.”

Kukaan ei sanonut olevansa eri mieltä, vaikka totuudesta puhuminen kuulosti suurelta tässä pienessä huoneessa. Mononen näytti vihaiselta, aivan kuin Chaim olisi loukannut henkilökohtaisesti häntä ja hänen edustamaansa Terveyden ja hyvinvoinnin laitosta. Minä sanoin, että kuppi espressoa tekisi terää. Virta sanoi, että hänen täytyy käydä soittamassa.

Mononen sanoi käyvänsä toiletissa.

Juri oli hiljaa.

Tietokoneeseen liitetyn videotykin tuuletin hurisi kunnes Dirk Chaim sulki sen.

Kansliapäällikkö Mononen-Steinin esityksen tasapainoisuus yllätti. Mononen pystyi halutessaan objektiivisuuteen. Nyt hän vaikutti tiedemieheltä eikä happamelta nuorena vanhapiikaistuneelta byrokraatilta, joka toistaa dogmaattisesti viraston sääntökirjaa ja latelee kliseitä YE-sopimuksen pelastustehtävästä. Muuten, jos ei vielä ole tullut sanotuksi, niin pelastustehtävä tuolla sopimuksella todella oli. Tehtävänä oli pelastaa maapallo! Ei vähempää eikä enempää. Joo, tiedän että muutaman kiihkoilijan mielestä koko universumi pitää pelastaa, mutta he eivät tiedä mistä puhuvat; eivät tiedä mitä maailmankaikkeus pitää sisällään.

Mononen pysytteli tiukasti asiassa ja Suomessa. Hän heitti seinälle tilastokuvia. Elämän grafiikkaa. Hän kertoi miten terveydenhoito oli järjestetty eri puolilla maata, hän todisti että viranomaisten toimilla terveydenhoidon ammattilaisten pätevyys oli saatu pidetyksi täsmälleen samanlaisena eri alueilla. Mononen esitti aikasarjoja 1900–2000 luvulta, joista kävi ilmi, että Itä-Suomessa monet terveyteen liittyvät muuttuja olivat (siis olivat olleet) huonommalla tolalla kuin etelässä tai lännessä. Tosin 1900-luvun loppuvuosina terveyserot olivat tasoittuneet Karjala-projektin ansiosta mutta eivät täysin. Jos Kuopiossa

nyt menee paremmin, historialla sitä ei voi selittää. Eikä paremmalla perimällä, Mononen sanoi. Päinvastoin, yhteen aikaan oltiin varmoja, että idässä ja pohjoisessa perimä oli merkittävästi huonompi kuin muualla. Puhuttiin jopa Kuusamon geenitraumasta.

Mononen jatkoi, että THL vahti tarkoin koululaisten ruokailua ja varmisti, että kaikissa kouluissa syödään terveellistä vihreää ruokaa. Sama ruokalista on Helsingissä ja Kuopiossa, jokaisessa koulussa. Tietysti tavoitteena on myös suosia paikallisia piirteitä, vaikka eihän metropolissa mitään paikallisuutta ole, ei siinä mielessä kuin joskus aikaisemmin, alkeellisemmissä oloissa oli. Soijalla ei ole kotimaata, mutta nakkiluupiinit kasvavat Suomessa, Mononen naurahti.

Ainoa asia mitä THL:ssä oli viime aikoina ihmetelty, koski ensisynnyttäjien jakautumaa. Meillä, Mononen sanoi, siis meidän eräät tutkijat ovat väittäneet, että täällä etelässä pidemmälle koulutetut synnyttävät vähemmän kuin Kuopiossa mutta eikö niin ole aina ollut? Ainahan koulutus on korreloinut perheen koon kanssa, mutta nyt korrelaatio näyttää tilastollisesti merkitsevämmältä kuin ennen. Mitä enemmän koulutusta, sitä vähemmän lapsia, eikö vaan? Sitä paitsi, Mononen jatkoi, eihän kukaan aikaisemmin väittänyt, että siellä missä oli paljon kakaroita, olisi esiintynyt älykkyyttä suurissa määrin. ”Päinvastoin, suuret perhekoot korreloivat köyhyyden ja tietämättömyyden kanssa, siitä kai me kaikki olemme yhtä mieltä... jopa meidän historian tutkijamme on varmaankin sitä mieltä”, Mononen sanoi ja tuijotti minua.

Minä kohautin olkapäitäni. Mononen oli oikeassa eikä kannattanut ryhtyä kinaamaan. Olisin halunnut kysyä Monoselta kuinka hyvin THL tunsu koulutuksen ja terveydenhoidon psykometrian, ja että oliko heillä minkäänlaisia tieteellisiä apparatteja tai malleja kuvaamaan väestön sivistyksellisiä valmiuksia, mutta arkailin kysyä, koska Mononen tuntui haluttomalta pohtimaan asioita ex tempore. Sen lisäksi minulle tuli tunne, että Mononen tiesi oppimiskyvyn eroavaisuuksista enemmän kuin halusi kertoa, mutta en voinut kysyä valehdeliko hän? Jättikö hän jotain kertomatta ja jos jätti, niin miksi?

”Voisiko älykkyyttä salakuljettaa Kuopioon?” Chaim kysyi.

”Miten niin salakuljettaa? Eihän se ole tavaraa.” Virta sanoi.

”No eikö Amerikassa popsittu aikaisemmin sellaisia älypillereitä, jotka ihan oikeasti paransivat ihmisen aivojen toimintaa. Älypirsteitä, järjen dopingia.”

”Sellaisia lääkkeitä löytyy, olet oikeassa”, Mononen sanoi. ”Yhdysvalloissa joka kymmenes opiskelija käytti niitä ennen kuin ne kiellettiin. Niitä sanottiin nootropikeiksi. Lääkkeillä voi parantaa aivo-toimintaa, oppimiseen liittyviä strategioita, keskittymiskykyä, muistia, oppimisen motivaatiota. Älyä ei tietenkään voi tuoda ulkopuolelta, sen enempiä kuin vettä kaivoon, mutta aivojen tuottavuutta voi parantaa. Silti kysyn että kuka veisi älypillereitä Kuopioon? Ja ennen kaikkea miksi juuri Kuopioon? Salakuljettajan luulisi etsivän markkinoita muualta, sieltä missä liikkuu ihmisiä ja rahaa. Siis täällä, ei Savossa.”

Juri Oprienev kertoi tutkineensa salakuljetustilastoja eikä niistä havainnut mitään kummallista, ei mitään poikkeavaa. Koska Helsingissä asuu melkein neljä miljoonaa ihmistä ja Kuopiossa satatuhatta, niin ei roistojen kannata panostaa Kuopioon. Täällä etelässä ne markkinat ovat, olipa kyse sitten viinasta, tupakasta, huumeista tai älypillereistä... jos sellaisia ylipäänsä oli saatavilla.

”Entä ihmissalakuljetus?” Dirk kysyi. ”Jos sinne on tuotu fiksuja ihmisiä Venäjältä tai Kiinasta?”

”Monet älykkyysteoreetikot väittävät, että aasialaiset ovat älykkäämpiä kuin länsieurooppalaiset, afrikkalaisista puhumattakaan”, minä sanoin.

”Ai että Kuopioon olisi salakuljetettu aasialaisia niin paljon että se näkyisi ylioppilaskirjoituksissa?” Virta puhahti.

”No ei kai sitten”, Dirk sanoi. ”Tuli vaan mieleen.”

”Enkä mä usko että Kuopioon olisi helpompi tuoda ihmisiä salaa kuin tänne Helsinkiin”, Juri lisäsi. ”Jos olisin salakuljettaja, toimisinkin siellä missä ihmisiä on enemmän ja missä on helppo piiloutua massojen sekaan. Se tarkoittaa Helsinkiä, metropolin takapihan kujia ja ylikuormitettuja asuntokasarmeja. Seutulan slummeihin voi piiloutua vuosikausiksi.”

”Mutta kyllä kai Suomeenkin tuodaan ihmisiä salaa?” minä sanoin.

”Varmasti tuodaan mutta se on varsin pientä toimintaa ja korostaa ehkä muita piirteitä kuin älykkyyttä”, Juri vastasi.

”Jos tarkoitat naiskauppaa, sano se suoraan”, Mononen sanoi. ”Mutta älä kuitenkaan aliarvioi naisia. Jos sinä alat syyttää naisia tästä ongelmasta... minä kieltäydyn edes ajattelemasta... eikä minun tarvitse kuunnella kaikkea paskaa.”

Sillä hetkellä Virran puhelin soi.

Hän kaivoi kännykän povitaskustaan ja katsoi sitä. ”Pääministeri”, Virta sanoi ja nosti puhelimen korvalleen. Hänen katseensa harhaili huoneessa, kohdistui meihin kuhunkin vuorollaan; hetken se tarkasteli meitä uteliaana ja kääntyi sitten mielenkiintonsa menettäneenä sisällepäin kuin kyllästyneenä maailman arvoituksellisuuteen. Häivähdyksen ajan Klaus Virta säälisti minua. Hän yritti hallita kaikkea ympärillään ja valtakunnassaan, mutta aina se ei onnistunut. Hän ei ollut tottunut siihen, että joku yllätys pilaa hyvin suunnitellun aikeen. Vaikka Virta itse korosti monien tahtojen ristiriitaa, hän kuitenkin oli oppinut siihen, että lopulta vain yksi tahto läpäisee erilaisten ja vastakkaisten toiveiden ristiriidan.

”Helvetti”, Virta kuiskasi.

Elämän fraktaaleja

Elämä on suunnitelma, jossa mikään ei suju täysin sen mukaisesti mitä on suunniteltu. Tämä kuulostaa ristiriitaiselta, mutta niin se on ja siitähän edellä mainitut herrat Hegel, Engels (ja Marx tietysti) ja kenties myös Lenin rakensivat teorioita kuvatakseen yhteiskunnan toimintaa. He saattoivat olla oikeassa, en tiedä. Oikeassa olemisesta ei kuitenkaan välttämättä seuraa hyvää, niin kuin Leninin alustama vallankumous todistaa. Vallankumouksia tehdään vapauden nimissä, mutta tuskin koskaan vallankumousjohtajat haluavat vapauttaa yksittäistä ihmistä sosiaalisen ympäristön tyranniasta.

Joka tapauksessa jos elämän, siis itse kunkin elämän yksinään, erillään muiden ihmisten elämästä, pilkkoo pienempiin osiin, ja aina vaan pienempiin osiin, niin päätyy käsitykseen että elämä on kuin Mandelbrotin kuviot, fraktaalit jotka pilkkoutuvat aina vaan pienempiin osiin, jotka ovat hieman toistensa näköisiä mutta eivät kuitenkaan täysin, joten jos otetaan tämä minuutti elämästäni ja seuraa-va, ne muistuttavat toisiaan mutta eivät ole, eikä edellisestä voi täysin varmasti päätellä millainen toinen on, vaikka todennäköisyys samankaltaisuuteen on suuri, hyvin lähellä arvoa 1.

Fraktaalimatematiikkaan törmäsin, tosin hyvin pinnallisesti, tutkiessani penrosetornien historiaa, ja siksi oli kiinnostavaa kuunnella kun Dirk Chaim paasasi Benoit Mandelbrotista, eräänlaisesta populaarimatematiikasta, joka kuoli vuoden 2010 paikkeilla. En aina, tai eh-

kä en juuri koskaan, pysynyt Chaimin lennokkaiden ajatusten perässä, ja joskus jopa epäilin että Dirk sotkeutui pahemman kerran ideoihinsa samaistaessaan Platonin ja Mandelbrotin käsityksiä todellisuudesta, sillä eikö toinen vannonut ehdottoman ja paikallaan pysyvän totuuden nimeen ja toinen dynaamisuuteen, joka heittelee näennäisen kaaosmaisesti, koska pieni muutos jonkun muutujan alkuarvossa romahduttaa systeemin ennustettavuuden. Oliko Platon koskenut kepilläkään Mandelbrotin fraktaaleihin? Minusta tuntui, kun yritin tätä hahmottaa, että siinä missä Platon etsi todellisuuden muuttumattomia rakenteita tuo Chaimin Mandelbrot kuvasi elämän turbulensseja alueita, joissa tapahtuvia muutoksia on vaikea ennustaa. Mandelbrot ei propagoinut kaaosta, vaan ihmisen kyvyttömyyttä ymmärtää turbulenssin muuttujia. No, hitto vieköön, ehkä hän sittenkin oli lähellä Platonin ajatusta jumalisen ylivoimaisuudesta.

Yritin silti intuitiivisesti ymmärtää Dirkiä. Voisin kai ajatella, että mitä pienempiä elämän perättäisiä fraktaaleja tarkastelen, sitä vähemmän Engelsin ajatus on totta, mutta mitä suurempia kuvioita katselen, sitä oikeammassa hän on. Isossa kuvassa kaikki on vastakohtista syntynyttä harmoniaa, pienissä kuvioissa kaaos vallitsee. Mandelbrotin ironia taitaa olla siinä, että makrotodellisuuden voi aina leikata pienemmiksi todellisuuksiksi kohti mikrotodellisuutta ja aina löytyy iso kuva, joka on harmonisempi kuin sen sisältä löytyvät uudet kuvat. Tämäkö sitten on elämän dialektisen prosessin kuva?

Katsellessani Turing-salissa Erika Monosta en oikeastaan saanut otetta hänen persoonallisuudestaan. Hänen olemuksensa ja hänen ajatuksensa (tietysti vain ne jotka hän ilmaisi sanomalla jotain) viestittivät dogmaattista itsevarmuutta ja töykeyttä, ja vaikka hän oli nuori nainen, häneltä tuntui puuttuvan kaikenlainen elämänilo, aivan kuin nainen ei pystyisi nauttimaan mistään, ei ainakaan elämän pienistä minuuteista, joissa ei ole suunnitelmaa sisässään. Mononen tuntui tietävän ihmisestä paljon, mutta kun hän kohtasi ihmisiä silmästä silmään, hän jähmettyi eikä pystynyt luontevaan vuorovaikutukseen. Vain hetkittäin, ikään kuin naamion pudotessa naisen kaino

hymy paljasti inhimillisemmän Erikan. Mutta silloin hän olikin viehättävä nuori nainen.

Dirk Chaim oli aivan erilainen ihminen: utelias, karkäs ottamaan kantaa, valmis tekemään nopeita johtopäätöksiä silläkin uhalla, että johtopäätös ei ollut loppuun asti harkittu. Joskus tuntui että Dirk peitteli faktoillaan epävarmuutta, joka virtasi syvemmällä, enkä oikeastaan ihmettele jos niin oli, sillä matemaatikkona hän pystyi hahmottamaan sen mikä oli yksikäsitteisesti (tai melkein) totta ja mikä taas sumeaa ja arvailujen varassa. Matemaatikkojen tavoin Dirk Chaim etsi kaikkiin asioihin yhtä ja oikeaa kuvausta, mallia, kaavaa ja ties mitä formulointia, silläkin uhalla että tarkasteltava asia supistui reunoiltaan niin ahtaaksi ettei sillä – sitten kun se ”kaava” tai ”malli” löytyi – enää ollut juuri minkäänlaista ilmaisuvoimaa arkipäivän ilmiöihin nähden. Puhdas matematiikka ei ole tästä maailmasta peräisin, vaikka luulen että Dirk kuitenkin etsi sen soveltamista oikeaan maailmaan. Tunsin kerran erään opiskelijan joka melkein menetti järkensä yrittäessään todella ymmärtää miksi yksi on suurempi kuin nolla.

Juri Oprienev oli puolestaan kuin tuntematon maisema; hänestä sai käsityksen vain sen mukaan mitä hän teki, hän oli konkreettisesti tekojensa näköinen mies, mutta millainen ihminen hän oli ja millaiset tunteet hänessä myllersivät, siitä en koskaan päässyt perille. Maisemaa voi katsella, mutta mitä tapahtuu kun sen sisään kävelee?

Juri ei kuitenkaan avannut tietä tähän maisemaan.

Ehkä se johtui Oprienevin ammatista, siitä että ensin sotilaana ja sitten tiedustelumiehenä hän oli tottunut toteuttamaan operaatioita, joiden onnistuminen ei ollut tunteilun vaan järkeilyn varassa. On myös mahdollista, tietenkin, että Juri vaan kerta kaikkiaan oli ihminen, joka ei paljasta itseään eikä tuntojaan; joka tarkkailee ja on mukana vain sen verran kuin kulloinkin edellytetään. Joskus tuntui, että kun Juri puhui minulle tai meille kaikille, hän ei oikeastaan puhunut meille vaan kävi jonkinlaista monologia itsensä ja puhumiensa asioiden kanssa. Hän katsoi puhekumppaniaan, mutta ei nähnyt tätä. Tässä suhteessa Juri oli täysin Klaus Virran vastakohta.

Klaus Virta oli ihmissuhdejohtajana tottunut kuuntelemaan kanssaihmissiään, samaistumaan siihen mitä nämä sanoivat ja osoittamaan mielenkiintoa esitettyihin ajatuksiin ja jopa tunteisiin. Entisinä aikoina tämä olisi kai ollut kuvaus hyvästä politiikasta, mutta nykyään se liittyy yksinkertaisesti ihmisjohtamiseen, siihen että yhteiseen etuun päästäkseen johtajan pitää osata asettautua johtamiensa ihmisten nahan sisälle, ei niin että hän ajattelee kuin alaisensa vaan että hän tajuaa mitä ja miksi alainen ajattelee niin kuin ajattelee. Koska en tiennyt minkä ammattikunnan tai professionaalin referenssin edustajana Virta oli uralleen päätenyt, oli vaikea, jopa mahdoton päätellä mihin hän lopulta tähtäsi, minkä asian puolesta hän oli valmis ylittämään vuolaan virran, milloin hän ottaisi riskejä ja milloin taas pelaisi varman päälle.

Siitä huolimatta että Klaus Virrassa ruumiillistui YE-ministeriön motiivit ja tavoitteet, ihmisenä hänessä kuitenkin tuntui olevan enemmän särmiä kuin vain yksi motiivi, yksi ajatus. Tosin, kun ajattelen Virtaa ja sitä mitä hän sanoi, niin sanoiko hän tuon kesän aikana oikeastaan kertaakaan selvästi omaa mielipidettään? Virta oli niin monien kanssa samaa mieltä, ettei hänestä saanut selvää mitä mieltä hän lopulta oli.

Kokouksen toisella kahvitauolla Virta halusi jutella minun kansani kahdestaan. Luotan sinuun, Virta sanoi kun lopetimme. Hän katsoi minua silmiin. Välittyikö hänen silmistään luottamus minuun – en tiedä. Kun katsoin läheltä hänen silmiinsä, näin itseni kahdessa kuvassa.

Sitäkään en olisi osannut sanoa, että kannattiko minuun luottaa. Eräässä elokuvassa kysyttiin voiko luottaa mieheen joka käyttää sekä henkseleitä että vyötä. Johtopäätös oli, että jos mies ei itsekään usko housujensa ylhäällä pysymiseen, kuinka häneen voisi luottaa. No, minä käytin pelkästään vyötä mutta sittenkin. Tällä kertaa sain itseltäni irti muistutusta, että minulla oli YE-CV:ssä muistutus epälojaalisista käyttäytymisistä, mutta Virta sanoi, ettei sillä ole nyt merkitystä, ei tämän projektin suhteen. Joskus on hyväksyttävämpää olla kriittinen kuin laumassa määkivä lammas. Kukapa ei tekisi virheitä elämäs-

sään, Virta lohdutti minua. Sehän oli sitä paitsi ihan hauska elokuva, se Miettisten lomamatka. Sitten hän sanoi mielteliäänä ettei kukaan ajassa elävä voi tietää mikä on todella lojaalia ja mikä ei. Ei pidä koko ajan ajatella tekemisen tulosta eikä sen arviointia jälkeenpäin vaan sitä hetkeä jossa elää. Vasta tulevaisuus ratkaisee. Meitä kaikkia on varoitettu, Virta lisäsi arvoituksellisesti.

Palattuani Turing-saliin, pohdin Virran käyttämää lammassvertausta eikä se tuntunut järjelliseltä. Jälleen kerran törmäsin vertauskuvaan jonka lähtökohta arkipäivässä oli kadonnut historian usvaan. Kuinka kauan kieli kestää fiktiiviset vertauskuvat? On huvittavaa, että anekdooteissa ja kansankielessä käytetään sanoja, joilla ei nyky-aikana ole mitään merkitystä. Kuinka moni ihminen tietää millainen otus lammas on – tuskin kukaan, uskallan väittää. Tai miltä lammass-lauma näyttää tai että miten se käyttäytyy. Mikä erottaa lammasslauman ihmisjoukosta – sitä sopii kysyä.

Sitten Virta keskeytti mietiskelyni.

”Nyt on niin... siis että... meidän pitää improvisoida”, Virta sanoi. ”Pääministeri kertoi äsken että Pyhäveden yli vievä silta on romah-
tanut Mäntyharjussa joten te ette pääse junalla Kuopioon. Vladimir
sai tiedon tunti sitten, tarkempaa infoa ei vielä ole, joten emme tiedä
miksi silta romahti, mutta sen korjaaminen kestää. Pahimmassa ta-
pauksessa se pitää rakentaa kokonaan uudestaan, jolloin rakentami-
seen menee viikkoja tai kuukausia. Eikä meillä ole aikaa... odotella lo-
puttomiin, päinvastoin.”

”Kai sinne muitakin junareittejä on?” Erika Mononen sanoi. ”Ja voi-
han VR järjestää bussikyydin salmen yli, kyllähän siellä tie kulkee?”

”Ei ole muita reittejä”, Virta sanoi.

”Ei ole henkilöliikenteelle”, sanoi Dirk. ”Vain puutavaran ja muun
semmoisen kuljetukseen. Mäntyharjussa ei asu ketään joten tuskin
ne sinne busseja vievät.”

”Sen lisäksi tämä on niin vakava juttu, että paine tavarakuljetuk-
sissa siirtyy nyt muille rataosuuksille joten ei, ette te junalla Kuopi-
oon pääse. Parasta tunnustaa tosiasiat ja keksiä jotain muuta. Jos tal-
vi tulee yhtä aikaiseen kuin viime vuonna, niin järvet ja kanavat jää-

tyvät jo lokakuun lopussa. Se taas tarkoittaa... pitää keskeiset kuljetukset hoitaa ennen talvea.”

”Enkö minä sanonut että Suomen infrastuktuuri on rappeutumassa?” Dirk Chaim irvisti. ”Logistiikan keskittäminen rautateille – ja kanavaliikenteeseen – johtaa vaihtoehtomuuteen. Kaikki romahtaa kun yksi kisko katkeaa tai yksi kanavasulku hirttäytyy kiinni. Talvesta puhumattakaan. Ei kannattaisi panna kaikkia munia samaan koriin, niin kuin fraasi kuuluu. Surkeaa todeta, että kehnoinakin fraasi kuvastaa meidän infraa. Joskus meitä pidettiin Pohjolan Japanina, oltiin muka tekologian edelläkävijöitä, voi helvetti.”

”Sinä Dirk olet teknologian romantikko”, Virta hymähti.

”Jos on romanttista puolustaa järjestelmien vikasietoisuutta, sitten olen romantikko. Joku kyllä sanoisi sitä realismiksi. Mun mielestä logistisen infrastruktuurin pitää olla riittävän hajautettua. Koska tekniikka pettää aina jostakin, siihen pitää varautua. Insinöörijärkeäkin saa käyttää.”

”Joku historiantutkija väitti että vain hajautetut systeemit pysyvät elinvoimaisena”, minä sanoin.

”Se saattaa olla realistinen ajatus”, Chaim sanoi.

”Mun naisellista realismia on, että matka täytyy peruuttaa”, Mononen sanoi. Hän nousi seisaalleen keräten tavaroita salkkuunsa. Kansliapäällikkö Mononen oli valmis poistumaan. Hän hymyili vapautuneesti. Kun hän katsoi minua silmiin, siniset silmät tummuivat ja hänen huulensa raottuivat.

”Istu alas. Miten niin peruuttaa? Et sinä voi luovuttaa, Erika kulta. Minä matkustan syyskuun alussa New Yorkiin ja kyllä minun silloin täytyy osata kertoa jotain... joku ratkaisu.” Virta kuulosti tyytymättömältä. ”Parasta että lähdette Kuopioon heti elokuun alussa, ensi viikolla.”

”Minä en suostu mihinkään automatkaan”, Mononen sanoi.

”Eikä sulle lentokonetta löydy”, Dirk sanoi. ”Ei varsinkaan sellaista joka käy tuulienergialla. Vai lennätkö purjekoneella? Tosin sekin pysyy maassa tyynellä kelillä. Erika parka.”

”Mitä faktoja meillä loppujen lopuksi on?” minä sanoin. ”Kuinka merkittävää ongelmaa me mentäisiin... mennään selvittämään.”

Virta katsoi minua ja nyökkäsi sitten Dirkille. "Mitä sanotte? Kerro sinä... ja Erika."

Dirk kertoi, että kun Kuopion lukioissa, siis kaikissa niissä, ylioppilastodistusten keskiarvo oli jossain 8,5:n paikkeilla, niin Helsingin parhaissa kouluissa se tuskin ylti 7,6:een. Huonommat koulut tulivat kaukana perässä. Kuopiossa kirjoitetaan keskimäärin kolme laudaturia kun taas Helsingissä keskiarvo ei tuota yhtäkään laudaturikirjoittajaa. Tämä tarkoittaa erittäin merkittävää eroa, vaikka tuloja suodatettaisiin minkä tahansa parametrin suhteen. Kysymys ei voi olla sattumasta. Ihmisten kuolleisuudessa oli yhtä merkittäviä eroja. Erika kertoi että Kuopion seudulla miesten keskimääräinen kuolinikä oli noin 81 vuotta kun se Helsingissä on pudonnut alle 75 vuoden. "Muutos on dramaattinen", Erika sanoi. "Kyllä syyt pitäisi selvittää, täytyy myöntää että joku täällä mättää. Tässä annan periksi ja uskallan olla Klausin kanssa samaa mieltä. Vaikka en haluaisi myöntää, niin huoleen on syytä. Meillä kaikilla. Enkä myönnä että olisimme tehneet virheitä... koulutuspolitiikassa. Terveyspolitiikasta puhumattakaan."

"Tiedätekö missä iässä miehet kuolivat vuonna 1973?" minä kysyin.

"Sinäkö sen tiedät?" kysyi Erika.

"No missä?" Virta sanoi.

"65-vuotiaina", minä sanoin. "Ilmeisesti ihmisen elämän pituuteen pystytään vaikuttamaan aika nopeasti, suuntaan tai toiseen. Kaikki ei sittenkään riipu geneistä."

"Vaikuttamaan", Erika toisti. "Sä puhut niin kuin joku olisi tahallaan tehnyt jotain lyhentääkseen suomalaisten elinikää. Lapsellista puhetta ja tyypillistä uskoa huuhaa salaliittoihin."

"Ei välttämättä tahallaan, mutta vahingossa ehkä", minä sanoin

"Huomaamattaan", Dirk sanoi.

"Niin tai näin", Virta sanoi. "Miten me ratkaisemme tilanteen, Juri? Menettekö autolla? Ehdotuksia! Elokuun alussa pitää tapahtua jotain. Minä olen sitoutunut muualla päätettyyn kokonaisaikatauluun joten se saa kelvata myös teille. Maailma katsoo meitä eikä maailma

odota loputtomiin. Tässä asiassa minulla ei... eikä kenelläkään Suomessa ole veto-oikeutta.”

”Tämä on siis kansainvälinen juttu”, Dirk sanoi.

”Sitäkin”, Virta sanoi.

”Totta kai menemme autolla, ei me sen syvällisempää ajattelua tarvita. Enköhän löydä meille kärryn, kun noita takavarikoituja autoja ruostuu tullin varastossa. Tunnen sieltä parikin ihmistä joten kysyn heiltä... tuttuja ylitarkastajia... soitan... ja pyydän sopivaa menopeliä ja jos tullin pihalta ei löydy, kysyn KRP:stä, koska siellä ainakin on autoja. SUV kärry sopii parhaiten, jos tiet ovat niin huonossa jamassa kuin Dirk sanoi. Päivässä me Kuopioon ajamme. Huonossa lykyssä kahdessa. Minä ajan ja te muut voitte nauttia maisemista.”

”Hyvä, edetään sen mukaan”, Virta sanoi. ”Luotan sinuun... että taklaat tämän parhain päin. Ongelmat ovat haasteita, ne hoidetaan, selvää kauraa tämä, vai mitä Juri? Tiukka harjoitus mutta senhän me osaamme. Kuulkaahan kaikki: kannattaa pitää jalat maassa, ei suurenrennalla vaikeuksia mutta ei myöskään vähätellä. Te voitte pysähtyä yöksi Mikkeliin, jos se tuntuu mukavammalta... niin minäkin... tai no olkoon... se oli silloin. Hyvää matkaa... kaikille. Luotan teidän... tiedän että olette älykässtä porukkaa, joten... ja pystytte joustamaan ja improvisoimaan... eihän tässä sentään sotaan olla menossa. Ja, eh... voi olla että yllätytte Kuopiossa... mukavasti.”

”Me siis joudumme ajelemaan maanteitä joita ei ole hoidettu mo-
neen vuoteen. Tästä tulee kesäretki vailla vertaa”, sanoi Dirk. Hän näytti hilpeältä partiopojalta, joka tietää pääsevänsä retkelle villiin ja kesyttömään erämaahan, missä pedot vaanivat samoilijaa ja julmat kosket laskijaa.

”Mennää tutkimaan suomalaista luontoa läheltä”, minä sanoin, ”metsineen ja järvineen. Nautitaan selkäsaunasta saman tien.”

”Ja vitut!” tiuskaisi Erika Mononen.

III OSA

"AUTO ON VAIN RAUTAA JA TERÄSTÄ, SEN ISTUIMET VAIN
NAHKAA, SEN KIMALLUS VAIN LAKKAVÄRIÄ... AUTON HIENOUS ON
MATEMAATTINEN, KONSTRUKTIIVINEN, KONEELLINEN. AUTO ON
NYKYAJAN YLELLISYYDEN SYMBOLI!"

— OLAVI PAAVOLAINEN: NYKYAIKAA ETSIMÄSSÄ, 1929.

Tiistaina 2.8.2112

tiistaina lähdimme aamukymmeneltä matkaan Tikkurilan aseman parkkipaikalta, Jurin hankkima kärry oli suurehko turkoosinsininen SUV-kärry, katumaasturi niin kuin Juri sitä luonnehti. SUV on auto jollaisia Suomessa ei saa käyttää ilman erityislupaa. Nykyään kaikki – eikä se lukumääräisesti ole paljon – katumaasturit valmistetaan Kaakkois-Aasiassa, lähinnä armeijoiden ja poliisivoimien käyttöön. Erika istui etupenkillä Jurin vieressä, minä ja Dirk Chaim kiinnitimme itsemme turvavöillä takapenkkiin sen jälkeen kun Juri oli pitänyt lyhyen luennon henkilöautolla matkustamisesta ja turvallisuudesta.

Autossa vallitsi iloinen, melkein käsin kosketeltava vapautumisen tunnelma. Olimme Juria lukuunottamatta ensimmäistä kertaa henkilöautossa, joka kulki juuri sinne minne halusimme. Juri painoi kaasua, vauhti kiihtyi, mieli läikähteli auton jousia myötäillen.

Tikkurilan asuintornit jäivät taakse, Keravan viimeiset lähiöt kohosivat vasemmalla ja sen jälkeen alkoi maaseutu, jossa ohitimme muutamia taloja Järvenpäähän asti. Metsäsaarekkeet reunustivat nelikaistaista ajotietä, moottoritietä niin kuin Juri kertoi. Jopa Erika oli tänään inhimillisen oloinen, hän jutteli ja nauroi ikään kuin ei olisi voinut vastustaa eteenpäin imevän asfalttibaanan huumaa. Ehkä hänen inhimillisyytensä johtui myös asusta.

Nyt hän oli pukeutunut rohkeaan avonaiseen toppiin, ja kun hän kääntyi sanomaan jotain Jurille, näin kuinka vaaleaa hänen povensa

iho oli, ja kun sen läpi kuului sinisiä verisuonia, en voinut olla ajattele-
matta, että Erikan sensuelli nuorekkuus oli melkein viatonta seksik-
kyttä, siitä huolimatta että hänen pyramidimainen vartalonsa, vah-
varakenteinen vatsa ja leveät lanteet oli äkkiä katsoen kaikkea muu-
ta kuin naisellinen. Jos Erika olisi luopunut lyhyestä poikatuokasta ja
antanut sen kasvaa pidemmäksi ja tuuheammaksi, hänen vartalon-
sa osien kummallinen eripaisuus olisi tasoittunut (ja hän olisi näyt-
tänyt kauniilta naiselta), mutta ehkä vartalon eripaisuus sopi hänen
luonteensa eripaisuuteen paremmin kuin esteettinen sopusuhai-
suus. Erikan sielu oli turvassa hänen kehossaan.

Moottorin hyrinä ja rauhallinen keskustelu saivat vaipumaan hyp-
noottisiin päiväuniin. Yritin kuvitella miltä sata vuotta aikaisemmin
oli mahtanut tuntua matkustaa autoilla minne tahansa, kulkea pai-
kasta toiseen mielensä ja mielenjohtumiensa mukaan tai hypätä len-
tokoneeseen ja laskeutua Välimeren rantakaupunkeihin tai Thaimaan
valkoisten hiekkarantojen tuntumaan; miltä oli tuntunut kävellä Pa-
riisin tai Lontoon vilkkailla kaduilla, istua katukahvilassa pastiksen
ääressä tai syödä müncheniläisessä oluthuoneessa makkaroita ja pe-
runasalaattia.

Näin silmissäni vanhojen filmien kuvaamia autoruuhkia Helsin-
gin kehäteillä, vierä vieressä Aurinkorannikon pitkillä hiekoilla loju-
via ruskettuneita alastomia ja kauniita ihmisvartaloita, lentokentti-
en terminaaaleja, joissa erilaiset hajuvesi-, alkoholi- ja herkkumyy-
mälät vetosivat ohi kulkevien matkailijoiden haju- ja tunneaisteihin.
Näin silmissäni matkaavan ihmisen, ihmiset aina vaan liikkeellä, ai-
na vaihtamassa paikkaa, aina etsimässä uusia kokemuksia, maise-
mia, makuja ja tuoksua. Näin elävän ihmisen! Näin elämän vertaus-
kuvalliset basaarit.

Ja sittenkin, kun muistelin 2000-luvun alun mediaa, kirjoja ja elo-
kuvia, tuo mittaamaton vapaus tehdä mitä haluaa ja elää mielensä
mukaan, tuollainen ihanalta tuntuva elämä oli synkänmustan kritii-
kin kohde, sen ajan elämänmuodon väitettiin olevan epäluonnollista
(vaikka ihmiselämän evoluutio on liikettä paikasta toiseen) ja vaa-
dittiin, että ihmisen pitää rauhoittua; että kenenkään ei oikeasti tar-

vitse lähteä kotikorttelista minnekään; että ihmisyksilölle riittää oma napa omassa tuvassa.

Nimenomaan älymystöä ja eliittiä ärsytti se, että rahvas matkusteli kuin viimeistä päivää lentokoneilla ympäri maailmaa. Vapaus on iha-na asia, mutta vain silloin kun kuulut niihin harvoihin, joilla on siihen henkisesti varaa, eliitti tuntui ajattelevan. Heille, älymystölle olisi kelvannut rauhalliset junamatkat Euroopan rautateillä ja viipyilevät ris-teilyt Välimerellä; samalla tavalla kuin 1920-luvun suomalaiset taitei-lijat kulkivat Euroopassa, kuukausikaupalla, elämästä nautiskellen ja kiihkeitä matkaraportteja kotiin jääneille kirjoittaen. Oli hyvä, että ko-ttiin jääneillä oli jotain mitä kadehtia. Oli muka oikein vaalia matkusta-jien laatutasoa. Vain eliitti osaa kokea matkustamisen ”oikealla” tavalla.

Eliitti ei tajunnut, että työmiehillä ei ollut mahdollista kuluttaa kuukausikaupalla aikaa hiilivapaaseen matkustamiseen. Luulen että tästä syystä älymystö meni niin voimakkaasti vuoden 2017 sopimuk-sen taakse. Heitä ei huolestuttanut lainkaan se, että Matti Meikäläi-seltä kiellettiin matkustaminen, että tavallinen palkansaaaja naulittiin kotikortteliin lopuksi elämää. Ihmisen levoton kulku paikasta toiseen rauhoitettiin, niin kuin fraasi kuului. Elämän downsizing ja donwshif-ting. Ihmisen pitää löytää itsensä ja mistä sen paremmin löytää kuin kotisohvalta. Kun muutosta sitten perusteltiin yhteisellä edulla sääs-tää energiaa jotta hiilenkäyttö loppuisi, päädyttiin siihen mihin ha-luttiin, saatiin mitä tilattiin, mutta saatiinko mitä toivottiin? Oliko äly-mystöllä nyt hyvä olo? Hyvä omatunto?

Suljettiinko ikkunat tarkoituksella? Sitä en tiedä. Olen tiedollises-ti vajaa sitä asiaa pohtimaan, mutta luulen että niin ovatkin muutkin penrosetorneissa elävät kanssaihmiseni, asuivatpa he Kalliossa, Ta-piolassa, Pasilassa tai entisen Helsinki-Vantaan lentokentän paikalle pystytetyissä suunnattomissa asuntokolosseissa. En tiedä oliko ironi-aa vai paradoksi, että kerran Helsinki suunnitteli muuttavansa Mal-min pienen lentokentän asuntokortteliksi; nyt Malmin yksi kiitorata riitti hyvin koko Suomen lentoliikenteelle ja suurempi, lähes jättimäi-nen rakennuskanta oli kohonnut Vantaalle kiitoratojen paikalle. Si-täkään en tiedä missä älymystö luuraa – tai että voimmeko enää edes

puhua älymystöstä. Ehkä myös älymystö viettää laatu-aikaa kotisohvalla. Virkamiesten eliitti ei missään tapauksessa näyttäydä julkisuudessa, vaan toimii omissa kammareissaan.

”Jumalauta. Jumalauta! Jumalauta!”

Dirkin huudahdus herätti minut. Mitä nyt? Tuo mies hyppii vieressäni hullun lailla, aivan kuin ampiainen olisi pistänyt häntä.

Olimme juuri laskeutumassa tien mutkaa jyrkästi vasempaan, ohi vilahti ruostunut Mäntsälä P-tienviitta ja nelikaistainen tie oli kapeanemassa kaksikaistaiseksi. Tunsin kuinka Juri painoi jarrua, auto nytkähti hieman mutta matka jatkui tasaisesti.

”Katsokaa, katsokaa!” Dirk toisti kuin me olisimme sokeita emmekä näkisi valtavia pelloja molemmin puolin tietä. Ne jatkuivat horisonttiin asti, kaikkialle eikä missään näkynyt puun puuta. Dirk oli järkyttynyt, minäkin olin. Juri ja Erika eivät sanoneet mitään.

”Että ne pirut ovat hakanneet Etelä-Suomen metsät alas”, Dirk sanoi. ”Ja vain siksi että helsinkiläisille piisaa lämpöä ja sähköä. Jumanperkele tätä tyhmyyttä! Ihan sairasta. Olin kuullut huhuja... mutta että tää on totta, että ne perkeleet on tehnyt tämän. Tällä tavalla ne aikanaan pilasivat Välimeren ympäristön ja ilmaston. Siellä laivojen ja lampaiden takia, täällä stadilaisten. Joku perkele pitäisi asettaa vastuuseen metsien tuhoamisesta mutta eihän ne sitä tajua. Kun ryhtyy leikkimään jumalaa, polttaa näppinsä ja sitten... on turha itkeä pelastajaa. Sanon vaan että esirippu putosi jo eikä kolmatta näytöstä tule. Ei tässä murhenäytelmässä. Hiilivapaa pöpilä. Katso nyt, Erika! Tästäkö olet haaveillut?”

Mutta sitä ei ollut kiistäminen etteikö avarassa maisemassa olisi ollut kolkkoa komeutta jos pystyi unohtamaan mitä pellojen täyttämä maisema perimmältään merkitsi. Keltaisena kukkivat rypsipellot lomittuivat maissiohrasarkoihin, jotka jatkuivat siniseen taivaaseen asti. Ja ikään kuin taivaan kunniaksi pellojen poikki kulki lupiinisarvoja. Maisema kumpuili pehmeästi kuin naisen täyteläinen povi. Oli sentään onni, minä ajattelin, että geenimanipulointi sallittiin niin pitkään, että maissiohran ja makkaralupiinin kaltaiset ruokakasvit ehdittiin jalostaa. Nykyään se ei onnistuisi enkä tajua millä me eläisim-

me jos nuo kasvit olisi jäänyt kehittämättä. Vai olisimmeko pelkäs-
tään tuontiruoan varassa? Jos olisimme, mitä meillä olisi vaihtaa ruo-
kaa saadaksemme, kun suuri osa puustosta oli käytetty Helsingin läm-
mittämiseen ja valaisemiseen?

Asiaa pahensi se, että viimeisen kahdenkymmenen vuoden aika-
na perussää oli muuttunut hyppäyksenomaisesti viileämmäksi eikä
vehnän kaltaiset viljalajikkeet enää menestyneet Suomessa. 1900-lu-
vun lopulla kaaosmatemaatikot puhuivat perhosefektistä. Kun nyt
katselin sinikeltaisena hehkuvia peltoja, tuli mieleen kauhea ajatus
siitä, että oliko vuoden 2017 sopimus perhonen jonka siivenlyöntien
seurausta kukaan ei osannut arvioida eikä ennustaa? Liian monta
muuttujaa, liian herkkiä muutokselle, liikaa epävarmuutta. Turbu-
lenssi joka vei perhosen muassaan. Se ei tietenkään ollut kenen-
kään syytä; yritettiin huonoista vaihtoehtoista valita paras, mutta
ei arvattu mihin se johtaa. Pantiin kaikki munat yhteen koriin, niin
kuin Dirk sanoi.

”Kuule Dirk”, minä sanoin. ”Eikö meidän pitänyt päästä nauttimaan
suomalaisesta metsämaisemasta? Missä metsät ovat?”

”Joopa joo”, Dirk naurahti. ”Metsät loppuivat ennen Järvenpäättä
kun herra nuokkui ja näki unia.”

”Enkä nukkunut. Minä ajattelin.”

”Komeaa tämäkin on”, Erika sanoi etupenkiltä.

”On, on, komeaa on”, minä sanoin ja Dirk sanoi yhtä aikaa ja Ju-
ri alkoi nauraa.

Juri painoi kaasua auton vauhti kiihtyi. Kuljimme sinisenkeltaises-
sa päiväunessa mieli vapaana kaikista murheista. Jos minulla olisi ollut
kamera, olisin antanut sen laulaa, olisin jäljentänyt avaran maiseman
kuviksi, joita olisin voinut näyttää tutuille, jotka asuivat kaupungissa
tornien varjostamilla kujilla. Nyt piti tyytyä mielikuviin ja muistikuviin.

Vähän myöhemmin saimme tuta, että kaikki ei ole sitä miltä näyttää.

Tie ei varoita kulkijaansa. Moottoritiestä oli jäljellä kaksi kaistaa,
vastaantulevia autoja ei ollut, lukuunottamatta muutamia kuorma-au-

tosaattueita jotka kohtasimme ennen Orimattilaa. Kuorma-autot liikkuvat saattueissa turvatakseen mahdolliset autorikot. Niissä oli aina mukana yksi korjausvaunu työkaluineen ja varaosineen. Sen lisäksi tarvittiin säiliöauto kuljettamaan polttoainetta. Muutama kuski heilautti kättään kohdatessaan vastaantulevan maasturin. Olimme harvinainen näky näillä maanteilla. Nyt käytössä olevat kaksi kaistaa vaihtelivat entisen nelikaistaisen tien molemmin puolin, niin että välillä oli melko jyrkkiä sikaaneja kun menokaistalta vaihdettiin entiselle tulokaistalle (siis Lahdesta Helsinkiin ajetulle kaistalle). Mutta koska tien pinta oli kunnossa eivät sikaanit hiljentäneet vauhtia. Juri hyräili ohjauspyörää veivattessaan ja me huojahdimme takapenkillä auton jousituksen mukaillessa ajajan kaarroksia. Auton mittaristossa valot paloivat rauhoittavasti.

Sitten rysähti.

Auto kaatuu, ehdin ajatella.

Juri oli juuri palaamassa alkuperäiselle menosuunnan kaistalle.

Kuului hirvittävä pamaus.

Juri kirosi.

Erika kirkaisi.

Dirkin olkapää osui olkapäähänä, vaikka turvavyö kiristikin hänet nopeasti penkin selkänojaa vasten.

Auto heittelehti ja nytkähteli, kallistui toiseen suuntaan, tuntui kääntyvän paikallaan, en nähnyt ikkunoista peltoja enkä taivasta, tunsin kuinka lensimme rautamöhkäleenä pölypilvessä. Sitten pyörät osuivat maahan, jarrut kirskuivat, auto kallisteli ja pysähtyi. Tärinä vaimeni. Ikkunoiden takana pölyä sakeana pilvenä. Istuimme hiljaa, varoen liikahtamasta. Turvavyö kiristi olkapäätäni. Se sattui. Auton sammunut moottori naksahdelti. Tuoksui pölyltä ja pelolta. Aika tuntui pysähtyvän, mutta olimme sittenkin hengissä.

Katsoin Jurin voimakkaita käsiä, jotka puristivat ohjauspyörää. Vaikka vaara oli ohi, hän takertui siihen kuin pelastusrenkaaseen. Jurin oikeaan kämmenselkään tatuoitu kissa näytti kyyristyvän hyppyyn ikään kuin paetakseen meitä.

Mitä tapahtuu, kysyi Erika hiljaisella äänellä. Juri huokaisi ja avasi oven ja meni ulos tielle. Me seurasimme häntä ja seisoimme auton

vieressä mahtavassa pölypilvessä. Vähitellen, pölyn hälvetessä keltaiset pellot alkoivat taas näkyä. Taivaan sini kaartui yhä päällämme turvallisena kattona.

Viikonlopun sää tiedotus oli luvannut, että tuulet tulevat vihdoinkin takaisin, mutta ei vielä nyt, ei tässä hiljaisuudessa missä seisoiimme Orimattilan peltojen syrjässä ja ihmettelimme mitä on tapahtunut. Jalkojen alla oli muhkurainen hiekkasorapinta.

Juri käveli muutaman metrin tulosuuntaan ja kehoitti meitä katsomaan mistä olimme ajaneet. Asfalttipinta loppui kuin leikaten, tien pinta putosi noin kaksikymmentä senttimetriä ja seisoiimme laakeassa kuopassa, jonne SUV oli sinkoutunut kuin mahalaskun tehnyt ohjus. Monta metriä, kymmenen, enemmän? Juri ja Dirk kiersivät autoa, heiluttaen sen koria. Juri laskeutui auton etupäässä maahan polvilleen ja työnsi päänsä puskurin alle ja tutki auton alustaa. Dirk ryömi takapuskurin alitse tutkimaan auton peräpäätä.

Erika seiso vieressäni vaitonaisena, hengittäen syvään. Hänen povensa kohoili hengityksen tahdissa. Hän seurasi katsettani, mutta ei sanonut mitään. Erika oli sanaton. "Onneksi mikään ei särkynyt", Juri sanoi. "Vahvaa tekoa nämä kärryt", sanoi Dirk katsellessaan Juria joka käveli eteenpäin hiekkapintaista tietä. Juri etääntyi hiljakseen ja pysähtyi noin sadan metrin päässä ja heilautti kättään. Sikäli kuin erotin näin kaukaa hänen ilmeensä, hän näytti tyytyväiseltä.

Kun Juri palasi auton luo, hän sanoi, että asfaltti jatkuu tuolla taas. "Täytyy ajaa vähän varovaisemmin", Juri naurahti, "että päästään ehjänä yöpaikkaan."

"Paljon varovaisemmin, hyvä mies", Erika sanoi.

"Mihin?" minä kysyin

"Ajattelin että jos ajetaan Mikkeliin."

"Kuinka kauan sinne menee?" Erika kysyi.

"Jaa, vaikea sanoa kun tämä tie on tällainen, mutta luulen että 4-5 tuntia riittää, sen pitäisi riittää. Kello on kohta kaksitoista joten... jos pysähdytään Heinolan sillan kupeessa haukkaamaan jotain, ehditään hyvin illansuussa Mikkeliin. Luppoaikaahan meille tulee mutta ei sille mahda mitään. Eikä viitsi ajaa yötä myöten perille kun tie näyttää

noin huonolta. Jos lähdemme aamulla liikkeelle riittävän ajoissa, niin päästään Kuopioon illalla.”

Jurin optimismi kelpasi. Nousimme takaisin autoon omille paikoillemme, mutta emmehän me Mikkeliin asti sinä iltana päässeet.

Oli tiistai, toinen elokuuta.

Lahden jälkeen tien pinta huononi. Lahdessa asui Dirkin tietojen mukaan muutama sata ihmistä, lähinnä tietoliikenneaseman palveluksessa olevia teknikoita. Salpausselän ylitettyämme tunnelma muuttui autossa odottavaksi, sillä aloimme päästä seuduille, joiden olemusta emme voineet ennalta tietää. Turvalliselta tuntui kuitenkin se, että avarat pellot jatkuivat molemmin puolin tietä. SUVin voimakas moottori veti meitä vastustamattomasti eteenpäin. Koti, Pasila, Helsinki hävisivät tajunnasta.

Sitten tuli viitta, joka kertoi meidän olevan Vierumäellä ja kohta tien varressa seisova plakaatti lupasi, että Heinolaan oli viisi kilometriä. Plakaatissa mainostettiin horjuvin tikkukirjaimin Tähtikievaria Tähtiniemessä, yösijaa ja ruokaa. Ja pian näkyi edessä, kenties kilometrin päässä korkea torni. Juri selitti että se oli Ruotsalainen nimisen järven ylittävän köysisillan pyloni. ”Se on komea pitkä silta”, Juri sanoi. ”Insinööritaidetta.”

”Se täytyy nähdä läheltä”, Dirk sanoi. ”Kai me voidaan pysähtyä hetkeksi?”

Hän tuntui innostuvan. Kaikki tekninen, kaikki ihmisen rakentama innosti Dirk Chaimia. Luonto on luontoa, itsekseen syntynyttä, Chaim sanoi. Paljon kiinnostavampaa on ihmisen käden jäljet. Luonto on sattumaa, yhteiskunta järkeä. Järki näkyy teknisissä rakennuksissa, Dirk sanoi. Järki on synteettistä, se ei kulu käytössä. Kun aika kuluu, järki lisääntyy. Rakennukset ovat säilöttyä järkeä ja tietoa, Dirk sanoi. Häntä kuunnellessa velat unohtuivat, mutta huomasiko Chaim, että muutama hetki aikaisemmin hän oli itse moittinut suomalaisia päättäjiä järjettömiksi?

Moottorin kierrokset lisääntyivät. Lensimme kuin linnut vapauteen.

Paitsi että ei siellä siltaa ollut.

Noin kaksisataa metriä ennen kuin pääsimme sillalle, tien vieressä seiso i iso kyltti, jossa luki: "HIDASTA. Valmistaudu pysähtymään. Lossi. Kulkee 8.00–17.00."

Juri jarrutti nopeasti mutta varmasti, auton nopeus laski ja rullasimme melkein kävelyvauhtia siltaa kohti. Hieman ennen järven ranta tie kääntyi jyrkästi vasemmalle ja laskeutui kallioista rinnettä pitkin betonilaiturille. Oikealle jäi vedestä korkeuksiin nouseva entisen sillan pyloni. Ruotsalaisesta virtaava vesi erotti meidät melkein kilometrin levyisen salmen – vai pitääkö sitä sanoa joeksi, koska tästä oikeastaan alkoi Kymijoki – toiselta rannalta, mistä muutaman lehtipuun takaa pilkotti punainen rakennus. Siellä kaiketi odotti mainoksen kieväri.

Mutta me seisoimme autosta laskeuduttuamme järkyttyneinä nähdessämme kuinka länteen aukeava järvi oli täynnä tukkilauttoja. Mitten maailmaan mahtuu noin paljon puita? Mihin ne ovat menossa? Nyt huomasimme ettei salmi ollutkaan avointa vettä vaan siinä oli tukkilauttojen uittoon rakennettuja esteitä, puomeja ja portteja, ja ikään kuin pitkospuita myöten haalariasuiset työmiehet kiiruhtivat portteja aukaisemaan ja sulkemaan.

Lossin kulkureitti oli puomien ja porttien alapuolella, mutta tällä hetkellä joki oli täynnä tukkilauttoja. Lossi seiso i vastarannalla. Portteilla seisovat miehet säännöstelivät lauttojen kulkua niin ettei alempana kapeneva, joeksi muuttuva väylä päässyt ahtautumaan ja lauttojen juoksu seisahtumaan.

"Tukkeja ja taas tukkeja", Erika sanoi hiljaisella äänellä, kuin ei olisi uskonut mitä hänen silmänsä näkivät. "Voiko maailmassa olla näin paljon tukkeja?"

Dirk käveli aivan laiturin reunaan ja kun hän palasi luoksemme hän sanoi:

"Propseja, ei tukkeja."

"Mikä ero niillä on?" Erika sanoi.

"Propseista tehdään paperia, tai tietysti ensin selluloosaa, tukeista taas sahataan hirsä ja lauttoja. Nuo propsit näyttävät olevan helve-

tin ohutta puuta, tuskin ranteen paksuista, pelottavan heikkoa puuta. Jos tämä on koko totuus, niin kohta meiltä loppuu paperikin, helvetti vieköön. Mistä Suomi sitten saa rahaa?"

"Mihin ne menee?"

"Kotkaan Kymijokea pitkin."

"Pysykö propsiniput kasassa koskissa?" minä kysyin.

"Pysyy", Dirk sanoi, "ei Kymijoessa ole enää koskia."

Muuan uittomiehistä nousi rannalle, käveli ohitsemme sytytellessään tupakkaa. Hänellä oli pitkät mustat hiukset. Juri pysäytti miehen ja kysyi kohteliaasti, että tiesikö kaveri mitä sillalle oli tapahtunut. Mies pysähtyi ja katseli meitä. "Mitä väkeä ollaan?" hän kysyi. Juri selitti että olemme virkamatkalla Mikkeliin. "Mikkeliin", mies toisti. "Mutta eihän siellä ole mitään." Miten niin ei ole mitään, minä ajattelin. "No joo", uittomies jatkoi juttua. "Silta romahti kauan sitten, väitetään että joku sabotööri räjäytti sen. Ne oli niitä liikenneaktivisteja, mikä lie... semmoinen juna-raide-juna porukka. Sitten joku Helsingin herra päätti ettei siltaa tarvita, joten revi siitä. Käveleekö herra vetten päällä? Neiti myös?" Uittomies tuijotti Erika Monosen rintoja häpeilemättä. Erika käänsi päänsä ja oli katselevinaan tukkilauttoja järvellä.

"Entä vanha tie?" Juri kysyi. "Päästäänkö me sitä kautta kaupunkiin ja takaisin Mikkelin tielle?"

"Et siä pääse, et varmaana pääse."

"No?"

"Väylää piti leventää ja juoksua lisätä että saavat Kotkaan tarpeeksi nopeasti puuta, niin että joen keskellä maannut Siltasaari ruopattiin poijes, jokea syvennettiin, virtausta lisättiin ja venytettiin Jyrängönvirta alkamaan aikaisemmin, lähempänä Ruotsalaista, vanha silta purettiin sen saman tien, siinä meni rautatiesiltakin romuksi, perkele, eivät herrat ajattele nokkaa pidemmälle kun panevat dynamiittia perseen alle. Sitten piti rakentaa junalossi, fiksu homma sekin. Ei sieltä montaa junaa viikossa mene. Ette tyä kuitenkaan voi käyttää sitä eikä se muutenkaan auttaisi." Sadattelusta huolimatta pitkähiuksinen mies näytti leppoisalta. Häntä hymyilytti. Hän sytytteli sammu-

nutta tupakkaansa mutisten että ”vai Mikkeliin mennään. Eihän siel-
lä ole mitään, ei kerta kaikkiaan mitään.”

”Miä kävin kesäkuussa Kotkassa”, mies jatkoi ja katsoi haastavasti
Juria. ”Ku oon vähä sieltä päin kotosin. Meille näytettiin mihin puu-
ta tarvitaan. Siel on valtavi paperimylly ja Kutsetin miehiä riittää,
niinku myä ennen sanottiin, uskot siä? Et taida tietää mitä Kutsetin
miehillä tarkoitetaan. Ootko kuullu Kutsetista? Onks teistä kukaan?”

”Pakkohan se on uskoa jos olet omin silmin nähnyt”, Juri sanoi.
”Taidat olla niitä Kutsetin poikii. Vaikka enhän tiedä mistä puhut...
jos rehellinen olen.”

Juri hymyili ystävällisesti. Mies katseli Juriä sen näköisenä kuin
olisi halunnut ryhtyä väittelemään, mutta hän ei saanut Jurista riita-
kumppania. Juri vaistosi oikean aallonpituuden, osasi lukea tilannet-
ta. Hän huokaisi ja kiitti miestä. Mies nauroi itsekseen jatkaessaan
matkaa. Hän sanoi jotakin mistä en saanut selvää. Me jäimme laitu-
rille kuluttamaan aikaa, jutellen ja vaiti ollen. Juri avasi auton ovet ja
laittoi radion päälle, hän löysi klassista musiikkia lähettävän aseman.
Me istuskelimme auton kynnyksillä, kävelimme järven rantaan laut-
tojen lipumista katselemaan, palasimme autolle.

Aurinko paistoi, mutta ei ollut kuuma vaan pikemmin vähän vii-
leää, niin että teki mieli kaivaa takakontista villapaita, mutta en jak-
sanut ryhtyä kaivamaan. En jaksanut mitään, minua nälätti, oli tyh-
jä olo. Vapaudentunne häipyi ja lässähti. Erika oli hakenut jakun top-
pinsa päälle. Dirk kuorsasi kevyesti auton takapenkillä. Juri jutteli lai-
turin reunalla pitkän miehen kanssa. Heillä tuntui olevan hauskaa.
Mies näytti työnjohtajalta pikkutakissaan. Tukkijätkät säntäilivät pit-
kospuilla kuin kuovit pellon saralla. Silloin tällöin puoshaka kilahti
osuessaan kettinkiin, joka vyötti tukkilautan. Suma seisoo! Hopi, ho-
pi! Kotka odottaa! Joki tyhjenee, virta vie, lisää puita kymeen!

Odottavan aika kului hitaasti. Ehkä iltaa ei tulisikaan vaan hyytyi-
simme elävältä patsaiksi jokivarressa. Sadan vuoden päästä arkeolo-
git ihmettelevät miksi SUV on ruostunut joen rantaan. Romahtaneen
sillan viereen, särkyneitten sydämien virralle. Toivottomien unelmi-
en rajamaalle.

Pääsimme salmen yli vasta viiden jälkeen.

Lossin kuljettaja oli vihainen puunuittajille. Hänen puhisi itseksensä. Ehkä häntä odotti kotona vihainen vaimo. Ehkä myös häntä nählätti. Miehellä oli koppalakki ja vihreä tuulipusero. Hän kopautti pitkävirtaisen piipun tyhjäksi ruorin akseliin ja pisti sen sammuneena suupieleensä. Lossin teräslaipio kolahteli alajuoksun puolella tukkilauttoihin. Lossi heilahteli voimakkaasti, se tärisi kuin kukkahattutäti lihakaupassa. Juri seisoi lossin keulassa auton ja ylös nostetun rampin välissä. Hän varmisti että pääsemme perille uppoamatta. Juri oli vastuussa meistä ja koko maailmasta.

Voimakas virta imutti dieselkäyttöistä lossia propsilauttoja vasten, vihainen kapteeni väänsi ruoria ja lossi eteni väkisin mutta vinottain kohti vastapäistä rantaa, missä punainen kievari lähestyi kutsuvasti. Siellä lasit kiiltelevät hyllyllä ja kahvi tuoksuu, minä ajattelin. Soma emäntä tarjoilee höyryävää ruokaa saviruukuissa ja talon koira nukkuu oven vieressä. Emännällä on esiliina ja pitkät hiukset. Seinäkello raksuttaa, kattotiilet nakshtelevat lämmettyään päivän ajan ennen kuin yön viileys vaihtaa ne. Yö tulee kirkkaana ja lahjomattomana. Tähdet vilkkuvat miljoonina aurinkoina siitä välittämättä mitä ihminen tekee tai ajattelee. Ajatus suunnattomasta maailmankaikkeudesta rauhoitti mieleni: yksilön vastuu on sittenkin olematon, tekojen jäljet mitättömät, haaveet yhdentekevät.

Rantaan päästyämme Juri ehdotti että jäisimme Tähtikievariin yöksi. Hän oli vähän huolestuneen oloinen käytyään tiilirakenteisen kievarin respassa, mutta rauhoitti meitä sanomalla, että hyvähän sitä on kievarissa levätä ja viettää yö. Saisimme syötävää ja jokaiselle oman huoneen. Koska kukaan ei halunnut jatkaa välittömästi matkaa, Juri auttoi matkatavarat auton takakontista. Erika käveli ensimmäisenä kievarin ovelle. Oven pieleen oli ruuvattu sininen katukilpi, jossa luki "Elvis Presley BLVD".

"Mitä vittua!" Erika sanoi hämmästyneenä.

Minä aloin jo tottua Erikan huomautuksiin.

Ihme juttu.

Hetki ihmisenä suvi-illassa

huone oli pieni mutta siisti ja ikkunasta näkyi etelään ja lounaaseen järvelle ja sen takaisille aukeille pelto-
mailla. Uittomiehet juoksivat pitkospuita pitkin, avai-
livat portteja, kiskoivat lauttoja kohti virtaa, joka veisi
lautat meren rantaan. Suma seisoo! Hopi-hopi! Puoshaka tarttui lau-
tan reunaan. Hikeä, kiirettä, lautta liikahti, kolahti toiseen, vesi välkkyi
hetken lauttojen välistä. Katselin ikkunasta kun miehet tekivät työtä.
Miesten ahkeruus lohdutti, joku sentään yrittää luoda vaurautta. Pa-
lasi usko työntekoon, siihen että on olemassa muutakin kuin ihmisen
tekojen vartiointia ja säästösten sorvaamista ja kieltojen laatimista. Ja
aurinko paistoi vielä korkealta. Se ilkkui byrokraateille, pilkunnussi-
joille, maailman pelastajille. Seisoin ikkunan ääressä: kaksikerroksi-
sen punatiilirakennuksen ja järven välissä kasvoi pieniä mäntyjä, koi-
vuja ja aivan rannassa haapoja. Oli hassua tietää katselevansa järveä,
koska ei näkynyt juuri lainkaan vettä, ainoastaan auringon loisteessa
kimaltelevia kuorittuja puunrunkoja.

Lepäilin sängyllä tunnin verran, sitten menin alas illalliselle.

Erika oli vaihtanut topin punaiseen t-paitaan missä oli v-kaulus.
Hänen huulensa näyttivät vereviltä enkä usko, että se johtui huuli-
maalista. Voimakkaat huulet täyttivät huoneen melkein kuin Dalin
sohva. Kun katsoin hänen silmiään, ne näyttivät pikemmin surullisil-
ta kuin työkeiltä. Nyt huomasin ensimmäistä kertaa, että hänellä oli
pitkät silmäripset, jotka laskeutuivat sinisen katseen päälle. Erika is-

tui pöydässä ikkunan vieressä kun tulin alas. Hänellä oli korkeaajainen lasi edessään. Ehkä valkoviiniä, ehkä siideriä. Erikan hymyillessä poskiin ilmestyi hymykuopat. Kysyin saimmeko projektin hiilipisteillä olutta ja viiniä. Erika katsoi lasiaan ja hymyili edelleen. Hän sanoi, että ei tiennyt. Pitää kysyä Jurilta. Ensimmäisen kerran tajusin (luulin tajuavani), että Erika oli ujo ja että hän peitteli ujouttaan työkeydellä ja karskillla puheenparrella.

Hain itselleni tumman oluen pisteistä välittämättä. Baaritiskiä hoi-tava rehevä nainen kertoi, että he olivat saaneet kiintiöolutta Tšekistä. Joskus meitäkin onnistaa, hän sanoi. Kun palasin pöytään, Juri ja Dirk olivat istuutuneet ja keskustelivat auton vaihteistoista. Dirk oli juuri selittämässä, että uusissa henkilöautoissa ei enää ollut synkronoituja vaihteita. Istuin alas ja kysyin Jurilta saimmeko projektilta olut-pisteitä. Jurilla oli vaalea kauluspaita ja villatakki ja hän otti paidan rintataskusta kännykän, missä oli kosketusnäyttö. Hän luki kännykän muistikirjaa ja sanoi hetken päästä, että Eikka oli ladannut myös olutpisteitä. ”Runsaasti”, Juri naurahti, ”mutta sillä rajoituksella että voit yhden päivän aikana kuluttaa korkeintaan neljä drinkkiä... loput menevät omistasi.”

Tilasimme illallista eikä sitä kannata ryhtyä analysoimaan, koska tyypillinen soija- ja maissiruoka on mitä on. Pääasia on, että nälkä tuli tyydytetyksi. Lupiinimakkara täyttää mahan. Tähtikievarin menussa ei ollut edes kiusauksena liharuokia, mutta ei myöskään kalaa mikä tuntui ihmeelliseltä, koska istuimme muutaman metrin päässä Päijänteestä. Ehkä lannoituksen jäljet näkyvät täälläkin, ajattelin. Maa-ilma pelastetaan uhraamalla se.

Sapuskasta huolimatta siitä tuli kiva illallinen. Juri kustansi pullon punaviiniä, josta Erikakin otti lasillisen ja jälkiruokaiksi kahvit ja konjakit (jota Erika ei juonut). Emme keskustelleet projektista emmekä työasioista. Juri kertoi, että hänen esivanhempansa olivat tulleet Suomeen Ukrainasta ja että hänen vaimonsa oli vasta toisen polven suomalainen, myös vaimon juuret olivat Ukrainassa. Erika sanoi, tällöin olimme jo nauttimassa konjakkeja, että hän ei tiennyt esivanhemmistaan juuri mitään ja että hänen omat vanhempansa olivat eronneet

kun tyttö oli teini-iässä. Kun hänen äitinsä sitten muutti Saksaan, Erika jäi isoäitinsä kasvatettavaksi. Isoäiti asui Seutulassa entisen lentokentän vuokratasarmissa.

"Arvaatte ettei minulle jäänyt muuta elämää kuin opiskelu", Erika sanoi. "Ei ihme, tai olihan se ihme, että olin jo kakskolmosena maisteri ja kakskasina tohtori. Yhtä hyvin minusta olisi voinut tulla kokiiniprinsessa niin kuin monista sen korttelin tytöistä tuli. Kun näen nuoria kaduilla, muistan miten lähellä se minullakin oli."

Juri katseli Erikaa. Jurin silmät kostuivat. Hän sanoi, että sehän oli hieno juttu. Kyllä ihminen pärjää jos haluaa, mutta kovin paljon sitenkin riippuu sattumasta. Hetken epäroityään Juri kertoi, että hänen poikansa oli kuollut designhuumeen yliannostukseen. Se tapahtui Tallinnassa. Pavel, hänen poikansa oli juuri aloittanut värvättynä sotilaina Suomen armeijassa ja oli ensimmäisellä lomalla kuollessaan. Pavel ei koskaan tiennyt mitä elämältä haluaa, Juri sanoi.

"Mitä me sitten haluamme?" Dirk kysyi kireästi. Vai oliko hänen äänensä epätoivoinen. "Mitä elämä nykyään oikein on? En minä tiedä."

"Minä olen viime aikoina yrittänyt suhtautua siihen tyynesti kuin säätilaan jolle ei voi mitään ja jonka tietää muuttuvan yllättäen ja suuntaan jota ei koskaan voi varmasti ennustaa", Juri sanoi. "Tartun hetkeen ja yritän olla ajattelematta mennyttä ja tulevaa."

"Pystytkö siihen?" Dirk kysyi. "Pystytkö todella unohtamaan menneisyyden?"

"Mutta stressaavaa se on", Erika sanoi.

"Työsikö?" minä kysyin.

"Työssä tai kotona enkä välillä oikeastaan tiedä missä mä olen ja mitä teen... olen kai aina työssä."

"Kolmekymppisellä pitää olla muutakin", Juri sanoi.

"Kuka helvetti sanoo että olen kolmekymppinen!"

Erikan posket punoittivat. Hän nousi tuolissaan hieman ylemmäksi, suoristi selkänsä ja työnsi rintansa eteenpäin. Kun hän huokaisi, etäämpänä olevasta kattolyhdystä lankesi valokuova rintojen väliin, poven iho kaartui paidan alle, rintaliiveistä huolimatta nännien nipukat näkyivät hämärtyvässä kievarin salissa. Jurin ilme muut-

tui huolestuneeksi. Hän kosketti kevyesti Erikan olkapäätä. "Anteeksi", Juri sanoi, "ei ollut tarkoitus... ajattelin vaan että elämän sävyjä on joskus vaikea tavoittaa ja että nuorempana sitä kannattaisi yrittää. Minulta itseltäni jäi nuoruus melkein kokematta. Niin kuin Paveliltakin."

"Äsh, anna olla, ei se sun vika ole."

"Ethän loukkaannu Erika jos kysyn jotain?" Dirk sanoi.

"Kysy, katsotaan sitten."

"Ajattelin nimeäsi, se on... vähän eksoottinen."

"Niinku hajuvettä lihapulliin, niinkö?"

"Nyt sinä loukkaannuit, anteeksi, en tarkoittanut..."

"En loukkaannu. Ihmettelin itsekin teini-ikään päästyäni miksi äiti antoi tällaisen nimen, koulussa ei aina ollut helppoa. Äiti sanoi antaneensa nimen jonkun feministin kunniaksi. Silti en ymmärtänyt että miksi, ehkä häneltä puuttui tyylitaju, tai sitten hän vain huusi häntänsä. Eikä äiti mikään feministi ollut. Vittumaista antaa lapselleen nimi jonkun toisen ihmisen kunniaksi. En mä nimeä tarvitse ollakseni feministi... jos haluaisin olla... minähän voin olla mitä tahansa. Niin kuin sinäkin."

"Feministin", Dirk toisti. "Kuka se sitten oli?"

"Minä tiedän vain saksalaisen marssin", minä sanoin.

"Ja kanervat", Erika sanoi.

"Luulen ettei ihmisten elämä ole muuttunut vuosien varrella", minä sanoin. "Että kai me lopulta eletään suunnilleen samalla tavalla kuin ihmiset elivät sata vuotta sitten."

"Enpä olisi tuosta varma", Dirk sanoi. "Kyllä yhteiskunta puuttuu aika helvetisti mun tekemisiin."

"Ainahan se on puuttunut."

"Niin minustakin tuntuu", sanoi Erika. Kun hän katsoi silmiini, hän valtasi mieleni niin että pelästyin. Sitten tuli kummallinen olo. Näin hän huulensa, hymykuoppansa, kaareutuvan poven ja rintojen kuultavan ihon. Täyteläiset huulet, paitaa vasten nousevat nännit, somat kulmakarvat – eihän minusta ole tällaisiin tunteisiin, ei pitäisi olla, tämä tunne...

”Kuulitko Jösse!”

”Ai mitä?”

”Kysyin että eikö sata vuotta vuotta sitten yksilöillä ollut valtavasti enemmän vapauksia? Kaikessa suhteessa: vapaus kulkea, vapaus ajatella, vapaus sanoa mitä haluaa, vapaus oppia ja tietää turhiakin asioita. Oli vapaus ostaa mitä tahansa mihin rahasi riittivät. Silloin kaikkea ei mitattu niin kuin nyt, silloin saattoi tehdä sellaistaikin mikä oli hassua, hölmöä, ihan turhaa mutta se saattoi antaa huvia ja tyydytystä. Silloin luettiin huvikseen kirjojakin, eikö?”

Huomasin että Dirk oli hieman humalassa, mutta hänen kysymyksensä oli tähdellinen.

Sitä, vapautta ja vapauden rajoja, olin itsekin monta kertaa miettinyt.

Jos yhteisen edun Suomi – ja maailma – oli jossakin epäonnistunut, niin se liittyi nimenomaan ylenpalttiseen pelkistämiseen, kaiken turhan karsimiseen. Nykyään yhteiskunta kielsi erehtymisen tai ei se kieltänyt, vaan toimi pistesysteemillä niin että kenelläkään ei ollut varaa erehtyä. Kysymys ei ollut uskalluksen puutteesta vaan fyysisen elämän tarkasta mitoituksesta sopimaan YE-malliin. Keskiarvoelämässä ei ollut väärää tuloksia eikä likiarvoja. Toki sait ajatella mitä halusit, kunhan et sotkenut kulutuspisteitäsi ja muistit, että ajatuksiasi ja haaveitasi tärkeämpää on noudattaa hiilijäljen minimointisuunnitelmaa yhteisesti sovitulla tavalla. Hiilitili oli armoton tyranni, joka seurasi ihmisen elämää laskukoneen ehdottomuudella.

”Sen voin myöntää”, Erika sanoi, ”että nykyään me karsitaan turhanpäiväisyydet, mutta täytyy ymmärtää mistä se johtuu. Ei se ilkeyttä ole. Hiilijäljen laskeminen on pelkästään laskutoimitus, ei siinä ole tunteita. Sitä paitsi onhan meillä valinnanvaraa, minäkin osttan huulipunaa ja parfyymiä vaikka tiedän ettei sillä tavalla hoidea hiilijälkeä.”

”Mukavaa että ostat, ne sopii sinulle”, minä sanoin.

”Mutta miksei hiilitilin ulkopuolelle voisi jättää jonkinlaista turhuusvaraa?” Dirk sanoi. ”Hyväksyttäisiin ajatus ettei kaikkea kivaa tarvitse mitata.”

”Sun pitää ehdottaa semmoista”, Erika hymyili. ”Onhan sinulla kotiklerkki joka kuuntelee ja vie toiveet eteenpäin, sinä vaikutat asioihin, usko tai älä.”

”Mutta hyväksyykö klerkki tuhlaamisen?” minä sanoin. ”Ainakin minun Maritani on niin tiukkapipoinen että... en uskalla edes kysyä.”

”Nyt alkaa mennä vakavaksi”, Juri sanoi leppoisasti. ”Mitä jos haen teille vielä yhdet ja painun itse nukkumaan?”

Myöhemmin, sitten kun olimme juoneet hämärtyvässä ruokasalissa vielä yhdet Jurin tarjoamien lisäksi, menimme ulos vähän kuin paetaksemme keskustelun synnyttämää masentavaa tunnelmaa ja kävelimme alas rantaan ja jäimme katselemaan järvelle. Seisoimme hiljaa, Erikan olkapää kosketti minua. Dirk meni aivan veden rajaan, pöimi hiekasta kiven ja heitti sen propsilautojen päälle. Kuului hento kolaus. Kuoritut puut tuoksuivat väkevästi. Rannan akanvirta solisi puulautojen välissä.

Ruotsalaisen takana iltaruskon hehkeä viiru valaisi vielä kumpuilevia peltoja, mutta järven pinnalla puulautat olivat katoamassa hämärään iltaan. Hiljaisuuden katkaisi sorsaparven siipien suhina. Lintujen silhuetit katosivat lauttojen pimeyteen. Jostakin kuului tuntemattoman linnun kimitys. Linnut juttelivat keskenään. Ne varoittivat toisiaan, antoivat ohjeita ja kertoivat päivän kuulumisia. Joku niistä tiesi missä oli hyvä ruokapaikka.

Meidän ei tarvinnut sanoa mitään, me ymmärsimme missä olimme ja miltä elämä juuri nyt tuntui. Erika painautui olkaani vasten. Hän huokaisi. Kuulin haavan lehtien hiljaisen läpätysten. Vai oliko se minun sydämeni? Kuuletteko, minä sanoin hiljaa, haavanlehdet havisevat.

Onkohan tuuli vihdoin nousemassa? Onko sää muuttumassa?

Olenko minä muuttumassa? ajattelin maatessani peiton alla. Kuivittelen että alaston Erika tulee sängyn viereen ja laskeutuu viereeni. Hänen rintansa painuvat rintaani vasten, kovettuneet nännit ihoani vasten, tunnen kuinka lantio koskettaa minua, tunnen kiharaiset

häpykarvat omia kiharoitani vasten, olen taas mies ja suutelen häntä ja hän tarttuu kädellään niskaani ja hyväilee minua ja hänen huulensa raottuvat ja hänen kielensä on lämmin ja minä olen kuin mies.

Erika, kanervapensas, runsas ja villi, uljas.

Keltainen Fiat ja Pedro Zaragozan Vespa

arhain seuraavana aamuna matka jatkui hiljaisessa SUV-kärryssä. Oli juotu muutama drinkki liikaa; oli päädytty keskustelemaan elämän perimmäisistä kysymyksistä, joihin ei tietenkään löytynyt ratkaisua. Niin kauan kun elämästä vain rupertellaan, se on mukavaa ja viihdyttävää. Kun mennään syvemmälle löytyy ahdistus, toivottomuus ja vaihtoehdottomuus eikä kukaan oikeastaan halua löytää sellaista. Keimaileva pessimismi saattaa olla viihdyttävää; oikea, realistinen pessimismi ei, koska se jäytää mieltä ja estää valon pääsyn sieluun.

Kun Erika istuutui etupenkille, hän hymyili vaisusti, surumielisenä. Juri vaikutti yhtä jäntevältä kuin aina; aivan kuin maailman tuulet eivät heiluttaisi hänen työntä varttaan. Dirk oli nuutunut. Hän ei aamiaisella syönyt juuri mitään. Illalla, Erikan mentyä nukkumaan, Dirk kysyi minulta, miltä oli tuntunut erota vaimostani, mitä siitä oli seurannut, miten olin selviytynyt, mitä tein omalletunnolle kun ovi sulkeutui ja jäin yksin. Kysyin miksi hän sitä kysyi. Dirk sanoi, että hän oli rakastunut, löytänyt uuden ihmisen. Uusi rakas Sari oli tutkijakollega, paljon nuorempi kuin Dirk. Kannattaako tuhota turvallinen elämä, minä kysyin. Ja kuinka kauan Dirkillä oli vuosia ennen kuin eunukkiprotokolla iskee päälle? Noin viisi vuotta, hän vastasi. Viisi vuotta pillun takia, minä sanoin. Kannattaako se? Dirk sanoi ettei hänellä ja Eileenillä ole lapsia, siinä mielessä ero on helpompaa. Entä taloudellisesti, minä kysyin. Se ei ole ongelma, Dirk sanoi, ei talous ole

ongelma, ei hänelle eikä hänen vaimolleen. Eileenillä on rahaa riittävästi ja niin minullakin, Dirk sanoi. Eileen pärjää ammatissaan paremmin kuin minä, Dirk sanoi.

Miksi sitten eroaisit?

Rakkauden tähden, Dirk sanoi, vain rakkauden.

Se kuulosti kliseeltä, mutta miten ulkopuolinen osaa arvioida tienhaaraan pysähtyneen miehen tuskaa, epätietoisuutta ja pelkoa? Sitä paitsi, voiko arkipäivää kuvata muunlaisilla ilmaisuilla kuin kliseillä? Perimmältään elämän tarkoitus on eläimen yksinkertainen tarve lisääntyä – kaikki muu on sen päälle kerättyjä selityksiä ja toimenpiteitä tuon yksinkertaisen tarpeen peittämiseksi ja hyväksymiseksi. Piirtääkö taiteilija viivan ilmaistaakseen maailmantuskaa vai kaipuuta naisen syliin? Entinen vaimoni sanoi minulle kerran, että minulle oli mennyt vittu päähän. Se tuntui pahalta, mutta inhorealisti kysyy että mitä muutakaan miehen päähän voi mennä? Runous vai? Vai futismatsit (joita Suomessa ei enää pelata)? Poliitiikka (jota ei enää harasteta)? Pienoismallien rakentelu? Vai menestyksen huuma? Vallanhalu? Joku addiktio, viinaan tai huumeisiin? Vapauden kaipuu? Kosketuksen kaipuu?

Kosketuksen kaipuu – ja niin ollaan siinä mistä lähdettiin.

Mieleeni palasi muuan seminaari, jossa joukko historianutkijoita ja journalisteja pohti elämäkertojen ja haastattelujen kirjoittamisen vaikeutta. Elämäkerran ja haastattelun voi kirjoittaa monella tavalla, mutta lopulta päädytään aina kysymykseen, kuinka pitkälle kohteen olevan ihmisen sisimmän olemuksen saa paljastaa ja että pitääkö hänet riisua täysin alastomaksi. Onko tutkijan ja journalistin käytettävä kaukoputkea vai mikroskooppia? Ovatko ihmisen teot tärkeämpiä kuin hänen motiivinsa? Motiiveja kuorimalla päädytään elämän tyhjiin keskiöön, missä ei ole jäljellä muuta kuin halu jatkaa sukua, primitiivinen tarve levittää siittiötä jotta maapallo täyttyisi niillä.

Seminaarin vetäjä luetutti meillä ryhmätyön pohjaksi Helsingin Sanomien kuukausiliitteessä olleen ja sinänsä mainiosti kirjoitetun haastattelun, missä 1970-luvun huippukitaristi Jukka Tolonen kertoi hyvistä vuosistaan ja niitä seuranneesta rappiosta. Kun haastatteli-

ja kysyi, miltä tuntui valloittaa Eurooppaa suomalaisena kitaristina ja että miksi Tolonen pyrki kansainvälisille markkinoille, Tolonen vastasi koruttomasti, että sillä tavalla hän sai naisia. ”Pillun perässä pitkin Eurooppaa”, Tolonen tiivistä Euroopan valloituksensa sarkastisesti ja ironisesti. Vaikea sanoa huomasiko Tolonen itsesääliä.

En tiedä, koska en ole kuullut, millaista musiikkia Tolonen soitti, mutta jos kuulisin hänen kitaraansa ja muistaisin tuon taiteen tekemisen motiivin – pillun perässä pitkin Eurooppaa – en varmaankaan pystyisi suhtautumaan kunnioittavasti hänen musiikkinsa taiteelliseen intention, vaikka se saattaa olla yhtä hyvä taiteen motiivi kuin mikä tahansa. En halua päästä tirkistelemään naapurini sielua. Jääköön sielun varjoinen puoli rauhaan.

Tänään keskiviikkona Juri ajoi kärryä huolellisesti, hitaasti ja pienellä vaihteella melkein kuin olisi pelännyt, että tie aukeaa koska vaan railona johon onnettomat matkaaajat putoavat. Ja huonoksi pohjoiseen vievä tie muuttui kilometri kilometriltä. Nyt se oli pikemminkin kuoppainen soratie kuin asfalttipäällysteinen valtatie. Koska asfalttipinnoite oli murentunut soran ja pohjasepelin sekaan, tie oli hankalampi ajaa kuin jos se olisi ollut perinteinen hiekkatie. Jouset ja pyörien kumit valittivat auton kohdatessa yllättäviä kuoppia ja sepelikumpareita. Keltaisena kukkivat pellot jatkuivat molemmin puolin. Siniset lupiiniäiskät olivat kuin saaria suuressa meressä kunnes niiden tilalle alkoi tulla järviä.

Vähitellen pienet ja suuremmat järvet leikkasivat kumpuilevan maaston sinisinä kuvioina kuin hyvin hahmotellussa impressionistisessa maalauksessa. Maisema tihkui tunnetta, me etenimme maisemassa ja tunteissa. Välillä tuntui, että Juri hidasti tahallaan matkan-tekkoa, aivan kuin meillä ei olisi kiire minnekään, aivan kuin emme oikein tietäisi mihin olemme menossa. Olin hieman yllättynyt, kun Juri edellisenä iltana käytti älypuhelintaan, koska tiesin ettei minun puhelimeni toimisi täällä. Meillä tavallisilla ihmisillä on puhelimesta selkeät asetukset, että puhelin toimii vain kotipaikkakunnan tukiasemien piirissä. Tunnista itsesi, tiedä domainisi rajat, kuului puhelinyhtiön ohje kuluttajille. Sitäkin kummastelin, että Tähtiniemen kievariin

tultaessa Erika kantoi autosta pienen matkakassinsa lisäksi tietokonesalkun. Mutta kaipa Jurilla ja Erikalla oli oikeuksia jotka meiltä, minulta ja Dirkiltä puuttuivat. Jakobin selitys keskitetysti valvotusta pilvestä riitti vakuuttamaan minut, että teknisesti kaikki oli mahdollista.

Kun olimme ajaneet pari tuntia, ohittaneet Kuortin ja Pertunmaan tienristeyksen ja lähestyimme Vihantasalmen siltaa, tien reunassa olevalla levennyksellä seisoi pikkuruinen keltainen auto ja sen vieressä istui moottoripyörän selässä tummaan ajoasuun pukeutunut mies, joka riiputti kypärää kädessään. Hän jutteli auton kylkeen nojailevan kahden naisen kanssa.

Kun naiset huomasivat lähestyvän auton, he ryhtyivät heiluttamaan meille. Moottoripyöräilijä käänsi päätä, katseli autoamme hetken, pisti kypärän päähän, käynnisti pyöränsä ja lähti vilkkaasti liikkeelle. Juri hidasti vauhtia, ohjasi SUVin moottoripyöräilijän synnyttämän pölypilven läpi keltaisen Fiatin eteen, niin että autot olivat nokikkain. Nousimme autosta. Naiset olivat rempseitä tyttösiä, tai nuoria naisia jotka tavan takaa puhkesivat hersyvään nauruun kun toinen sanoi jotain. Tuntui haikealta tajuta, että en ollut tavannut tällaisia tyttöjä Helsingissä pitkään aikaan, ehkäpä en koskaan. Milloin viimeksi kuulin estotonta naurua? Iloa joka ei pelkää mitään? Varomatonta huvia jostakin, mistä tahansa? Kävi ilmi, että he olivat matkalta Kuopiosta Helsinkiin. "Miten te henkilöautolla liikutte?" Erika Mononen kysyi kärttysisästi.

"Niinhän tekin liikutte", vaaleatukkainen sanoi.

"Me olemme virkamatkalla", Mononen sanoi.

"Niin mekin", tummempi tyttö sanoi ja alkoi nauraa.

"Miksi pysäytit meidät", Mononen tivasi vaaleammalta typsykältä.

"Minne te olette menossa?" tummempi kysyi.

"Se ei kuulu teille", Mononen sanoi.

"Teille kuitenkin taitaa kuulua se, että maantie on poikki Vihantasalmen ja Uutelan välissä jossain Tiilikalan paikkeilla", vaaleampi tyttö sanoi. "Joten vaikka ette olekaan menossa minnekään, niin jos menette Mikkeliin teidän täytyy kiertää Mäntyharjun kautta, niin mekin tehtiin, tultiin sitä kautta. Tuskin te haluatte jäädä jumiin Vihanta-

salmelle homehtumaan, virkamatkalla kun olette. Ilmeisesti tärkeällä matkalla? Tärkeitä ihmisiä kun olette.”

Juri kiitti tyttöjä ennen kuin Erika ehti vastata. Juri oli kohtelias kuin piru. Tytöt kertoivat saaneensa Kuopion yliopiston suunnistusmaantieteen laitoksen stipendin tutustua Helsinkiin ja olivat saaneet lainaksi auton, jolla nyt sitten kokivat suurta seikkailua. Juri sanoi että Helsinkiin tultaessa auto pitää jättää viimeistään Tikkurilaan, mielellusti Keravalla. ”Tiedetään! Tiedetään!” tytöt huudahtivat yhteen ääneen. He tekivät kuin pilkallaan Monoselle kunniaa ja hyppäsivät Fiatiin. Juri peruutti maasturia niin, että vaaleampi tyttö, joka istui ratin takana, sai auton liikkeelle. Sen vaihteisto rääkäisi kun hymyilevä tyyppä painoi kaasua liian aikaisin. Poistuvan auton takaikkunasta näkyi kuinka tytöt nauroivat auton vauhdin kiihtyessä.

”Onko niiden auto rikki?” Mononen kysyi. ”Vai eikö ne osaa ajaa? Kaikille ne antaa auton.”

”Ei ole rikki”, Juri hymähti.

”Siinä on synkronoimaton vaihteisto, niin kuin kaikissa tavalliselle kansalle tarkoitetuissa kärryissä nykyään on”, sanoi Dirk.

”Höh”, Erika sanoi.

”Täytyy käyttää välikaasua ja se on vaikeaa, varsinkin naisille”, Dirk jatkoi Erikasta välittämättä.

”Taasko sinä aloitat?” Erika sanoi.

”Se vaatii hyvää aivojen ja käden ja jalan koordinaatiota”, Dirk sanoi. ”Ja jostain syystä se on luontaisempaa miehille kuin naisille.”

”Lopeta jo”, Erika sanoi. ”En halua kuunnella juttujasi metsästäjämiehistä ja nuotiolla soppaa keittävistä höpökkönaisista. Maa maailmassa on muutakin kuin mitä insinöörin järjellä voi tajuta.”

”Ehkä on”, Dirk sanoi, ”mutta mitä nainen tajuaa?”

Seisoimme tien vieressä, järven tyyni pinta heijasti auringonsäteet mukavasti, keltainen Fiat oli kadonnut kumpareen taakse. ”Kuuletteko?” minä kysyin. ”Mitä, en kuule mitään”, Erika sanoi. ”Sitä juuri”, minä sanoin. ”On niin hiljaista että sen kuulee.”

Sitten Dirk ryhtyi analysoimaan teknologista ”ravintoketjua”, Jurin ja minun kuunnellessa kiinnostuneina, Erikan kärsiintyneenä. Dirk

sanoi, että teknologinen ”ravintoketju” oli murtunut viimeisten parinkymmenen vuoden aikana. Eheän ketjun ylläpitämiseen ei ollut varaa, tarvetta eikä varsinkaan teknistä valmiutta. Myös tiedollisesti ketju oli katkeamassa. Dirk selitti ettei tiedon evoluutiota voi irrottaa teknologian kehittymisestä tai päinvastoin. Ne kuuluvat yhteen. Dirk väitti, että 2000-luvun vaihteessa tehdyt tutkimukset osoittivat, että tiedon kasvu maapallolla korreloi täsmälleen energiankulutuksen, siihen aikaan fossiilisten polttoaineen käytön kasvun kanssa.

Kun energiatase on alkanut supistua, myös tiedon määrä supistuu. Se on väistämätöntä eikä se tietenkään johdu suoraan siitä, että energiaa säästetään, vaan siitä että energiaa käyttämällä yhteiskunnat luovat sosiaalitaloudellista ylijäämää, mikä tarkoittaa että osa kansasta voi opiskella, hoitaa lapsia, nauttia eläkepäivistä samalla kun osa työskentelee ja tuottaa kaikille kaikkien tarvitsemia tavaroita ja palveluja. Muistakaa, Dirk sanoi, että joskus 1900-alussa ihminen joutui menemään töihin 12 vuotiaana ja hän kuoli viisikymppisenä. Sitten, kun energiaa opittiin käyttämään sosiaalisen ylijäämän synnyttämiseen, ja sehän edellytti globaalia työnjakoa, syntyi yhteiskunta missä nuori ihmisen saa opiskella kolkytvuotiaaksi asti, naiset hoitaa lapsia useita vuosia ja eläkkeelle päästään vähän yli kuusikymppisinä – ja jokaisella palkansaajalla oli vähintään viisi viikkoa vuosilomaa, jolloin hän saattoi irrottautua arkipäivästä; työtä tehtiin vain viitenä päivänä viikossa, kun meillä nyt sata vuotta myöhemmin ollaan palaamassa kuusipäiväiseen viikkoon. Automaation romahtaessa tarvitaan käsiä ja ruumiinvoimia. Älyn käyttö – siis älyn joka on varastoituna teknisiin laitteisiin – korvautuu fyysisellä voimalla joka pitää uudesta joka hetki. Ollaan ikään kuin fyysisen voiman kuilun partaalla; heti kun kadotat voimasi, olet tuhon oma.

Tänään, Dirk sanoi eikä hänen tuohtumustaan voinut olla kuulematta, meillä ei ole juuri minkäänlaista ylijäämää, kohta vain harvat voivat opiskella eikä opiskelu enää hyödytä yhteiskuntaa koska ei ole teknologis-sivistyksellisiä rakenteita joiden ylläpitämiseen ja kehittämiseen tarvittaisiin tietoa. Tietämisellä ei ole kysyntää! Ei ole varastoitunutta älyä. Paikkaa mihin sen laittaisi muun yhteiskunnan käyt-

töön. Olemme menossa selkä edellä tulevaisuuteen tai helvettiin, en minä tiedä, en tiedä mitä tulee tapahtumaan, Dirk sanoi.

"Mielenkiintoista", Juri sanoi, "mutta..."

"Pyh", Erika Mononen sanoi. "Ei se noin simppeliä ole. Yhteinen etu sitä paitsi edellyttää että luovumme jostain... jotta hiilijälki olisi pieni... että... ettemme tuhoaisi maapalloa."

"Niinpä me tuhoamme sivilisaation", Dirk sanoi. "Demokratiasta luovuimme jo aikoja sitten sun perkeleen hiilijälkesi pyhittämiseksi!"

Pysähdyspaikalla oli hetken hiljaista, tien reunalla kasvavasta pujukosta kului pikkulinnun varoitusääniä, sitten Dirk jatkoi:

"Tiedätekö muuten kuka keksi niin sanotun planeettapyörän?" Dirk kysyi.

"Ei vähempää kiinnosta", sanoi Erika.

"Mikään oikea ei sua kiinnosta", Dirk sanoi. "James Watt keksi sen, mutta miksi? No siksi, että hänen piti saada höyrykoneen kaksivaihe-
liike muutettua pyöriväksi, esimerkiksi pyörittämään hihnaa. Silloin Englannissa oli jo olemassa keksintö jota Watt olisi voinut käyttää, mutta hän ei halunnut maksaa siitä lisenssiä, joten hän keksi uuden tavan muuttaa liike pyöriväksi. Keksi planeettapyörän. Sillä tavalla teknologinen evoluutio etenee. Tässä näette sen ravintoketjun idean, ei ole olemassa valmista lopputuotetta, esimerkiksi höyrykonetta ilman lukemattomia sisäkkäisiä komponentteja joista sen voi rakentaa. Ei riitä koneen osat, vaan nekin pitää valmistaa ja ennen kuin valmistaa koneen osan, pitää olla kone joka sen tekee, ja sekin kone pitää valmistaa jne. Kuinka monta erilaista konetta tarvitaan että pystyy valmistamaan tuollaisen pikkuauton vaihteistoineen ja moottoreineen? Helvetin monta. Kaunista eikö olekin, nähdä koko tekninen maailma toistensa sisään kätkeytyneinä mikromaailmoina? Jösse, muistat mita puhuin fraktaaleista... tai puusta oksineen, lähemmäksi mentäessä puun rakenne toistuu pienempinä ja pienempinä pikkupuina jotka ovat koko puun näköisiä."

"Dirk, sinä olet ihan hullu!" Erika sanoi.

"No, no, kuulkaapa nyt filosofit, meidän pitää päättää miten jatkamme matkaa", Juri keskeytti. Hän haki autosta kartan ja asetti sen

katumaasturin konepellille. ”Jos kaikki menee hyvin, ehdimme Mikkeliin puolen päivän jälkeen, mistä otamme tohtori Winstonin mukaan ja jos jatkamme suoraan Kuopioon, niin vaikka tie olisi kuinka huono, ehdimme sinne ennen keskiyötä, siitä huolimatta että täytyy poiketa Mäntyharjussa. Miltä tällainen kuulostaa? Ryhdytäänkö siihen vai jäädäänkö Mikkeliin yöksi? Eiköhän sieltä petipaikka löydy, jos niin haluatte.”

”Minä jatkaisin Kuopioon vaikka menee kuinka myöhään”, minä sanoin. ”Paljonko sinne on matkaa?”

”Minä myös”, Dirk sanoi. Hän katsoi karttaa ja mittasi etäisyyksiä etusormen paksuudella. ”Jotain 250 kilometriä.”

”Mistä se Winston tähän ilmestyi?” kysyi Erika.

Juri hiljensi auton vauhtia heti kun olimme ylittäneet Vihantasalmen sillan ja kääntyi risteyksestä oikealle. Tien reunassa on melkein maahan asti kaatunut viitta. Se osoitti Mäntyharjuun. Etupenkillä Juri selitti hiljaisella äänellä Erikalle, että hän oli soittanut illalla yhteyshenkilöllemme ja tämä oli kertonut olevansa Mikkeliissä. Kun Erika kysyi että miten se juuri nyt sattuu olemaan Mikkeliissä, Juri sanoi, että hän ei tiedä. Ehkä sattumalta, ehkä ei. Erika pudisteli päätään. Dirk vaipui vieressäni horrokseen. Minun ajatukseni myllersivät kun yritin hahmottaa mitä kaikkea oli sanottu edellisenä iltana ja äsken pysähdyspaikalla.

Erikan kärkevyydestä huolimatta autossa vallitsi tyyni rauhallinen olotila, jonka kapseloi kohtuunsa SUVin voimakkaan moottorin matala murina. Sosiaalinen ylijäämä ei ollut ehkä terminä paras kuvaamaan Dirkin tarkoitusta, mutta ajatuksen ymmärsi; ymmärsi sen että kun syntyy taloudellista ylijäämää, kun yhden ryhmän tuotanto on suurempi kuin mitä tuo ryhmä tarvitsee omaan elämäänsä, ylijäämää voidaan siirtää vertikaalisesti ja horisontaalisesti läpi yhteiskunnan ja yhteiskuntien, jolloin se muuttuu sosiaaliseksi ylijäämäksi. Sitä siirretään Dirkin kuvauksessa myös sukupolvelta toiselta, yli ajan, mutta silloin termistä tulee vielä filosofisempi, se muuttuu sosiologisek-

si metaforaksi. Metafyysisesti voisi jopa ajatella, että Dirkin kuvaama ylijäämä rikkoo energian ja ajan välisen suhteen, siirtää aikaa tästä jonnekin tulevaisuuteen.

Eihän Dirk tarkoittanut, etteikö energiaa per tuotantopanos voisi säästää tai etteikö pienemmällä energiamäärällä voisi tuottaa yhtä paljon tai enemmän kuin mitä sen tuottamiseen aikaisemmin meni. Dirk kertoi esimerkkinä autojen moottoritehojen kehityksen 2000-luvun vaihteessa, jolloin 1,2 litran moottorista ulosmitattiin enemmän hevosvoimia kuin 1,8 litran moottorista kymmenen vuotta aikaisemmin. Totta kai se on mahdollista ja niin kehityksen pitääkin kehittyä, Dirk oli sanonut. Mutta käytännössä se perustui teknisen ”ruokaketjun” monipuolistumiseen ja järkevöitymiseen; jotta energiaa säästettiin tuolla, piti tänne toisaalle kehittyä hienompaa, kalliimpaa ja enemmän tietoa vaativaa tekniikkaa eli jotta energiatalous kehittyi piti toisaalla käyttää lisää energiaa tiedollisen ja teknisen ylijäämän synnyttämiseen ja jakamiseen. Tekninen kehitys edellyttää sosiaalista-loudellisen ylijäämän mahdollistamaa tiedon runsautta ja ylijäämää. Toisaalta, jos tiedon ylijäämää ei ole, ei myöskään tekniikalle ole kehittymismahdollisuuksia. Aine ja henki kietoutuvat toisiinsa ja sysäävät toisiaan eteenpäin.

Dirk oli ihastunut keksimäänsä ylijäämätermiin. Kun nyt mietin sitä, minulle tuli ahaa-elämys. Tajusin että ehkäpä sillä, sosiaalisella ylijäämällä hieman toisin ajateltuna voi selittää myös demokratian ja totalitarismin vastakohtaisuuden. Demokraattisessa yhteiskunnassa vallitsee erilaisten sosiaalisten ylijäämien runsaus, josta johtuu että yksittäisen toimijan, yksilön tai yrityksen, vapaus kasvaa, hänellä on ”varaa” myös erilaisiin turhuuksiin ja hömpötyksiin, hänellä on elämässään monia nautintoja, joiden hyödyllisyyden voi järkipäätäsi asettaa kyseenalaiseksi, mutta ei tunnemielessä, ei vapauden rajoja määriteltäessä. Ja ironia on siinä, että turhuudet, ei-välttämättömät toiminnot kytkeytyvät sosiaalisen ylijäämän konkreettiseen hyödyntämiseen ja sillä tavalla edellyttävät erilaisia tuotantoja, tavaroita, palveluja, fyysistä ja henkistä toimeliaisuutta. Demokratia voisi näinollen kukoistaa vain silloin kun sosiaalista ylijäämää on riittävästi. Ja

totalitaarisesta yhteiskunnasta tuo ylijäämä aina puuttuu, koska sillä ei ole "varaa" (ei taloudellisesti mutta ei myöskään kurinpidollisesti) löysätä ihmisten ja organisaatioiden välistä näkymätöntä köyhtä. Alkeellisissa heimoyhteisöissä ei aitoa demokratiaa voinut esiintyä, koska ihminen oli ulkoisen maailman, luonnon vanki eikä ihminen tiennyt mitä luonto oikeastaan oli ja mitä se vaati ja miten sen saattaisi kesyttää ihmisen käyttöön..

Sosialismin klassikot puhuivat aikoinaan työntekijän synnyttämästä lisäarvosta, jonka kapitalisti sitten riistää häneltä. Käänsikö Dirk Chaim tuon Karl Marxin muotoileman lisäarvon positiiviseksi voimaksi, joka itse asiassa on yhteiskunnallisen kehityksen dynamo? Auton moottorin hyristessä yritin muistella mitä Marx oikeastaan tarkoitti tuotantovoimilla ja työllä. Minusta tuntui että olin keksinyt autossa istuessa aivan uuden ajatuksen yhdistäessäni Chaimin ja Marxin käsityksiä. Oliko se todella mahdollista? Ajatella jotain mitä kukaan muu ei ole ajatellut? Onko mahdollista, että tavallinen ihminen, esimerkiksi minä Jösse Hjort, keksii elämässään yhden ihan oikean ajatuksen, jota kukaan muu ei ole koskaan eikä missään ajatellut?

Epämääräisesti muistin, että Pääomassaan Marx puhui vapauden valtakunnasta, johon päästään kun varsinainen aineellinen työ ei enää ohjaa ja määrittelee työmiehen elämää, kun työmies ikään kuin katkaisee aineellisen työn kahleet ja on vapaa toteuttamaan itseään. Marx puhui ulkoisen tarkoituksenmukaisuuden ja puutteen paineesta; aluksi sen aiheutti luonto ja sitten yhteiskunta kapitalisteineen ja tuotantotapoineen. Marxin kehitysupissa yksilön vapauden alue (olla vapaa ihminen) laajenee kun yhteiskunnassa vallitsevat tuotantotavat kehittyvät ja monipuolistuvat. Siis, minä ajattelin, eikö runsauden yhteiskunta 2000-luvun vaihteessa sitten aika pitkälti toteuttanutkin Marxin haaveen? Ja kun Marx eräässä kirjoituksessaan pilkkasi kapitalistien kansataloustiedettä moraaliseksi tieteenksi, joka yrittää pakottaa työmiehen askeesiin, säästämään kaikessa, myös siinä mitä ihminen juo, syö, ostaa kirjoja ja käy teatterissa, pitää säästää tanssimisessa ja ravintolassa istumisessa, niin eikö sama kritiikki, hemmetti soikoon, päde tähän meidän hiilitilien yhteiskuntaan, joka pyrkii rajoittamaan

yhteisen edun nimissä juuri samoja asioita? Porvarillisen kansantaloustieteen oli korvannut hiilitaseen kansantalous.

Monet pitivät Karl Marxia työtä ihannoivana sovinistina, joka näki työmiehen ja kapitalistin välisen suhteen kysymyksenä vallasta, siitä kuka omistaa työn tekemisen välineet. Osittain näin tietysti oli, mutta Marxin utopiana kuitenkin oli riistetyn työnteon pakosta vapautuva ihminen, joka voi keskittyä nauttimaan elämästään. Marxin parrasta tuli mieleen juttu, jonka Dirk kertoi partahöylästä. Kun King Camp Gilletten kehittämä partahöylä pääsi teolliseen tuotantoon 1900-luvun alussa, tavallisen amerikkalaisen työmiehen piti maksaa puolen viikon palkka hankkiakseen sellaisen ja ajaakseen partansa. 2000-luvun alkupuoliskolla työmies osti partakoneen yhden työtunnin palkalla. Tässä esimerkissä, Dirk sanoi, näkyy kauneimmillaan tuotantotapojen ja teknologian kehitys liittyneenä tiedon kehittymiseen. Älyn varastoituminen.

Mutta Marx ei ajanut partaansa. Hän oli nautiskelija, ei moralisti.

Kun pääsin näin pitkälle ajatuksissani, kun omat ajatukseni huikaisivat minut, mieleen tuli Espanjan kehitys 1970-luvulla, aihe johon olin opiskeluaikoinani syventynyt eräässä tutkielmassani. Kun nyt ajattelin kenraali Francon diktatuuria (1939–75), tajusin kuin salaman iskemä, että eikö Dirkin ilmaisema sosiaalisen ylijäämän evoluutio selitä myös Francon diktatuurin romahtamisen Francon viimeisinä vuosina ja varsinkin hänen kuoltuaan. Francon seuraajat eivät pystyneet jatkamaan diktatuuria, koska yhtäällä Espanja oli avannut rajansa massaturismille ja toisaalla televisio ja anglosaksisen nuorisomusiikin vallankumous virtasi vapaasti espanjalaisiin koteihin. Franco ei yrittänyt tai ei pystynyt hillitsemään ja rajoittamaan viihdekulttuurin tuomaa sosiaalista ylijäämää, joka vähitellen muuttui poliittiseksi demokratiaksi.

Tavallaan Franco ampui omaan nilkkaansa laukaistessaan massaturismin käyntiin. Kerrotaan että 1950-luvun lopulla vaaleat pohjoiseurooppalaiset alkoivat saapua Benidormin kaltaisiin rantapaikkoihin. Kun pohjoisen blondit yrittivät pukeutua bikineihin, rannikon vanhoilliset kielsivät sen. Silloin Benidormin pormestari Pedro Zara-

goza hyppäsi Vespan selkään ja ajoi yhdeksän tuntia Madridiin tapamaan Francoa. Franco, tai ainakin tämän vaimo Carmen Polo hyväksyi bikinit ja siitä eteenpäin Carmen Polo matkusti joka kevät tai syksy Benidormiin tukeakseen pormestaria. Pandoran lipas oli aukaisu. Kun englantilaisilla oli Beatles tai Rolling Stones, oli espanjalaisilla Los Bravoksen kaltaisia nuorison villitsijöitä. Eurooppaan syntynyt sosiaalinen ”turhuuden” ylijäämä levisi rajojen yli eikä sille kukaan voinut mitään.

Francon viimeisinä elinkuukausina espanjalaiset pariskunnat matkustivat asuntovaunuilla Perpignaniin Ranskaan katsomaan mm. elokuvaa Viimeinen tango Pariisissa, sillä vapauden kutsua ei mikään pystynyt estämään. Vapautta oli myös seksuaalisuuden ja erotiikan tavoittelu ja tuon taide-elokuva antoi hyvän alibin nauttia kielletyistä leikeistä. Tuohon aikaan ranskalaiskaupungissa asui 200 000 ihmistä, mutta Viimeisen tangon näki kaupungissa lyhyessä ajassa 150 000 katsojaa. Diktatuuri ei pystynyt sulkemaan rajoja, estämään vapauden leviämistä maahan.

Niin kuin sanoin: vapauden kutsua ei kukaan pysty loputtomasti vaientamaan.

Ajatellessani Espanjaa, palasin mietteissä nykyaikaan, vuosisadan vaihteeseen. Silloin elettiin uudenvuodenaattoa 2009. Seuraavana päivänä alkaisi uusi vuosisata. Valtion televisio esitti hieman ennen keskikymmentä kymmenminuuttisen välipalan, josta kohuttiin pitkään. Ohjelmalle oli annettu nimeksi Miettisen perhe ulkomailla (joissakin ohjelmätiedoissa Miettiset lomailevat). Se perustui eräältä muistikortilta löytyneisiin matkakuviin eri puolilta Eurooppaa ja Aasiaa. Kukaan ei tiennyt kuka kuvat otti, eikä alkuun sitäkään koska ne oli otettu. Joka tapauksessa materiaali päättyi dokumenttiohjelmaa tekevän Liisa Brechtin työpöydälle. Hän ihastui, niin kuin hän sitten minulle sanoi, kuvissa ilmenevään pakahduttavaan vapaudentunteeseen, joka meidän aikamme Suomesta tuntuu puuttuvan kokonaan.

Liisa Brecht tuli luokseni pyytämään apua. Olimme tutustuneet vuosia sitten, vaikka emme varsinaisesti olleet ystäviä, enemmänkin tuttuja jotka kerran vuodessa törmäivät toisiinsa ja kertovat pikais-

ti kuulumisensa. No, Brecht halusi että minä yrittäisin selvittää missä ja milloin kuvat oli otettu. Koska minulla oli menossa laudaturseminaari pienelle opiskelijaryhmälle, vein valokuvat sinne. Ryhmän kanssa selvitimme kuvien historiaa kuin arkeologit konsanaan. Emme tietenkään pystyneet selvittämään kaikkea, mutta riittävästi kuitenkin. Se oli hauskaa puuhaa. Yksi seminaarilaisista teki aiheesta laudaturtutkielmansa. Gradua hänen ei annettu tehdä.

Kuvien ajoitus onnistui helposti. Päädyimme nopeasti vuosiin 2000–2012, koska löysin yliopiston tietojenkäsittelylaitokselta kaverin, joka osasi purkaa vuonna 2012 käytetyn digitaalisen kameran kuviin piilottaman informaation; se ei kaiketi ollut vaikea temppu, mutta vuoden 2009 tietokoneilla noita tietoja ei suoraan nähnyt. Kun digimaailmassa kooditukset muuttuvat, historia katoaa näkymättömiin. Se on, mutta sitä ei näe.

Kuvien paikallistaminen osoittautui huomattavasti vaikeammaksi.

Vertailemalla kuvia arkistoista löytyneeseen materiaaliin, suurentamalla niitä, etsimällä johtolankoja kauppojen nimistä, bussien kyljistä, pöydälle jääneistä sanomalehdistä ja ties mistä, saimme Miettisen perheen lomakuvat järjestykseen. Tietenkin perheen nimi oli fiktiota, vaikka kuvat olivatkin faktaa. Brecht teki sitten hauskan koelman perheen matkoista Playa Del Inglesiin, Nizzan Promenade des Anglaisille, Mallorcalle, Pariisiin, Thaimaahan ja moniin Välimeren rantakaupunkeihin Italiaan, Kreikkaan ja tietenkin Espanjaan. On selvää että emme osannet sijoittaa jokaista kuvaa faktisesti oikeaan paikkaan. Yhden kuvan laitoimme Haniaan Kreetalla, vaikka se saattoi olla joltakin toiselta saarelta. Toinen kuva sopi Italian Rivieran San Remoon, mutta muitakin mahdollisuuksia on. Erästä Aurinkorannikon kuvaa, missä Miettisen perhe istuu Cosmopolita-nimisen baarin terassilla, mietimme pitkään ja asetimme sen lopulta Los Bolichesiin Fuengirolassa, mutta se saattoi olla mistä tahansa Espanjan etelärannikolta. Perheen automatkoilta ottamat kuvat olivat kaikkein vaikeimpia paikallistaa täsmällisesti, koska he ajelivat Saksan ja Ranskan maaseudulla syrjäiteitä ja poikkесivat tuntemattomissa pikkukaupungeissa.

Brecht keksi työryhmineen perheen jäsenille (isä Osmo, äiti Meri, vanhempi poika Matti, nuorempi poika Jussi ja tytär Anna) sopivat nimet. Tuon ajan musiikilla taustoitettuna ja notkeaa leikkaustyyliä käyttäen Brecht loi hämmästyttävän elävän ja koskettavan dokumentin, joka kertoi, tämän uskallan sanoa, sydäntäraastavan romanttisesti 2000-luvun alun suomalaisten elämästä. Yksi hauskimista ja koskettavimmista kuvista oli otettu Monte Carlon kasinon vierestä. Osmo ja Meri istuvat Café de Parisin terassilla kadun reunassa, he juovat ilmeisesti anislikööriä, Merin oikealla puolella on punaisen Ferrari F430:n keula, jota Osmo ihailee keskittyneesti, melkein kuin unessa. Meri puolestaan seuraa Osmon harteiden yli näkyvää nuorta paria, joka on nostanut pienen vauvan ravintolan pöydälle, missä he vaihtavat vauvalle vaippoja. Vieressä seisova frakkipukuinen tarjoilija hymyilee vaipanvaihdolle.

Dokumentin rohkea vapaudenkaipuu ja uusien ympäristöjen kokeminen (vapauden kokemisen mahdollisuus) tuli tietysti katsojille shokkina. Mutta vielä suuremmaksi shokiksi se osoittautui viranomaisille. Uudenvuodenaattona elokuvan näki muutama ihminen. Hyökyaaltona levinneen suullisen informaation ansiosta uudenvuodenpäivänä 2100 uusitun Miettisen perheen lomamatkan katsoi arvion mukaan yli kolme miljoona ihmistä. Se oli jymymenestys.

Kolmatta kertaa sitä ei näytetty, ei alkuperäisessä muodossaan.

Päättäjät tajusivat että koska paska oli jo housuissa, ei kannattanut rypistää. Mutta he iskivät viekkaasti takaisin. Brecht pakotettiin muuttamaan dokumentti opetuselokuvaksi, joka moralisoi 2000-luvun alussa vallinnutta holtitonta luonnon tuhoamista. Matkakuvien kirkaat värit haalistettiin mustavalkoiksi ja ruskeanharmaiksi kuviksi, joiden tarkoitus oli esittää rappeutunutta miljöötä. Kuvien välitteksit muutettiin kertomaan, kuinka paljon kussakin tilanteessa tuhlatiin energiaa, muistuttamaan miten kerskaelämä vaikutti hiilistasapainoon. Filmin hilpeä musiikki korvattiin Wagnerin ja Sibeliuksen kohalokkaimmilla melodioilla. Elokuvaan lisättiin miehekkään juontajan taustaaäni, jotta sanoma menisi varmasti perille. Kymmenminuuttisesta elokuvasta tuli kaksikymmentäminuuttinen saarna. Tätä saar-

naa vanhan yhteiskunnan rappiosta veivattiin sitten telkkarissa uusintoina, kunnes ihmiset unohtivat alkuperäisen vapaudentunnetta hehkuvan Miettisen perheen ulkomaanmatkan.

En tiedä miksi Brecht suostui tuhoamaan alkuperäisen elokuvan, mutta ehkä hänelle ei jätetty vaihtoehtoja; ehkä hän halusi jatkaa elokuvien tekemistä ja tämä oli ainoa tie siihen. Kerran hän tinki periaatteistaan, mutta vain kerran... no, en tiedä, koska olen tavannut Brechtin vain muutaman kerran tuon episodin jälkeen eikä hän ole montaa sanaa kanssani vaihtanut.

Entä minä?

Nyt arvaatte mistä yliopiston rehtori antoi minulle vakavan huomautuksen. YE-käyttäytymissääntöjen mukaan olin toiminut epälojaalisti ja siitä piti huomauttaa. Juridisesti, tästä olen varma, en tehnyt mitään väärää, sillä historian tutkiminen niin rehellisesti kuin osaa ja pystyy ei voi missään yhteiskunnassa olla epälojaali teko – vai voiko? Joka tapauksessa alistuin saamaani rangaistukseen, koska ajattelin, että se ei haittaa elämääni. Merkintä nimikirjassa tai CV:ssä, mitä sitten? Eikä minulla ollut vaihtoehtoja, hemmetti! Kenelle olisin valittanut?

Silti, tämä täytyy tunnustaa, joskus ajattelen olleeni yhtä selkärangaton kuin elokuvan ohjaaja, mutta... pienenä lohtuna minulle ja Brechtille – ja piikkinä yhteisen edun normeeraushalua vastaan – alkuperäinen elokuva jatkoi maanalaista elämää kansalaisten tekemänä tallennuksina, joita myydään samizdat-divareissa. Miettisen perhe matkustaa yhä suomalaisissa kodeissa. Vapautta kannattaa tavoitella vaikka se olisi joka päivä hieman kauempana... tuolla jossain mäen takana.

Vapauden värit eivät haalistu. (Jos en tähän usko, ei millään ole väliä.)

Olin juuri vaipumassa ahdistaviin ajatuksiin oman aikamme yhteiskunnasta, joka muistuttaa päivä päivältä enemmän totalitaarista niukkuuden ja kaikkietävän järkevyyden yhteiskuntaa kuin hömpäkölttuurien ja sosiaalisen ylijäämän vapaita yhteiskuntia, kun havahduin siihen, että Juri jarrutti voimakkaasti ja auto pysähtyi tien reunaan. Olimme kannaksella, joka ylitti oikealle jäävän lammikon

ja vasemmalle aukeavan suuremman lahdelman, niiden välissä virtasi vain pieni keinotekoinen joenuoma. Oikealle puolelle jäi ränsistynyt hautausmaa ja ilmeisesti puisen kellotornin rauniot ja vasemmalle puoliksi sortunut, alkuaan korkea ja komea kaksikerroksinen puutalo, jonka lautaseinissä näkyi koristeellisia puuleikkauksia. Joku oli maalannut paksuilla mustilla tikkukirjaimilla seinään tekstin "Kainulainen kävi täällä". Sen viereen, vähän alemmaksi oli kirjoitettu yhtä suurin kirjaimin "Älä puhu paskaa Pauli".

Karttaa silmäiltyään Juri sanoi, että olimme Mäntyharjun kirkonkylän reunamaalla. Kartan mukaan luoteeseen aukesi Pyhäveden selkä. Jaloittelimme järven rannassa, sen tyyneen pintaan heijastui kahden veteen pystytetyn modernin taideteoksen abstraktit kuvajaiset jotka olivat vääristyneitä, koska teokset olivat vuosien saatossa käyristyneet ja kallistuneet mutta eivät vielä kokonaan kuolleet ihmiskatseelta. Nurmikolle oli kaatunut pronssinen ratsastajapatsas, sekä ratsastajan että hevosen päät olivat vääntyneet inhottavasti. Mutta tavaltaan epäluonnollisuus sopi modernien taideteosten rappiotilaan. Se ilmensi aikaa jossa elämme. Lahden vastarannalla nyhjötti sortuneita puutaloja, ilmeisesti Mäntyharjussa ei enää asunut ihmisiä. Kummallista että talot jätettiin raunioitumaan väen poistuessa, mutta ehkä poislähtijät haaveilivat vielä palaavansa, vaikka ihminen ei kai koskaan voikaan palata kotiin.

Kun puoli tuntia myöhemmin ylitimme Pyhäveden ja sen viereisen vesistön yhdistävän salmen, näimme vasemmalla muutaman sadan metrin päässä järveen romahtaneen rautatiesillan. Siellä ei näkynyt korjausmiehiä eikä hitsauspillien liekkejä.

Suomella ei ollut kiire, mutta meillä oli.

Aavekaupunki, tissevä poliitikko ja kansalliskirjailijoita

n tiedä mikä minulla oli, mitä minulle oli tapahtumassa, mutta kun Christina Winston istuutui auton takapenkille Dirkin ja minun väliin, ja kun hänen ponitukansa hipaisi poskeani ja kun hänen reitensä kosketi minua, kun hän istuutui viereeni sain tuhat sähköiskua. Vapisin sieltä sieluuni asti ja yritin näyttää rauhalliselta ulospäin. Tunnekuuhu johtui varmaankin matkaväsymyksestä ja unista joita ei välittäisi nähdä, mutta mitä siihen vaikutti se, että hänellä oli sama nimi kuin ensirakkaudellani? Myös Christina Winston sanoi että hän tykkäsi siitä, että hänen ystävänsä sanovat häntä Stinaksi.

Olin neljäntoista kun taloyhtiöömme Leppävaarassa muutti Stina Janssen, johon rakastuin silmittömästi. Tuo Stina poltti rohkeasti ja avoimesti salakuljetettuja savukkeita eikä pelännyt kutsua minua kotiinsa kun hänen vanhempansa olivat töissä. Heidän asuntonsa oli hieno ja avara. Stinan tummat silmät loistivat kun hän kuljetti minua huoneesta toiseen. Sitä ihanuutta kesti yhden talven ja vaikka se olikin enemmän yksipuolista rakkautta kuin koettu suhde, en talvea enkä sitä seuraavan kesän onnetonta loppua unohtanut koskaan.

Kesällä Stina lähti isänsä kanssa ulkomaille. Oli harvinaista että joku pääsi matkustamaan ulkomaille, Stina lienee ainoa läheltä tuntemani ihminen jolle se onnistui. Sain maisemakortin Italiasta. Se oli lähetetty San Miniato -nimisestä kaupungista. Koska Stina oli laittanut korttiin salamielisen rakkausviestin, tai niin sen tulkitsin, lähetin

hänelle lämpimän ja nokkelaksi viritetyn kirjeen ja osoitin sen hoteliin, joka mainittiin Stinan kortissa. Kirjoitin Stinalleni pateettisesti, että kun sinä hymyilet, sade laantuu, kun sinä suutelet, ukkonen vaikeenee. Suuteleminen taisi olla toiveajattelua, kielikuva ei. Sateista en ole päässyt eroon.

En tietenkään tajunnut, että Christina Janssen ja hänen isänsä olivat kiertomatalla ja kulkivat paikasta toiseen. Parin viikon päästä kirjeeni tuli takaisin varustettuna leimalla, että vastaanottaja on tunte-maton. Nolona revin kirjeen. En kertonut siitä vanhemmilleni. Työn-sin kirjeenpalaset roskaämpäriin piiloon muiden roskien alle.

Tohtori Winston oli antanut Juriille ajo-ohjeen. Piti löytää kauppa-tori, sen reunassa olisi Liikasen pullapuoti ja Päämaja-niminen mat-kustajakoti. Juri soitti Winstonille kun olimme muutaman kilometrin päässä Mikkelistä. Ohjeista huolimatta Juri ajoi harhaan, tulimme Sai-maan rantaan ja ajoimme keskustan ohi. Satamassa lojui pari ruostu-nutta sisävesilaivaa ja yksi puoliksi uponnut proomu. Proomun ruos-teinen perä oli pinnalla ja ahterin reunakaiteella istui kymmenkun-ta loppia. Juri kääntyi takaisin, ohjasi rannasta ylemmäksi kaupun-gille. "Mikä katu tuohon jäi", Juri kysyi. "Taisi olla Porrassalmen", Eri-ka kurkotteli nähdäkseen katukilven. Juri hiljensi, kääntyi seuraavas-ta kulmasta takaisin tulosuuntaamme. "Tää on Maaherrankatu", Eri-ka luki. Kaduilla ei näkynyt ihmisiä, paitsi eräässä ohittamassamme puistossa. Siellä istui telttakahviloiden edessä naisia ja miehiä, liikku-mattomina kuin patsaat. Rakennukset kadun molemmin puolin sei-soivat mitättöminä ja yhdentekevinä, ikään kuin eri aikakausien ark-kitehtuuriset epäonnistumiset olisi kerätty kadun varteen. Ehkä sel-laisenkin museon voisi perustaa.

Kun oikealla näkyi tuomiokirkon torni, Juri käänsi kadunkulmas-ta vasempaan ja olimme torin reunassa. Torilla oli vielä kaupankäynti menossa. Talon seinässä roikkui Liikasen pullapuodin reklaami. Sen vieressä oli matkustajakoti ja sen edessä kadun reunassa muutamia pöytiä. Juri pysäytti Liikasen eteen, matkustajakodin ovella seisoi nai-nen ja hänen vieressään punatukkainen pikkupoika. Jurin arvellessa että siinä olisi tohtori Winston, Erika huudahti:

”Nainen!”

Jalkauduimme torille. Christina Winston esitteli itsensä ja poikansa Juliuksen. Sanokaa minua Stinaksi, Winston kehotti ja hymyili. Hänellä oli yhtä tummat silmät kuin minun Stinallani. Julius oli noin kymmenvuotias. Hänellä oli kesakoita poskilla ja otsassa. Sanokaa minua Julleksi, poika matki äitiään, joka purskahti nauramaan. Winstonilla oli musta pusero ja mustat housut. Hän sanoi, että tervetuloa aavekaupunkiin. ”Miten niin”, Dirk sanoi. ”Onhan täällä taloja vaikka kuinka paljon.”

”Ja tori täynnä elämää”, minä sanoin.

”Menkääpä katsomaan lähempää”, Winston sanoi ja heilautti kättään.

Torikojuille oli matkaa viitisenkymmentä metriä. Kävelimme lähemmäksi. Ensimmäisenä tuli vastaan isorintainen blondi joka myi ilmapalloja. Ilmapallot nostivat naisen tissit kohti taivasta. Ilmapallot olivat oikeita, nainen ei. Se oli patsas, joka oli muotoiltu erittäin hienosti oikean ihmisen näköiseksi. ”Mitä pelleilyä!” minä sanoin. ”Nämähän ovat oikeiden ihmisten kopioita.”

Meni vähän aikaa tunnistaa ilmapallomyyjä; se oli 2010-luvulta sosialidemokraattisen puolueen ristiriitaisen uran luoneen puoluejohtajan replika. Jutta Urpilainen oli aluksi kateederilta jähkättävä oppositiojohtaja, mutta kun hänestä tuli ministeri, kun hän joutui vastuuseen sanoistaan ja teoistaan, hänestä tuli päättäväinen ministeri jonka sananparsikin muuttui sävykkäämmäksi. Osoittautui ettei vanha sanonta ollut lainkaan vanhentunut: Varpaat kastuvat vasta kun astut veteen. En voinut vastustaa ajatusta, että Erika muistutti Urpilaista, sekä näöltään että puheiltaan. Kalateltassa muikkuja myi viimeisen presidentin Jyrki Kataisen näköinen patsas. Nyt hän jakoi vastuuta omin käsin. Urpilaista ja Kataista katsoessani tajusin katsovani historiaa, sen yhtä vaihetta jolloin Euroopan talous oli romahtamassa. Samalla kuin välähdyksenä tuli mieleen, että juuri Euroopan taloudelliset kriisit 2010-luvulla pohjustivat osaltaan tien vuoden 2017 YE-sopimukselle, sillä kun ahne pörssikapitalismi heilutteli Euroopan talouksia, mikä olikaan parempi vastalääke kuin siirtyä rahatalo-

udesta hiilitalouteen? Ei mikään ja sen jälkeen omaisuuksien kerääminen menetti merkityksensä, koska omaisuuksia, niistä saatavaa arvoa ei voinut muuttaa hiilipisteiksi. Niinpä pörssit kuihtuivat tarkoituksettomina. Ja pörssien hiljentyessä menettivät kansainväliset suuryritykset voimansa ja valtansa. Miksi ne luopuivat vallasta taistelematta, sitä monet ekonomistit ovat yrittäneet tutkia, lopullista totuutta löytämättä. Yhtä outoa tietysti on, että kansalaiset luopuivat saavuttamistaan etuoikeuksista, mutta ehkä sekin tapahtui vähitellen ja huomaamatta. Palasin mietteistä Mikkelin torille. Puistonpenkillä istui puistoparlamentti, jossa puhetta johti presidentti Kekkonen, seuranaan presidentit Martti Ahtisaari ja Tarja Halonen. Salskea Kekkonen oli verkkareissa, Ahtisaari näytti kauppamatkustajalta ja Halonen häijyltä akalta. Asiakkaat ja torikauppiaat olivat kaikki 1900-luvun lopun ja 2000-luvun alun tunnettuja julkisuuden hahmoja – minä tunnistin heidät, eivät muut seurueemme jäsenet.

Torikahvilan vieressä seisojien helppoheikki kinnasnippu kädessä. Jari Tervon oloinen pönäkkä ja pitkälle kaljuuntunut helppoheikki heilutti kättään korkealla päänsä päällä. Iättömältä näyttävä Sofi Oksanen (goottilaisine huulineen) auttoi häntä kassalippaan takana ja niputti mustia pöksyjä uudeksi tarjoukseksi. Ota kymmenet, maksa viidet! Tajusin että mustia rintaliivejä tutkiva asiakas oli Reijo Mäki, joka kertasi vinosti hymyillen Oksaselle miehen oikeuksia naisten maailmassa.

Mäki, Oksanen ja Tervo olivat Suomen viimeiset kansalliskirjailijat, koska heidän jälkeensä kaunokirjallisuutta julkaistiin niin harvaksen ettei se enää synnyttänyt kirjailijasankareita. Sittenkin, heidän jälkeensä kirjailijat ovat olleet pikemmin yhteisen edun sisäistäneitä virkamiehiä kuin vallattomia ja ilkikurisia taiteilijoita.

Kirjallisuuden kuolema johtui ironista kyllä tekniikan kehityksestä, sillä paperia säästääkseen yhteiskunta panosti aluksi sähkökirjaan. Kun kansalaiset saatiin omaksumaan sähkökirja, YE-kulttuurin nimissä teoksia ryhdyttiin säättämään, sensuroimaan ja hävittämään, sillä se onnistui helposti säättämällä palvelimia, joille kirjojen lähtöaines oli varastoitu. Kun sitten teknologia alkoi rapautua eikä pape-

ria edelleenkään riittänyt viihdekirjallisuuteen eikä muuhun eskapismiin, viranomaiset päättivät että palvelimia ja sähköä käytetään tähdellisempiin kohteisiin kuin sähkökirjoihin. Pienimuotoista indiekirjallisuutta ilmestyy, mutta ei kirjan muodossa, koska tekstejä ei uskalleta kopioida tietokoneille, joita jenetin takana työskentelevät verkkopoliisit, sekuriitat valvovat.

Kuulin muuten Jurilta, että Helsingissä on ainakin 50 000 sekuriittaa analysoimassa kansalaisten työasemilta kerättyjä tietoja. Kirjoista vielä se, että hassua kyllä vanha C-kasetti on todettu turvallisimmaksi tavaksi levittää samizdat-romaaneja. Analogista tietoa eivät digitaaliset suodattimet pysty seulomaan. Sitä eivät sekuriitat valvo päätteidensä ääressä. Kirjoja ei lueta, niitä kuunnellaan. Puhuttu sana on vapaata, taivaalle katoavaa informaatiota. Ennen tiedemiehet metsästivät alkuräjähdyksen taustaääntä, joka kertoi kaikuna miljardien vuosien takaisesta pamauksesta; nyt sekuriitat yrittävät turhaan kuunnella mitä ihmiset sanovat.

Hieman kauempana kolme sotilasta tervehti ohikulkevaa upseeria. Menin lähemmäksi – ja se oli Mannerheim. Totta kai. Jos siinä olisi seisonut Otto Ville Kuusinen tai Väinö Tanner sitten minä olisin hämmästynyt. Kun palasin seurueemme luo, kysyin että mikä tarkoitus tällä Potemkinin näytelmällä oli. Juri sanoi, että ei kai nykyään paljon mitään, mutta että aikaisemmin ihmispatsailla hämmähtiin maailmanliiton satelliitteja jotka valvoivat, että Suomi täytti kiintiönsä. Oli näet sovittu, että maassa asuu tietty määrä ihmisiä ja jos ei asu, niin tuodaan ulkomailta lisää. Patsaat asetellaan joka aamu torille, aina vähän eri paikkaan kuin edellisenä päivänä. ”Niiden paikkaa vaihdellaan pari kolme kertaa päivässä, pystymme myös lämmittämään ne. Varmuuden vuoksi, tiedämme kyllä minkälaisia kuvia satelliitit ottavat”, Juri irvisti. ”Itse asiassa Ouluun rakennetaan samanlaista patsastoria, koska Oulua tyhjennetään pikkuhiljaa asukkaista.”

”Kuka nämä tekikin, hän tavoitteli poliittista satiiria”, sanoin minä.

”Kuinka niin?” Erika kysyi. Hänen silmistään paistoi karkäs uteliaisuus.

Mutta minä en selittänyt; en halunnut että taiteilijalle, jos hän vielä oli elossa, koituu karikatyyreistä vaikeuksia. Sekuriittojen huumorintajua ei pidä koetella.

Kun lähdimme liikkeelle kohti Kuopiota, Christina Winston selvitti että Mikkelissä asui vajaa tuhat ihmistä. He olivat pääasiassa arkistojen työntekijöitä. Logistisesti he elivät Kuopion elinkeinopiirissä samalla tavalla kuin Varkaus, joka keskittyi laivoihin. Talvella arkiston väki vetäytyy etätööhön Kuopioon. Patsaat viedään varastoon, joskus niitä myös kunnostetaan ennen kuin kevät tulee. Kukaan ei kysynyt, että miten laivat liittyvät Varkauteen, mutta Erika tivasi, että mistä arkistoista Winston puhui. Minä tiesin että sekä kansallisarkiston että kansalliskirjaston fyysinen materiaali on pääosin täällä. Täällä kaikki materiaali digitoitiin. Helsingissä on vain (mikrofilmi)kuvia ja tietokantoja. Winston vahvisti, että niin on. Sitten Winston sanoi, että hän oli ollut seuraamassa Kuopion yliopiston materiaalin arkistointia. Nyt kaikki tarvittava oli turvassa.

”Turvassa?” minä toistin, mutta Winston ei selittänyt miksi arkistot piti saada turvaan. Huomasin että Erika havahtui heti kun Winston alkoi kertoa yliopiston materiaalien arkistoinnista. Hän oli kääntynyt takapenkille päin ja tuijotti hievahtamatta Winstonia. Julius istui meitä vastapäätä apupenkillä selkä menosuuntaan, vaikka hän ei pitänytäkään siinä istumisesta.

Hetkeä aikaisemmin kun olimme nousemassa autoon, Juri kysyi istuisiko Julius selkä menosuuntaan. ”En istu”, poika sanoi terävästi.

”Mikset? Siinä on ihan hyvä istuin.”

”Minä tiedän mistä olemme tulossa ja siksi haluan nähdä sen mitä en vielä tiedä, sen mihin olemme menossa.”

Pojan pikkuvanha repliikki nauratti meitä, ja Erika Mononen tarttui siihen ja sanoi minulle:

”Kuulitko Jösse? Ei kannata katsoa taaksepäin vaan eteenpäin. Siinä sulle nuorison terve tapa suhtautua historiaan.”

”On vai? Joku viisas sanoi, että ne jotka eivät ota opiksi historias-
ta, joutuvat kokemaan sen kiroukset omassa elämässään.”

”Pidä sinä vaan huolta omista kirouksistasi”, Erika sanoi.

Mutta Juri ei antanut pojan valita istumapaikkaa. Kohta olimme kaupungin ulkopuolella. Juri kaasutti ja auton vauhti kiihtyi.

Aavekaupungin autiot talot ja tylyt patsaat katosivat peruutuspeiliin. Mitätön kaupunki, täynnä tyhjyyttä.

Mitä kauemmaksi Mikkelistä etenimme, sitä paremmaksi tie muuttui. Juri uskalsi kohottaa nopeutta. Tällä vauhdilla olisimme hyvissä ajoin perillä. Avarat pellot ja kumpuileva maasto jatkuivat edelleen silmän kantamattomiin, mutta vähitellen peltojen keskelle ilmestyi metsiköitä ja myöhemmin ihan oikeita metsiä. Dirk kysyi uteliaana Christinalta miten täällä maaseudulla oikein eletään. Missä maanviljelijät asuvat? Vai sanotaanko heitä enää maanviljelijöiksi. Winston selitti, että koska viljan, rypsin yms. viljely ei vaadi jokapäiväistä päivystämistä, viljelijät asuivat taajamissa, joita oli harvaksen, ei toki runsaasti. Koneet jätettiin peltojen lähelle, ja ihmiset asuivat jopa sadan kilometrin päässä pelloista. "Meillä tietenkin on vähän toisin", Winston sanoi.

"Miten niin? Miten niin toisin?" Erika Mononen heräsi. Hänen äänensä oli kiukkuinen. "Selitä nyt hyvä ihminen mitä puhut."

"Tiedät hyvin mistä puhun."

"Ai siitä että kuopiolaiset eivät noudata yhteisesti sovittuja sääntöjä? Oletteko te unohtaneet mitä sopimuksia me on tehty?"

"En ymmärrä mitä sääntöjä tarkoitat", Winston sanoi.

Apupenkillä mököttävä Julius halusi osallistua keskusteluun. "Täti puhuu kertotauluista", poika sanoi.

"Rouva Winston", Erika sanoi kylmästi. "Sanokaa pojalle ettei tädittele minua."

Julius nousi istuimelta ja kääntyi etupenkille päin. Hän työnsi kämmenensä Erika Monosen silmien eteen ja sanoi:

"Puhu kädelle!"

Hetken oli hiljaista. Sitten Dirk nauroi. Sitten minäkin nauroin. Juri toisti Juliuksen repliikin ja olin kuulevinani että hänkin nauroi. Erika oli kääntynyt meistä pois ja tuijotti maantietä, joka syöksyi vastaan-me kuin liian lyhyt elämä.

”En vieläkään ymmärrä mikä teidän matkanne tarkoitus oikein on?” tohtori Winston sanoi. Hän ei osoittanut kysymystä kenellekään erityisesti eikä kukaan vastannut. En minäkään ollut ihan varma mitä me olimme tekemässä. Olipa se mitä tahansa, nainen vieressäni tuoksui raikkaalta, syreeniltä tai omenankukalta ja hänen olkapäänsä ja reitensä kosketus tuntui mukavalta eikä minulla ollut kiire päästä Kuopioon, ei minnekään, ei koskaan.

Luulen että Juri aikoi juuri vastata Stinan kysymykseen, kun Erika kirkaisi.

Hetkeen ei tapahtunut mitään.

Sitten auto suistui lentoon.

Erika kirkaisi uudestaan.

Putosimme maahan.

Auto kallistui.

Kuului korvat särkevä pamaus.

Metalli kirskuu Erikan huudon kanssa kilpaa. Auto heittelehti, syöksyi kohti tienpiennarta, mutta Juri sai ohjatuksi sen takaisin tieuralle. Turvavyö poltti rintaani. Luulin että olkapää repeää.

Kun vihdoinkin pysähdyimme, auto oli vinossa, niin että minä istuin alempana kuin Dirk. Nyt Christinan keho painautui väkisin minun päälleni eikä se vieläkään tuntunut epämiellyttävältä. Juri nousi ensin autosta. Hän kokeili matalamman puolen etuovea, mutta se ei avautunut. Juri kiersi auton ja palasi kuljettajan puolelle. Hän avasti oven ja auttoi Erikan ulos vaihdekepin yli. Erika huohotti siirtyessään vaivalloisesti penkiltä toiselle. Sitten Juri avasi takaoven ja auttoi Dirkin ja Christinan ulos korkeammalle jääneeltä auton sivulta. Minä ja Julle tulimme viimeisinä. Julle naureskeli jännityksen laannuttua.

Juri käveli asfalttiin syntyneen poimun luo. Maanpinnan alla kestänyt paine oli pusertanut asfaltin ryppyyn ja tehnyt lipan, josta auto lähti lentoon. Juri potkaisi asfalttiryppyä ja kohautti olkapäitään. Dirk oli ryöminyt auton alle takapyörän takapuolelta. Hän nousi seisomaan ja sanoi että jousitus oli pettänyt. Ehkä se vaurioitui jo edellisessä pompussa, Juri sanoi.

”Mitä nyt?” minä kysyin.

"Juri soittaa apuvoimat paikalle", Erika sanoi.

"Kuopiosta vai?" Winston sanoi.

"Tai Varkaudesta", Dirk sanoi.

Istahdin tien pientareella jököttävän ikivanhan kilometripylvään päälle. Erika Mononen jupisi, että olisihan tämä pitänyt arvata. Julius käveli pieneen koivikkoon ja huuteli sieltä. Hänen äitinsä tuli viereeni ja sanoi, että Julle tuntee olonsa yksinäiseksi. Vaikka maisema oli avara, niin pois hakattujen metsikköjen tilalle ei ollut istutettu mitään eikä niitä ollut raivattu pelloiksikaan. Juri yritti soittaa jonnekin, mutta kukaan ei vastannut. Sitten Juri ja Dirk kumartuivat uudestaan auton alle. He keskustelivat hiljaisella äänellä. Juri meni autoon ja käynnisti sen. Hän vaihtoi ykköselle ja auto liikahti muutamia metrejä. Rengas hankasi ikävästi lokasuojaan. Ilmassa tuoksui palanut kumi. Tuolla autolla ei kukaan ajaisi vähään aikaan. Erika näytti vihaiselta.

Juri pysäytti auton. Hän sanoi ettei sillä voi ajaa.

"Vittu teitä miehiä!" Mononen sanoi. "Tehkää nyt jotain."

Dirk ryömi auton alle takapyörän viereen. Pyyhkiessään pölyjä housuista hän sanoi Jurille jotain.

"Ehkä se onnistuu", Juri sanoi.

"Onneksi tässä kärryssä on vanhanaikainen jousitus", sanoi Dirk. "Lehtijouset. Ne pystyy korjaamaan hitsaamalla."

"Ei puutu kuin hitsauslaitteet. Hyvin keksitty pojat", Mononen sanoi pilkallisesti.

Metsiköstä kuului Juliuksen huuto:

"Äiti!"

"No, mitä?"

"Täällä on soikean huusi murkkupesä."

Juri tutki karttaa. Ehkä se onnistuu, Juri sanoi itsekseen. Hän ei näyttänyt huolestuneelta, enemmänkin päättäväiseltä. "Varkauteen on parinkymmentä kilometriä, sieltä löytyy hitsauslaitteita ja kaikenlaisia korjausvälineitä, koska siellä toimii muutamia korjaustelakoita. Jos me saamme Dirkin kanssa nostetuksi koria vähän ylemmäksi, voidaan ajaa kävelyvauhtia Varkauteen. Eikä teidän sitten tarvitse kävellä."

Juri hymyili Erikalle. Ehkä hän olisi halunnut pistää meidät kävelemään. Se olisi vaientanut Erika Monosen muutamaksi tunniksi.

”Se oli valtava pesä”, sanoi Julius joka oli saapunut seuraamaan mitä auton luona hommattiin. ”Minua korkeampi, pelottavan näköinen ja täynnä vihaisia murkkuja.”

”Tiedätkö muuten kuinka paljon maapallolla on muurahaisia?” Stina kysyi.

”Lukumääräisestikö”, Dirk sanoi. ”Ei kai niitä kukaan ole laskenut.”

”Ei kun painon mukaan. Kun punnitaan maapallon ihmiset ja muurahaiset.”

”Vittu teidän kanssanne”, Mononen sanoi. ”Täältä pitäisi päästä vittuun ja te jauhatte paskaa muurahaisista.”

”Sä et kysyisi jos vastaus ei yllättäisi”, sanoi Dirk.

”Yllättää”, Stina sanoi. ”Ihmiset ja muurahaiset painavat yhtä paljon, meitä on yhtä paljon kuin muurahaisia. Uskomatonta eikö vaan?”

”Kumpi sitten voittaa?” Julius kysyi.

”Muurahaiset”, sanoi Dirk. ”Näitä maanteitä kun katselee pitää veikata muurahaisten voittoa.”

Juri avasi auton takaluukun. Matkatavarat ja polttoainekanisterit laskettiin takakontista maahan. Pohjalevyn alta löytyi tunkki. Dirk ryömi tunkin kanssa auton alle. Hetkeä myöhemmin auton kori liikahteli, se nousi rapsahtaen muutaman sentin, niin paljon että pyörän kumi ei enää osunut lokasuojaan. Ennen kuin Juri komensi meidät takaisin autoon, hän heilutti autoa voimakkaasti. Tunkki pysyi paikallaan ja Juri irvisti Chaimille. ”Pielavetiset kestävät parhaiten”, Dirk sanoi. Juri läimäytti ystävällisesti Dirkiä olkapäälle. Julle kysyi, että miksi pielavetinen korjaus kestää parhaiten, mutta Dirk ei selittänyt. Jos sen tietäisi, se ei olisikaan pielavetinen.

Olimme taas liikkeellä. Auto eteni hitaasti ja kohtalaisen kallistuneena pientareelle päin, mutta minä en valittanut. Miksi olisin valittanut kun Christinan vartalo painautui minua vasten ja Varkaus odotti. Paikka jossa en ollut koskaan käynyt.

Sellaisia maailma on täynnä.

Pellettitaivas

os kaikkivaltias Jumala kiireiltään ehtii, hän näkee alhaalla hitaasti etenevän katumaasturin, jonka katto kimalttaa elokuisessa iltapäiväauringossa. Jumala ei ehkä tiedä, miksi auto ajaa niin hiljaa, sillä ei hän ehdi puuttua kaikkiin yksityiskohtiin eikä jousien katkeaminen ole hänen tahtonsa, jos kohta ei hän tehnyt mitään sen estämiseksikään. Täytyy uskoa, että Jumalalla on kohtalaisesti huumorintajua. Joskus hän huvittelee antamalla sattuman määrätä mitä ihmispoloille tapahtuu. Korkeuksista on helppo seurata miten sininen auto suunnistaa kohti järvenselkien väliin rakennettua pientä kaupunkia. Kaupungin molemmilla puolilla vesistöt ovat täynnä rahtilaivoja eikä Jumala nyt ehdi selvittää, että miksi niitä on niin paljon.

Koska kaikkivaltias on monen remontin isä, toki mittakaavaltaan isompien kuin lehtijousien hitsaaminen, hänen myötätuntonsa on matkaajien puolella. Jos hän vielä ehtii tutkailla takapenkillä istuvia matkaajia, hän huomaa kuinka ponnettomalta Dirk Chaim näyttää: aivan kuin taannoinen purkaus olisi tyhjentänyt miehen mielen. Tai ehkä mies pohtii mihin suuntaan omaa elämää pitäisi ohjata, jos ohjaamisen valta on ihmisen kädessä. Kun Chaim katsoo keskellä istuvan kaunistukkaisen naisen ohi Gustav ”Jösse” Hjortia, hän hymyilee mutta hänen silmissään on enemmän murheellista epäilyä kuin hymyä. Seuratessaan Chaimin katsetta kaikkivaltias vaistoaa, että Jösse tuntee olonsa levottomaksi.

Hjort ei ole tottunut naisen läheisyyteen; hän ei tiedä miten suhtautua tunteiden myllerrykseen, siihen että hänessä on tunteita jotka hän luuli kadottaneensa. Jumala vaistoa, että tapahtumat ovat lipsumassa Jössen otteesta, että tarina on luiskahtamassa vikauralle. Etupenkillä murjottavasta toisesta naisesta Jumala ei saa selkoa eikä hänellä ole aikaa ryhtyä tutkailemaan naisen mielentilaa. Mutta nuoren naisen sieluun vilkaistessaan Jumala tulee surulliseksi. Onneksi autoa ohjaa tyyni ja levollinen Juri Oprienev. Hänen vastuulleen kaikkivaltias uskaltaa jättää matkaajat. He ovat turvassa ja Jumala voi siirtää katseensa muualle, toisenlaisiin maisemiin ja toisenlaisiin matkaajiin missä nämä sitten kulkevatkin. Hänen on myös mietittävä mitä tehdä tyynelle säätälälle, joka on laskeutunut Skandinaviaan kuin paha uni. Jos maan matosilla olisi parempi kuulo, he saattaisivat kuulla kuinka kaikkivaltias huokaisee. Mutta nyt taivaalle katsova näkee vain sinisen äärettömyyden, joka somasti heijastuu eteenpäin pyrkivän auton Välimeren siniseen konepeltiin.

Kysyin mistä Christina oli saanut sukunimensä. Nainen epäröi hetken. Sitten hän kertoi, että Winston oli hänen oma sukunimensä. Juuliuksen isä oli irlantilainen, siitä punainen tukka ja pisamat, mutta Stinan suku on tullut mutkien kautta Etelä-Afrikasta. Perheen saagan mukaan esi-isä asui Kap-maassa. Hän oli hollantilainen, joka jostain syystä meni buurisodassa englantilaisten puolelle. Häntä pidettiin petturina ja hänen piti paeta Englantiin. Piruuttaan tai kunnioituksesta aseveljeään Winston Churchillia kohtaan mies muutti Englantiin päästyään nimensä Winstoniksi. ”Olen monta kertaa ihmetellyt miksei se ottanut nimekseen Churchillia.” Stina katsoi Juliusta ja otti tätä kädestä kiinni. ”Julius Churchill kuulostaisi komealta – vai mitä”, hän sanoi pojalle ja naurahti.

”Miksen minä voi olla Julle Savolainen?” poika kysyi.

”Koska mä olen Winston ja isäsi O’Keefe”, Stina sanoi. ”Niistä sun pitää valita. Tietysti jos löytäisin uuden... mutta sitä ei kannata miettiä. Sinussa virtaa monenlaista verta, poikakulta.”

Juri viritti auton radion YE-kanavalle. Uutisissa ei kerrottu mitään erityistä, mutta säätiedotus ennusti, että matalapaine liikkuu lä-

hipäivinä länsirannikkoa pitkin pohjoiseen synnyttäen rajuja tuulia mantereelle. Luvattiin navakkaa kaakkoistuulta. Uutistenlukija kertoi myös, että YE-ministeriö pohtii, mitä Mäntyharjun sillalle pitäisi tehdä.

Kun lähestyimme kaupunkia, järvien välissä luikertavalla pääkadulla tuli vastaan työkoneita. Ohittaessamme entisen paperitehtaan, Stina sanoi, että nykyään siellä tehdään pellettejä. Paperitehtaan seinässä oli tehtaan nimi: "Warkauden Tulenpalavat Pelletit". Jalkakäytävillä kiirehti haalaripukuisia työmiehiä. Joku oli menossa kotiin, toinen verstaalle, kolmas läheiseen baariin kahville. Paperitehtaan päässä sijainneen sanomalehtipainon seinässä luki nyt "Suhosen Metall & Romu".

Informaation levittäminen oli vaihtunut romuraudan keräämiseen. Aine voittaa hengen, minä ajattelin. Romukauppiaat ovat tärkeämpiä kuin päätoimittajat. Mutta jos kehitys jatkuu nykyisen kaltaisena, kohta myös romukauppias lukitsee porttinsa ja sammuttaa tulet.

Missä vain järvi näkyikin matalien talojen ja pajojen välistä, siellä seisoi rahtilaivoja, jotka Winstonin mukaan kuljettivat etelään pellettejä. Yläpuolisessa vesistössä ne olivat täynnä Helsinkiin matkaavaa polttoainetta, alapuolisessa Haukivedessä tyhjät laivat olivat matkalla pohjoiseen hakemaan uusia pellettilasteja. Osalle riitti ankkuroitua Varkauden pellettitehtaan redille. Myös muuta teollisuuden tuotamaa nuo laivat veivät merille ja muille maille. Saattaa olla että jotkut laivat toivat etelästä, joskus muualtakin Euroopasta kuopiolaisille perustarvikkeita. Laivameri herätti Dirkin:

"Mitä helvettiä ne sitten Helsingissä polttaa kun kaikki metsät on hakattu matalaksi?"

"Älä aina liioittele", Erika Mononen sanoi. "Alan väsyä tuohon valitukseen. Ryhdistäyty, hyvä mies! Elä tätä hetkeä, ei sulla muuta ole."

"Jonain päivänä heräät sievä takapuoli jäässä siihen ettei kämppääsi lämmitetä. Ja kun valot sammuvat, sitten tiedetään kuinka paljon sinä pelkääät pimeää, Erika."

"Pidä sinä huoli omasta perseestäsi", Mononen sanoi.

"Onhan se rajua että metsät hakataan helsinkiläisten perseiden lämmittämiseksi", sanoi Christina.

”Pyillyjen”, sanoi Julius. ”Äiti, olet sanonut ettei saa kiroilla.”

”Pyilymetsiä”, minä sanoin.

Näin silmissäni mäntymetsän, jossa kanervikkoon on kipattu miesten ja naisten takamuksia. Jostain syystä oli helppo erottaa mikä kuului miehelle, mikä naiselle. Aivan samalla tavalla kaukaa kävelevästä ihmishahmosta tunnistaa sukupuolen. Ihmiskoiras näkee etäältä satojen metrien päästä kannattaako naarasta odottaa, kohdata hänet. Sillä tavalla luonto auttaa miestä, on miehen puolella. Mutta jos vastaan kävelee toinen koiras, kannattaa varoa, olla kaukaa viisas. Se saattaa olla vihollinen tai kilpailija. Vihollinen väistettään, naaras kohdataan.

Juri sanoi, että Taipaleen kanavan kupeessa on majatalo tai jonkinlainen hotelli, jossa valtion virkamiehet pitävät residenssiä. Kello oli vähän yli viisi iltapäivällä ylittäessämme kanavan. Juri kaarsi oikealla puolella sijaitsevan yksikerroksisen hotellin parkkipaikalle. Hotelli oli rakennettu harmaista hirsistä. Katolla luki tyyliteltyin kirjaimin ”Hotelli Pellettitaivas”. Nousimme autosta. Julius pysähtyi lukemaan hotellin nimeä. ”Pellettitaivas”, hän sanoi ääni ihmetyksestä väristen. ”Pellettitaivas!”

Ehkäpä hotellin nimi oli ironiaa, kenties ei. Ihmisillä on joskus ihastuttava tapa iskeä arkipäivään sarkasmeilla ja ironialla ja kenties tämän hotellin omistaja oli sellainen ihminen. Sellaisia ihmisiä kaipaen. Tosikkoja tässä maassa on liiaksikin. Nauretaan itkien, itketään itsesääliä... Katsopa peiliin, Jösse!

Juri järjesti meille huoneet. Veimme matkatavarat huoneisiin ja kokoonnuimme hotellin ravintolaan ikkunapöytään. Kanavassa hitaasti etenevä punaisenmusta rahtilaiva oli juuri pääsemässä Kuopioon vievälle väylälle kohti Leppävirtaa. Siellä odotti heti uusi laiva pääsyä alaspäin. Ylös menevän laivan perässä liehui Saksan lippu. Ruokalistalla oli myös lohivoileipiä, joten otimme kaikki sellaisen, kuka kahvin, kuka veden kanssa. Lohi maistui taivaallisen hyvältä. Kahvi paksulta miesten juomalta.

Juri pyysi Dirkiä mukaan. He lähtivät sopimaan auton korjauksesta. Juri sanoi, että hotellin vastaanottovirkailijan mukaan viidensadan

metrin päässä pitäisi olla pieni korjaamo, josta löytyy apua. Hain toisen kahvikupin. Erika poistui, sanoi että pitää tehdä töitä. Mitä töitä, sitä hän ei sanonut.

Minä jäin Stinan ja Julen kanssa pöytään. Kysyin mitä Winston tutki yliopistolla. Stina kertoi tutkivansa ravintomolekyylien imeytymistä, sitä miten ihminen pystyy hyväksikäyttämään erilaista ravintoa ja mitä häiriöitä ravinnon imeytymisessä on. Yritämme myös löytää lääkkeitä aliravitsemukseen ja puutostiloihin. On olemassa laajoja, tosin aika vanhoja tutkimuksia vastaavasta asiasta muilla eläimillä joten käytämme niitä verrokkina. "Onhan ihminenkin eläin, loppujen lopuksi", Stina sanoi.

Minä sanoin, että YE-sopimuksen jälkeen yhteiskunta tuntui olevan varma siitä mitä kannattaa syödä. Sen tajuaa kun kuuntelee kansliapäällikköämme. Erika ei epäröi, minä sanoin. Hän tietää miten muiden ihmisten pitää käyttäytyä. Poikkipuoliset näkemykset raivostuttavat Monosta. Luulisi että virkamiehet suhtautuvat erilaisuuteen rauhallisemmin, vähemmällä kiihkolla ja enemmän myötätunnolla. Siihen heillä olisi varaa, ainakin minun mielestäni. Joskus tuntuu etteivät virkamiehet palvele kansaa vaan päinvastoin. Tai no, ainahan niin on ollut.

"Vai palvelevatko he yhteistä etua?" Stina sanoi. "Eikö kaikki ole siitä johdettua? Sekin mitä meidän pitäisi syödä, mutta ruokavalio ei ole niin simppele juttu eikä varsinkaan sellainen ruokavalio jonka koostumus johdetaan muista motiiveista kuin ihmisen fyysisestä rakenteesta lähtien. Sitä paitsi pitäisi ottaa huomioon myös evoluution painolasti, evoluution jäljet meidän kropassa. Eihän me hitto viekään tippuneet tänne taivaasta eilen, ei ihmistä tehty vuonna 2017. Olen joskus miettinyt, että toteuttaessaan suinpäin YE-sopimusta sinänsä fiksut ihmiset hylkäsivät kertaheitolla Darwinin, heistä tuli yhdesä yössä dogmaattisia kreationisteja, joille ajanlasku alkaa vuodesta 2017. Koska olemme kuitenkin kehittyneet miljoonia vuosia sellaiseksi kuin olemme syömällä sitä ravintoa joka tuon kehityksen on mahdollistanut, ei ruokavaliota voi noin vaan jossain kokouksessa pistää kokonaan uusiksi. Ihmisen historia näkyy hänen DNA:ssaan, myös

syömisestä historia. Ei sitä mikään komitea voi kumota. Muistan erään jutun 2000-luvun alusta, enkä tiedä kuinka validi se on tieteellisessä, mutta kerrotaan että Norjassa kasvatettu lohi menetti hyvät, ihmiselle terveelliset rasvaominaisuudet, kun kaloja alettiin ruokkia kasvisrehulla. Normaalioloissa lohi söi pelkästään muita kaloja. Nyt tehtiin väkivaltaa sen kehityspolulle... joka oli muovannut sen fyysisen rakenteen ja elintoimintojen dynamiikan. Ei Darwinia voi vetää vesisanpönttöön noin vaan. Lapsikin tämän tajuaa.”

Julius katsoi äitiään hämmästyneenä. ”Minä olen lapsi enkä minä tajua mistä puhut”, poika sanoi. ”Ei kai me olla lohelle sukua? Tykkään uimisesta mutta en halua olla kala. Niitä ongitaan, ei kalana voi elää. En mä ainakaan.”

Christina pörrötti Juliuksen hiuksia. ”Kyllä tajuat, jonakin päivänä sinä tajuat, älä ole yhtään huolissasi. Toivottavasti silloin muutkin ihmiset tajuaavat.”

En ollut varma tajusinko minäkään mitä hän sanoi, mutta halusin luottaa Christinaan, sillä toisin kuin minä, hän tutki nykyhetkeä ja siinä eläviä ihmisiä, vaikka puhuikin evoluutiosta ja Darwinista. Stina löysi menneisyyden nyt elävien ja hengittävien ihmisten aivoista, verisuonista, mahalaukusta, suolistista ja sydämistä. Jokainen solu ihmisvartalossa on menneisyyden rekisteri. Ihmisen käyttämä kieli on referenssi kulttuurin historiaan, solut ja aineenvaihto fysiologiseen menneisyyteen. Minua kiinnostivat kuolleiden ihmisten tekemiset. Minä välttelin eläviä ihmisiä ja uppouduin arkistojen pysähtyneeseen maailmaan. Se tuntui turvallisemmalta kuin osallistua alati muuttuvan nykyhetken tutkimiseen.

Menneisyys ei iske päähän. (Niin minä luulin.)

Nykyhetkestä ei koskaan tiedä.

Olenko minä paha mies?

ttäen huomioon päivän rasisukset ja epätietoisuuden matkan jatkumisesta, päivällinen (vai oliko se jo illallinen) sujui leppoisasti. Ruokasalissa vallitsi rento tunnelma eikä vähiten siksi, että Pellettitaivaan à la carte tarjosi runsaasti erilaisia kalaruokia tai jo siksi, että täällä jumalan selän takana ylipäänsä ravintolalla oli à la carte -lista. Kuinka köyhästi me elämmekään Helsingissä, minä ajattelin, mutta en sanonut sitä ääneen. En halunnut provosoida Erikaa puolustamaan metropoli-elämää ja perustelemaan kuinka tärkeää oli ottaa huomioon yhteinen etu. Sitä paitsi – mitä valittamista minulla oli, hitto soikoon!

Sekä Erika että Stina olivat vaihtaneet asua. Molemmat saapuivat ruokasaliin sievinä, mutta mustaan, olkapäät paljaaksi jättävään silkkipuseroon pukeutunut Stina oli paljon enemmän kuin sievä ilta-au-
rington viimeisten säteiden osuessa hänen hiuksiinsa niin että hiusten punertavanruskea sävy reunusti hänen kasvojaan, ja kun hän käänsi päätään, saatoin kuvitella häntä kampaamassa vallattomaksi jätettyjä hiuksia jossakin Renoirin taulussa muistini etäisessä kammiossa. Olinko minä ihastumassa tähän Stinaan vai toiko hän vain elävästi mieleen nuoruuteni Christinan, joka pakeni minua Italiaan?

Omien tunteiden tarkastelu on joskus vaikeaa, on helpompi jäädä pinnalle kuin uskaltautua perimmäisten tunteiden äärelle. On helpompi ajatella, että tässöpä on kiva nainen kuin yrittää vaikkapa sanoa, että minä rakastan sinua. On helpompi puhua vaikkapa tieteen

metodologiasta kuin siitä miltä minusta tuntuu kun katson sinua ja kosketan sinun poskeasi. Jos saisinkin sanotuksi ”rakas”, se tuntuu teennäiseltä, aivan kuin jostakin nyyhkyfilmistä leikatulta kliseeltä, mutta jos lainaan Platonia, jonka mielestä jumalat eivät halua muuttaa itseään toiseksi, koska jumalat ovat täydellisen kauniita ja hyviä, ja siksi pysyvät omina hahmoinaan, tiedän sanovani jotain mitä kannattaa miettiä.

”Rakastan sinua” on löysä fraasi, jolla tietysti on narsistinen arvonsa, mutta ei paljon muuta. Minähän rakastan vain itseäni, ja sinä olet sen tunteen objekti. Huomenna sinä saatat vastata, että ”minä vihaan sinua” ja olet yhtä oikeassa omalta kannaltasi. Sinäkin ajattele itseäsi, niin minäkin. Sitä vastoin Platon ilmaisee tuossa lainauksessa paljon selittävän universaalin periaatteen, jonka mukaan kaikki mikä on aidosti hyvää, on myös muuttumatonta. Tiedän, kyllä vaan ja totta kai, että minä pakenen tunteitani ja niiden tuomaa vastuuta heittäytymällä maailmoja syleilevään filosofointiin. Senkin myönnän että tunteeni tai tunteettomuuteni on usein paranoiaa, sillä ei Stina minua minnekään paennut.

Mutta kumpi on arvokkaampaa: narsistinen egoismi vai sfäärejä tavoitteleva maailmallisuus?

Jotta en vaikuttaisi tekopyhältä aasilta, myönnän nyt että äärimäinen maailmallisuus voi niin ikään olla egoismia, koska sillä tavalla välttää sitoutumasta lähellä eläviin ihmisiin. Katsoessani kauas minun ei tarvitse välittää siitä mitä tapahtuu lähellä. Toisekseen: minähän olen niin täynnä tunteita etten uskalla näyttää niitä muulloin kun katsoessani nyyhkyleffoja ja sellaisia tarinoita joissa epäoikeudenmukaisesti kohdellut reppanat löytävät sateenkaaren pään. Ei tarvita kummoista tarinaa, kun silmistäni valuu kyynel. Siihen riittää, että näen Frederic Austerlitz juniorin tanssivan vanhassa amerikkalaisessa filmissä. Tunnemaailmassani sankarit pelastavat heikkoja ja ovat oikeudenmukaisia ja puhtaita. Oikeassa elämässä sellainen ei tietenkään ole mahdollista eikä sovi kyynelehtiä, joten keskityn mieluummin järjelemään maailman menoa kuin keskustelemaan omista tai läheisteni tunteista. Teoriat ovat puolueettomia (ja objektiiv-

visia), tunteet eivät. Enkä minä usko, että ihminen voi olla oman elämänsä sankari.

Ennen kuin jatkan, on pysähdyttävä hetkeksi tähän.

En ilmeisesti pääse irti ajatuksesta, että olen tunteeton, niin kuin vaimoni kerran sanoi syyttävästi. Sen näkee silmistäsi, hän sanoi. Ahvenen silmät, kalan katse. Se tuntui loukkaukselta, koska minähän valuin kyyneleitä tusinaiskelmien sanoja kuunnelleksikin. Anteeksi sananvalinta, tietenkään ei ole olemassa tusinaiskelmiä vaan iskelmiä joista jotkut ovat hyviä, jotkut huonoja ja monet siltä väliltä. Huomaan jatkuvasti käyttäväni samanlaisia ylimielisiä ilmaisuja, joihin älymystö syyllistyy enkä minä halua kuulua sellaiseen älymystöön. Haluaisin välttää holhoamisen. Mutta sittenkin, kun katson ikkunas-tani ulos itään Boulevard James Wyllien yli asuurinväriselle merelle, ja luen näitä lauseita joita kirjoitan, niin epätoivo ja turhautuneisuus valtaavat mielen: eivätkö lauseeni ja valitsemani sanatkin paljasta tunteettomuuteni?

Eilen illalla, suunnilleen auringonlaskun aikaan, istuin pinjametsikön reunassa olevassa viihteisässä kahvilassa, siinä missä James Wyllie muuttuu Boulevard de Baconiksi eikä ajatus tunteettomuudestani jättänyt hetkeksikään rauhaan, vaikka join illallisen jälkeen muutamana pastiksen ja tunsin olevani sovussa meren, taivaan ja rannalla kävelevien ihmisten kanssa. En usko metafysiikkaan, mutta onko mahdollista, että ihmisen käyttämät sanat ovat kuvia hänen sielustaan, ne ovat kuin peili joka ei valehtele ja jota ei voi huijata vaikka kuinka haluaisi? Vaikka kuvittelen, että voin valita millaisia sanoja tahansa, kirjoittaa millaisia virkkeitä tahansa, se on harhaa, koska sanani ja lauseeni ovat ennalta määrätty, sieluni muotoilemat. Voin vain löytää ne, en keksiä niitä. En voi parannella sanojani, sillä miten ihmisen voisi retusoida sieluaan? On mahdollista seipittää valheita. Kun näin on, ehkä ilmaisisin itseäni parhaiten olemalla vaiti ja antamalla hiljaisuuden puhua. Mutta jos niin teen, vain minä tiedän mitä tapahtuu.

Ahdistuneena palaan takaisin kertomukseeni, olemme Pellettitaivaan ruokasalissa, olemme matkalla, jolla on päämäärä vaikka se näyttää sitä kaukaisemmalta mitä lähemmäksi sitä pääsemme. Fyysisessä

todellisuudessa aika kulkee vain yhteen suuntaan, lattialle pudonneen kahvikupin sirpaleista ei synny itsekseen ehjää kuppia, mutta tarinan sanoille voi niin käydä eikä fysikaalisen ajan tyrannia pysty estämään mielikuvituksen liikkumista väärään suuntaan. Aivoni hermosoluissa ja hermoradoilla saan kulkea mihin suuntaan haluan ja reittejä, joita kukaan ei ole ennen käyttänyt. Kun niin teen, otan riskin että jokainen peruuttava ajatus muuttaa hermosolujani ja sitä mukaa tulevaisuuttani. Menneisyys on vaarallinen matka tulevaisuuteen.

Kun olimme tilanneet – minä otin paikallista siikaa kolmella eri tavalla, keittona, graavina ja paistettuna – Juri kertoi, että saisimme auton puolen päivän jälkeen. Hänen oli pitänyt pyytää virka-apua Helsingistä ennen kuin korjaamon esimies uskoi, että auton korjaamisella oli kiire. ”Mutta aamulla ei sitten ole hätä minnekään”, Juri sanoi. ”Nukutaan pitkään, syödään hyvä aamiainen ja jaloitellaan kanaan puistossa. Vai mitä?”

”Minä haluaisin kalastamaan”, Julius sanoi.

Juri mietti hetken ja sanoi, että ehkä Jullelle löytyy kalastusvälineet. Nyt vasta tajusin, että ravintolasali on täynnä ruokailijoita, ja mikä kummallisinta, monessa pöydässä puhuttiin saksaa ja englantia ja kieliä joita ei tunnistanut. Ei se ole kummallista, Dirk selitti kun ihmettelin asiaa. Eihän suomalaisilla ole riittävästi tänne sisävesille sopivia aluksia. Nämä laivat tulevat Keski-Euroopasta missä on aina tarvittu runsaasti kalustoa kanava- ja sisävesiliikenteeseen. Nyt laivoja riittää, mutta nämä kanavat, tämä tässä ja Saimaan kanava, olivat muodostuneet logistiikan pullonkauloiksi. Dirk kertoi että vuoden 2050 paikkeilla oli ollut tarkoitus leventää Saimaan kanavaa, mutta parannushanke romuttui Venäjän rahapulaan. Eikä ole teknistä valmiutta pitää kanavia avoimina talvella kun pakkanen paukkuu ja lumi sohjoutuu kanavien seinämiin; kun järvet jäätyvät ja tuuli puhalttaa pohjoisesta ja yön pimeys pelottaa.

Aurinko oli laskenut, ravintola tyhjentynyt. Minä menin ulos raikkaaseen yöhön. Odottelin Christinaa, joka oli saattamassa Juliusta nukkumaan. Dirk ja Juri juttelivat ravintolan ulko-ovella. Kanavalle oli sytytetty valot. Täällä liikenne jatkuisi läpi yön, pellettitaivaassa – vai oli-

ko se helveti – tulet palavat ikuisella liekillä. Kun ajattelin mitä Dirk puhui metsien hakkaamisesta, tunsin ahdistusta, aivan kuin vanne olisi pusertanut rintani kasaan. Ei yhteiskunta voi olla näin lyhytnäköinen, minä ajattelin epätoivoisena. Täytyyhän hallituksella ja virkamiehillä olla pidemmän aikavälin suunnitelma! Jos nyt noudatetaan suunnitelma A:ta, kai heillä on myös suunnitelma B?

Dirk ja Juri eivät tulleet ulos asti. Kävelin Christinan kanssa kanavan reunaa pitkin Haukivedelle päin. Ylöspäin lipuvan laivan kannella seisoi musta mies. Hänellä oli kirjava pipo päässä. Mies hymyili meille ja vilkutti. Stina vilkutti takaisin. Laivan dieselmoottorien matala murina tuntui mahassa. En tiedä olisiko näitä laivoja voinut kuljettaa höyryvoimalla. Lähestyessämme kanavan alapuolisen järven rantaa, oli melkein pimeää. Kanavan oikealla puolella näkyi laiturin silhuetti nostureineen, kaipa siitäkkin oli joskus lastattu pellettikuormia. Yrittin haistella ilmaa: tuntuiko siinä pellettien tuoksu?

Haukivedelle avautuvalla selällä laivojen valot heijastuivat järven pintaan. Ne olivat kuin paikallaan seisahtaneiden junanvaunujen kirkkaita ikkunoita. Stina tarttui minua kädestä. Hän huokaisi, tunsin ilmassa puuntuoksua sekoittuneena hänen parfyyminsä tuoksuun. ”Thanan rauhallista ja kuitenkin elämä jatkuu”, Stina sanoi pehmeällä äänellä. ”Nyt tekisi iltamyssy hyvää, jotain uneen vaivuttavaa. Kummallista miten luonto vaikuttaa meihin... ainakin minuun. Sinäkin vaikutat, Jösse.”

Järveltä kuului ankkurikettingin kolinaa. Muuten kuulin vain tihentyneen hengitykseni.

Minulla oli laukussa avaamaton Jerezin brandy. Istuimme sängyn reunalla ja minä sanoin, että Skål på den saken. Stina hymyili. Hän sanoi, että hänen miehensä John ei palaa koskaan Suomeen. En kysynyt, että miksi niin. Sitten Stina suuteli minua. Varovasti, tunnustellen huuliani. Minä suutelin häntä, varovasti, tunnustellen hän huuliaan, hän poskeaan ja kaulaansa. Varovasti avasin hänen paitansa napit. Hänellä ei ollut rintaliivejä. Suutelin hänen suippoja rintojaan ja tunsin kuinka hän huokasi mielihyvästi. Kun olimme sängyllä alastomina, toisiamme vasten kääntyneinä, Stina sanoi että katso minua,

että suutele minua. Hänen ruskettuneet rintansa painautuivat ihoani vasten. Sitten katsoin hänen silmiään ja huuliaan ja tunsin että penis alkaa elää, sittenkin. Pidin toista käsivartta Stinan kaulan alle ja toiselle hyväilin hänen häpykumpuaan. Hänellä oli laaja karvoitus ja kun kosketin häntä alemmalla, löysin kostean ja lämpimän naisen, sellaisen jonka luulin kadottaneeni ikiajoiksi. Hyväilin hänen reitensä pehmeää ihoa, siirsin käteni niin tunsin hänen pakaransa sormillani ja naisen vagina sykki rannettani vasten. Ai ai ai, nainen kuiskaili. Jösse, Jösse, Stina sanoi ja kosketti kaluani. Oliko se valmis? Riittävän kova? Luulin että menen kosketuksesta sekaisin. Käännyin Stinan päälle, hän ohjasi minut sisään lämpimään, kuumaan intohimoon, jonka jo luulin tavoittavani kun katsoin hänen silmiään ja tunsin kuinka voimat pakenivat nivusistani, kuinka kaluni vetäytyi ja surkastui ja kadotti miehen voiman ja tahdon ja yksilöllisyyden.

Käperryin naista vasten, en voinut katsoa häntä vaan painoin poskeni hänen käsivarrelleen, olin kylmästä hiestä märkä, ja sitten Stina kysyi että itkenkö. Kyynel valui poskea pitkin. "Älä, älä" Stina sanoi hellästi. "Ei se mitään, ei sen tarvitse aina onnistua."

Ei aina, ei koskaan, minä ajattelin. Kaikki tomppelitkin pystyvät naimaan, jokaisella tomhanksillakin seisoo mutta minulla ei.

Mitä iloa on mistään jos mulku ei edes seiso?

Stina hyväili rauhoittavasti lantiotani. "Älä Jösse, älä itke. Koska sait viimeksi e-pistoksen?"

Joskus helmikuussa, minä sanoin tukahtuneella äänellä, niin tukahtuneella että tuskin kuulin sitä itsekään. Stina painoi kämmen kiveksien päälle, käsi tuntui lämpimältä ja turvalliselta. "Tykkään sinusta", Stina sanoi.

Minä en pystynyt sanomaan mitään. Mitä se auttaa jos joku tykkää minusta?

Kun menimme aamiaiselle yhtä matkaa, sen jälkeen kun Christina oli käynyt herättämässä Juliuksen, osuimme aamiaishuoneen ovelle yhtä aikaa Erikan kanssa. Hän katsoi meitä ja sanoi:

"Mitäs täällä kuherrellaan?"

”Huomenta”, minä sanoin. ”Nukuitko hyvin?”

Erika ei vastannut. Hän valitsi itselleen kahdenistuttavan pöydän joten emme mahtuneet hänen seuraansa. Dirk ja Juri söivät aamiaisen nopeasti ja lähtivät seuraamaan auton korjausta. Stina sanoi menevänsä suihkuun. Minä jäin Juliuksen kanssa istumaan aamiaishuoneeseen. Kahvia juodessa huomasin, että poika tarkkaili minua. Hän katsoi minua ja käänsi katseensa pois ja sitten taas katsoi uudestaan.

”Oletko sinä paha mies?”

”Miksi sinä... mistä sen sait päähäsi?”

Julius ei vastannut. Hänen pienillä kasvoillaan oli epätoivoinen ilme. Kukaan ei koskaan ollut sanonut että olisin paha, mutta en olin ko minä edes koskaan ajatellut millainen mies minä olen? En kai. En ole tehnyt pahaa kenellekään, ei ainakaan väkivaltaista pahaa, mutta mitä olen ajatellut lähimmäisistäni tai työtovereistani? Enkö olen usein toivonut kateellisena pahaa jollekin menestyneelle kollegalleni? Enkö? Jos kateuden tunteminen on pahan tekemistä, minä ei voi sanoa olevani hyvä ihminen, en todellakaan. Jos narsismi, omaan egoon kaivautuminen on pahaa, minä olen paha, olen ja olen. Olenko koskaan pystynyt, tai edes halunnut asettautua ystävieni asemaan? Jos empaattisia tunteitani hieman raapustaa, eikö sieltä paljastu piinkova egoismini? Entä sitten mustasukkaisuus? Snobismi? Jatkuva ärtyisyys, valmius provosoida ja provosoitua?

”Kuulitko Gustav?” Julius kysyi.

”Mitä? Anteeksi.”

Kukaan ei ollut kutsunut minua pitkään aikaan Gustaviksi. Nyt se tuntui mukavalta. Katsoin poikaa, jonka silmissä oli epämääräisen vakava ilme.

”Onko sinulla lapsia?”

”On minulla poika, Jakob.”

”Onko hän yhtä kiva kuin minä?” Julius sanoi ja hymyili aurinkoisesti.

”On se aika kiva”, minä sanoin. ”Jakob menee syksyllä Lontooseen opiskelemaan. Hän pääsee ulkomaille.”

”Meidän talossa oli pahoja miehiä ja isä ajoi ne pois. Sitten isä meni Irlantiin. Sekin on ulkomailla.”

”Miksi?” minä kysyin. ”Miksi ne ajettiin pois? Mitä ne teki? Pahat miehet. Mutta onhan sinulla ihana äiti.”

Julius mietti hetken, hän suunsa muotoili lausetta, kasvojen kaikki pikkulihakset tarvittiin tunteiden ilmaisemiseen. Hän oli yhtä aikaa pieni lapsi ja ennen aikojaan aikuisuutta tavoitteleva ja vastuunsa tunteva mies. Tummanvihreissä silmissä kimalsi kyöneleet kun hän sanoi:

”Pahat miehet eivät ymmärrä edistystä. Siksi isän piti matkustaa Irlantiin. Siellä sitä... sitä edistystä tarvitaan. Äidin mielestä minä olen jo iso mies. Se luottaa minuun.”

En kysynyt mistä ”edistyksestä” poika puhui. Luulen ettei hän ymmärtänyt sitä itsekään. Me, isot miehet, kovat naiset ja viattomat pikkupojat toistelemme lauseita, jotka on sujutettu suuhumme salaa, silloin kuin katsoimme toisalle emmekä olleet varuillamme.

”Äiti sanoi että sinä olet teorianherra”, Julius sanoi. Poika hymyili ja minä hymyilin hänelle takaisin.

Ja tuuli nousee

olmas matkapäivä jatkui huonosti, vaikka saimme auton puolenpäivään mennessä. Söimme juuri kevyttä välipalaa Pellettitaivaan baarissa kun Jurille tuli tekstiviesti Helsingistä. Siinä kerrottiin, että viitostie oli poikki koko torstain ja että meidän tulisi valita toinen reitti.

Mitä lähemmäksi Kuopiota pääsimme, sitä kauempana se tuntui olevan. Yrittääkö joku estää meitä pääsemästä Kuopioon, minä sanoin. Höpöhöpö, Erika kuittasi. Tänään hän oli taas pukeutunut purjemaiseen tätileninkiin. Juri katseli mietteläänä ikkunasta ulos. Sitten hän pyysi Juliusta hakemaan auton hansikaslokerosta kartan.

”Käskystä herra kenraali”, poika sanoi iloisesti.

Aikaisemmin aamulla, sen jälkeen kun Juri palasi korjaamolta, Julius kävi heittelemässä virveliä Haukiveden rannassa Jurin kanssa. He olivat saaneet kolme isoa ahventa, jotka ravintolan keittiö paisyntoi Juliukselle lounaaksi. En tiedä mistä Juri hankki heittovehkeet ja vieheet. Ne saattoivat kuulua hänen matkavarustukseensa. Kun Juri ja Julius tulivat käsi kädessä rannasta, he näyttivät kuin olisivat olleet kavereita koko ikänsä. ”Katsopa noita”, Christina sanoi minulle.

Sillävälin kun Juri ja Julius kalastivat ja Erika mökötti hotellihuoneessa, me, Stina ja minä kävelimme kanavan vieressä sijaitsevan museon puistikossa. Illan nöyrytyksestä ei puhuttu mitään. Välillä Stina vilkaisi minua kuin kysyäkseen olinko kunnossa. Välillä minä katsoin häntä yrittääkseni nähdä halveksiko hän minua. Mitä

sitten että kyvyttömyys ei ollut omaa syytäni – en kai minä voi valtiolle sitä kostaa?

Sitä paitsi, entä jos kaikki riippuikin minusta?

Niin kuin munatkin riippuvat.

Olisin halunnut sanoa Stinalle, että hän oli ihana, mutta epäonnistuneen illan jälkeen se olisi kuulostanut epäuskottavalta. En kai minä nyt ollut rakastumassa tähän naiseen? Oli paskamainen sattuma, että hän muistutti niin paljon viatonta ensirakkauttani Stinaa joka kaatosi ennen kuin ehdin tunnustaa rakkauteni. Mies ei voi joutua monta kertaa elämässään nöyryytetyksi. Ei särkymättä. Meitä potkitaan, olemme kumarassa, kestämmme, ainakin hetken.

Hoh hoijaa, kyllä mies kestää elämänsä.

Kanavamuseon edessä olevalla nurmikolla kaksi joukkuetta pelasi jalkapalloa. Kun tunsin leikatun nurmikon hajun nenässäni, mieleni täytti haikeat muistikuvat Leppävaaran jalkapallokentältä: ruohon tuoksu, jalkapallon suhina nurmimatolla, kavereiden iloiset huudahdukset ja kotona odottava illallinen isän ja äidin kanssa. Se kaikki oli kadonnut, niin kuin jalkapallokentätkin. Mutta tuoksut eivät katoa mielestä, ei menneisyys katoa vaikka sitä ei enää näekään. Luin jostakin, että aivoista ei katoa mikään sinne tallentunut. Me muistamme kaiken, vaikka emme tiedä muistavamme. Lopullinen unohdus olisi lääke ahdistukseen.

Ihme että nämä uskaltavat pelata futista, minä sanoin Stinalle. Hän katsoi minua ihmeissään ja sanoi ettei luonnonnurmikko tuhlaa energiaa. Ei sitä tarvitse hoitaa, mitä vähän leikata ja kastella ja vetä piisaa. Ei meiltä vesi lopu.

Kentän reunalla seisoivat vaihtopelaajia ja heidän vieressään kaksi univormupukuista päällystön jäsentä. Toisella oli valkoinen virkapuku, toisella musta. Valkoasuinen paljastui saksalaiseksi. Mustapukuihin esitteli itsensä yliperämieheksi. ”Räikkä”, hän sanoi puristaessaan lujasti kättäni. Hän selitti, että tässä pelataan rahtilaivojen välisen kesäsarjan peliä. ”Nuo punapaitaiset ovat saksalaisen M/S Clarissen miehistöä”, Räikkä sanoi ja kaivoi rintataskusta käyrän piipun, jota alkoi täyttää. ”Pirunmoisia futiaajia”, hän jatkoi piippua sytytellessään.

Piipputupakka tuoksui hyvältä. ”Tämä kapteeni Beckenbauer on varsinainen futisjätkä”, Räikkä nyökäytti valkopukuiselle. Beckenbauer sipaisi ohuita viiksiiään. ”Jawohl, jawohl”, Beckenbauer sanoi valkoiset hampaat loistaen. Samalla hetkellä salskea hyökkääjä teki maalin. ”Bravo Bernard, bravo!” saksalainen kapteeni huusi. Hän taputti käsiään ja selitti Räikällä jotain. Tämä käänsi, että kapteenin mukaan Bernard Marx on tuulennopea hyökkääjä. Sitten Beckenbauer synkistyi. Hän huokaisi ja töksäytti lyhyen lauseen, jonka Räikkä suomensi. Marxilla on ongelmia piristeiden kanssa, Räikkä sanoi.

Kun jatkoimme matkaa, sanoin Stinalle että Savossa sitten pelataan omilla säännöillä, niin kuin Erikakin sanoi, mutta Stina ei vastannut, tyytyi vain hymyilemään. Tuulennopea... sana toi mieleeni lapsuuden kun uteliaana pikkupoikana kuuntelin vanhempia miehiä, jotka keskustelivat tuulennopeasta laitahyökkääjästä – kenestä, sitä en muista.

Mutta matkaan pääseminen lounaan jälkeen nostatti taas kummas-ti tunnelmaa, aivan kuin auto itsessään olisi luonut vapauden olotilan, koska se oli konkreettinen mahdollisuus eikä vain illuusio. Auto on ihmisen järkeilemä konstruktio, Dirk oli sanonut. Siksi se on ihana esine. Se liikkuu kuin mieli. Auto vastaa primitiiviseen unelmaan löytää parempi paikka elämälle, se on atavistinen jatke aivoille. ”Evoluutio on velvoittanut meidän liikkumaan”, Dirk sanoi. ”Me ollaan kulkureita ja paimentolaisia loppuun asti.”

Lähdimme kiertämään Kallavettä itäpuolelta tarkoituksena ajaa Vehmersalmen kautta järven ympäri ja saapua sitten Kuopioon pohjoisesta käsin. Kun Juri oli kysynyt Christinalta oliko Vehmersalmen silta pystyssä, tämä oli ihmetellyt, että miksi ei olisi. Hän ei vielä ollut nähnyt sortuneita siltoja, niin kuin me jo olimme ehtineet nähdä. Sillat sortuvat, tie on kuoppia täynnä, joki syö rantoja ja vie multaa ja hiekkaa mennessään. Eroosio vaikuttaa elämään, kuljettaa sen palaset mennessään. Ihminen yrittää pitää viimeiseen asti palasista kiinni, aivan kuin hän sillä tavalla pysäyttäisi ajan kulumisen.

Joensuuhun vievä tienpätkä oli kohtalaisessa kunnossa, mutta käännettyämme siltä Konnuslahtea kohti tie muuttui kapeaksi, hiekkapäällysteiseksi ja mutkaiseksi. Se oli täynnä kuoppia, joita Juri väis-

teli parhaan kykynsä mukaan. Erika tähysti hänen vieressään ja huusi tuon tuosta: "Kuoppa vasemmalla! Kuoppa oikealla! Kuoppa edessä! Jarruta, jarruta!"

Kaasuta! Jarruta! Väistä!

Elokuun aurinko paistoi kirkkaalta taivaalta, saimme yhä odottaa ennustettua matalapainetta. Mitä pidemmälle pääsimme, sitä enemmän vaarojen huipuilla ja kurujen pohjilla kasvoi täysikokoisia puita. Helsingin energia ei vielä ollut ehtinyt tänne asti, ei totaalisesti. Tosin sitten kun illalla ajoimme Vehmersalmelta Kallaveden rannan suuntaisesti pohjoiseen ja tie kulki jonkinlaisella ylängöllä tai harjulla, järveen laskeutuvat rinteet olivat paljaita ja vatukoiden ja horsmien peitossa. Mutta Vehmersalmelle oli vielä pitkä matka.

Pidimme kolmen vartin välein jaloittelutaukoja, koska rytkyttäessä autossa istuminen otti kropalle. Juri ajoi hitaasti, ottaen huomioon että takajousien korjaus oli väliaikainen viritys, joka saattaisi koska tahansa pettää. Kun olimme ajaneet yli neljä tuntia ja olimme vasta jossain Konnuslahden jälkeisellä taipaleella, Juri pysäytti pien-
nen järven rantaan.

Jurilla oli takakontissa kori mistä löytyi termospullo ja jokaiselle meistä muutama graavilohileipä. Juliukselle oli omat paistetut ahvenet. Välipala järven rannassa tummaa kahvia hörppien kohotti mielialan euforiseksi. Juttelimme tien varrella nähdyistä mäistä, vaaroista, kivistä ja kannoista, yhteysääniä toisilleen lähettävistä linnuista joita emme oikeastaan tunnistanee ja ilmasta, joka elokuun alkuun tuntui viileältä. Harvoin urbaani ihminen tajuaa täydellisesti luonnon suuruuden. Kaupunkilainen tuskin koskaan käsittää ensimmäisillä matkoillaan metsissä tai merillä ympäröivän tilan mahtavuutta kaikissa vivahteissaan, mutta yön pimeydessä mielikuviutus voi tunkeutua syvyys-
syvyyksiin, joihin paraskaan järki ei ylety. Aikuinen toivoo olevansa mielikuvituksensa herra. Nuorempi ihminen kavahtaa metsän ääniä, puiden varjoja, outoja eläimiä. Kauan sitten valkoinen mies vaelsi Pohjois-Amerikan aarniometsissä ja yritti etsiä sivilisaatiota eikä huomannut, että se oli ehkä kadonnut ennen kuin hän lähti matkalleen. Olimmeko me samanlaisella matkalla?

Dirk yritti pilata tunnelman muistuttamalla, että maapallo on ollut jo viisikymmentäkaksi miljoonaa vuotta siirtymässä uuteen jääkauteen, mutta nyt, graavilohen maistuessa ihanalta ja kahvin tuoksua ei kukaan jaksanut innostua väittelemään aiheesta. Väärän hevosen veikkaaminen vuonna 2017 oli toki kohtalokas erehdys jos Dirk oli oikeassa, mutta ei ihminen jaksa joka hetki miettiä mitä tuli tehtyä, mikä oli oikein ja mikä väärin ja mikä jotain harmaata siltä välin. Ongelma on siinä, että päästäkseen tavoitteeseen meidän yhteiskuntamme oletti, jopa vaati, että ihmiset luopuvat elämän vivahteista, koska sillä tavalla varmistetaan ettei hiilitasapainoa järkytetä. Yhteiskunnan järkevästä ja hyvästä yrityksestä huolimatta luonto ympärillämme oli täynnä vivahteita, ääniä, tuoksua, värejä, ja siksi minulle tuli mieleen, että YE-yhteiskunta ei suurista sanoista huolimatta lainkaan yrittänyt jäljitellä jumaloimaansa luontoa, sen absoluuttista moniarvoisuutta. Jonakin toisena hetkenä olisin nauranut tälle ironialle.

Juri kaatoi minulle lisää kahvia, se höyrysi mukissa ja kohottaessani mukan huulille, näin höyryn läpi kuinka Julius sai ensimmäisen kalan järvestä.

Pysähdyttyämme rantaan Juri oli opastanut Jullea vieheen valinnassa. Hän kehotti poikaa katsomaan millaista järven vesi on. "Millaista... missä mielessä?" Julle kysyi.

"Katso minkä väristä sen vesi on ja valitse uistin veden värin mukaan."

Julius kipaisi rantaan ja valitsi palattuaan Jurin viehevalikoimasta hopeanvärisen lusikkauistimen. Juri kysyi, että onko järvessä kirkas vesi. Julius vastasi, että se näytti tummalta ja ruskealta. Siksi hän ottaa kirkkaan uistimen.

"Sen täytyy näkyä... että haukimörkö näkee sen."

"Loogisesti ajateltu", Juri sanoi, "mutta ei se noin mene. Ajattelepa minkä värisiä ahvenet ovat ruskeavetisessä järvessä."

Julius juoksi rantaan ja takaisin. Hengästyneenä hän kysyi:

"Onks ne sitten tummia, ruskehtavia?"

"Jep, ja siksi sun pitää valita tumma uistin, sellainen joka muistuttaa järvessä elävien kalojen väriä. Jos yrität väärän värisellä syö-

tillä, eivät hauet tajua että se on syötti. Ne ajattelee että siinä menee jotain koreaa jota ei voi syödä. Kaloja täytyy vähän huijata. Saalistaminen on sellaista. Me ihmiset osaamme huijata, olemme ove-lia, vai mitä Julle?”

Sen jälkeen Juri polvistui Juliuksen viereen ja käsi pojan olkapääl-lä kehoitti poikaa menemään pienen puron suussa olevan kaislikon viereen. Puro luikersi järveen pajukon ja käkäräisiä mäntyjä kas-van suoniityn läpi. Puron laskiessa järveen murtovesi kihisee pieniä kaloja, Juri opasti. Ja nyt Julius kelasi saalista järvestä. Vapaa nostava poika hihkui riemusta kalan lentäessä hiekalle.

Se osoittautui kohtalaiseksi haueksi. Julius irrotti hauen helläva-roin uistimen koukuista. Sen jyrkevään leukaperään ilmestyi verinoro. Puntari meiltä puuttui, mutta tottuneen kalamiehen otteella Juri pun-nitsi kalaa käsissään ja arvioi, että se painoi ainakin puolitoista kiloa.

”Syödäänkö se?” Julius kysyi.

Mutta ei se ollut mahdollista. Ei ollut aikaa sytytellä nuotiota, is-tua mahaa täyttämässä, juttelemassa niitä näitä. Juri kumartui veden-rajaan ja laski hauen varovaisesti järven tummaan veteen. ”Jääkö se eloon?” Julius kysyi. Poika polvistui veden rajaan katsomaan kuinka hauki lipuu vapauteen, kuin rukoillakseen sille hyvää matkaa. Muu-taman metrin päässä rannasta kimalteleva pikkukala teki hurjan hy-pyn ilmaan paetessaan saalistajaa. Siellä toinen hauki jahtasi itsel-leen syötävää.

Juuri kun olimme nousemassa autoon, läheisen koivuja kasvavan mäen takaa kuului lentokoneen tai helikopterin murinaa. Helikopteri, Juri sanoi ja jäi kuuntelemaan. Ääni lähestyi, kävi voimakkaammak-si. Sitten roottorien jyrinä pehmeni, roottorin lavat läpättivät ja Juri sanoi, että nyt se kääntyy, ja kohta helikopterin ääni etääntyi ja vai-meni. Juri katsoi kelloaan ja otti kartan esille. Hän rypisti kulmiaan ja sanoi, että nyt pitää lähteä. Julius taittoi heittovavan kasaan ja sijoitti pronssinvärisen uistimen Jurin viehepakkiin. Juri kävi huuhtelemas-sa termospullon. Hetken hän seisoi järven rannassa kuin patsas. Oli niin hiljaista, että kuulin puron solinan.

Vehmersalmen sillan saavutimme vasta iltakahdeksalta.

Seisoimme vierekkäin sillan kaiteen vieressä ja tuijotimme luoteeseen, missä ilta-aurinko valaisi järven rantaan rakennetut valkoiset talot. Siellä oli Kuopio – tuossa käden ulottuvilla mutta kuitenkin kaukana.

Jos joku ulkopuolinen olisi katsellut meitä, aurinkoon suunnattu kasvojamme, hän olisi ajatellut että pyhiinvaeltajat ovat vihdoinkin nähneet ensimmäisen kerran päämääränsä, samalla tavalla kuin länteen matkaava pioneeri näki vihdoinkin kanjonin päässä välkehtivän meren. Vehmersalmen siltakansi oli huimaavan korkealla. Kaksi sinistä rahiilaavaa oli juuri alittanut sillan ja kalalokkiparvet pyörivät innoissaan laivojen perässä. Kohta niiden miehistöt pääsisivät lepäämään ja kävelemään kaupungilla ja nauttimaan olutta ja iltapalaa.

Auringon laskuun oli runsas tunti; sen matalalta paistavat säteet saivat Stinan hiukset näyttämään melkein punaisilta. Yhtäkkiä sillalle osui tuulenvire. Erika Monosen leninki kahisi. Christina pyyhkäisi otsalle lennähtäneet hiukset syrjään. Pyörre lennätti kannelle kertynyttä hiekkaa jalkoihin. Sitten oli taas tyyntä.

Tästä eteenpäin Kallaveden selkä näkyi koko ajan vasemmalla puolella. Tie kulki korkealla harjulla, jolta aukeavat hakatut rinteet viettivät järven rantaan. Siellä täällä rannan tuntumassa seisoivat taloja ulkorakennuksineen. Sitten rantapelloilla, varsinkin järven länsipuolella liikuskeli eläinlaumoja, ensin yksi, kohta useampia. Nautakarjaa seisomassa, syömässä, kuljeksimassa pelloilla – se tuntui oudolta.

Kysyin Stinalta että kasvatetaanko täällä lehmä. ”Ei tietenkään”, Erika Mononen vastasi Stinan puolesta. ”Ne on samanlaisia patsaita kuin näit Mikkelissä.” Katsoin Stinan kasvoja. Hän hymyili, mutta ei sanonut mitään.

”Tarkkailijoille... meillä pitää olla tietty määrä luonnoneläimiä... että voimme todistaa ettemme ole syöneet kaikki hirviä ja karhuja, teurastaneet susia ja kettuja.” Erikan selitys kuulosti epäuskottavalta, koska minusta eläimet liikkuvat, ja vaikka en ole pahemmin poistunut Pasilan urbaaneista kortteleista, luulin kyllä erottavani lehmän hirvestä. Monosen perustelusta, jos se oli totta, saattoi päätellä että suomalaiset olivat tappaneet luonnonvaraiset eläimet ja käyttäneet ne

ruoaksi. Jos niin oli tapahtunut, luonnonvaraisten eläinten teurastuksen täytyi sijoittua niihin vuosikymmeniin kun lihansyönti lopetettiin ja karjatilat muutettiin rypsi- ja maissiohraviljelmiksi.

Sitten vähän myöhemmin auringon jo painuessa Kallaveden taikaisten mäkien taakse ja iltaruskon heijastuessa järven pintaan kuin valtava oranssinen maalaus, ohitimme tien reunaan pysäköidyn moottoripyörän. Sen olisi pitänyt varoittaa meitä, mutta olimme niin lähellä tavoitetta, että innoissamme emme enää tarkkailleet tienvarren yksityiskohtia. Meille riitti mahtavalta näyttävä iltarusko ja sen syleilemä kaupunki, joka heijastui järven pintaan kuin Kublai-kaanin uljas kaupunki.

”Varo! Varo!”

Erikan kirkaisu muutti estetiikan tragediaksi.

Äkkiä, välittömästi, julmasti, lupaa kysymättä.

Ehdin nähdä auton edessä seisovan miehen. Juri kirosi ja painoi jarrua ja käänsi ohjauspyörää. Hetken hän näytti onnistuvan, auto kääntyi pientareelle ja ohitti miehen, mutta sitten kuului inhottava mäiskähdys ja mies sinkoutui tuulilasiin ja vierähti konepelliltä maahan. Auto jatkoi matkaa, se osui pieneen mäntyyn, kääntyi enemmän oikealle ja iskeytyi lopulta suureen kiveen. Törmäys heitti minut eteenpäin, mutta turvavyöt kestivät. Näin kuinka Julius teki kuperkeikan taaksepäin ja retkotti etupenkin selkänojalla mahallaan, kasvot meihin päin. Tuli hiljaista.

Julius avasi varovasti silmänsä ja katsoi äitiään. Sitten hän alkoi nauraa.

Onneksi kaikki olivat kunnossa. Jurin oikeassa ranteessa oli naarmu, josta valui hiljakseen verta, mutta hän pyyhkäisi ranteen housuunsa. Seisoimme tien reunassa, auto oli kymmenkunta metriä ties-tä kiveen suistuneena. Sorassa makasi eloton mies. Juri kumartui miehen yli. Miehellä oli päällään moottoripyöräilijän ajovarustus. Ensi silmäyksellä hän ei näyttänyt loukkaantuneelta, mutta kun Juri nosti miehen päätä maasta, pään alta paljastui tumma veriläikkä. Motoristi katseli taivasta mutta ei nähnyt sitä, ei iltaruskoa eikä seuruetta joka epäuskoisena katseli häntä. Juri kaivoi miehen ajoasun povi-

taskusta lompakon. Hän nousi seisaalleen ja tutki lompakon sisältöä. ”Perkele”, Juri sanoi hiljaa.

Ensimmäisen kerran matkan aikana Oprienevin kasvoilla näkyi epävarmuutta, melkein hätää. ”Julius”, Juri sanoi. ”Etsipä löytyykö täs-tä läheltä rantaan menevää tietä tai polkua.”

Puhuessaan Juri rauhoittui ja voitti epävarmuuden. Hän komensi meitä hakemaan oleelliset tavarat autosta; joku kyllä hakee sit-ten loput. Monoselle kaikki matkatavarat olivat yhtä oleellisia. Minulla ei ollutkaan matkassa kuin pieni jenkkikassi. Kun palasin metsikös-tä takaisin tielle, löysin kitukasvuisen männyn vierestä aukinaisena repsottavan olkalaukun. Nostin sen maasta. Laukussa oli päällimmäi-senä musta baskeri, jossa kimalsi virallisen näköinen leijonakokardi. Laukku tuoksui tupakalta ja miehiseltä kaipuulta.

”Kunnnelkaa”, Juri sanoi ja nosti sormen huulilleen. Käsissäni ole-va laukku ei kiinnostanut häntä. Ja todellakin, tulosuunnastamme kuu-lui lähestyvän auton voimakkaan moottorin ääni. Julius, joka oli tul-lut takaisin, kävi nappaamassa virvelin ja viehepakin, mutta Juri ke-hoitti poikaa jättämään ne autoon.

Juliuksen löytämä kärrytie erkani rantaan aivan kolaripaikan vie-restä. Juri kehoitti pitämään kiirettä. Hän lähti laskeutumaan rivakasti, mutta huomasi heti, että Mononen jää tavaroineen jälkeen. Juri pyy-si Dirkiä ottamaan osan Erikan tavaroista kannettavakseen. Dirk ot-ti Erikan tietokonesalkun.

Järvi näytti olevan lähellä, mutta jyrkkä rinne hämäsi. Juri pyysi Juliusta juoksemaan etukäteen rantaan, ehkä sieltä löytyisi soutuve-ne. Poika pyyhälsi innoissaan mäkeä alas. Pari sataa metriä kiivaas-ti käveltyämme alkoi henkeni salpaantua. Kitkerä maku tukki kuivu-neen kitaleen.

Pysähdyin hetkeksi. Erika huohotti ohitseni kuin pakahtumaisillaan. Christina ja Dirk olivat jo hyvän matkaa edellämme. Juri tuli viimeise-nä, kuin olisi halunnut turvata matkaamme suojelusenkelin tavoin. Ju-ri kosketti olkapäästäni. Koeta jaksaa, hän sanoi. Vielä vähän matkaa.

Lähestyimme rantaviivaa. Julius heilutti kättään sadan metrin päässä meistä oikealla matalia leppiä kasvavassa pöheikössä. Siir-

ryimme kärrytieltä rantaheinikkoon ja kompuroimme Juliuksen luokse. Hän seisoi tyytyväisenä kahden tervatun savolaismallisen soutuveeneen vieressä. "Onko niissä airoja", Juri kysyi ja Julius pu-disti päättään.

Veneet oli köytetty narulla pieneen leppään. Juri katkaisi narut puukolla. Hän hyppäsi toiseen veneeseen ja polki jalallaan veneen laitaan ison aukon. Laudat katkesivat räsähtäen. Sitten Juri työnsi ri-kotun veneen järveen. Se täyttyi vedellä ja kallistui mutta ei upon-nut. Juri työnsi Juliuksen kanssa ehjän veneen vesille. Näppärästi Ju-ri käänsi venettä. Julius nosti pohjarallit ylös veneen pohjalta. Sitten keula kohti järveä.

Juri komensi naiset keulaan. Minä istuin Dirkin kanssa keskituh-dolle, toista rallia pidin sylissäni, toinen ralli nojasi Dirkin olkapäätä vasten. Julius laskeutui lattialle Jurin eteen. Juri potkaisi jalalla ranta-törmästä veneelle hyvän vauhdin ja se sujahti iltaruskon värjäämäl-le järvelle. Samassa veneen vierestä pyrähti siivilleen lintu joka kiisi vedenpintaa levottomin siiveniskuina ja kimitti mennessään rauhan-sa tultua häirityksi.

Juri opasti meitä melomaan lattiaralleilla yhtä aikaa molemmilla puolilla, yhtä voimakkaasti mutta rauhallisesti ja mahdollisimman hil-jaa. Edessämme, ehkä sadan metrin päässä oli saari, jonka varjo pi-teni iltaruskon vähitellen kadotessa. "Saarta kohti mutta älkää pols-kuttako", Juri sanoi.

Aluksi melominen oli vaikeaa. Oli hankalaa löytää synkronoitu ryt-mi, yhtä voimakkaat vedot molemmin puolin. Vene vikuroi holtitto-masti puolelta toiselle. Juri kehoitti Dirkiä lukemaan tahtia. Yhtä aikaa, pojat, yhtä aikaa. Mutta hiljaa, hys, hys. Dirk ohjasi melomista toista-malla rytmiä: "Nyt vedä, ylös, nyt vedä, ylös, nyt vedä..."

Pääsimme jo saaren rantaan ja käännymme vaivalloisesti koh-ti saaren kärkeä. Juri sanoi, että pidetään tauko. Hämärä oli laskeu-tunut järvelle. Kohta tulisi pimein hetki. Vedestä nouseva usva leijui muurina meidän ja mantereiden välissä, sieltä ei kukaan näkisi meitä. Usvapatsaat muodostivat vuoristoja, laaksoja ja kumpuilevia niittyjä. "Katsokaa", Stina kuiskasi.

Pimentyvän harjun rinnettä kiemurteli valotäplien käärme. Lamput heilahtelivat rantaan laskeutuvien kulkijoiden astuessa varovasti etteivät olisi kaatuneet ja kompastuneet epätasaisella kärrytiellä. Lähestyviä lamppuja oli ainakin kymmenen ja ylempänä, harjun päällä, luultavasti kolaripaikan kohdalla, näkyi kahden auton valonheittäjien voimakkaat kiilat, jotka suuntautuivat järvelle. ”Ei hätää”, Juri kuiskasi takatuhdolta. ”Ei meitä kukaan näe tässä pimeydessä usvan keskeltä.”

Sitten hän kehoitti meitä jatkamaan melomista. Vene lähti liikkeelle ja pian kiersimme saaren kärjen ja kaupungin valot vilkkuivat järven takana kuin vapauden ihana serpentiini. Kaupungin yläpuolella iltarusko oli kaventunut ohueksi violetiksi viiruksi. Se ja talojen sadat valot heijastuivat tummaan järveen.

Uskomaton näkymä sai meidät lopettamaan melomisen. Sitten vesi liplatti veneen laitoja vasten. Tuuli nousi nopeasti ja yllättäen. Vene kääntyi poikittain. Erika henkäisi pelästyneenä. Juri rauhoitteli perästä. Hämärässä hänen kasvonsa näkyivät vedestä heijastuneen valon fosforinaamiona. ”Erika”, Juri sanoi. ”Ota leninki päältäsi ja pidelkää sitä siellä keulassa purjeena, tässä tuulee pian ihan kunnolla. Päästellään myötätuuleen herroiksi.”

Luulin että Juri vitsaili, mutta se ei ollut vitsi.

Erika ja Stina kuiskailivat keulassa ja sitten Erika riisui leninkinsä. Hämärässä hänen vartalonsa hohti vaaleana ja suurempana kuin mitä se oikeasti oli. Oli hellyttävää katsella kuinka nainen hädän hetkellä riisui leninkinsä. Juri otti maastopuvun puseron pois päältään ja ojensi sen minulle ja minä heitin sen Erikalle. Naiset nousivat polvilleen keulatuhdolle ja virittivät väliinsä Erikan leningin, johon myötätuuli kohta tarttui.

Veneen vauhdin parantuessa, Erika vapisi itkusta. Sitten tajusin että Erika ja Christina nauroivat hiljakseen toisiaan välillä olkapäälle tökkien. Minuakin alkoi naurattaa ja kuulin takaa Juliuksen hihittävän.

Kevyt vene soljui hyvää vauhtia Xanadua kohti. Vesi lorisi järven väistyessä keulan alta. Kukaan ei pystynyt meitä vastustamaan. Tervatun veneen tuoksu sekoittui öisen järven hajuun. Juri ohjasi toisella lattiarallilla veneen kulkua – hän oli taas ohjaimissa.

"Me purjehdimme kotisatamaan", Julius hihkaisi lattialta. "Kuin merimiehet konsanaan. Hii-o-hoi!"

"Hii-o-hoi!"

Vastasi kaiku rannalta.

III OSA

"GATSBY USKOI VIHREÄÄN VALOON, SIIHEN TÄYTTYVÄÄN
TULEVAISUUTEEN, JOKA VUOSI VUODELTA VÄISTYY TIELTÄMME.
SE VÄISTI MEITÄ KERRAN, MUTTA MITÄPÄ SILLÄ VÄLIÄ –
HUOMENNA JUOKSEMME NOPEAMMIN JA KUROTAMME KÄTEMME
KAUEMMAKSI... JA JONAKIN KAUNIINA PÄIVÄNÄ... NIIN ME
KAMPPAILEMME, VASTAVIRTAAN KUIN VENEET JOTKA ALITUISESTI
AJAUTUVAT TAKAISIN MENNEISYYTEEN."

– F. SCOTT FITZGERALD: KULTAHATTU, 1925

Kinkkusämpylä, onko liha lihaa?

uin Ithakan miehet me saavuimme satamaan, mutta toisin kuin Odysseuksen merimiehet, jotka pelkäsivät seireenien viettelyä, me emme pelänneet naisiamme vaan luotimme heihin ja purjehdimme hameenhelmoissa perjantaiaamun koitteessa ylpeästi satamaan. Meitä ei houkuteltaisi laululla eikä meitä revittäisi riekaleiksi.

Rantauduimme tohtori Winstonin opastamana Kallamarinan laituriiin järveltä katsottuna turistilaivasataman oikealle puolelle. Veneen kokka kolahti betonireunukseen. Aurinko lämmitti puutuneita jäseniä kun kipusimme laiturille. Erika puki tuulessa virttyneen leningin päälleen. Hän ei sanonut mitään, mutta hymyili arasti Christinan auttaessa häntä. Yhtäkkiä Erika syleili minua, mutta vetäytyi nopeasti pois ja näytti nololta. Christina katsoi häntä pitkään ja sanoi siten, että meille pitäisi löytyä majapaikka satamasta. Itse hän asui aivan sataman lähellä.

Kävelimme hänen perässään. Kaksikerroksisten sisävesipaattien edessä oli pieni tori, jossa valmistauduttiin päivän askareisiin. Erään laivan vieressä seisoi kaitakasvoinen lippalakkimies. Kasvoilta näki, että mies oli kääntänyt auringossa katseensa muualle. Stina käveli lippalakkimiehen luo. Hän esitteli miehen Hiltuseksi. Hiltunen hoitaa käytännön järjestelyt, Stina sanoi. Mies ei hymyillyt, ei nyt eikä myöhemmin enkä koskaan päässyt selville mikä hänen ammattinsa ja nimikkeenä oikein oli, mutta hän ohjasi meidän Äijä-nimisen laivan kannelle.

Kannella tuoksui puu ja tuore maali. Ehkä se oli lakka. Hyttejä oli kahdessa kerroksessa. Laivan puurakennelmat olivat mahonkia, teräsrunko oli valkoinen ja piippu vihreä. Hiltunen sanoi, että jokaiselle on oma hytti. Laivassa oli myös keittiö, mutta sitä he eivät ehtineet varustella meidän käyttöön. Hiltunen jäi Stinan ja Juliuksen kanssa odottelemaan kun veimme vähät tavaramme hytteihin. Kun palasimme kannelle, Juri kysyi, hakeeko joku loput tavarat autosta. Hän selitti kolaripaikan sijainnin Hiltuselle niin hyvin kuin pystyi. Hiltunen kuunteli vaiteliaana pisteliäitä silmät Jurin kasvoihin porautuen. Hiltusen terävä katse puistatti. Oliko mies syntynyt veitsilaatikossa?

Sitten Hiltunen antoi meille uudet ostokortit. Hän selitti, että täällä ollessa kaikki hoituisi niillä. Tuosta torilta saatte aamiaista, Hiltunen sanoi ja osoitti torikahvilaa. Ainakin kahvia ja sämpylöitä. Koska olimme matkustaneet koko yön, ei kokouksia kannattaisi järjestää aamulla. Sovittiin että Stina hakee seurueen iltapäivällä viiden aikaan ja johdattaa meidät Sianniska-nimiseen ravintolaan, missä yliopiston väki tarjoaa päivällisen. Nukkukaa hyvin, Hiltunen sanoi. Hän poistui Stinan ja Juliuksen kanssa. Julius hypähteli laiturilla innoissaan, kotiin päin poika hypähteli puluja ilmaan lennättäen, hänen pieni varatalonsa pomppi lintuparvessa, lepattavien siipien keskellä hän palasi kotiin. On ihanaa kotiin palata.

Myös hytissä tuoksui puulta. Raotin kajuutan ikkunaa hieman, loikoilin sängyllä ja kuuntelin kuinka laineet lipplattivat paatin kylkiin. Aurinko paistoi ikkunasta vuoteelle, siinä oli siniruudullinen päiväpeite, tähän oli helppo nukahtaa, mutta minua ei kuitenkaan nukuttanut. Järveltä kuului kalalokkien ja tiirojen kirkumista. Jossain kauempaa moottorivene hyrisi kuin kimalainen. Ajattelin että rahtilaivat olivat muualla, eivät tässä satamassa. Niiden lastaamiseen tarvittiin isot taka-alueet, koska pellettikasat vievät tilaa. Helsinki hukkuu pelletteihin, Suomi kaataa metsät. Yhteinen etu luottaa ihmisen järkevään käyttäytymiseen. Hiili on pahaa, happi hyvää. Hyvä on hyvää. Älä anna pikkusormea pahalle. Erikalla on kauniit huulet, Stinalla hiukset. Erika vaatii... Stina hymyilee. Yhteinen etu on olla samaa mieltä. Yhteisessä veneessä on aivot ja peräsin... Mieleeni pulpahteli arkipäivän

elämästä iskulauseita, jotka eivät vaienneet vaikka suljin silmät ja va-
josin pehmeään tyynyyn korvia myöten.

Nousin sängystä, vaihdoin paidan ja menin ulos.

Kivetyn laiturin yli puiston takana näkyi pastellisävyisiä puutalo-
ja, niiden takapuolella rinteellä oli kivitaloja ja kaiken keskellä kohosi
valkoinen kirkontorni. Kävelin aurinkoiselle torille, sen reunassa oli
kukkaistutuksia ja myyntikojuja ja markiisikankaan alla torikahvila,
jossa istui muutama asiakas. Muovipöytiä oli myös taivasalla. Istahdin
muovituolille. Järvi oli yhtä sininen kuin Erikan silmät. Pieni tuulen-
vire kahisutti kahvilan markiiseja. Juliuksen häiritsemät pulut pala-
sivat takaisin ja tepastelivat lähemmäksi kahvilaa. Niilläkin oli nälkä.
Nekin kaipasivat aamiaista.

Myyntikojuissa kaupattiin kalakukkoja ja rieskoja. Toisessa kojus-
sa myytiin mansikoita ja mustikoita. Sen viereen ajoikin polkupyörällä
vaaleatukkainen tyttö ostamaan mansikoita. Hän jutteli vilkkaasti van-
hemman myyjän kanssa. Nautin aamun rauhasta, auringosta ja mil-
jööön leppoisasta kotoisuudesta ja siksi en kiirehtinyt tilaamaan tiskil-
tä kahvia. Niinpä paikan omistaja tuli luokseni ja kysyi mitä halusin.

Keski-ikäinen nainen hymyili herkästi. Hänellä oli lyhyehkö ha-
me ja voimakkaat pohkeet. Nainen varmaankin sai mitä tahtoi. Näy-
tin Hiltusen antamaa korttia. Kysyin mitä sillä saa. Kortissa oli tyypil-
linen siru, epätyypillisesti siinä luki Kuopion yliopisto. Nainen nauroi
ja sanoi, että tietysti sillä saa mitä vain. Mitä se mitä vain on, minä ky-
syin. Nainen osoitti kojun seinällä roikkuvaa hinnastoa, jossa luvat-
tiin mm. wienerleipiä, lohileipiä, paistettuja muikkuja ja kinkkusäm-
pylöitä. Kysyin että mistä kinkkusämpylä oli valmistettu. Miten niin,
hän kysyi hämmästyneenä. Selitin että tarkoitin, että mitä se ”kinkku”
oli. Mistä se oikeasti tehdään? Onko se tekolihaa? Lupiinia tai soijaa?

”Savossa kinkku on kinkkua, herranjestas sinua”, nainen sanoi. Nyt
hän kuulosti tuoltuneelta. ”Mistä sinä luulet kinkkua saatavan jos ei
siasta? Tiedäthän sian.. se röhkii ja nauttii elämästään, sitten se teu-
rastetaan ja leikataan. Suolataan ja maustetaan, sen jälkeen kypsytetään
miedossa lämmössä... Tekolihaa...jessus! Mistä sinä oikein tu-
let, miesparka?”

Pyysin kahvia ja kinkkusämpylän. Lepyttelin naista kertomalla ettei Helsingistä saa mistään kinkkusämpylöitä. Ei vai, nainen sanoi. Ei saa kinkkua Helsingissä. Sittenhän sinun pitää täältä saada. Hänen silmänsä vilkkuivat, rypyt silmäkulmassa veikestelivät. Hän katseli minua hetken kuin olisi ihmetellyt mistä olin tipahtanut torille. Kun katselin hän kasvojaan ja ilmettään, minulle tuli vahva läheisyyden tuntu; hänen kasvoillaan oli tyyneyttä joka tuntui melkein pehmoisuudelta ja jonka tuskin uskoi kestävän maailman myrskyjä, mutta ehkäpä täällä, tässä kaupungissa niitä ei tarvinnut kestää.

Nainen meni hakemaan naureskellen aamiaistani. Huomasin että hän kävi naapurikojussa ja osoitti vanhahkolle miesmyyjälle minua. Molemmat nauroivat katsellessaan minua. Mies nosti peukalon pystyyn ja odotti, että vastaan jollain eleellä. Heilautin kättäni väkinäisen tuttavallisesti. Täällä Jumalan selän takana metropolin asukasta pidettiin kummajaisena. Se loukkasi minua. Vaikka oikeastaan: kannattiko loukkaantua? Pasila asuintorneineen tuntui yhtä kaukaiselta kuin iäksi kadonneet lapsuuden jalkapallokentät. Muutama viikko sitten kävelin kuolleen Senaatintorin poikki miljoonakaupungissa; nyt istuin kotoisella satamatorilla, jossa elämä heräsi kahvilta ja tuoreelta leivältä tuoksuen. Huomasin, että valkoinen pulu oli pysähtynyt pöydän viereen ja tarkkaili minua etelästä saapunutta muukalaista. Se odotti varuillaan murusia pöydältäni. Pulun nykivää katsetta seuratessa tajusin, että pulut olivat kadonneet Helsingistä; ehkä ne oli syöty sukupuuttoon tai sitten uudistunut rakennuskanta oli hävittänyt niiden pesimäpaikat. Penrosetornien grafeenipinnat olivat myrkyä pulujen pesimiselle.

Jokin minussa kehotti antamaan periksi. Rentoudu. Jösse! Mutta toinen ääni epäili, että tämä on harhaa. Ole varuillasi! Epäile! Älä tunteile! Ole järkevä! Pulut tietävät miten pulun pitää elää, mutta tietävätkö ne ihmisen elämästä mitään? Pulu on linnuista tyhmin, mutta silti se voi hyvin ja lisääntyy.

Sitten minä annoin periksi kaikelle. Hetkeksi. Mutta entä lopuksi elämäni? En vielä lupaa, että koko elämäkseni. Odotellaan vielä vähän. Täytyy olla varma, että en näe unta. Nipistä poskeani ollakseni varma, valitakseni sanoja valveilla ja täysissä sielun voimissa. Super-

latiiveja on helppo käyttää, ne kuluvat helposti niin että lopulta suuri ilmaisu kertoo vain vähän tai ei mitään todellisuudesta. Superlatiivit ovat laiskan mielen kirjallisuutta. Kolme superlatiivia samalla sivulla ja kirjailijan saa ampua. Tai ainakin ottaa kynän pois.

Söin ahnaasti kahtia leikatun sämpylän, jonka välissä oli runsaasti kinkkua ja join kaksi mukillista kahvia. Understamentina kirjataan: se oli siihenastisen elämäni maukain aamiainen.

Aioin juuri palata laivalle, kun Dirk käveli torin poikki. Hän näki minut ja tuli pöytääni. Kerroin mitä olin syönyt, ja Dirk kävi pyytämässä samanlaisen annoksen. Kun hän joi kahvia ja herkutteli omalla kinkkusämpylällään, muistelimme poukkoilevaa automatkaa, johon oli mennyt kolme päivää. Kysyin että yrittikö joku estää meidän pääsyn tänne. ”Miksi yrittäisi, ei me olla tärkeitä”, Dirk sanoi. Sitten hän sanoi, että Christina Winston tuntui mukavalta naiselta. Oikealta naiselta, Dirk jatkoi ja enkö vaan tuntenut mustasukkaisuuden pistoksen, vaikka minulla ei ollut syytä, oikeutuksesta puhumattakaan olla kenestäkään mustasukkainen, kaikkein vähiten Christina Winstonista. Mutta tunteille ei voi mitään. Stina oli yrittänyt antaa minulle jotakin, mitä en pystynyt ottamaan vastaan. Jos muut pystyivät, se oli heidän asiansa. Tietysti olin kateellinen, enhän minä ole pyhimys eikä minusta ole jeesukseksi.

Minusta hän on kaunis, minä sanoin. Enemmän kuin kaunis. Hän muistuttaa minua... eräästä toisesta Stinasta. Vaikka siitä on kauan. Et tiedäkään kuinka... voisin ihastua. Minun Stinani matkusti Italiaan. Niin minä olen hänen katoamisensa aina selittänyt itselleni. Selittämmekö me elämää itsellemme, minä kysyin.

Dirk kohotti olkapäitään:

”Tietysti selittämme, et sinä poikkeus ole. Jokainen meistä puhuu itselleen, se on ihmisen tapa tulkita ympäristöä suhteessa omaan miinään. Joku, en muista kuka sanoi että ihmisen elämä on pitkä monologi. Mutta en mä sitä että Christina on kaunis, vaikka onhan hän todellakin ihastuttavan näköinen, vaan että mukava ja älykäs. Sellaisia ei ole liikaa... ei missään. Hänellä on ajatuksia ja hän on innostunut työstään vaikka...”

Silmäkulmassani Juri laskeutui Äijän lankonkia laiturille. Hän näki meidät ja heilautti kättään, mutta lähti sitten kävelemään ripeästi puiston läpi puutalojen väliin johtavaa katua pitkin.

”Vaikka?”

”Mitä? Ai niin, vaikka hän tuntuu jotenkin yksinäiseltä, ehkä se johtuu pikkupojasta. Jonkinlaista surullisuutta... katsoitko hänen silmiinsä?”

Minua nukutti, vaivuin auringonpaisteessa horrokseen, josta Dirk herätti minut tuuppaamalla kädellä olkapäättäni. ”Herätys Jösse”, hän sanoi ja nauroi. ”Parempi mennä laivalle nukkumaan.”

Kahvilan pöydät olivat täyttyneet aamupirteistä savolaisista. Minä en ollut pirteä enkä savolainen. Hytissä vaivuin sikeään uneen, nukuin vaatteet päällä. Näin unta, että juoksin metsässä pakoon takaa-ajajia, joita en nähnyt mutta joiden voimistuvat juoksuäänet kuulin. He kutsuivat Jösseä ja paukuttivat rumpuja. Metsä oli täynnä pulleita takamuksia. Väistelin niitä, hypähdin yli. Kompastuin vaaleanpu-naisten pakaroiden väliin.

Heräsin siihen, että Stina koputti hytin ovea.

Kello oli puoli viisi Kuopiossa.

Laivan nimi oli Äijä ja minä olin Jösse.

Päivällinen Sianniskassa

ämän minä sanon suoraan: Illasta tuli kauhea eikä se ollut isäntien vika vaan Helsingistä saapuneiden vieraiden.

Tietysti voin syyttää kansialapäällikkö Mononen-Steinia, koska hän edusti Klaus Virtaa tai täsmällisemmin sanoen tehtävää, johon ministeri Virta oli hänet asettanut. Mutta ei Erika Mononen pystynyt yksin pilaamaan iltaa, sillä olihan meitä läsnä kolme miestä, jotka tietävästi olivat elämässään osoittaneet pystyvänsä avaamaan suunsa ja esittämään mielipiteensä ja jopa perustelemaan ne.

Jos Juri Oprienev olikin koulutettu tottelemaan käskyjä, toteuttamaan organisaation tahtoa ja toimeenpanemaan kyselemättä organisaation antamia tehtäviä, niin sama ei päde minuun eikä Dirk Chai-miin, sillä meidät oli koulutettu tekemään kysymyksiä, analysoimaan informaatiota ja suhteuttamaan sitä olemassaolevaan todellisuuteen. Jos tai kun Erika aiheutti kärkevällä asenteellaan epäsupua, missä me olimme kun hän niin teki? Miksi me emme liennyttäneet kuumaksi käyvää keskustelua ja yrittäneet diplomaattisesti johdatella päivällis-keskustelua vähemmän tulenarkaan suuntaan? Riittikö meille maukas ruoka, joka oikeutti unohtamaan hyvän käytöksen ja sovittelun? Vai olimmeko saaneet tarpeeksemme Erikan oikuttelusta, tönkeydystä ja suvaitsemattomuudesta ja annoimme hänen munata itsensä?

Tietenkin voin puolustautua sillä, että en ollut varma tiesinkö Dirkin kanssa minkälaisen tehtävän Erika oikeastaan oli saanut Helsin-

gistä. Minulla oli, luulen niin, jonkinlainen käsitys omasta tehtävästäni, mutta koko ajan minusta – ja myös Dirkistä – tuntui, että projektille oli asetettu muitakin tavoitteita kuin mitä meille oli kerrottu. Ja ollakseni rehellinen, enhän minäkään kertonut Dirkille kaikkea mitä Klaus Virta minulta odotti.

Se että Juri oli yleensä hiljaa eikä puuttunut keskusteluun ei välttämättä tarkoittanut, etteikö hänellä olisi ollut jotain sanottavaa, mutta luulen että hän noudatti omaa rooliaan tukea Erikan tehtävää, ja Juri, sen sijaan että olisi ryhtynyt pinnalliseen keskusteluun, keskittyi oleelliseen. Juri vältteli kärjekästä väittelyä. Hän pelkäsi, että väittely johtaa lopulta henkilökohtaisuuksiin, jonka jälkeen työryhmän on vaikea puhalttaa samaan hiileen. Koska meidät oli heitetty pysyvästi yhteen aamusta iltaan niin kauan kuin viipyisimme Kuopiossa, henkilösuhteiden tulehtumisen vaara oli suurempi kuin jos olisimme asuneet kodeissamme ja tavanneet toisiamme silloin tällöin neutraaleissa ja kasvottomissa neuvotteluhuoneissa, joihin tullaan ja joista poistutaan jälkiä jättämättä.

Mutta aluksi kaikki oli hyvin ja mukavalla tolalla.

Stinan saapuessa laivalle, Juri oli jo kaupungilla, samoin Erika joka meni ostamaan uutta leninkiä. Niinpä minä seurasin Dirkin kanssa Christinaa kun hän esitteli satamaa ja vanhoja rakennuksia matkalla keskustaan. Kävelimme Vahtivuorenkadun loivaa mäkeä ylös. Christina osoitti vaaleansiniseksi maalatun puutaloa, jossa hän omisti kolmion. Ihana asunto, hän sanoi. En haluaisi koskaan muuttaa pois. Julius rakastaa näitä pihoja ja rantapuistoja, Stina sanoi. Tuolla muuten, hän osoitti puutalojen takaista kaupunkia, on Suomen paras lyseo.

Kun tulimme torille kauppahallin kulmasta, tori oli täynnä elämää. Aurinkoa riitti vielä monille terasseille. Kauppahallin lisäsiiven (se näytti vasta rakennetulta ja muuhun rakennukseen sopimattomalta) kahvila oli jäämässä varjoon, mutta silti siellä istui äijiä turisemassa olutkolpakoiden ja kahvikuppien ääressä. Olin joskus nähnyt filminpätkiä eteläeurooppalaisesta kahvilakulttuurista, ja tämä mitä nyt ympärilläni näin, muistutti sitä niin elävän voimakkaasti, että tuli haikea olo. Mihin Helsingin kahvilat ovat joutuneet, minä ajattelin surullise-

na. Miten melkein neljän miljoonan ihmisen metropoli oli voinut tuhota sosiaalisen elämän keuhkot ja verenkierron? Katsahdin taivaalle, se oli yhä loputtoman sininen. Kauppahallin peltikaton räystäällä istui rivissä naakkoja, jotka tuijottivat meitä ilmeettömästi. Ehkä ne miettivät, miksi helsinkiläisten pitää ängetä savolaisten kiusaksi; ehkä ne vain seurasivat kun kaunis nainen opasti kahta miestä torille. Jos minä olisin naakka minä en välittäisi helsinkiläisistä paskan vertaa.

Stina moikkasi muutamaa kahvilan asiakasta ja johdatti meidät torin poikki vaaleapunaista koreaa kivirakennusta kohti. Tunsin kuttavaa läheisyyttä seuratessani Stinaa ja hänen pyöreitä pakaroitaitaan kivetyn torin poikki. Hänen perässään mies olisi kävellyt pidemmällekin. Torin laidalla, suuren kivirakennuksen edessä oli viihtyisä laaja terassi puupöytineen ja rottinkituoleineen. Talon seinään oli hakattu vuosiluku 1882 ja sen alapuolella luki vanhanaikaisin kirjaimin ”Ravintola Sianniska”.

Istuimme vapaaseen pöytään terassin reunalla. Stina meni hakemaan Dirkin kanssa sisältä juotavaa – minä pyysin heitä tuomaan tumman tšekkioluen, Dirk sanoi ottavansa lagerin ja Stina punaviiniä. Viereisessä pöydässä istui nuoria miehiä poltellen tupakkaa. Kun kaksi virkapukuista poliisia ohitti terassin, miehet huikkasivat poliiseille ja nämä tervehtivät kättä heilauttamalla. Miehet näyttivät iloisilta, poliisit turvallisilta. Miehiä elämän torilla. Kerroin Stinalle ja Dirkillä heidän palattua juomien kanssa, että täällä ei poliisivoimia kiinnosta kieltojen valvonta, mihin Stina sanoi, että kaipa niillä on tärkeämpää tekemistä kuin vahtia kessuttelua.

Ensimmäinen olut maistui mahtavalta. Niin se aina tekee. Stina kertoi, että rakennus oli vielä vähän aikaa sitten ollut kaupungintalo, mutta kun kaupungin toiminnot siirrettiin esimerkkinä kaupunkilaisille Väinölänniemen penrosetorneihin, rakennus muutettiin ravintolaksi ja musiikkisaliksi. Stina kertoi, että uusrenessanssityylinen rakennus oli valmistunut Venäjän vallan aikana vuonna 1886. Sitä rakennettiin neljä vuotta.

Kysyin Stinalta eivätkö kuopiolaiset halua muuttaa penrosetorneihin (minusta sellaisessa on ihan mukavaa) ja Stina vastasi että eivät.

Ei kaupunkikaan olisi niitä halunnut rakennuttaa, mutta valtiovalta pakotti ja siksi entinen jalkapallokenttä oli nyt asuinalueena. Muuttokynnystä alensi hieman tornien uusi rakennustapa, jossa pystytettiin hyödyntämään muotoilua puuta. Penrosetorneja ei kyllä muutenkaan näkynyt kaupungin keskustassa vaan sinne oli jätetty vanhat rakennukset, vaikka arkkitehtuurisesti 1960- ja 70-luvun laatikkotalot tuskin olivat säilyttämisen arvoisia. En tunne rakentamisen historiaa, mutta sen verran olen nähnyt kuvia kaupungeista, että jaksan ihmetellä mikä vimma pani 1960- ja 70-luvun arkkitehdit pitkin Eurooppaa suunnittelemaan tolkkutoman rumia kerrostaloja. Kun äärimmäisen minimalismin yhdistää funktionalismiin ja toteuttaa sen betonielementeillä, saa aikaiseksi jotain, jota ei halua nähdä edes viiholliskaupungissa. Mutta ehkä rumaan tottuu, siitäkin voi tulla koti, josta ei halua luopua, koska se näyttää tutulta ja turvalliselta. Kenties eri aikakausilta säilyneet talot ovat kuin kieleen jääneitä agraariyhteiskunnan ilmaisuja, joiden varsinaista merkitystä kukaan ei enää ymmärrä, mutta jotka yhä kuuluvat puhekieleen. Puhuttu kieli ei ole mikään tietokoneen ohjelma, jossa jokainen "sana" on täysin yksikäsitteinen ja läpiluettu ja ymmärretty. Puhuttua kieltä ei kukaan ymmärrä loppuun asti.

Kun minusta oli outoa, että valtio pystyi ohjailemaan kaupunkia, Stina mietti vastausta ja sanoi sitten, että kaupungilta uhattiin ottaa pois erioikeudet. Mitä erioikeuksia ne olivat, sitä hän ei sanonut. Sitteen hän sanoi: "Vallankäyttäjien ja vallankäytön kohteen välillä on aina tietynlainen ristiriita. Oli ennen ja on nyt. Ajatelkaa vaikka tuon rakennuksen päätyihin kaiverrettuja runonpätkiä – toisessa päädyssä lukee 'Oikeus kansaa ohjelevi' ja toisessa 'Vapautta laki vartioivi'. Eikö noissa perusajatuksena kuulu kansalaisten vapauksien säätö- ja rajoittaminen? Että joku ylempi eliitti tietää mikä meille, rahvaalle on parhaaksi? Tässä suhteessa maailma ei ole muuttunut."

Niin kai se on, mutta ehkä runoissa yritettiin myös sanoa, että elämä ei voi olla anarkiaa ja että vapautta on se, että tiedetään säännöt joiden mukaan elää. Saattaa kuulostaa hassulta, mutta objektiivista vapautta on vain suhteessa sääntöihin. Kun toistin säkeet mielessäni,

ajattelin, että ehkä runoilija luotti romanttisesti kansaansa; että kansa tietää missä lakien ja oikeuden raja kulkee. Objektivistista sekin oli, että Dirk haki toiset juomat ennen kuin siirryimme rakennuksen sisälle.

Hemmetti, miksi kaiken pitäisi olla objektivistista?

Päivälliselle osallistui sitten seurueemme ja Stinan lisäksi kolme henkilöä yliopistolta ja Hiltunen. Isäntänä oli vararehtori Hyvärinen, hänen vieressään istui lääketieteellisen tiedekunnan dekaani Mikko Pulli ja kolmantena, samalle puolelle pöytää asettuneena hymyi projektipäällikkö (Senior Project Leader) Anita Aienger. Tohtori Winston oli valinnut pöydän pään kuin korostaakseen puolueettomuuttaan. Hiltunen istui pöydän toisessa päässä hymyilemättä. Me helsinkiläiset istuimme vastakkaisella puolella omana sotajoukkonamme.

Kabinetti sijaitsi renessanssitalon ensimmäisessä kerroksessa. Sen ikkunoista näkyi torille, missä aurinko yhä paistoi ja kuopiolaiset viettivät kiireetöntä perjantai-iltaa. Harmaatukkainen Hyvärinen oli charmantti herrasmies, Pulli jaaritteli enemmän kuin ehti ajatella ja Aienger hymyi enemmän kuin välitti paljastaa salaisuuksia. Ehkä mitään salaisuuksia ei ollutkaan. Hiltusella oli pöydällä kommunikaattori, jota hän hetkittäin käytti ja johon hän näpytteli viestejä tai muistiinpanoja. Lippalakkaa ei näkynyt. Hyvärinen oli tilannut samppanjat tervetuliaisjuomaksi.

No, lukija alkaa tässä vaiheessa arvata, että Gustav ”Jösse” Hjort tunsu päässeensä taivaaseen – melkein kuin taivaaseen eikä tunne johtunut uskonnollisesta kokemuksesta vaan gourmeettisesta. Jos tämä elämänpiiri korostuu yli kaiken, se ei johdu siitä, ettenkö ajattelisi muutakin kuin ruokaa, vaan siitä, että Helsinkiin verrattuna elämä Savossa maistui kovin erilaiselta, runsaalta jos käytän sanoja varovasti.

Hieman myöhemmin siis, se täytyy todeta, tästä sapuskapuolesta paljastui muitakin ulottuvuuksia. Mutta kun ajattelee, että pöytänsä tuodaan – sen jälkeen kun ihminen on monta vuotta, koko elämänsä syönyt soija-, tofu-, lupiini- ja maissipohjaisia ruokia, jotka jäljittelevät jotain muuta oikeaa ruokaa – matalassa lämmössä tuntikausia uunissa kypsennettyä sianniskaa uuniperunoiden ja keskitäyteläisen punaviinin kera, reaktion käy ehkä ymmärrettäväksi. Koska Suomessa

ei enää ole samanlaisia kokkitaitoja kuin meidän esivanhemmillamme 2000-luvun vaihteessa, haltioituminen kasslerpadan äärellä saattoi olla ylikorostettua; ehkä tunnelma (siihen kietoutunut tuoksujen tunne) sai porkkana-, tomaatti- ja yrttikastikkeessa tuntikausia muihineen ylikypsän lihan maistumaan niin jumalaiselta, eikä se että se todella olisi ollut jotakin ihmeellistä. Vihaan löysää puhetta ja veltttoa ajattelua, sellaisia sanontoja kuin että ”kaikki on suhteellista”, mutta ehkä tällä kertaa niin oli eikä muuten olisi voinut ollakaan.

Jos hurmaantuessani yksinkertaiseen kasslerpataan kadotin kriittisyyteni ja suhteellisuudentajuni, olen ensimmäisenä valmis myöntämään sen. Ihminen voi menettää neitsyytensä monella tavalla. Myös älyllisesti.

Tuona iltana suistuini siis hervottoman subjektiiviseen mielentilaan pystyäkseni tekemään objektiivisia havaintoja. Mutta en joutunut yksin sianlihan hurmokseen, sillä Dirk ja Juri jakoivat saman taivaan ja tunteen. Raakaruokaa narskuttava Erika Mononen säilytti niuvan suhtautumistapansa tarjottuun päivälliseen ja isäntien ystävällisyyteen. Hän suhtautui nyreästi alkumaljoihin, hän jupisi jotain vastuuttomuudesta tajutessaan, että kaikki muut söivät (herkullista) lihaa ja hän irvisti kitkerästi kun vararehtori Hyvärinen puhui yhteistyöstä ja tulevien päivien palavereista, joihin Hyvärinen lupasi parhaat asiantuntijansa.

Mutta hemmetti soikoon: en kai anna yhden nuorena tädiksi vanhentuneen naisen pilata ruokahaluani! Ja hemmetti: tiedän että myös muuta, parempaakin lihaa on olemassa, mutta tässä tilanteessa olisi ollut naiivia (jopa kohtuutonta) ajatella jotain muuta, härän sisäfilettä, entrecoteeta tai erilaisia lammasherkkuja, joista en ryhdy edes unelmoimaan, ja miten voisinkaan kun tiesin paremmista ruuista vain kirjojen ja filminpätkien kliinisellä kokemuksella.

Jos tämä peuhtarointi ruoka-ajatuksilla tuntuu asiattomalta (tai vastuuttomalta niin kuin kansliapäällikkö Mononen-Stein jupisi) niin puolustaudun sillä, että Kuopiossa lihapatojen äärellä tajusin konkreettisesti miten kuivaksi elämä Helsingissä oli imetty ja kuinka niukasti meillä oli jäljellä ”turhia” nautintoja. Sillä, minä halusin kysyä,

oliko urbaanissa Helsingissä enää ylipäänsä jäljellä mitään nautintoja? YE-ministerille hiilitaseen neljännesvuositilastot toki antoivat kiksejä, mutta en ole kuullut, että kukaan tavallinen ihminen saa hiilipisteitä räknätessään orgasmia. Kun joskus kesäiltana näin rusakon puikkelehtivan Pasilan asuntotornien välisellä kujalla, mietin että mil-tä helsinkiläinen elämä rusakosta maistui. Kaipasiko se vehmaampia niittyjä, kiimaisempia naaraita, puhdasvetisiä puroja vai oliko se täysin tottunut betonin hajuun ja ilmastointilaitteiden huminaan? Oliko se sopeutunut paremmin ihmisen rakentamien tornien varjoiisiin raitteihin kuin tornit rakentanut ihminen?

Kaikki yhden puolesta, yksi kaikkien – vanhoivat muskettisoturit, mutta meidän maailmassamme tuo on supistettu muotoon ”kaikki yhden puolesta” eikä se yksi ole ihminen vaan maailmanlaajuinen yhteisen edun instituutio. Mitä instituutio haluaa? Miksi muskettisoturit eivät vaadi itselleen mitään? Paitsi että muskettisotureista en tiedä, mutta sen tiedän, että YE-instituutio haluaa pelastaa maapallon hintaan mihin hyvänsä. Jos se tarkoittaa, että se onnistuu vain rajoittamalla ihmismyvun tarpeita, niin sitten niin tapahtuu. Kenelle maapallo pelastetaan, sitä ei kukaan ole kehdannut kysyä ääneen. Ei kai sitä voi pelastaa sieluttomalle luonnolle? Tai jos voi, niin ei se kiitä meitä, siitä panen pääni pantiksi. On kauheaa pelätä, että nurinkurinen altuismi tuhoaa ihmiskunnan ja sivilisaation. Kauheaa se on siksi, että ei minun kaltaiseni ihmisen egoismistakaan ole maailman pelastajaksi.

Kuopiossa kaikki tuntui olevan toisin ja siitäkö sitten johtui, että ihmiset olivat iloisia, avoimia ja leppoisia? Hyvärinen tilasi jälkiruoaksi kahvit ja konjakit ja naisille, Anitalle ja Erikalle olorosotyyppistä sherryä. Stina joi miesten kanssa konjakkia. Ihana, upea Stina.

Tässä vaiheessa kysyin Hyväriseltä miten oli mahdollista syödä lihaa tavallisessa ravintolassa. Taustaksi kerroin kokemuksesta yliopiston päärakennuksen kuppilan valheellisesta ruokalistasta. Hyvärinen sanoi ettei täälläkään pihvit olleet arkiruokaa, mutta kaupungin erityisjärjestelyjen takia lihalla ei ollut sellaisia rangaistuspisteitä kuin muualla valtakunnassa. Me käytetään aika paljon jauhelihaa, kaikissa muodoissaan, Hyvärinen selitti, myös koulujen ruokalistalla. Myös

makkaroina syödään. Hyvärisen puhuessa erityisjärjestelyistä, Erika Monosen suunnalta kuului hammasten kirskuntaa ellei se sitten ollut tuolinjalka marmorilattialla.

Mikko Pulli, joka kohta halkeaisi kun ei ollut vähään aikaan saanut puheenvuoroa, sanoi että näihin asioihin palataan maanantaina ja ensi viikolla. Sitten Pulli ryhtyi kertomaan kuinka monella erilaisella tavalla kassleria voi valmistaa ja millaisilla perusteilla viini pitäisi valita. ”Ei täyteläinen espanjalainen kasslerille sovi”, Pulli sanoi, ”mutta australialainen käy ihan hyvin. Se johtuu mikroilmastosta ja rypälelajikkeista. Espanjassa on liian kuumaa ja kuivaa. Chileläiset ovat siltä väliltä ja siksi usein ostankin niitä, se on turvallista eikä tule yllätyksiä, vaikka kyllä yllätyksetkin joskus ovat kivoja. Haluatteko kuulla hassusta tapahtumasta?”

Pulli silmäili kuulijoita uteliaana ja vastaväitteitä odottamatta jatkoi:

”Kerron siis, kas kun mulla on työhuone laitoksella ekassa kerroksessa ja sen edessä on puistikko. Mukava ja lehtevä, kiva istuskella puiden varjossa kun... kun joskus mullakaan ei työ maista. Kas kun... siis aivan työhuoneen ikkunan edessä on polkupyöräteline. Ei sitä monikaan käytä. Mullakaan ollut pyörää moniin vuosiin, ostin takavuosina rautakaupasta mutta sehän varastettiin heti. Joo, niin mutta kerran kun tulin aamulla töihin, nuoriso oli yön aikana kännipäissään heittänyt pyörätelineen huoneeni ikkunan läpi ja työhuoneessa kaikki oli paskana. Lasinsirpaleita pöydällä, paperit pitkin lattiaa, tietokoneen näyttö hajalla, kirjahylly kaatunut. Olin silloin juuri tekemässä vuosikatsausta tuolle Hyväriselle ja sehän sitten... Hyvärinen pääsi sanomaan että olin laskenut yhden taulukon väärin mikä tietysti onkin mahdollista, vaikka laskeminen on kyllä minun vahvaa puolta, siis olen omalla mukavuusalueella kun pitää taulukoida... mutta tämä asia, siis huliganeista oli tarttunut hyvää kuvaa turvakameran muistiin, joten ne olisi saatu kiinni ja poseen, mutta arvatkaa mitä yliopisto ja kiinteistövirasto tekivät? Joo, ei ne pyytäneet poliisia ottamaan kiinni vahingontekijöitä, ei suinkaan vaan kaikki polkupyörätelineet poistettiin seuraavan päivänä yliopiston alueelta. Sillä tavalla ongelma ratkesi lopullisesti.”

Pulli nauroi.

Hän pyyhki silmiään ja sanoi, että syylliset esineet pantiin putkaan. Savolaiset ovat nokkelia, sanoi Aienger ja hyrähti kikattamaan. Erika sanoi, että höh. Minusta tuntui että Pulli ja Aienger tekivät meistä pilkkaa. Myös Hyväristä nauratti, mutta hän teeskenteli vakavaa:

”Asioilla on tapana ratketa, vai mitä? Ennemmin tai myöhemmin, paremmin tai pahemmin. Sellaista elämä on.”

Kun Hyvärinen kysyi, että mitä me oikeastaan olimme Kuopiossa selvittämässä, Erika räjähti. Se oli yllätys kaikille. Hän nousi seisomaan ja huusi:

”Kyllä sun pitäisi se tietää!”

”Älä nyt hermostu”, harmaahiuksinen herrasmies sanoi. ”Tuntuu vaan vähän turhanaikaiselta matkustaa tänne kyselemään asioita jotka ovat kaikkien tiedossa.”

”Nollatutkimusta”, sanoi Winston.

”Mitkä asiat ovat tiedossa?” Mononen sanoi. ”Sekö että täällä Kuopiossa koululaiset pärjää paremmin kuin Suomessa... Helsingissä? Vai että te elätte pidempään kuin me? Jos tätä tarkoitat niin sitä juuri me yritämme teidän kanssa selvittää. Että miksi näin on? Miten näin on päässyt käymään. Herranjestas sentään, täytyyhän teidänkin tajuta että jotain kummallista täällä tapahtuu! Ette voi salassa elää paremmin kuin me, me jotka olemme enemmistö. Enemmistön etua pitää vaalia, kai sä sen tajuat? Ethän sinä maalaistollo ole.”

”Kuka elää salaa Erika”, Winston sanoi. ”Vararehtori tarkoittaa sitä, että ei meillä ole piilossa mitään, ei ole luurankoja kaapissa, kaikki mitä täällä tapahtuu on julkista eikä kukaan kiellä helsinkiläisiä elämästä samalla tavalla. Käsittääkseni pääkaupunki on hyväksynyt tämän. Yhdessä sovittu.”

”Niin kuin sen että mässäilette lihalla ja viinillä kuin vitun ruhtinaat? Sekö on julkista? Sekö pitää hyväksyä?” Erikan ääni nousi falsettiin.

”Kaikki on tehty ministeriön kanssa yhteistyössä”, Hyvärinen sanoi.

"Paskanmarjat!"

"Luuletko sinä Erika ja kaverisi Töölössä, että me tosiaan syödään salaa lihaa ja broilireita?" Hyvärinen kysyi, nyt vähän tiukemmalta äänellä. "Vladimir ja Klaus ovat käyneet täällä viime vuoden aikana ainakin kaksi kertaa ja tässä samassa salissa on näitä samoja ruokia syöty. Minä raportoin Lahtisen delegoimana Klasulle neljä kertaa vuodessa, joten... mieti vähän mitä puhut, Erika. On kiitettävää että innostut mutta..."

"Ja viinejä juotu", Pulli sanoi. "Sitä paitsi myös Kласu pitää australialaisista punkuista. Ei tyhmempi ministeri, jos saan sanoa. Klasulla oli myös hyvä... resepti... miten se menikään..."

Pulli vaikenä Hyvärisen katseen lannistamana.

"Mikko yrittää sanoa ettei meillä eikä Klaus Virralla ole mitään valittamista", Hyvärinen sanoi. "Siis sapuskojen suhteen... eikä muutenkaan."

"Et kai sinä väitä että lihan syöminen tekisi ihmisestä älykkäämmän?"

"Evoluution näkökulmasta niin saattaa kuitenkin olla", Winston sanoi.

"Mutta eihän evoluutio ole sadassa vuodessa ehtinyt mitään vaikuttaa", minä sanoin. "Vaikka tuo olisikin totta."

"Ellei evoluutiota pysty douppaamaan", sanoi Dirk, joka oli istunut hiljaa syventyessään kassleriin.

"Tohtori Winston", Erika sanoi. Hänen äänensä oli jäätävän rauhallinen. "Te puhutte evoluutiosta ja lihan syömisestä niin kuin se olisi empiiristä faktaa. Jos se olisi faktaa, niin näkyisihän se tässäkin huoneessa."

"Erika hyvä, älä käytä konditionaalia."

Monoselta meni hetki ymmärtää mitä Stina oli sanonut. Sitten hän kääntyi tuijottamaan Hyväristä ja sanoi:

"Tuollaiset akatko teillä tekee tiedettä?"

"Tohtori Winston on arvostettu tutkija... Euroopassa ja maailmalla. Hyvin arvostettu."

"Tunge sinä maailma housuihisi."

"Evoluutio tekee joskus mielenkiintoisia hyppäyksiä", Anita Aien-ger sanoi viattomasti ja hymyili. Kun hän nauroi, hänen pienet rin-tansa tärisivät niin että kanssaihminen ei tiennyt mihin katsoa, nau-raviin silmiin vai iloisein tisseihin. Minun piti valita.

"Vai hyppäyksiä", toisti Erika. "Älä sinä opeta minulle evoluutiota."

"Mutta edelleen: miksi te olette täällä?" vararehtori kysyi rauhalli-sesti. Hän hymyili ivallisesti. "Olen kyllä itsekin kiinnostunut histori-asta, mutta miksi tiimissä on historiantutkija eikä esimerkiksi kasva-tustieteilijää? Entä sitten sotilas? Ketä vastaan aiotte hyökätä?"

Kaikki katsoivat minuun. Hyvänen aika, tunsin kuinka niskani muuttui punaiseksi. Kohta hiki valuu. Erika pelasti minut tahtomat-taan sanomalla, että Jösse Hjort on Klaus Virran oikku. "Ei siitä kan-nata välittää. Mitä Juriin tulee, hänellä on toki muitakin osaamisalu-eita kuin turvaaminen."

"Juriko on sinun Harrysi?" Aienger naurahhti.

"Kuka vitun Harry?"

"Siis miksi?" Hyvärinen sanoi.

"Me haluamme tietää kaiken, senkin paksukallo, eikö tämä nyt mene perille", Erika huusi seisaaltaan. "Jos et usko että mun valtuu-det riittävät, voin pyytää ministeriä takomaan sen päähäsi. Klaus Vir-ta on syyskuussa tilillä New Yorkissa. Ajattele häntä jos me ollaan sun mielestä vain pikkunilkkejä, joista ei tarvitse välittää. Me halu-taan tietää ketä tutki ja mitä, kenen tutkimuksiin kaikki perustuu. Missä ne on tehty ja milloin? Mitä konkreettista täällä Savossa teh-dään. Meidän täytyy saada yliopiston tietokannat käyttöömmee... py-syvästi. Me halutaan porautua paikallisiin terveystilastoihin ja kou-lumateriaaliin. Nämä näin alkuun sanottuna. Lisää tulee kun pääs-tään asiaan. Ilman niitä minä en lähde minnekään, usko pois. Ja seli-tä se myös noille pölkkypäille."

Hyvärinen katsoi Hiltusta, joka oli lopettanut kommunikaattorin näpyttelyn. Hiltunen tuijotti Erikaa. Veitsilaatikosta kuului kilinää. Hy-värinen puhui enemmän Hiltuselle ja Winstonille kuin Erikalle:

"Nämä helsinkiläiset vieraamme aikovat jäädä syksyksi Kuopioon. Sehän sopii meille, kaikki sopii. Eikä Kallavesi vielä jäädy. Satamas-

sa on mukava asustaa. Pidetään palaveria ja poltellaan nuotioita. Arvoituksien talossa riittää tutkimista. Jokaisessa talossa on kaksi ovea, toinen varovaisille ja toinen sankareille.”

”Herranjestas sinua!” Erika huudahti. ”Mitä vittua sinä höpiset? Kyllä me ehditään lukea matskut kotonakin kunhan vain saadaan ne mukaamme. Älä näyttele lapsellista, iso mies! Savolaisten vararehtori... ja vitut.”

”Tyttö hyvä”, Hyvärinen sanoi. ”Ei yliopiston tutkimukset sinun salkkuusi mahdu.”

Erika Mononen hyppäsi taas seisomaan. Oranssin värisen hameen helma takertui tuolin käsinojaan niin että hänen vaalea ja pullea reitensä jäi paljaaksi. Mononen iski nyrkillä pöytään ja kiljui:

”Minua et vittu tytöttele!”

"Blues sopii silmiisi"

ysyin Christinalta millaisesta musiikista hän pitää.

"Bluesista", hän vastasi epäroimattä.

"Blues sopii silmiisi."

"Sopiiko?"

Christina näytti hämmentyneeltä. Etäällä järvellä surisi moottori-vene. Oli lauantai-ilta, Äijän hytissä Stinan iho tuntui kuumalta. Lauantaipäivän olin kuluttanut krapulaa hoidellen. Se saattoi olla myös henkistä. Aamukymmeneltä menin torikahvilaan, ja koska se oli täynnä ihmisiä, ostin kahvin ja kinkkusämpylän mukaani. Kahvilanpitäjä muisti minut ja vinoili sianlihasta. Hän kaatoi kahvin kannelliseen muovimukiin ja jäi nauramaan tiskin taakse.

Söin aamiaisen laivan ylemmälle kannella missä oli muutama pöytä ja tuoli. Järvellä lipui purjeveneitä kohtalaisessa tuulessa. Nyt Suomi virkoaa, minä ajattelin, nyt kun tuulet generoivat sähköä joka tupaan. Olin melkein unessa Kallaveden pinnasta taittuvan auringon lämmössä kun kuulin Christinan huutavan nimeäni.

Hän seisoi laiturilla Juliuksen kanssa ja molemmat vilkuttivat hilpeästi. Stina kysyi oloani ja minä sanoin, että ei paljon mikään. Päätä koskee ja muutenkin huimaa. Stina ehdotti, että menisimme illalla syömään sataman tavernaan. Hän lupasi tuoda päänsärkypillereitä tullessaan. Muistutin että meillä ei ole vielääkään kapyysissä aamiaistarvikkeita.

Kun olin poistunut aamulla hytistäni, käytävällä lojui kolaripaikalle jääneitä matkatavaroita. Jurin hytin eteen oli jätetty armeijamalli-

nen leveä ohuehko laukku. Ehkä kannettavalle tietokoneelle, vaikka se vaikutti isolta läppärilaukuksi. Pysähdyin laukun viereen, teki mieli avata se ja katsoa mitä sisällä on, mutta kuulin Jurin liikkuvan hyttissä enkä uskaltanut.

Stina tuli herättämään minut iltapäivällä. Hän sanoi, että voisimme lämmittää laivan saunan, joka oli rakennettu kannen alle Äijän achteriin. Stina kävi laittamassa saunan päälle ja minä koputtelin Dirkin, Jurin ja Erikan ovia ja kerroin heille, että sauna on kohta lämmin. Erika huusi, että mene helvettiin. En mennyt. Tänäpä minä ja maailma olemme kavereita. Tai no, en kysynyt maailmalta.

Pienen saunan lauteille mahtui kolme ihmistä kerrallaan. Nautimme miesporukalla kuumasta, siitä kun hiki tihkuu iholle, kun todellisuus supistuu tähän hetkeen. Laiva keinahteli hieman. Juri heitti lisää löylyä. Dirk ähkäisi tyytyväisenä. Stina oli löytänyt meille pyyhkeet ja aamutakit. Saunaolutta ei ollut, mutta ei sitä kaivattukaan. Oluen sijaan pääsimme pulahtamaan järveen laivan reunaan kiinnitettyjä väliaikaisia portaita myöten. Vesi oli viileää, kirkasta kuin kristalli ja mukavaa kuin kaunis uni. Toisaalta, kukapa kauniita unia näkee, mutta voin toki kuvitella millainen se saattaisi olla. Unelma unesta, siis unen uni. Uiminen puhtaassa Kallavedessä oli joka tapauksessa katarsista.

Kun katselin itseäni saunan jälkeen hyttini pienestä peilistä, johon mahduin vain osittain, tajusin että olin lihonut viimeisen vuoden aikana. Paska juttu, pitäisi tehdä jotain elämälleen.

Mutta ajatteleva on helpompaa kuin tekeminen.

Myöhemmin illalla kun olin vaihtanut paidan ja kammannut hiukset lähdin Stinan kanssa illalliselle sataman Muikkukukkokoon. Istuimme ulkona terassilla illan pimetessä. Juri ja Dirk olivat menneet keskustaan oluelle tai muuten vaan kaupungin iltaa katselemaan. Se ei haitannut. Minulle riitti Christina ja hänen myötätuntoinen katseensa. Hän antoi minulle kaksi vaaleaa soikeaa pilleriä, jotka nielaisin viinilasillisen kanssa.

Minulla ei ollut nälkä, mutta naisen kanssa oli mukava istua ke-säiltaa, vaikka meillä ei ollutkaan sen kummallisempaa puhuttavaa. Stina tuntui olevan ihminen joka ymmärsi, että myös yhdessä koet-

tu hiljaisuus on keskustelua, jopa syvällistä keskustelua. Kuopiolaiset ympärillämme huolehtivat siitä, että muualla keskustelu virtasi, pulp-pusi, säkenöi. Nautin tästä hetkestä, koska siitä oli kauan kun olin istunut naisen kanssa ja odottanut, että jotain tapahtuu.

Sitten myöhemmin menimme laivalle ja minun hyttiini. Se tuntui luontevalta, itsestään selvältä. Otimme vaatteet pois ja menimme sänkyyn, makasimme kevyen peiton alla kasvokkain, ihot ihoa vasten ja juttelimme ja kuuntelimme toisiamme ja järveä ja etäisiä ääniä. Suukottelimme ja juttelimme ja Christina kysyi, mitä minä lopulta tein tällä retkellä. Sanoin että Virta halusi minut tiimiin, koska olin tutkinut vuoden 2017 sopimusta ja sen tekemisen taustaa. Vastaus ei tyydyttänyt Stinaa joka sanoi, että se oli silloin, mutta entä nyt. ”Mikä sinun roolisi täällä Kuopiossa on? Ei täällä tarvitse tutkia vuotta 2017. Miksi, Jösse?”

Katsoin naisen tummiin silmiin. Kiersin toisen käden hänen kaulansa alle, toisella hyväilin pakarointia, iho oli samettinen ja lämmin, kuljetin sormiani alaspäin, Stina vapisi.

Jos minulla on salaisuuksia, täytyykö Stinan tietää ne? Tiesinkö itsekään mihin kaikkeen olin sitoutunut tai lupautunut? Toisaalta – mistä minä tiesin että Stinaan saattoi luottaa. En mistään. Vaikka nainen olisi kuinka kaunis ja viehättävä tahansa, siitä ei kai voi päätellä hänen luonnettaan? Ei suuntaan eikä toiseen? Sitä paitsi, olen hyvin kokematon ihmisten suhteen, en osaa lukea heitä kuin avointa kirjaa niin kuin jotkut muut ihmiset pystyvät tekemään. Minä olin aina hieman pelännyt ihmisiä, naisia varsinkin ja erityisesti kauniita naisia. Jos minun piti kaupassa valita ruman ja kauniin myyjättären välillä, minä valitsin ruman, koska häntä en pelännyt. Kauneus pelottaa ja siitä varmaankin johtuu, että kauniit ja komeat pärjäävät maailmassa paremmin kuin me rumat ja mitättömät.

En vastannut Stinan kysymykseen vaan kysyin, että millaisesta musiikista hän pitää. Kun sanoin, että blues sopii hänen silmiinsä, hänen silmät laajenivat hämmennyksestä ja hänen kovettuneet rintansa painautuivat rintaani vasten, Stina kuljetti sormiaan vatsaani pitkin ja kosketti nivusiani. Hänen huulensa olivat raollaan ja silmät täynnä

nä ihmetystä. Minäkin olin täynnä ihmetystä tajutessani mitä hänen sormensa saivat aikaan. Hän puristi hellästi kaluani. Minä huokaisin. "Stinakulta", minä sanoin ja rakastin häntä.

Heräsin vaimeaan koputukseen. Olin hytissä yksin. Yöpöydällä oli Stinan illalla tuoma englanninkielinen pokkari, joka minun kannattaisi lukea, niin oli Stina sanonut. Laitoin aamutakin päälle ja avasin oven. Julius hymyili minulle ja kysyi lähdenkö hänen ja Jurin kanssa ongelle. Katsoin poikaa, hänen kasvoissaan näin Stinan bluessilmät. Yön jälkeen olin valmis mihin tahansa. Julius sanoi, että parin tunnin päästä, sitten kun he olivat löytäneet matoja jostakin. "Tiedän kyllä yhden matopaikan", Julius sanoi, "siellä on komposti missä asuu vikkeliä punikkeja."

Ilmeisesti hän puhui madoista eikä kommareista.

Oli leppoisa sunnuntai-iltapäivä.

Juri oli hommannut varastamaamme veneeseen airot ja perämelan. Juri istui takapenkillä maastopuvun housuissa ja vihreässä armeijan t-paidassa. Julius touhusi keulassa tähystäjänä ja minä harjoittelin soutamista. Sata metriä soudettuani olin aivan tukossa. Henki rapi si keuhkoissa. "Älä hosu", Juri sanoi. "Ei sun tarvitse vetää niin tiheitä vetoja, ei me soudeta kilpaa. Tee kunnon rauhallinen veto riuhtomatta, nosta airot ylös ja anna veneen liukua niin kauan kuin vauhtia riittää, veneemitta tai kaksi, koska ei ole kiire minnekään. Sujauta airot veteen kuin salaa, älä iske sitä vedenpintaan. Vesi on ystävää, ei vihollinen jota pitää hakata."

Noudatin Jurin ohjetta. Vähitellen opin soutamaan vaivattomasti. Airot sujahtivat veteen kuin salaa ääntä pitämättä. Lujan mutta rauhallisen vedon jälkeen ne nousivat lepäämään melskaamatta veden pinnassa, niin että vain putoavien pisaroiden ääni ja kokan kohina kertoivat että kuljimme eteenpäin. Kun tajusin että osasin soutaa, mielen valtasi ylpeydentunne. "Hoi keulaan!" Juri huudahti. "Mitä näkyy?"

"Hieman maalle päin ja pääsemme kaislikon reunaan", Julius vastasi keulasta.

Olimme ohittaneet Väinölänniemen kärjen ja kaarsimme sen takaiseen rantaan. Entisellä jalkapallokentällä näkyi matalia penrose-torneja, jotka näyttivät inhimillisemmiltä kuin Pasilassa. Niiden ympärille pystyyn jätetyt jalkapallokentän valomastot vartioivat taloja ja niissä asuvia ihmisiä. Turvallista, melkein idyllistä.

”Kalaisalta näyttää!” Julius kuulutti.

”Tähän me jäämme”, Juri sanoi.

Istuimme koko iltapäivän kaislikon reunassa, välillä siirryimme muutamien veneenmitan eteenpäin. Jos meillä olisi ollut merikortti ja ankuri olisimme kuulemma voineet etsiä syvemmältä sopivan karikon, josta nousee isompaa saalista, mutta kun ei ollut, piti tyytyä pienempiin kaloihin kaislikon reunassa.

Juri oli hankkinut kolme vapaa siimoineen. Juliuksella oli matoja muovipirnukassa. Kun katselin epäillen omaa onkeani ja silmien edessä kieppuvaa kiiltävää koukkuja, Julius kysyi, että halusinko hänen pujottavan madon koukkuun. Se helpotti minua ja lopulta sain heitetyn siiman veteen. Siihen mennessä Julius oli jo saanut keskimittaisen ahvenen. Paistiahven, hän totesi tyytyväisenä.

Kun siimani oli vedessä, Julius sanoi että se oli pohjassa. Miten niin pohjassa minä hämmästyin. Katso kohoa, Julius sanoi, se on kallellaan veden pinnassa, joten koukku makaa pohjassa. Kun kysyin, että missä se pitäisi olla, Julius nauroi että vedessä, ei pohjassa. Me ongitaan ahvenia eikä ankeriaita. Nostin ongen ja Julius siirteli näppärästi kaksiväristä suippoa kohoa alemmaksi siimaa. Heitin siiman uudestaan veteen ja nyt koho kellui terhakkaasti pystyssä.

Ei kestänyt kauaa ennen kuin punapäinen kohoni hyppi veden pinnassa, sen synnyttämät renkaat särkivät hyppivän kohon peilikuvan pirstaleiksi. Kiskaisin ongen ylös, siellä ei ollut mitään. Siima viuhahti pään yli veneen toiselle puolelle. Taiteilin siiman ja koukun takaisin veneen päälle. Mato oli puoliksi syöty. Julius katsoi minua säälisen: ”Hei Jösse, ei noin mitään tule.”

”Sun pitää odottaa oikeaa hetkeä”, Julius sanoi korjailtuaan ma-
toa. ”Älä hosu, odota kunnes koho painuu pinnan alle, silloin kala on
kiinni. Tai jotkut kalat lähtevät vetämään koukkua pintaa pitkin, sil-
loin vedä. Lahna on semmoinen että joskus se tulee ihan pintaan ja
silloin koho kaatuu makaamaan, vai mitä Juri?”

”Näin on”, Juri vahvisti. ”Särki närkkii ja hyppyyttää, ahven ah-
maisee madon kerralla, lahna kuljettaa ja tulee pintaan ja makuuttaa
kohoa, kun taas säyne kuljettaa tosi nopeasti pitkin pintaa. Kyllä sä
huomaat vähän ajan päästä milloin kala on kiinni. Ja kun vedät siiman
ylös, älä kiskaise vihaisesti vaan nosta rauhallisesti mutta vahvalla ot-
teella, niin ettei siima löysty. Jos epäröit, kala tajuaa sen, se kuvitte-
lee ettet haluakaan sitä ja se saa voimaa potkaista itsensä karkuun.”

Emme keskittyneet Jurin kanssa onkimiseen, vaan nautimme ilta-
päivän rauhallisesta tunnelmasta ja juttelimme harvakseltaan. Julius
nosti tiheään tahtiin järvestä ahvenia, käänsi niiltä niskat nurin, ot-
ti sisälmykset pois ja heitti kalat lattialla olevaan muovipussiin. Kos-
ka tuuli kävi järveltä, vene pysyi paikallaan kaislikon reunassa ei-
kä Jurin tarvinnut montaa kertaa perämelalla ohjata venettä takai-
sin kaislikon suojaan.

Jossain välissä sorsaparvi tai poikue kävi katsomassa meitä, mut-
ta muuten saimme olla rauhassa. Lakattu puunvärinen pikavene kyl-
lä pyyhälsi ohitse parinkymmenen metrin päästä, sen perässä lie-
hui siniristilippu ja tuulilasin takana istui kaksi miestä, joista toinen
vilkutti iloisesti meille. Tuuli oli tyyntynyt, niin että nyt järvenseläl-
lä purjeveneet hyytyivät paikalleen purjeet lepattaen. Nyt oli tuulel-
la monta ystävää.

Juri kertoi käyneensä poliisiasemalla perjantaina ja hoitaneen-
sa kolarin selvityksen. Kun kysyin kuka se oli, Juri katsoi hetken ai-
kaa Juliusta, mutta koska poika uppoutui onkimiseen, Juri sanoi hil-
jaisella äänellä, että auton alle jäi muuan Leo Pokok hänen omasta
virastostaan. Alemman portaan sekuriitta. Sen enempää Juri ei suos-
tunut kertomaan. ”Ei sillä ole merkitystä sinulle, ei kenellekään”, hän
sanoi. Kun kysyin, että oliko Juri tuntenut Pokokin aikaisemmin, hän
kohautti olkapäitään.

Raittiissa ilmassa ihmiselle tulee nälkä ennen kuin arvaakaan.

Juri oli varustautunut siihen. Hän otti repustaan termospullon ja muoviasiaan pakatut voileivät. Niiden päällä oli tomaattiviipaleita ja sekä kinkkua että vaihtoehtoisesti graavisiiikaa. Julius ei juonut kahvia mutta leivät kelpasivat pojalle yhtä hyvin kuin meille miehille. "Vain konjakki puuttuu", Juri hymyili pakatessaan tyhjiä astioita reppuun. Harmi että unohdin ottaa mukaan, minä sanoin.

"Minullahan on se brandypullo vielä puolillaan."

"Isä tykkäsi viskistä", Julius sanoi. "Se jurppi äitiä. Äidin mielestä viskisieppoihin ei voi luottaa. Minusta ei tule sieppoa."

"Tiedätkö Julle mikä sieppo oikeastaan on?" Juri kysyi.

"Eiks se olekaan ihminen... mies?", Julle sanoi.

"Ei, ei, poikaseni", sanoi Juri. "Sieppo on vikkellä pikkulintu joka sieppaa ilmasta hyönteisiä taitavammin kuin kukaan."

"Paremminkin äijä viskiään", Julius sanoi tyytyväisenä.

Ennen kuin lähdimme soutelemaan takaisin Äijän luo, Juri kertoi että hänen perheellään oli maahanmuutto-ongelmia. Viranomaiset eivät tahtoneet laskea Jurin vaimon äitiä Suomeen. "Se on kurjaa", Juri sanoi, "enkä tiedä mitä pitäisi tehdä. Vaimo ei oikein tahdo ymmärtää meidän maahanmuuttolakeja ja syyttää minua ongelmasta. Olen yrittänyt vedota Klasuun, mutta Virta sanoo ettei asia kuulu hänelle. Enkä enää osaa vedota kehenkään, pyytää apua."

Juri näytti surulliselta. Sujautin airot veteen ja valmistauduin ensimmäiseen kiskaisuun.

Illalla, sen jälkeen kun olin piipahtanut satamassa illallisella Dirkin ja Erikan kanssa, istuin yksin hytissä, kertakäyttölasissa tuoksui muutama sentti brandyä ja selailin Stinan tuomaa pokkaria.

Stina oli kirjoittanut kansilehden väliin sujauttamaansa lappuun, että kirja on avain moneen asiaan ja että se kiellettiin Suomessa vuonna 2033. Se tuntui ironialta, sillä sata vuotta aikaisemmin natsit polttivat kirjoja Berliinin Opernplatzilla Unter den Linden -bulevardin varrella.

Ensin poltetaan kirjoja, sitten ihmisiä. Kun tietoa rajoitetaan, sen jättämä tyhjiö täyttyy juoruilla, huhuilla, valheilla ja ennakkoluuloilla. Mitä vähemmän tiedät, sitä enemmän uskot yliluonnolliseen, ja mitä enemmän uskot yliluonnolliseen, sitä helpompi sinua on ohjailla vallanpitäjien haluamaan suuntaan, koska kaikki mitä sinulle tapahtuu, tuntuu olevan kohtalon käsissä, ei sinun omassa vallassasi. Tietämätön ihminen käyttäytyy kuin silakka parvessa, joka yhtenä kollektiivina vaistomaisesti muuttaa suuntaa varjon häivähtäessä veden pinnalla. Tietämätön ei tiedä mikä varjon aiheuttaa, pitääkö pelätä vai ei.

Siemaisin lasin tyhjäksi. Tajusin että ajatukseni muuttuivat illan pimetessä synkemmiksi. Kääntelin Richard Wranghamin kirjan sivuja ja luin kursorisesti sivun sieltä toisen täällä. Wrangham oli julkaissut evoluutioteoriaa täydentävän ”pamflettinsa” *Catching Fire – How Cooking Made Us Human* vuonna 2009, mutta tämä monesta lukukerrasta nuhjaantunut kappale oli vuodelta 2020. Takakannen mukaan kirjoittaja oli maineikas paleontologi, antropologi ja käyttäytymistieteilijä.

Wrangamilla oli idea – ja hän vetosi moniin aikalaistutkimuksiin – että keittotaidolla, ruoan kypsentämisellä oli merkittävä vaikutus ihmisen evoluutiossa, ja että kypsennetyn ruoan syöminen lopulta loi muut inhimillisen evoluution edellytykset (kuten työkalujen keksimisen, lihan syömisen, sosiaalisuuden lisääntymisen jne). Itse asiassa Wrangham väitti, että nimenomaan kypsennetty ruoka tarvittiin ennen kuin ihmisen aivot kehittyivät ja antoivat mahdollisuuden evoluution muille voimille.

Stina oli kertonut tutkivansa mm. sitä kuinka ihminen saa energiaa erilaisista ruoka-aineista ja nyt ymmärsin miksi hän oli innostunut tästä kirjasta, jossa sanottiin että kypsennetyn ruoan ansiosta meillä ihmisillä on sievä pieni suu, toisin kuin kasvisruokaa syöville simpansseilla, pieni maha toisin kuin lehmillä ja suuret aivot toisin kuin millään muulla eläimellä. Energiapitoisen ruoan ansiosta emme tarvitse potsiä emmekä lujaa leukaa. Ravintoa riitti aivoille yli muun kehon tarpeen. Oltiin taas päädytty ylijäämäkäsitteeseen.

Nyt aloin uskoa, että ylijäämän synnyttäminen oli sekä luonnon että ihmisen rakentaman yhteiskunnan perussääntö. Eräänlaista

evoluution perusainetta. Talouselämä jäljittelee luonnon prosesseja, Chaim sanoi. Ainoa ero on siinä, että ihminen voi nopeammin muuttaa kehityksen suuntaa kuin luonto. Koska ihminen on itse säättänyt sääntönsä, ne voidaan koska tahansa muuttaa, toisin kuin luonnonlait jotka pysyvät auringossa ja pakkasessa.

Nukahdin tuoliin. Havahduin kun Erika kumartui puoleeni, hän hymyili ja suuteli minua. Työnsin kieleni hänen suuhunsa ja tunsin kuinka suuret puruhampaat tarttuivat huuliini. Iso simpanssin kuono ja suunnaton suu ahmaisivat kasvoni. Simpanssin jatkaessa suutelemista minä huusin suoraa huutoa.

Kesken jäänyt kirja oli pudonnut lattialle. Uni tuntui todemmalta kuin elämä. Menin ikkunan luo ja avasin sen hetkeksi ja hengitin Kallavedeltä tulevaa raitista ilmaa kunnes olin rauhoittanut, kunnes suutelevan simpanssin kasvot häipyivät kiusaamasta minua, kunnes olin oman mielentilan herra.

Menin sänkyyn. Sain unesta kiinni nopeasti. Nukuin syvää unta ja heräsin siihen, että joku hakkasi hytin ovea rajusti.

Institute of Intellect

össe, minkälainen mies Juri sinun mielestäsi on?” toinen kuulustelija kysyi. Ehkä se oli Mikkonen, ehkä Mattila.

”Miten niin... minkälainen... missä mielessä?”

”Älä kiertele, ymmärrät kyllä”, toinen sanoi.

”Enhän mä Oprieneviä tunne”, minä sanoin. ”En todellakaan.”

”Et tunne? Ja olet viikon kulkenut Jurin kanssa yötä päivää!”

”Miksi te kuulusteltelette minua?”

”Kuulustelemmeko? Me kyselemme, ei meillä ole valtuuksia kuulustella ketään, vai mitä Hiltunen?”

Hiltunen pudisti päätään ja palasi kommunikaattorinsa maailmaan.

Katsoin kuulustelijaa, joka lienee Mattila, vaalea, pottunenäinen suomalainen. Tyypillinen savolainen? Mattila vilkaisi Mikkosta, joka oli kuin hänen veljensä. Mikkonen naurahti ja sanoi: ”Eihän me sinua kuulustella, hyvä mies. Kysellään, niin kuin tekin tulitte kyselemään meiltä. Samassa veneessä soudetaan, vai mitä kaverit?”

Pienessä huoneessa ei ollut ikkunoita. Valkoiset seinät, valkoinen pieni pöytä, valkoiset puutuolit ja seinällä nonfiguratiivinen haaleasävyinen taideteos. Se saattoi olla akvarelli. Katosta riippui yksinkertainen valaisin, jonka valopiiri ei ulottunut huoneen nurkkiin asti, eikä oikein edes Hiltuseen asti joka istui syrjemmällä hieman mukavam-malla tuolilla. Mietin miten vastata kysymykseen. Mitä hittoa osaan

sanoa Jurista, minä ajattelin. Mikkonen, vai oliko se Mattila, niisti ne-
nänsä. Minä sanoin, että Juri on tyypillinen järjestelijä.

"Järjestelijä?"

"Eilen, esimerkiksi eilen Juri hommasi meille onget että päästiin
ongelle."

"Että pääsitte ongelle", Mattila sanoi. "Jösse kuule, ei meitä sun on-
kireissut kiinnosta."

"Vaan mikä?"

"Keskity nyt vähän."

"Tuolla matkalla, taisi olla Taipaleen kanavalla, Juri sanoi, että hän
on romanttinen sielu. Kun hän kuulee huutavan äänen yössä, hän me-
nee katsomaan, mikä hätänä."

Mattila ja Mikkonen katselivat minua kiinnostuneina.

"Ja sinä uskoit että niin on?"

"Mistä minä sen tietäisin", minä sanoin. "Mutta miksi en uskoisi?"

"Miksipä et", Mattila sanoi. "Minäkin voisin uskoa jos en tietäisi...
mutta eikö romantikko ole aina vähän kapinallinen?"

"Eikä Oprieneviä oikein osaa pitää kapinallisena", Mikkonen sanoi.

"Päinvastoin", Mattila sanoi. "Valtion uskollinen soturi."

"Mitä te sitten tiedätte hänestä?"

"Me kysymme, sinä vastaat", Mattila sanoi. "Vai mitä Mikkonen?"

"Näin on. Me kysymme."

Istuimme maanantaina iltapäivällä Insitute of Intellectin pääraken-
nuksen uumenissa. Muutamaa tuntia aikaisemmin katselin avonaisen
maihinnousuveneen peräkuohuihin katoavaa asuntolaivaamme, joka
oli alkanut jo tuntua kodilta. Hytin ovella oli seisonut totinen Hiltunen
ja hänen takanaan vartiointiliikkeen univormuun pukeutunut nuori
mies, joka räpläsi vyöllä riippuvaa patukkaa.

Hiltunen antoi meille aikaa varttitunnin pakata tavaramme. Hil-
tunen sanoi, että aamiainen tarjoillaan instituutissa. Järven ylitys itä-
puolelle sujui vikkellä veneen kahden perämööttörin tuuppaamana.
Vene ei ajanut suuren saaren ja mantereen väliseen salmeen vaan jät-

ti meidät laiturille etelään aukeavan selän reunalle. Siellä odotti jeepi joka vei meidät poimuilevaa kärrytietä pitkin harjun päälle, missä jo rantaan tultaessa oli erottunut vaalea, tiilikattoisten talojen rakennuskompleksi joka näytti sairaalalta.

Sairaalan tuntu voimistui kun astuimme maanpuolella olevasta sisäänkäynnistä – jonka päällä oli messinkinen kilpi Institute of Intellect – avaraan mutta kliiniseen halliin, missä vastapäätä ovea oli jonkinlainen respa ja oikealla pieni kahvila tai ruokala, jonka suurista ruutuikkunoista näkyi harjulta alaspäin viettävien nurmikenttien yli Kallavedelle. Hallissa tuoksui puhdistusaine ja yksinäisyys.

Meille annettiin ensimmäisestä kerroksesta jokaiselle oma pieni huone. Minun huoneessani oli lattiasta kattoon ulottuvat ruutuikkunat, joiden sisällä kulki rautatankoja, mikä herätti ihmettelemään minkälainen sairaala tämä olikaan joskus ollut. Huoneessa oli sänky, pieni puupöytä ja suoraselkäinen puutuoli. Käytävään vievän oven vieressä sijaitsi pieni kylpyhuone. Yksinäisyys iski heti kun pääsin huoneeseen ja istuin sängynreunalle ja katselin ikkunasta järvelle, missä pieni purjevene kohtasi rahtilaivan, joka matkasi pohjoiseen.

Aamiaisella Hiltunen sanoi, että rakennuksessa oli aikaisemmin tutkittu aivovaurioita ja yritetty löytää niihin nykyaikaisia parannuskeinoja. Kun joku kysyi, että miksi ei enää, Hiltunen selitti että sairaala oli siirretty sinne missä ihmiset asuvat. ”Missä ihminen, siellä vamma”, Dirk sanoi. Hiltunen katsoi Dirkiä vähän aikaa ja sanoi sitten: ”Missä vamma, siellä ihminen. Niin humanisti sanoisi.”

Isku osui. Dirk näytti nololta.

Stina ei saapunut aamiaiselle. Hiltunen edusti isäntäväkeä yksin. Kahvilassa ruoka tarjottiin seisovasta pöydästä eikä siellä näkynyt henkilökuntaa. Aamiaisen jälkeen minut vietiin Mattilan ja Mikko-
sen luo. En tiedä joutuivatko Juri, Dirk ja Erika omiin kuulusteluihinsa. Todennäköisesti joutuivat, sillä minä kai olin joukosta viattomin ja tietämättömin, ainakin mitä projektiimme tuli.

Aluksi Mattila ja Mikkonen kyselivät kaikenlaista taustastani, väitöskirjastani, toimesta yliopistolla. Kun kerroin, että historiankursseja ei nykyään arvosteta, Mikkonen sanoi, että kyllähän sen ymmärtää

kun tietää, että monet asiat ovat nykyään huonommin kuin ennen. Kuka haluaa opetella loistavaa menneisyyttä kun tietää ettei sillä ole tulevaisuutta? Historian unohtaminen on tapa selviytyä nykyhetkestä, Mikkonen sanoi. Se on itsesuojelua. Hyvin inhimillistä, vai mitä?

Näin sanoessaan hän tuntui mukavalta miekkoselta. Kun pidimme hengähdystauon, Hiltunen haki pannullisen kuumaa kahvia. Se juotiin muovimukeista. Kahvin jälkeen kävimme haistelemassa ulkoilmaa talon järvenpuoleisella nurmikolla, joka oli leikattu lyhyeksi ilmeisesti samana aamuna, koska leikattu ruoho tuoksui voimakkaasti. Taas mieleeni tuli lapsuuden jalkapallokentät. Kiviseinän vieressä oli muutamia puutarhakalusteita, pöytiä ja tuoleja. Mattila, tai Mikkonen poltteli pikkusikaria eikä kukaan puhunut mitään. Purjevene oli kadonnut, jäljellä oli pohjoiseen matkaava mustakylkinen rahtilaiva, jonka perässä optimistiset kalalokit kieppuivat kuin valkoiset karpäset.

Jos olisin pystynyt unohtamaan missä olin ja mitä oli tapahtumassa, edessä aukeava sininen järvi kulkijoineen ja sen takana näkyvät vihreät kumpuilevat vaarat pienine metsiköineen olisi tuntunut rauhoittavalta ja luonut tyynen mielentilan missä ihminen tuntee olevansa kotonaan ja missä ulkoinen ja sisäinen maailma sulautuvat lempeäksi harmoniaksi.

"Sinähän sait yliopiston rehtorilta rangaistuksen", Mikkonen sanoi.

"No sain vakavan huomautuksen mutta mitä se tähän kuuluu? Siitä on monta vuotta... olen unohtanut jo koko jutun."

"Ihmettelen vain että kenelle sinä nyt olet lojaali", Mikkonen sanoi ja katsahti Mattilaan. Mattila hymyili minulle, ikään kuin olisi halunnut rauhoittaa minua ettei Mikkosen kysymyksestä kannata välittää.

"Mutta sehän oli vakava varoitus, eikä huomautus", Mattila sanoi eikä hymyillyt.

"Väliäkö sillä", minä sanoin. "Hiuksien halkomista."

"Nyt kuule vähättelet vakavaa asiaa", Mikkonen sanoi.

"Sehän tarkoitti että varoitus merkitään rekisteriin lopuksi elämäsi", Mattila sanoi. "Huomautus olisi pyyhitty viiden vuoden päästä. Siis... kai se jotain merkitsee?"

"Mitä siis, mitä sä ajat takaa?"

"Kuka tätä retkikuntaa johtaa", Mattila kysyi.

"Juri logistiikkaa ja Erika Mononen substanssia."

"Ai että Juri olisi Monosen apulainen?" Mikkonen sanoi.

"Substanssia?" Mattila kysyi. "Mitä substanssia tarkoitat?"

"Älkää pelleilkö", minä sanoin. "Mononen vastaa retken tieteellisestä puolesta, siitä että me yritetään saada selville mitä täällä tapahtuu."

"Mitä sun mielestä, Jösse, täällä sitten tapahtuu?" Hiltunen puuttui keskusteluun. Hän istui edelleen hieman kauempana pöydästä. Hiltunen painotti kysymyksen viimeistä sanaa.

"En tiedä mutta paremmalta elämä täällä tuntuu kuin etelässä. Tosin nyt sitä on vaikea myöntää kun te siinä hiillostatte. En oikein ymmärrä että miksi."

"Hiillostammeko? Ei kai. Oletko varma ettei Juri johda tätä retkeä, aivan varma?" Mikkonen kysyi.

"No tähän asti on tietenkin johtanut, eihän me olla muuta kuin ajeltu pitkin Suomea ja ihmetelty maisemia."

"Niinpä, miksi kannattaa ajella pitkin Suomea?"

"Älä multa kysy."

"Onko Juri ollut yhteydessä Helsinkiin? Siis matkan aikana."

"On tietysti, miksei olisi. Kun vitostie oli poikki, Juri sai Helsingistä tiedon ja me kiersimme Kallaveden."

"Miten se sai tiedon? Käyttääkö Juri tietokonettaan?"

"Puhelimella tietenkin. Minä en ole nähnyt hänellä tietokonetta." En kertonut laivan käytävällä näkemästäni tietokonelaukusta. En ollut varma, että siinä oli tietokone, yhtä hyvin se saattoi sisältää uistimia ja siimoja. Mikkosen ja Mattilan asenne ei houkuttellut spekuloidaan eikä avautumaan.

"Eikö se tyttönen... kansliapäällikkö Mononen sanonut että Jurilla on muitakin vahvuuksia kuin turvaaminen, esimerkiksi tietokoneet?"

Ihmettelin mistä Mikkonen tiesi mitä Erika oli puhunut Sianiskassa perjantaina, mutta kun katsoin Hiltusta joka tuijotti kommunikaattoriaan, tajusin että hän oli varmaankin tehnyt muistiinpanoja, jotka Mikkonen ja Mattila olivat ehtineet lukea viikonlopun aikana. Mutta ei Erika puhunut, jos oikein muistin, tietokoneista.

"Jos Erika tarkoitti tietokoneita, kaipa tiesi mistä puhui. Me ei olla puhuttu Jurin kanssa tietokoneista. Enemmän uistimista ja muusta."

"Siis mistä muusta?"

"Mitä mistä?"

"Mistä sinä olet puhunut Jurin kanssa?"

"Eilen hän kertoi että perheellä on maahanmuutto-ongelma."

"Miten mies suhtautuu siihen."

"No miten sellaiseen voi suhtautua, tietysti se ottaa koville... ja aiheuttaa eripuraa vaimon kanssa. Vaimon mielestä Juri pitäisi hoitaa se... asia kuntoon. Juri sanoi pyytäneensä apua Virralta. Mutta turhaan. Ai niin, ja Heinolassa Juri kertoi että hänen poikansa kuoli huumeisiin. Se kai vieläkin tuntuu kovalta. Ei pojan kuolemasta selviä koskaan."

"Oletteko suunnitelleet miten etenette täällä Kuopiossa? Mikä on suunnitelma?"

"Mä en ole osallistunut mihinkään suunnittelukokoukseen", minä sanoin. "Eikä Chaim."

"Kai teillä joku strategia on?"

"Kysy Erikalta, se tietää."

"Mutta sitten te ajoitte kolarin?"

"Juri ei voinut sille mitään, mies hyppäsi auton eteen. Kauhea juttu, näen yhä silmissä kun ukko lentää konepellille ja siitä maahan. Ja kuolee siihen paikkaan"

Hiltunen nousi ja tuli seisomaan pöydän viereen. Hän sanoi:

"Miten niin kuoli? Kuka niin sanoo?"

"Helvetti, nähtiinhän me se... tai... ainakin Juri sanoi että mies kuoli, hän sitä maassa makaava miestä tutki, ja verta oli maassa pään alla. Mun mielestä kuollut katseli taivasta."

"Kuollut katseli taivasta", Mikkonen toisti ja naurahi.

"Tunsitko... oletko nähnyt miestä aikaisemmin?" Hiltunen kysyi.

"En kai, tai jotenkin tutulta se vaikutti. Helsingissä..."

"Mitä sanoisit, Jösse, jos kerron että mies voi hyvin ja on matkustanut takaisin Helsinkiin?" Mikkonen keskeytti.

"Sanoisin että valehtelet."

"Kylläpä sinua on helppo ohjailla", sanoi nyt Mattila.

”Ehkä tämä tiimi koottiin juuri sillä perusteella”, sanoi Mikkonen. ”Minä näin itse kuinka Leo Pokok käveli eilen helikopteriin. Eikä näytännyt yhtään kuolleelta. Toki sillä oli side pään ympärillä mutta hyvin eläväinen mies.”

”Tiedättekö te kuka meitä ajoi takaa?”

”Ei teitä kukaan jahdannut”, Mattila sanoi. ”Miksi olisi?”

”Huomasitko tätä rakennusta kun ajoitte täällä?” Hiltunen esitti kysymyksen hiljaisella äänellä.

”En, meneekö tie ihan läheltä? Luulen että kolaroimme jo tuolla aikaisemmin, ennen kuin olimme instituutin kohdalla, tuo iso saari, ei me sitä nähty eikä sen ohi... sou... kuljettu. Tai emme ainakaan pimeässä nähneet... minä en nähnyt.”

”Olisiko mahdollista että Juri etsi tätä paikkaa?” Hiltunen kysyi.

”Unohdatte että tohtori Winston oli mukana”, minä sanoin. ”Kyl-lähän Stina tiesi missä me ajamme.”

Mattila katsahti Mikkoseen, joka katsahti Hiltuseen joka irvisti.

Mattila kävi jossain ja me odottelimme vaitonaisina. En ymmärtänyt miksi minulta kyseltiin asioita, joihin en osannut vastata enkä oikeastaan sitäkään, miksi minua ylipäänsä kuulusteltiin. Tämä projekti oli Virran toimeksiannosta valmistelu kuopiolaisten kanssa yhdessä joten mitä sellaista oli, jota he eivät muka tienneet. Oli tietysti mahdollista, että joku oli poikennut sovitusta suunnitelmasta, mutta sitä minä en voinut tietää. Nyt harmitti, etten matkan aikana lainkaan kysellyt Jurilta mitä kaikkea meidän oli tarkoitus selvittää.

Kun Mattila tuli takaisin, hän sanoi, että eiköhän asia ole pulkassa. Nousimme kaikki seisomaan, Hiltunen meni seinälle ripustetun akvarellin luokse ja katseli sitä miettiväisenä. Kun minä katsoin sitä mitä hän katseli, taulun epämääräiset viivat ja pastellinväriset kuviot alkoivat näyttää naiselta, joka istui jalat levällään ja jonka hiuksissa purjevene luovi kovaan vastatuuleen melkein kuun kallistuneena.

”Onko se arvokas?” minä kysyin.

"Olisi kai jos olisi aito." Hiltunen ei kääntynyt minuun päin vastatessaan.

"Jösse", Hiltunen sanoi, yhä taulua tuijottaen, "mikä sinun tehtäväsi on tässä projektissa?"

Mietin hetken mitä vastata.

Mattila ja Mikkonen pysähtyivät ovelle kuuntelemaan.

"Kaipa minä tuon tiimiin historian perspektiivin", minä sanoin ja tiesin heti, että vastaus kuulosti ulkoaopitun tyhmältä.

"Mutta ratkaisuhan on nykyhetkessä", Hiltunen sanoi.

"Tulevaisuudessa se on", Mikkonen sanoi ovelta. "Tulevaisuus näyttää."

Sitten me istuimme kahdestaan ikkunattomassa huoneessa, minä ja taulun nainen, jonka hiuksissa purjevene lensi eteenpäin. Minut oli kahlittu, minä en kiittänyt.

Tarkoin varjellut salaisuudet

arsinaiset kokoukset alkoivat tiistaina iltapäivällä. Ne jatkuivat taukoamatta torstai-iltaan. Yliopiston rehtori ja vararehtori pitivät sanansa. Christina Winsto- nin johdolla neuvotteluhuoneeseen marssitettiin asi- antuntijoita sekä yliopiston että kaupungin organisaatioista. Paikal- le tuli energialaitoksien edustajia, teurastamoiden ja sikaloiden joh- tajia, ja taisipa siellä käväistä myös satamajohtaja Pertti ”Pertsä” Ket- tunen, joka kertoi kuinka rahtilaivat toivat Euroopasta viiniä, maus- teita, juustoja ja muuta pientä mikä piristi harmaata arkipäivää. Ket- tunen suhtautui meihin humoristisesti. Hän ei voinut vastustaa lep- poisaa naurua kertoessaan viinilasteista. Jälkeenpäin ajattelin, että mukavan miehen tehtävänä oli eksyttää meidät pääasiasta.

Tärkeimpien teollisuuslaitosten, kuten huonekaluja valmistavan KallaPuun edustajat kertoivat hiilitaseen nujertamisesta. Pohjanmaan huonekalupuusepät asuivat nykyään Kuopiossa, samalla kun Pohjan- maata tyhjennettiin kovalla vauhdilla. En tiedä mihin pohjoisen rauta- sulattamot joutuivat; missä terästä aiottiin valmistaa, kuparia jalostaa.

Palaverit pidettiin toisen kerroksen neuvotteluhuoneessa, josta nä- kyi pitkälle Vehmersalmelle päin ja saaren yli kaupunkiin. Sininen jär- vi väikkyi kaikkialla. Winston noudatti tiukkaa agenda, asiantuntijat tulivat paikalle, pitivät alustuksen jonka jälkeen me, lähinnä Erika ja Juri ja Dirk kyselivät yksityiskohtia ja minä tein itselleni muistiinpa- noja. Kun Juri huomasi ensimmäisessä kokouksessa mustakantisen

vihkoni, hän sanoi että me saamme aineistot digimuodossa myöhemmin, joten ei ole välttämätöntä kirjata ylös kaikkea puhuttua. Jostain syystä katsoin juuri silloin Christinaan ja huomasin hänen epäroivän ilmeensä. Stina vilkaisi Hiltusta, joka tapansa mukaan istui huoneessa, mutta Hiltusen kasvoilta ei voinut erottaa edes sanatonta vastaväitettä Jurin uskomukseen, että saisimme kaiken aineiston haltuumme tietokantoina ja tiedostoina. Veitsilaatikko oli kiinni.

Erika näpytteli palaverien kuluessa kannettavaansa. Juri istui hänen vieressään ja joskus Juri huomautti hiljaa Erikalle jotain. Toisinaan Juri pyysi asian esittelijää viivähtämään jossain kalvossa. Sekä Erika että Juri tuntuivat keskittyvän siihen kuka tiedon tai tutkimuksen oli tehnyt ja mistä, siis mistä tietokannasta ja millä osoitteella tiedon saisi esille, jotta sitä pääsisi "louhimaan". Juri käytti monta kertaa tuota sanaa. "Louhiminen" oli minulle uusi ilmaisu kuvaamaan tietojen etsimistä tietokannoista, niiden yhdistelyä ja analysointia, mutta jotenkin sanan merkityksen saattoi ymmärtää, ainakin intuitiivisesti. Louhitaan suunnattomasti tiedon kasautumia jotta löydetään merkittäviä hippuja totuudesta. Oleellisen tiedon suonet kulkevat massan sisässä melkein huomaamattomina oikkuina.

Useimmat esittäjät poimivat taulukoita, trendejä ja suunnitelmia suoraan tietokannoista omia kannettaviaan käyttäen. Kun seurasin Jurin ja Erikan yhteistyötä, minulle tuli tunne, että Juri oli sittenkin tämän projektin johdossa. Dirk Chaim puolestaan syventyi asioiden substanssiin, hänen kysymyksistään huomasin, että asioiden tola kiinnosti häntä enemmän kuin se, että kuka tai missä tieto oli kerätty. Vastata kolmannessa tai neljännessä palaverissa huomasin, että Jurilla oli aina mukanaan sama armeijamallinen laukku, jota olin aikaisemmin laivalla uteliaana katsellut, mutta Juri ei avannut laukkua, vaikka hän aina asettelikin laukun palaverin aluksi huolellisesti pöydälle viereensä. Se oli kuin maskotti jonka merkitystä ulkopuolinen ei ymmärrä.

Se keitä Winston kutsui palavereihin ei ole kiinnostavaa yksityiskohdissaan, koska heitä oli niin monta ja niin monelta alueelta. Sen huomasin, että vaikka esiintyjät olivat huippututkijoita, he yleensä olivat tiimiensä kakkosmiehiä tai naisia, joten syystä tai toisesta varsinais-

nen johtoporras puuttui näistä palavereista. Asioiden kuvailuun sillä ei tietenkään ollut vaikutusta, mutta Juri yritti usein kysyä, että kuka sitä tai tätä tutkimusta tai operaatiota oli johtanut tai johtaa, ja välillä hän sai vastauksen, vaikka useimmiten ei. Christina rytmitti kokoukset niin, että kahvitauat, lounas ja iltapala tulivat oikeilla hetkillä, juuri silloin kun keskittymiskyky alkoi herpaantua, kun ihmiset alkoivat katsella Kallavedelle ja vaipua kollektiivisen tylsyyden tilaan.

Näiden muutaman päivän iltana en jaksanut tehdä juuri muuta kuin kävellä lyhyitä lenkkejä instituutin mailla, kävin pari kertaa järven rannassa ja haistelin elokuisen kaislikon tuoksua ja kuuntelin järvellä puksuttavien rahtilaivojen elämän ääniä. Se tyynttyi mielen, rauhoitti ajatukset, jätti tilaa kysymyksille, joihin ei tarvinnut vastata. Oli outoa huomata, että kysymysten kysyminen ja vastausten ymmärtäminen, siis yritys ymmärtää mitä sanottiin aiheutti stressiä ja kulutti voimavaroja.

Keskiviikkoiltana istuessani pienessä huoneessani auringon jo laskettua ja hämärän peittäessä harjun rinteet, minut valtasi Jakobiin kohdistuva ikävä. Yritin soittaa kännykällä Helsinkiin, mutta puhelin ilmoitti ettei minulla ollut pääsyä tšekäläiseen domainiin. Ehkä instituutista olisi löytynyt yleisöpuhelin, mutta en viitsinyt lähteä etsimään sellaista. Koska puhelimen käyttö oli muuttunut paikalliseksi, Suomi alkoi vähitellen muistuttaa 1800-luvun erillisten kyläyhteisöjen Suomea missä ihminen vietti koko ikänsä muutaman neliökilometrin alueella ja missä muu maailma oli etäinen ja tuntematon.

Kuvittelen maailman, en tiedä. Helsinki tietysti on iso kylä, mutta ei sekään muuta ole kuin paikallinen ilmentymä, joka on sulkeutunut muulta maailmalta. Pasila oli minun kyläni, vailla ulospääsy-tietä. Tornien varjostama arkipäivä. Tuuliverhojen rahinaa, hiljaista yksinäisyyttä, hiipuvaa menneisyyttä. Keinotekoiset ikkunat avautuvat todellisuuteen, mutta en voi olla varma mitä kuvia minä näen, mitä minulle näytetään.

Vaikka instituutti oli maanantaina autio kuin miljonäärin omatunto, tiistaina se heräsi eloon. Kahvilassa näkyi nuoria tutkijoita, käytäviltä kuului kiireistä askeleita, pihalla vietti aikaa keskusteluryhmiä,

jotka seisoskelivat nurmikolla kulleropensaiden vieressä tai istuivat puutarhatuoleilla kasvot järvelle päin auringon säteitä keräten. Mutta samalla pistin merkille, että haalaripukuiset rotevat miehet kuljettivat nokkakärryillä talosta ulos arkistolaatikkoja ja kokonaisia peltisiä kaapistoja, ikään kuin he olisivat muuttaneet instituuttia uuteen paikkaan.

Illalla, kun olin jo puoliuunessa peiton alla ja valveillaolevien kurja maailma oli häipymässä mielen reunan taakse... kun illalla kuulin uneeni askeleita käytävältä, toivoin että ne pysähtyvät ja että ovi aukeaa ja että Stina pujahtaa viereeni peiton alle lämpöisenä ja pehmeänä ja että kosketan hänen suippoja rintojaan, jotka hämärässä huoneessa hehkuvat illan viimeistä valoa kaartuessaan vartalon pimeämpiin kätköihin.

Mutta askeleet eivät pysähtyneet eikä ovi auennut.

Sitä vastoin huomasin, että palaverien tauoilla Dirk ja Christina viettivät yhä enemmän aikaa yhdessä, jutellen keskenään muista syryssä niin ettei kukaan kuullut mistä he puhuivat. Kun Dirk kosketi Stinan olkapäätä painottaakseen jotain asiaa tai nauraessaan jollekin mitä nainen oli sanonut, minä tunsin kuinka mustasukkaisuus nousi mahastani ja kiemurteli kuvottavana poltteena rintaa ylös. Mutta en minä voinut sille enkä Dirkin ja Stinan tuttavuudelle mitään, ei heidän välinen ystävyys kuulunut minulle enkä voinut ryhtyä arvostelemaan sitä, sillä suhtautuihan Stina edelleen myös minuun ystävällisesti ja jopa niin, että hänestä huokui empatiaa minua ja minun sisäisiä ongelmiani kohtaan. Kun Stina katsoi minua, minä etsin hänen silmistään halua nöyryyttää minua. Katsoessani hänen silmiinsä, hain itsesäällille perustelua, mutta ei Stina tullut siihen mukaan. Hän ei iskenyt lyötyä eikä potkinut maahan kaadettua. ”Jösse, Jösse”, hän sanoi ja katsoi minua hellästi.

Mutta palatakseni asiaan: kahdessa päivässä me saimme erinomaisen yleiskuvan tämän savolaisen yhteisön infrastuktuurista, siitä kuinka helpoilla mutta Helsingistä katsoen radikaaleilla toimenpiteillä yhteisö oli pystynyt tekemään itsestään melkein omavaraisen. Kaiken

perustana oli hiilitaseeseen puuttuminen lämpöpumpuilla, bioenergialla (joka ei tarkoittanut puun polttamista) ja melkein suljetulla jätteen energiakierrätykselle moderneissa energianpolttolaitoksissa. Sekundääritasolla säästyneet hiilipisteet mahdollistivat nautakarjan kasvattamisen, suuret sikalat ja kohtuulliset kokoiset kanalat. Koska kaupunkiyhteisö oli koko ajan ”voitolla” hiilitaseessa, se saattoi tuottaa ”ylellistä” elämää asukkailleen eikä sen tarvinnut pakottaa kunta-laisia syömään raakaravintoa ja maissiohrasapuskaa. Lupiininaikeista puhumattakaan.

Karjankasvatus oli keskitetty Kallaveden rantakolmioon välille Maaninka, Leppävirta ja Vehmersalmi. Kun kysyin miksi se sallittiin täällä mutta ei muualla Suomessa, kukaan ei osannut antaa yksiselitteistä vastausta. Ehkä se oli sattumaa, ehkä hallitus 2020-luvulla halusi jatkaa sitä jonkinlaisena kokeiluna, ehkä haluttiin turvata tietynlainen karjan geeniperintö mahdollisen tulevaisuudessa tapahtuvan suunnanmuutoksen varmistamiseksi. Liian monta ”ehkää”... mutta ajattelin, että se saattoi olla suunnitelma B:hen varautumista.

Meille todistettiin, että tämä todella oli mahdollista. Kuopion energian insinöörit esittelivät ylpeinä – ja suoraan sanoen innostuneina – kuvia mahtavasta lämpöpumppuputkistosta jotka alkoivat kaupungin satamasta ja jatkuivat Kallaveden pohjassa aina Vehmersalmelle asti. Toinen insinööri heijasti seinälle kuvia Puijon sisäosista missä lämpöpumppujen putkistot luikersivat kilometrikaupalla kuin jättiläismäiset verisuonet. Mutta tämä oli vain yksi osa energiataloutta. Toinen, melkein yhtä tärkeä osa tuli jätteen energiapolto. Täällä jokaisessa taloudessa tiskipöydän alla oli jätemylly mihin kaikki syömistä jäänyt palautettiin, osin hyödynnettäväksi biokaasujen tekoon ja osin käsiteltäväksi hivenaineiden, kuten fosforin kierrätykseen. Muualla Suomessa pellot kärsivät fosforipulaa, täällä eivät. Täällä ei mikään päässyt pakoon, ei likaamaan järviä eikä jokia.

Rahtilaivat toivat maailmalta Kuopioon täyteläisiä punaviinejä, eivät fosforia.

Biokaasuja ja bioenergiaa saatiin aikaiseksi, koska ei rajoitettu vain kasviksiin vaan tuotettiin myös lihaa ja rasvaa. Meille kävi sel-

väksi, kuinka vähän hehtaareita tarvittiin ihmisten syöttämiseen kun keskeinen osa ihmisen tarvitsemasta energiasta otettiin eläinperäisesti ja syötiin lihaa kaikissa muodoissaan. Hiilestä viisi! Muualla Suomessa pellot eivät tahtoneet riittää Helsingin väestön syöttämiseen, eivätkä riittäneetkään koska pellettilaivojen rinnalla Helsingin satamat olivat täynnä muualta tulleita soija-ro-ro-aluksia. Joskus aikaisemmin, kauan sitten Helsingin kauppatorilla ruotsalaiset turistit ostivat Kiinassa valmistettua rihkamaa. Nykyään torilla kulkee kiinalaisia soija-alusten merimiehiä, jotka trokaavat helsinkiläisille hapatettuja broilerinsiipiä.

Osansa Helsingin ahdingolle oli tietysti sillä, että maaseudun pinta-alasta suuri osa tarvittiin puuenergian tuottamiseen jolloin maa-alasta käytiin jatkuvaa ja ratkaisematonta kilpailua energiatarpeen ja elintarvikepulan välillä. Koska Kuopiossa valmistettiin valtavasti puusta huonekaluja, jotka vietiin pääosin Saksaan ja Ranskaan, hiilitase kääntyi kuopiolaisten kannalta positiiviseksi, sillä sitooahan puusta tehty pöytä tai nojatuoli hiiltä sadaksi vuodeksi jos huonekalu on kunnolla tehty. Kun nyt onnistuttiin rakentamaan penrosetornit puusta, tornirakenteen vaikeasta muodosta huolimatta, tästä oli tulossa uusi hiiltä sitova menestystuote.

Mutta jonkinlaisen työvoiton saimme, tai Dirk sai kun pitkän ihmettelyn jälkeen energialaitoksen pääsuunnittelija myönsi Dirkille ettei edellä kerrottu riittänyt täysin kaupungin energiatarpeen tyydyttämiseen. Kierreltyään asiaa hetken, hän kertoi että kaupunki oli yhdessä teollisuuslaitoksiensa kanssa ostanut 2030-luvulla käyttämättömäksi jääneet nesteytetyn kaasun varmuusvarastot eri puolilta Suomea. Tuota polttoainetta käytettiin tasaamaan muiden energiavarojen heittelyjä, noin 10–15 prosenttia koko kulutuksesta. Sitä riittää vielä yli sadaksi vuodeksi, insinööri sanoi. Hiilidioksiongelman ratkaistiin toisen sukupolven CCS-varastoinnilla.

”Tahko on täynnä sitä itteään”, muuan insinööri sanoi. ”Jonain päivänä myö käytetään sitä hyäyksi... johonkin... jollain taval, uskokaa minuu.”

”Paradoksihan tämä on”, Dirk Chaim sanoi erään palaverin lopulla. ”Nämä eivät noudata täällä YE-sopimuksen kirjainta, mutta ovat

sen hengessä saaneet hiilijäljen kuriin ja samalla pitävät väestön priimakunnossa, kun me taas Helsingissä noudatamme sopimuksen kirjainta viimeisen päälle ja aiheutamme nälkää, sairauksia, tyhmyyttä ja tuhoamme Suomen metsät lopullisesti.”

”Oletko sä niin naiivi että luulet läskikapinalla pelastavasi maailman?” Erika Mononen kysyi.

”Kun ajattelen tarkemmin, niin täytyy sanoa että olen.”

Dirk hymyili alakuloisesti. Viime päivinä hän muuttunut hiljaisemmaksi. Ikään kuin uteliaisuus olisi kadonnut.

”Kuunneltuani tätä...”, minä sanoin ”... miten täällä toimitaan ja viedään esimerkiksi huonekaluja Eurooppaan, alan ihmetellä että mitä me helsinkiläiset oikein teemme? Mihin meitä tarvitaan?”

”Vahtimaan toisiamme”, Chaim irvisti.

”Virkamiehiä on todellakin paljon, mutta ei kai sitä voi vahtimisena pitää, pikemmin me ennakoimme että hiilitasetta seurataan ja että kulutus lasketaan oikein”, Oprienev sanoi. ”Dirk todisti jo aikaisemmin etteivät Valtion tietokonekeskuksen laitteistot ole priimakunnossa joten me tarvitaan paljon käsiä... ja mekaanisia laskukoneita. Optimointi on työlästä puuhaa ilman tietokoneita.”

”Mukava kuulla että te ennakoitte ettekä sensuroi”, Winston hymähti.

”Olen kuullut huhuja”, Dirk sanoi ja katsoi Juria silmiin, ”että Helsingissä toimii yksityisiä sekuriittafirmoja, jotka tarkkailevat esimerkiksi Pietarin asukkaiden tietokoneita. Onko se mahdollista? Että me myymme manuaalivalvontaa muualle?”

”Mahdollista mutta tuskin todennäköistä”, Juri sanoi.

”Eikä se kuulu sinulle”, sanoi Erika. ”Pysytään me nyt vaan Kuopiossa. Vai mitä?”

”Mutta onko Kuopion tapa toimia sitten salaisuus?” minä sanoin. ”Eihän tällainen voi pysyä varjeltuna salaisuutena, kun ihmiset syövät lihaa, juovat maitoa ja kertovat muille mitä täällä tapahtuu?”

”Kuka on väittänyt että me olisimme toimineet salaa ja vastoin hallituksen tahtoa?” Christina Winston sanoi.

”Miksi tämä sitten nyt on esillä?”

”Kysy Jurilta”, Stina vastasi. ”Tai Klaus Virralta. Kysy mitä hän menee tekemään New Yorkiin ensi kuussa. Kysy Erika Monoselta mikä häntä oikein huolestuttaa.”

Kukaan ei sanonut vähään aikaa mitään. Sitten Dirk sanoi:

”Mutta miten selität paremmat oppisuoritukset, Stina? Me ollaan nyt kuultu miten energiatalous täällä toimii ja että liharuokaa käyttämällä ravintotalous on tuottavaa, mutta entä sitten? Miten nuo Kallaveden sikalat ja karjatilat liittyvät ongelmaamme? Mistä se helsinkiläisiltä kadonnut älykkyys tulee tänne? Mitä te teette paremmin? Eihän se geeneistä voi johtua. Oppimisen kellokäyrä on lahjomaton, ja täällä se on kauniimpi kuin meillä. Eikä me kai evoluutiota voida syyttää? Jösse jo sanoi, että evoluutio vie satoja vuosia.”

”Sitä käsittelemme viimeisessä palaverissa”, Christina Winston lupasi.

Syntymättömät lapset vaikenevat

iimeinen istunto pidettiin torstaina iltapäivällä kahvi-
tauon jälkeen eikä jännittynyttä ilmapiiriä voinut olla
aistimatta. Aivan kuin isännät olisivat pelänneet ker-
toa kaikkea tietämäänsä, aivan kuin me olisimme pe-
länneet kuulla kaikkea kerrottavaa. Erikan kasvoilta paistoi melkein
julma uteliaisuus. Hänen oli vaikea istua paikallaan.

Tasapainotila oli vaarassa järkkyyä.

Winstonia avustivat vararehtori Hyvärinen, molekyylibiologian
professori Oliver Sinclair ja lääketieteen tohtori ja geriatrician profes-
sori Eeva Susi ja tietenkin Hiltunen. Olin kuullut skotlantilaisesta Sin-
clairista aikaisemmin, koska yliopistolla juorut liikkuvat vikkeläm-
min kuin bosonit Cernin atomikuilussa. Maailmankuulu tiedemies oli
muuttanut Glasgowsta Suomeen rakastuttuaan savolaiseen journa-
listiin Satu Sinisiipeen, joka työskenteli raakaravintoa propagoivassa
Puhdas totuus -aikakauslehdessä. Huhujen mukaan pariskunta kä-
vi loputonta taistelua oikeaoppisesta dieetistä enkä tiedä kumpi tais-
telun oli voittanut enkä sitä mitä heidän keittiössään lopulta valmis-
tettiin, mutta sen tiesin, että pariskunta oli eronnut tai ainakin asui
erossa toisistaan. Oliver Sinclair puhui ällistyttävän hyvää suomea;
hänellä oli mokkanahkainen pikkutakki ja kaulan ympärille huolet-
tomasti kietaistu silkkiiliina ja hän hymyili vallattomasti. Nyt hän kat-
seli kauniisti ikääntynyttä Eeva Sutta, joka hymyili Sinclairille takai-

sin. Kun katselin naisen avoimesti tunteita ilmaisevia kasvoja, ajattelin että tässä tapauksessa nimi ei ainakaan ollut enne.

Hyvärinen kysyi olimmeko saaneet riittävästi tietoja taustoittamaan vallitsevan olotilan. Me nyökyttelimme ja Dirk sanoi, että asiantuntijat olivat tehneet erinomaista työtä kuvatessaan energia- ja ravintotalouden perusteita. Erika Mononen istui kuumissaan, mutta ei sanonut mitään. "Konteksti on selvä", Juri sanoi. "Päälause vielä puuttuu."

Juri hämmästytti minut. Matkalla hän oli esiintynyt Erikan tukimiehenä eikä filosofina tai tieteen muotokieltä hallitsevana ajattelijana. Hyvärinen naurahti ja sanoi Christina Winstonille, että päälause puuttuu. Christinalla oli tummansininen avokaulainen kesäpaita ja hänen poskensa punoittivat hieman, ehkä häntäkin jännitti. Hän oli niin kaunis, että hänet olisi voinut syödä. Kun hän puhui, hänen äänensä oli hieman tavallista korkeampi.

Winston pyysi Sinclairia kertomaan miten ihmisen evoluutio palautuu syömiseen. Kun Mononen kuuli sanat "evoluutio" ja "syöminen" hän pomppasi pystyyn, mutta istuutui takaisin tuolilleen, koska Juri nykäisi häntä kyynärpäästä. Erika romahti takaisin tuoliin ja jäi tuijottamaan pöydän yli vastapäistä seinää. Valkoinen seinä, tyhjä taulu.

Skotti puhui huolitellusti, hitaasti, hän ajatteli jokaista lausetta ja sanaa ennen kuin puki ajatuksia ääneen. Sinclair piti huolta kielestä. Hänellä oli matala, sointuva puhetapa, siitä kuuli hänen äidinkielenensä nuotin, mutta sinänsä sanat ja taivutusmuodot olivat kohdallaan. Jo muutaman lauseen jälkeen ymmärsin, että Sinclair kertoi samoista asioista joista olin lueskellut Wranghamin kirjasta. Mutta olin sellannut kirjaa vain sieltä täältä enkä lukenut sitä kunnolla, sen huomasi pian Sinclairin jatkaessa juttuaan.

Syömiseen evoluutio, keitetyn ruoan historia selitti enemmän kuin mikään muu ihmisen fyysistä ja sosiologista kehitystä. Sosiologiaan hän ei puuttunut (tutustukaa siihen omin päin, hän sanoi ilkkurisesti, ihmetelkää miten ruoan kypsentyminen edisti mies- ja naisroolien eriytymistä), vaan kertoi kuinka lihan ja keitetyn ruoan syöminen johti siihen, että ihmiselle kasvoi isot aivot ja pieni maha. Kun ke-

ho ei vaadi ylettömästi energiaa, se jää ylijäämänä aivojen käyttöön, jotka aikojen kuluessa kasvoivat ja kasvoivat. Keitetystä ruoasta saa energiaa paljon enemmän kuin raakaruoasta. Ei ruoan arvoa ihmiselle voi arvioida pelkästään polttamalla sitä ja laskemalla kaloreita. Keitetystä ruoasta saa enemmän kuin raa'asta, jo siksikin että se on tiiviimmässä muodossa. Sen syö nopeammin; ihminen selviytyy aterialta hetkessä kun lehmältä kuluu koko päivä ruokailuun. Jää aikaa tehdä muutakin. Ihminen on siro ja älykäs "apina" toisin kuin viidakon apina, joka elää raakaravinnolla.

"Kukapa meistä haluaisi pussata simpanssin kuonoa", Sinclair sanoi hymyillen.

"Minä en ainakaan", Dirk sanoi.

"Enkä minä", jatkoin minä. (Vaikka olin jo pussannut!)

"Mutta ei tuo selitä mitään, tämän olemme kuulleet sata kertaa", Mononen sanoi. "Ei selitä paskaakaan. Sinulla on mielipide, minulla toinen, so what?"

"Eikö paskaakaan?" Sinclair nauroi. "Mitä Stina sanoo?"

"Kuule Erika", Stina sanoi varovaisesti mutta kuitenkin terävästi. "Tiedätkö sinä mitä naiselle tapahtuu jos hän syö pelkästään raakaa ravintoa?"

"Tietenkin tiedän... hän pysyy terveenä. Hän säästää luontoa. Ei läskisty, ei sairastu joten mitä muuta sinä haluat?"

"Ehkäpä terveenä, mutta monet rehujen syöjät ovat aliravittuja."

"Ja varsinkin vanhat ihmiset ovat", lisäsi Eeva Susi.

"Myönnän että joskus voi niin olla, mutta et vieläkään kerro mitään uutta. Miten aliravitsemus muka liittyy älykkyyteen? Tai oppimiskykyyn? Tai lahjakkuuteen? Et saa herran tähden väittää että kouluissa lihaa syövät olisivat parempia oppilaita kuin kasviksia syövät. Jos tuo on päälause ja se saakelin väittämäsi, koko Helsinki nauraa sille. Luuletko että Klaus Virta kehtaa esittää tuollaisen väitteen maailmalle?"

Erika katseli Stinaa halveksien, ikään kuin hän itse olisi ylempänä kuin muut pöydässä istuvat. Hyvärinen oli vaivautunut; jostakin syystä hän häpesi Monosen käyttäytymistä.

"Se liittyy naiseen ja naiseuteen", Sinclair sanoi.

”Ei ole uusi asia”, tohtori Winston jatkoi, ”että raakaa ruokaa syö-
villä nuorilla naisilla kuukausikierto häiriintyy. Omissa tutkimuksis-
sani olen yrittänyt selvittää että miksi niin tapahtuu, mutta emme vie-
lä tiedä ihan tarkasti miten ruoka ja mahdollisesti sen proteiinipitoi-
suus korreloi kuukautisten kanssa. Tai pelkästään aliravitseminen. Tämä
on faktaa, Erika, kuuntele nyt tarkasti ettei tarvitse Helsingissä nau-
raa eikä itkeä. Tutkimusten mukaan pelkkää raakaravintoa syövästä
naisista vain noin joka toiselle tulee normaalit kuukautiset. Ja kuun-
tele vielä äläkä hypi heti pöydälle, se tarkoittaa että näiden naisten
keskuudessa syntyvyys puolittuu. Vain joka toinen heistä saa lapsia.”

Erika Mononen istui hiljaa. Hänen huulensa kalpenivat eikä nai-
sen silmistä voinut päätellä mitä hän juuri nyt ajatteli.

”OK”, minä sanoin. ”Jos tai kun tämä on totta, niin vaikuttaakseen
johonkin pitäisi kulua satoja vuosia, eikö totta, ennen kuin se näkyi-
si evoluutiossa, siinä että ihminen todella muuttuisi.”

”Tuo on totta jos evoluution annetaan kehittyä omien lakiansa mu-
kaisesti”, Sinclair sanoi. ”Mutta tässä tilanteessa, täällä Suomessa, ih-
minen on jyrkillä toimillaan aiheuttanut kehityksen, joka muistuttaa
evoluutiota vaikkei olekaan sitä Darwinin esittämässä mielessä. Ih-
misen toimeenpanema evoluutio kiihtyy... vähän kuin nopeutetussa
elokuvasa. Evoluutiossa on kysymys valinnasta ja henkiinjämisestä...
sopeutumisesta ja kyvystä selviytyä... kiihdytetyssä evoluutiossa
valitaan henkiin jääviä tihentyneesti ja käy niin että selviytyjät vali-
taan muilla perusteilla kuin miten se tapahtuisi luonnossa. Luonnos-
sa älykkäimmät selviytyvät, mutta nyt kävi toisin.”

”Perustele herran tähden paremmin mitä tarkoitat”, Dirk sanoi.
Hänen äänessään kuuli sekä epäilyä että innostusta. Dirkin kasvois-
ta näki, että yritti ymmärtää kokonaisuutta, käynnissä ollutta proses-
sia ja hän luuli tavoittaneensa siinä vallitsevan lainalaisuuden. Sin-
clair hymyili hänelle ja kysyi sitten Monoselta:

”Osaatko Erika sanoa kuinka moni helsinkiläistytty syö pelkäs-
tään raakaa ruokaa?”

”En tietenkään mutta aika moni... koska he ovat moderneja naisia
ja seuraavat ajan henkeä... ja sitä miten yhteiskunnassa pitää elää, siis

he tietävät vastuunsa globaalille yhteisölle, toisin kuin eräät. Jos naiset eivät olisi niin vastuuntuntoisia, ei hiilitaseen normalisointi olisi onnistunut lainkaan. Joten... älkää te naisia syyttäkö tai syyllistäkö.”

”Minä tiedän”, Susi sanoi, ”että raakaa ruokaa syövien osuus on Helsingissä jopa kolmekymmentä prosenttia tai enemmän, ehkä jopa yli neljäkymmentä, ja nimenomaan nuorissa ikäluokissa, niissä jotka ovat potentiaalisia synnyttäjiä. Sen lisäksi paremmin koulutetut naiset synnyttävät muutenkin vähemmän lapsia. Suurelle osalle ei synny yhtään lasta.”

”Ja vielä Erika”, Sinclair sanoi lempeästi, ”Ovatko nuo modernit naiset sinun mielestäsi ikäluokkansa parhaimmistoa?”

”Vitun skotti! Alatko sinä pottuilemaan? Meillä on kyllä tietoa siitä, että älykkäimmät ihmiset suhtautuvat suopeimmin yhteiskunnan vaatimuksiin... koska he pystyvät näkemään kokonaisuuden ja yhteisen edun eivätkä vain tuijota omaan napaansa. Parhaat meistä tietävät mitä vihreä talous edellyttää ja mitä vastuutunto on. Me kannamme kortemme kekoon, emme pakene vastuuta, uhraudumme jos tarvitaan. Mitä vittua sinä olet tehnyt... yhteisen edun puolesta? Kiusannut simpansseja, vai? Syönyt turpa rasvassa kiellettyjä pihvejä? Sinäkö tässä moralisoit kunnon ihmisiä?”

”Juuri niin, älykkäimmät ovat sinun hengenheimolaisiasi, en minä pottuile sinulle. Olet aivan oikeassa. Älykkyystutkimusten gausin käyrällä sinun modernit naisesi todella ovat siellä käyrän oikealla reunalla, puolivälin paremmalla puolella... siis parhaimmiston parhaimmistoa millä mittarilla tahansa.”

”Joten?” Erika sanoi hieman lauhtuneena. ”Te ette pysty selittämään mitään!”

”Sinä et huomaa oleellista asiaa”, Eeva Susi sanoi ja katsahti Stinaan.

”Sinä et huomaa että parhaimmistolle ei enää synny lapsia”, Stina sanoi.

”Tässä sinulle laskutehtävä”, Sinclair kääntyi Dirkiä päin. ”Insinööriä se sujuu nopeasti. Oletetaan siis että meillä syntyy – tai syntyi ennen vuotta 2017 – noin 60 000 lasta vuodessa. Sitten tuli YE-so-

pimus ja naisten parhaimmisto Helsingin metropolissa, lähinnä siellä ja muutamassa suurimmassa keskuksessa, noin 20–30 % joka vuosi potentiaalisista synnyttäjistä siirtyi syömään yksinomaan raakaa ravintoa. Siitä seurasi väistämättä että puolet lapsista jäi syntymättä, siis sellaisille ihmisille joiden olemme todenneet olevan kansakunnan parhaimmistoa, älykkäin osa suomalaisuutta. Laskepa siis Dirk insinöörin nokkeluudella, että kuinka monta älykästä lasta on jäänyt syntymättä kuluneen sadan tai melkein sadan vuoden aikana.”

Tuijotimme herkeämättä Dirkiä, joka raapusteli paperille nopeasti muutamia lukuja ja laskutoimituksia.

”Perkele! Perkeleen perkele!” hän sanoi hämmästyneen näköisenä. ”Jos edes 20 prosenttia olisi kohderyhmänä, raakaruokaa syövinä joilta puolelta jää hedelmöitys tapahtumatta, niin joka vuosi jää syntymättä melkein 8 000 lasta eli sadassa vuodessa yli 700 000! Voi-ko se olla totta?”

”Ei voi”, Erika Mononen huudahti. Mutta hänen kasvoistaan näki, että hän uskoi laskutoimitukseen. Mononen tajusi mitä se merkitsi. Hän ei ehkä uskonut puhetta eikä toisenlaisia mielipiteitä, mutta laskutoimituksen tulokseen hän uskoi koska hänen edustamansa yhteiskuntamalli perustui laskutoimitukseen eikä mihinkään muuhun..

”On se totta”, sanoi nyt harmaahiuksinen Hyvärinen. ”Itse asiassa syntymättömiä on vielä enemmän koska koulutetut naiset, niin kuin Eva sanoi, muutenkin synnyttävät vähemmän. Puhumme varmaan-kin miljoonasta lapsesta, jotka vaikenevat... jäivät syntymättä. Siinä teille selitys miksi meillä opiskelijat saavat parempia arvosanoja. Me emme ole tehneet väkivaltaa populaation inhimilliselle normaalijakautumalle. Me jatkoimme... söimme samalla tavalla kuin meidän esi-isämmekin olivat syöneet. Emme valinneet.... siis emme ryhtyneet jaloistamaan ihmistä mihinkään suuntaan.”

”Mä en sittenkään usko tätä”, Erika sanoi. Hän sai hetkessä mielenrauhansa takaisin ja tiesi taas mikä on oikein ja mikä väärin. ”Teillä on joku ajatusvirhe tai laskuvirhe, ei se voi noin mennä. Mielenkiintoinen hypoteesi, kiinnostava ajatuskoe mutta sanoisin ettei muuta.

Ei syytä huoleen, ei mun mielestä, elämässä on niin paljon vivahteita että te ette pysty niitä mallintamaan. Hyvä yritys, mutta...”

”Mutta olisihan tuo pitänyt huomata syntyvyystilastoista, hemmetti”, minä sanoin. ”Varsinkin kun, jos olette oikeassa, muutos on tapahtunut niin nopeasti, muutamassa kymmenessä vuodessa.”

”Jösse hyvä”, Hyvärinen sanoi. ”Tietenkin syntyvyyden lasku pantiin merkille Helsingissä, mutta sehän vain tuki YE-sopimuksessa ilmaistua vastuuntuntoa maapallon yliasuttamisesta. Siksi pienentynyt syntyvyys oli hyve eikä huono asia. Mitä vähemmän ihmisiä, sen parempi maapallolle. Se mikä jäi huomaamatta oli, että syntymättömät lapset eivät jakautuneet tasan erilaisten ihmisten kesken. Te keskitytte Helsingissä vahvistamaan tyhmempien tai lahjattomien osuutta populaatiossa. Kellokäyrä pysyi toki ennallaan mutta siirtyi parikymmentä prosenttia vasemmalle. Vaikka... enhän oikeastaan tiedä minä muotoinen kellokäyrä Helsingissä nyt on.”

”Sitä paitsi tuossa syntyy itseään vahvistava kierre joka alkaa jo toimia normaalin evoluution tavalla, onhan tässä melkein viiden sukupolven ajan harrastettu tyhmennystä ja saatu lapsia ja lapsen lapsia ja niin edelleen, ja toiset lapset ovat jääneet syntymättä ja heidän mahdolliset älykkäät lapset”, Eeva Susi sanoi.

Huoneessa vallitsi hiljainen, epätodellisen harras tunnelma. Siihen sekoittui annos järkytystä. Se iskostui vähitellen kaikkien läsnäolijoiden tajuntaan. Voi olla etteivät kuopiolaisetkaan olleet koskaan perinpohjaisesti pysähtyneet miettimään, millaisen raakalaismaisen evoluutiolaboratorion maailman kansat olivat vuonna 2017 perustaneet, ajatteleminen mitä siitä seuraisi, sillä eihän Suomi ollut yksin toteuttamassa YE-sopimusta. Jos Dirk Chaim olisi jatkanut laskutoimitusta koko maailman väestöön, hän olisi saanut musertavia lukuja, jotka olisivat riittäneet liikahtuttamaan mielen epätoivoiseen nyyhkytykseen.

Ei ollut paljon lisättävää.

Oliver Sinclair kätteli meidät ja poistui huoneesta. Näin että hän iski silmää Dirkille. Hyvärinen kiirehti hänen seurakseen. Eeva Susi

viivähti vielä hetken. Hän sanoi, että vanhuksille raakaravinnon yksipuolisuus oli melkein yhtä kohtalokasta kuin nuorille. He eivät tietenkään synnyttäneet tai jättäneet synnyttämättä, mutta jatkuva aliravitseminen, kymmenien vuosien raajan ravinnon syönti vaikutti ilmeisesti aikaiseen kuolleisuuteen. Mutta tämä oli vielä tutkimuksen kohteena. Ja joka tapauksessa, kun parhaimmat lapset jäivät synty-mättä, myös paras osa kansasta jäi varttumatta vanhoiksi. Kukaan ei voi olla varma kaikista tekijöistä, mitkä vaikuttavat ihmisen varhaiseen kuolemaan. Joka tapauksessa, ja jälleen naisten vastuuntunnosta johtuen, nykyään miehet elävät Helsingissä pidempään kuin naiset.

”Miksi naisen pitää aina kärsiä?” Erika kysyi kuin itseltään.

”Koska naiset aiheuttavat kärsimykset”, Chaim sanoi ivallisesti.

Erika tuijotti Chaimia hetken. ”Jösse ja Dirk”, hän sanoi sitten ko-peasti. ”Huomenna pidetään videopalaveri Klaus Virran kanssa aamulla kymmeneltä, joten olkaa tässä huoneessa silloin. Tämä on käsky eikä toivomus. Sitten tämä paska reissu on ohi. Ja Hiltunen... hoidat sen laitteiston tänne. En aio tulla aamulla kuuntelemaan mitään tekoselitystä puuttuvasta johdosta tai katkenneesta piuhasta.”

Hiltunen seisoi ovella ja katsahti takaisin huoneeseen, hänen kasvoiltaan kaikki ilmeet olivat kadonneet, aivan kuin mikään ei enää liikuttaisi häntä eikä ketään koko maailmassa. Kohta laatikko avautuu ja veitset lentävät Erikan kasvoille.

Meillä kaikilla on naamiomme. Kun nyt katselin Erikaa ja Juria minulle tuli kauhea ajatus, että heidän naamioidensa takana ei olekaan mitään, ei inhimillisiä tunteita, ei surua eikä iloa vaan pelkää-tään laskutoimituksia, yhteen ja pois. Oli kauheaa tajuta ettei Erikaa huolestuttanut lainkaan mitä ihmiskunnalle tapahtui. Pääasia hänelle oli, että kansalaiset noudattivat ylhäältä annetun reseptin mukais-ta elämää. Pääasia oli että hän oli oikeassa, että hän toteutti oikeaksi päätettyä ohjelmaa. Hänen ei tarvinnut pohtia tekojen seuraamuksia, koska ne olivat joka tapauksessa sitä mitä haluttiin.

Sivilisaation vihreä säde

itä elämä on?

Takkuja ja tahroja vai silkkiä ja samettia? Kukka ja kimallus? Auringon nousu vai sen lasku? Keskipäivän polttava kuumuus? Vai pelkästään sarja tapahtumia vailla tarkoituksen sisältöä ja merkitystä. Olisi lohduttavaa ajatella ettei tarvitse pohtia elämän tarkoitusta, koska emme sitä voi kuitenkaan ymmärtää, sillä me olemme insidereita, olemme sen asian sisäpuolella mitä me yritämme tutkia. Tutkiaksemme elämän tarkoitusta meidän pitäisi siirtyä ulkopuolelle, mutta se on mahdotonta, paitsi Jumalalle eikä meistä ole ”jumalaksi” vaikka yritämmekin jatkuvasti mestaroida ihmissuvun elämänpiiriä.

Niin että tosiasiassa meistä jokainen on jäävi tutkimaan elämän tarkoitusta ja kummallista on, että niin monet niin monessa paikassa ja niin monella aikakaudella ovat yrittäneet tutkia sitä melko kehnolla tuloksella. Yksi näkemys tosin väittää, että elämän tarkoitus on siinä, että me voimme sitä miettiä. Joidenkin mielestä maailmankaikkeus kehittyi alkuräjähdyksestä nykyisenkaltaiseksi siksi, että ihminen kehittyisi nykyisenkaltaiseksi olioksi pohtimaan mistä ja miksi maapallo syntyi. Jos sen kehitys olisi johtanut toisenlaiseen suuntaan, ei ihmistäkään olisi sitä miettimässä.

Paras (realistisin) selitys elämän tarkoitukselle kuitenkin on se, että ihmisen pitää täyttää maa ja jatkaa sukuaan, mutta monista sivistyneistä ihmisistä se tuntuu liian primitiiviseltä projektilta. Olisi pal-

jon antoisampaa päätyä siihen, että elämän tarkoitus on vaikkapa lukea Hemingwaytä (tai kirjoittaa kuin Hemingway) ja kuunnella Vivaldia (säveltää kuin Vivaldi) ja maalata tauluja Matisen tai Renoirin tavalla. Mutta sivistyneet ihmiset unohtavat, että Hemingway, Vivaldi ja Matisse ovat vain elämän ylijäämää ja kerskaa, kuohua jonka raakana vellova elämä synnyttää. Yhtä Renoirin tyttökuva kohden on miljoonia kuvia joista en tiedä mitään ja jotka eivät ole vaikuttaneet minun eikä kenenkään toisen elämään. Voisin tietysti luetella parempia ja merkittävämpiä kirjailijoita (tai surkeampia, ei sen puoleen) kuin mitä Hemingway oli, mutta mitä se hyödyttää. Niin kuin jo aikaisemmin totesin, on huonoa viihdettä ja hyvää ja jotakin siltä väliltä, mutta lopulta kysymys on aina eskapismista, pakenemisesta mielikuvituksen ihanaan maailmaan, joten taiteilijoita sopii mainita esimerkinomaisesti mutta ei koskaan luonnontieteellisten lainalaisuuksien ilmentäjinä. Kun haluat neuvoja kuinka sepittää juttuja, kysy kirjailijalta apua, mutta jos haluat tietää millainen maailma on, etsi parempia neuvonantajia. Sanaseppo osaa sanat, mutta ei välttämättä tiedä niiden substanssia.

Mutta sittenkin: kuka kieltää meitä pettämästä itseämme ja ajattelema, että unelmat ovat elämän raaka-ainetta? Jos ihmiseltä riistetään unelmat, pehmeä ihmisyyden ja turhanpäiväiseltäkin tuntuva loputon itsensä ihmettely, niin kaikki mitä ihmiskunta on kokenut mitätöityä ja samalla mitätöityä luonnossa tapahtuva ja tapahtunut evoluutio. Kieltämällä ihmisen, ihmisen kieltää lopulta myös luonnon ja kieltäessään luonnon, ihminen nostaa itsensä Jumalan yläpuolelle. Näin käy siitä riippumatta uskooko Jumalaan vai ei, onko Jumalaa olemassa vai ei.

Perjantaiamun videoneuvottelusta tuli lyhyt ja tyyli.

Hiltunen oli hankkinut neuvotteluhuoneeseen laitteiston, johon kuului viidenkymmenen tuuman näyttö ja webbikamera. Me istuimme vierekkäin niin, että Klaus Virta näki meidät, me näimme Virran yksinään toisessa päässä, vaikka hän kuului välillä puhuvan kameran katveeseen jäävälle Eikka Eikalle. Heti alkuun hymyilevä – eikä hymy laantunut palaverin aikana – Virta kiitteli työryhmää ja erityisesti Erika Monosta ja Juri Oprieneviä. Hän sanoi, että asiat olivat

selvinneet hyvin eikä paljon mitään jäänyt ratkaisematta. "Eikö totta, Erika?" hän sanoi.

Erika myötäili ja totesi, että me olimme saaneet runsaasti tietoa. Juri lisäsi epämääräisesti, että myös tiedon lähteet olivat kirjoissa ja kansissa. Tähän Virta lisäsi kriittisesti, että tutkimusprojektien johon me emme kuitenkaan tavoittaneet. Hetken aikaa, mikäli tv-ruudun kuvaan oli uskominen, Virta näytti tyytymättömältä. Juri myönsi että Virta oli oikeassa, mutta jatkoi, että ei kai tässä ihmisiä jahdattu vaan tietoja. Sananvalinta kuulosti kummalliselta. Niinhän se on, aivan niin, Virta sanoi. Tuntui että Virta oli sittenkin eri mieltä kuin Oprienev. Jokin osa tehtävässä oli jäänyt suorittamatta.

Kun Dirk kysyi, että muuttuuko Helsingissä nyt joku, niin Virta sanoi hämmästyneenä:

"Miten niin muuttuuko? Mikä sun mielestä pitäisi muuttua?"

"Kaikki, kaiken tulisi muuttua jos halutaan että väestön keskimääräinen älykkyysskäyrä pysyy normaalina, senhän me nyt tiedämme, ei kai siitä kannata kiistellä?"

"Eihän me kiistellä", Virta sanoi hyväntahtoisesti.

"Siis että sikaa pöytään ja lupiinit maljakkoon", minä sanoin.

"Sinä et Dirk hyvä näe asian kokonaiskuva", sanoi Erika. Minulle hän ei vaivautunut sanomaan mitään.

"Erika on oikeassa", Virta hymyili ruudulla. "Kokonaiskuva on tärkeintä, eivät yksityiskohdat."

"Jääkö tämä siis tähän? Helveti! Te istutte perseillänne ja väki jatkaa tyhmenemistä."

"Eihän liioitella, eihän", Virta sanoi. "Ja sen sanon nyt heti ja suoraan Dirk, että ei tämä tähän jää. Asiaan tartutaan rivakasti, mutta kokonaisuuden ehdoilla, ja tietysti yhteisen edun tulokulmasta, miten muuten me voitaisiin jatkaa? Muistakaa kolme avainsanaa: Kokonaisuus! Yhteinen etu! Tulevaisuus!"

"Miten helvetissä voit suhtautua noin kylmästi tähän?" Dirk sanoi. "Sinulla on sentään päävastuu siitä mitä tapahtuu... tapahtui. Eikö hävetä ajaa Helsinkiä tuhoon? Mikä mies sinä ja sinun hallituksesi on päättämään ihmissuvun tuhoamisesta? Eikö olisi paljon opitta-

vaa? Etkö ole sen verran velkaa humanismille? Oletteko te siellä tajuuneet että käyttäydyste yhtä hirvittävästi kuin Mengele ja Himmler? Sinuna minä lukisin vähän historiaa.”

”Humanismille? Mitä humanismilla tämän kanssa... mitä tarkoitat humanismilla? Enpä tiedä... asioista voi olla montaa mieltä... Sitä paitsi, kaikki on suhteellista. Aika loukkaavaa puhua natseista tai ketä noi nyt olikaan ja... mutta ymmärrän että olet kiihtynyt... koettuasi uusia asioita... mehän ajattemme kaikkien ihmisten yhteistä etua, emme syrji ketään, tajuatko? Ehkä minä en lue historiaa koska minä teen sitä.”

”Älä puhu paskaa”, Dirk sanoi.

Virta kääntyi kamerasta pois päin ja jutteli piilossa olevan Eikan kanssa hiljaisella äänellä. Emme kuulleet mitä hän sanoi. Sitten Virta kääntyi kameraan päin ja sanoi:

”Meidän täytyy unohtaa. Ja me unohdamme.”

Dirkin ilme kertoi, että hänen mielestään paljonkin voitaisiin tehdä ja että yhteiseen etuun vetoaminen tuntui falskilta, mutta Dirk ei jatkanut vastaväitteitä. Hän tajusi, että peliä pelattiin toisaalla, ei sillä kentällä missä me, minä ja Dirk seisoiimme ja odotimme palloa. Ennen kuin Virta kehoitti meitä poistumaan – hän halusi vielä käydä läpi muutamia asioita Erikan ja Jurin kanssa – hän muistutti minua minun omasta tehtävästäni.

”Jösse, muistat kai mitä me sovittiin?” Virta sanoi. ”Ota minuun yhteyttä kun tulet takaisin Helsinkiin. Minä järjestän sitten... no, palaan asiaan syyskuussa.”

Erika ja Juri katsoivat minua hämmästyneinä. Mutta minä en sanonut mitään eikä Virta selittänyt sen enempää. Sitten Juri kysyi eikä anteeksipyyttävää äänensävyä voinut olla aistimatta, että voisimmeko mekin syksyllä tavata... mennä oluella. Sitten kaikki tuntuu toiselta. Muistellaan tätä matkaa ja sellaista. Otetaan rennosti. Suunnitellaan vaikka uusia autoretkiä.

”Katsotaan”, minä sanoin. ”Katsotaan mitä syksy tuo.”

Dirk seisoj ovella. Ennen kuin poistuimme huoneesta, Virta sanoi, että maanantaina junat taas kulkevat, armeijan pioneerit olivat

rakentaneet väliaikaisen sillan Mäntyharjuun. Hän totesi, että kaipa me jaksamme odottaa maanantaihin. ”Otatte pari päivää loman kanalta...pisteistä ei tarvitse välittää... vai mitä pojat?”

Me pojat, Dirk ja Jösse emme vastanneet ministeri Klaus Virralle.

Kun vedin oven kiinni, ovenraosta näkyi kuinka Erika ja Juri hymyilivät toisilleen, taustalla ministeri Virran myhäilevät kasvot. Olin kuulevinani että Eikka Eikka puhui hölkkämaratonista, mutta ehkä minä kuvittelen. Juuri kun ovi sulkeutui Juri katsoi minuun. Minä en hymyillyt eikä Dirk Chaim.

Puolenpäivän jälkeen kävin Dirkin kanssa kevyellä lounaalla instituutin kahviossa. Tarjolla oli kylmiä leikkeitä ja lämpökannuun keitettyä kahvia, mutta se ei haitannut. Instituutti oli hiljentynyt, ikään kuin kaikki olisivat jo perjantaiaamuna saaneet työviikon täyteen ja poistuneet viettämään hyvin ansaittua viikonloppua. Minä olin alakuloinen ja saman tunnelman vaistosi Dirkistä, joka pureskeli haluttomasti kananmunilla ja graavisiiialla päällystettyä ohraleipäpalastaan.

Kävellessämme lounaan jälkeen ulkona Dirk halusi sanoa jotakin, mutta hän kuitenkin epäröi, ikään kuin suorapuheisuuden aika ei olisi vielä tai sitten muuten vaan jokin asia painoi hänen mieltään. Aurinkoisessa puutarhassa Dirkin ajamaton parta erottui selvästi, hänen silmänaluksensa olivat tummat kuin hän olisi juhlinut tai valvonut liikaa. Istahdimme puutarhapöydän viereen asetetuille muovituoleille ja sitten Dirk sanoi, että hän taitaa jäädä tänne Kuopioon. Minä kysyin, kuinka se olisi mahdollista; että eikö hänellä ole Helsingissä vaimo? Entä uusi rakastettu? Eivätkö he meinaa mitään?

”Mutta ei minulla Helsingissä ole mitään kunnollista”, Dirk sanoi. ”Nyt tuntuu että siellä kaikki on epärehellistä... ahdistavaa... näköalatonta. Älyllinen epärehellisyys vituttaa eniten. Voisin kuristaa Virran ja Monosen kaltaiset paskiaiset, mutta mitä se auttaisi, ei mitään. Sieltä kömpisi joku uusi rodunjalostaja säätämään minun elämäni.”

”Kaikkialla on sellaista, jos sen niin ottaa”, minä sanoin. ”Jos sinä olet rehellinen eikö se riitä? Ethän sinä ympäristöäsi voi määri-

tellä. Ei älyllisen epärehellisyyden tarvitse tarttua sinuun, ei se pilaa sinua koska et halua antaa sille periksi. Tässä sinä olet itsesi herra.”

”Usko tai älä, olen viikossa kasvanut siitä ulos.”

”Helsingistä vai? Avioliitostasiko? Oppituolistasiko? Rakkaussuh- teesta? Vai mistä? Minusta tuntuu että nyt sinä kuule hätiköit, olet pa- niikissa ja teet vääriä valintoja.”

Minun teki mieli kysyä, että johtuiko Chaimin mielenmuutos Chris- tinasta, mutta sen kysyminen olisi vaatinut enemmän rohkeutta kuin minulla oli. En minä sellaista pysty kysymään, en tuttavilta enkä ys- täviltä, en koskaan.

”Kaikesta siitä, ihan kaikesta. Täällä... tai ehkä ei täällä vaan jos- sain muualla... voisin löytää mielenrauhani uudestaan.”

”Tiedätkö Dirk”, minä sanoin, ”en usko että mielenrauhaa voi et- siä. Se kasvaa ympärillesi jos on kasvaakseen. Sisältäpäin, ei ulkoa. Mielenrauha on sinussa, sinun sielussasi, ei suinkaan maisemassa tai miljöössä eikä edes rakastetussasi. Kun katsot peiliin, näet itsesi ul- koapäin, mutta sinun pitäisi katsoa sisäänpäin ja se siinä on vaikeaa. Me ei uskalleta katsoa itseämme, me vaan peilailemme ulkokuortam- me maailmaa vasten. Katso itseäsi, Dirk.”

”Jos niin on, jään tänne odottamaan, että uskallan katsoa itseäni.”

Illallinen oli karu, mutta kylmiä leikkeitä oli runsaampi valikoima kuin lounaalla ja kahvin tilalla noutopöydälle oli tuotu muutamia pu- naviinipulloja. Kuka meille ruokaa toikin, hän osasi ajatella yksinäis- ten miesten mielentilaa tyhjässä rakennuksessa kauniin järven ran- nalla. Tavallaan me siis olimme yksin, tavallaan emme.

Illtapalaa syödessä Dirk ehdotti, että menisimme jälkeenpäin jär- ven rantaan. Otetaan pari viinipulloa mukaan. Se sopi minulle, ja mi- nulla oli sen lisäksi vajaa brandypullo, jos kohta ei siitä montaa ryypp- pyä saisi. Dirk sanoi, että hänellä oli huoneessa puolikas skottivis- kiä, joten uskoimme että selviämme illasta noilla varustuksilla koh- tuullisesti.

Aurinko paistoi mukavasti järvelle vievälle kärrytielle kun laskeu- duimme harjua alaspäin. Kallavedellä ei kulkenut yhtään rahtilaivaa. Se tuntui oudolta. Kävellessä emme jutelleet, kunhan joskus varoitim-

me toisiamme tien ylittävästä vanhasta puunjuuresta tai maanpinnalle pongahtaneesta kivistä. Alamäki houkutteli parantamaan vauhtia, mutta me pidätelimme haluamme kiiruhtaa yötä kohden.

Kärkytie päättyi pienelle niitylle, se oli kotoinen aukio villiintyneessä pusikkoviidakossa. Ponttoonilaiturilla, jolle meidät maanantaiaamuna oli laskettu maihin, oli kaksi puupenkkiä. Dirk käveli laiturille ja kantoi toisen penkin niityn reunaan ja asetti sen niin, että voisimme katsella auringon kultaamalle järvenselälle.

”Tämä reissu tuntuu traagiselta komedialta ja pelkältä pelleilyltä”, Dirk sanoi kiertäessään punaviinipullon korkkia auki. Mahduimme istumaan penkille hyvin, siinä olisi ollut tilaa kolmannellekin. Minulla oli muovipussissa juomalasit, jotka otin mukaan instituutin kahviosta.

”Tuntuu kuin olisimme olleet matkalla monta viikkoa”, minä sainoin.

”Minä luulen että Virta ja Mononen tiesivät kaiken jo ennestään.”

”Ja Juri. Ehkä Juri sittenkin oli pomo.”

”Mutta he eivät tienneet kuka täällä Kuopiossa tietää mitäkään eikä sitä mitä täällä on tutkittu ja tutkitaan.”

”Ja sen takia tämä pelleilyprojekti?”

”Stina kertoi että yliopiston tietokannat ovat olleet vain tšekäläisten käytössä. Hän pelkäsi ja Hiltunen pelkäsi, että Jurilla on mukanaan laitteita, joilla voisi tunkeutua niihin. Jotain se mies todella kantoi siinä laukussaan. Kuulin huhun, en tiedä onko totta että Jurin vaimoa uhkaa karkotus Suomesta. Siinä tilanteessa mies tekee mitä käsketään. Juri on sittenkin pelkästään uskollinen jedisoturi.”

”Mutta eikö yliopiston tietokantojen pitäkin olla julkisia?” minä sainoin ja tyhjensin ensimmäisen viinilasini. Viini oli kevyttä, mutta se sopi viilenevään suomalaiseen kesäiltaan. Rantaniityn reunalla pör räsi sudenkorentoja ja ruohikossa hepokatti ennusti säksättäen syksyä. Juri oli kertonut minulle vaimonsa äidistä, ei vaimostaan. Osa totuudet ovat uskottavampia kuin totuus. Aina kannattaa puhua vähän totta vaikka valehtelee. Kannattaa aina valehdella vähän. Ei saa paljastaa itseään. Olikohan Dirk paljastanut minulle sisimpänsä? Entä minä Stinalle?

"Ei kaikki voi olla julkista", Dirk sanoi, "ei varsinkaan siinä vaiheessa kun kerätty tieto on vielä varmentamatonta, kun siihen liittyy ristiriitaisuuksia ja kun sen kriittinen tarkastelu on kesken."

"Luuletko muuten että Helsingissä on tiedetty mistä älykkyysrot johtuvat?"

"Siltä se nyt tuntuu."

"Ja jos se tiedetään Helsingissä, niin kai se tiedetään myös New Yorkissa ja Brysselissä?"

"Tietenkin... helvetin suuri salaliitto." Dirk näytti hämmästyvän sanojaan.

"Salaliitto ei taida olla oikea määritelmä, vaikka minusta tuntuu että kaikki tämä on jossain suunniteltu yhdessä", minä sanoin. "Jospa tämä onkin vain yksi ja looginen ja kyynisen julma alaviite vuoden 2017 sopimukseen? Sitä ei välttämättä kirjattu näkyville sopimukseen, mutta sen henki on jokaisessa lauseessa. Näkymättömällä musteella kirjoitetuttu sivilisaation tuhoamissuunnitelma? No, ehkä sitä sitten pitää sanoa salaliitoksi, koska mekään, sinä ja minä, emme ole olleet tästä tietoisia. Emme ole tajunneet... tai minä en tajunnut vaikka tein aiheesta väitöskirjan. Taisin olla aikamoinen pölkkypää. En huomannut 2017 vuoden sopimuksen oleellisinta asiaa, hemmetti! Luin kyllä lauseet ja sanat mutta sisältö jäi tajuamatta, hitsi soikoon."

"Älä soimaa itseäsi. Se on pirullinen kokeilu, ei sitä kukaan voinut nähdä, koska olimme keskellä sitä... osana sitä. Että joku keksii kokeilla käännteistä rodunjalostusta. Eihän se näkynyt lähipiirissä, et sinä voinut sitä Pasilan tornissa asuessasi havaita, et mitenkään. Jos ihmisiä olisi kerätty toreille ja ammuttu siihen paikkaan, sitten... sen me olisimme nähneet mutta nyt... sadan vuoden hiljainen mestaus."

"Aikanaan Stalin tappoi Neuvostovalan eliitin ja siitä kärsi koko valtakunta pitkän aikaa. Eliitti uhkasi Stalinin valtaa."

"Tappoi vai?"

"Väitetään että Stalin tapatti neljä miljoonaa siviiliä. Ja Kambodžassa (Kamputseassa) Pol-Pot teurasti kaupunkien parhaimmiston luodakseen maahan agraarikommunismin. Kaupunkien sivistyneistö murhattiin, jotta kaikki eläisivät samanlaista yksinkertaista elä-

mää. Vapaus ja yksilöllisyys olivat punakhmereille kirosana. Siellä tapettiin kaksi miljoonaa ihmistä, Neuvostoliitossa tuplasti se. Ajattele.”

”Mutta miten se... historia meihin liittyy?” Dirk kysyi. ”Ei kai historia toista itseään, ei oikeasti. Vai ovatko nämä klausvirrat oppineet jotakin Stalinin tempuista?”

Dirk kaatoi meille toiset lasit viiniä ja pyysi selittämään mitä ajattelin.

En oikein tiennyt itsekään mihin suuntaan ajatukseni harhailivat, mutta vaistosin, että se mitä Suomessa tapahtui sopi YE-maapallon kokonaislogiikkaan. Ehkä tämän ”salaliiton” intellektuaalinen pohja löytyy 1960- ja 70-lukujen vihreästä fundamentalismista, minä sanoin Dirkillle ja yritin ravistella aivoihin hautautuneita pölyisiä muistijälkiä. Hemmetti, enkö minä väittänyt, että ihmisen aivoista ei mikään katoa lopullisesti? Jos uskot itseäsi, yritä muistaa, se on sinussa, tietämys. Pengo aivoja, kutita hermosoluja. Sinun täytyy louhia muistin kerroksia, tiedon malminpalasia, yhdistellä ja jalostaa, olla niin viisas kuin luulet olevasi. Vielä viisaampi... mutta sehän ei ole mahdollista.

”Silloin”, minä jatkoin hakemista, ”silloin vihreän liikkeen alkuvaiheessa luonnonsuojelu nähtiin hyvinkin dogmaattisesti ja voisi kai sanoa että uskonnollisesti, siinä haettiin ihan oikeasti kristinuskolle korvaavaa jumalaa, jotain aidompaa ja maanläheisempää. On kummallista kuinka monella tavalla Jumalan voi korvata. Fundamentalit olivat sitä mieltä, että hyvinvointiyhteiskunta on mahdoton yritys, ja että se ei koskaan voi sopia maapallon ekosfääriin. Insinöörien, teknologian ja sosiaalisen tiimityön ajateltiin suutelevan luonnon kuoliaaksi. Hyvinvointia halveksittiin koska se riisti luontoa. Luonto oli arvo sinänsä, siis jumalista Jumalin.”

”Tarkoitatko että ihmistä ei sinänsä hyväksytty muuta luontoa ylemmäksi tai ylevämmäksi toimijaksi? Että humanismi on vaarallista? Että inhimillisyys on sairasta? Poikkeama luonnon järjestelmässä järjestyksessä.”

”Noin juuri, hyvin kiteytetty.”

”Mutta eikö vihreistä liikkeistä sitten tullut monipuolisempia ja huomaanimpia ja kaiken hyvän puolesta toimivia yleispuolueita?”

”Tuli tuli, joo”, minä sanoin. ”Mutta fundamentaalinen sydän hengitti ja kun hiidioksidista tuli ongelma, tai kun sitä pidettiin kaikkien ongelmien äitinä, niin vähitellen, nyt sen tajuan, kova fundamentalistinen ekofilosofia syrjäytti pehmeämmät humanistiset arvot, mutta niin salakavalasti etteivät ihmiset huomanneet eivätkä poliitikot jotka allekirjoittivat vuoden 2017 sopimuksen tajunneet hyväksyvänsä Pentti Linkolan kaltaisten fundamentalistien ohjelman... eivätkä vain allekirjoittaneet vaan myös panivat sen ohjelman toimeen.”

”Linkolasta en ole kuullut”, Dirk sanoi.

”Ei sillä väliä kuka sanoi jotakin vaan että mitä sanottiin. Linkola muistaakseni kiitti saksalaisia siitä, että nämä tuhosivat miljoonia juutalaisia. Linkolalle se oli ekoteko, hyvä teko maapallon luonnon kestävyyskannalta. Linkolan mielestä maapallolle sopii muutama feodaalinen yhteiskunta jossa vain harvat ovat rikkaita, koska sillä tavalla luonnonvarojen kuluu vähemmän kuin demokraattisessa hyvinvointivaltiossa. Ei rikas aja kuin yhdellä Jaguarilla, mutta rahvas körttelee miljoonilla volkkareilla ja toyotoilla eikä maapallo kestä sitä; sillä tavalla Linkola perusteli omaa ohjelmaansa maapallon pelastamiseksi ja demokraattisen sivilisaation näivettämiseksi.”

”Ja sun mielestä sitä me tehdään... koko ajan kun noudatetaan YE-sopimusta?”

”Naulan kantaan, Dirk! Linkola väitti, että tehokas koulutus – jota korkea teknologia edellyttää – on pahan alku. Hän sanoi, että vain hyvin koulutetut ihmiset pystyvät tuhoamaan maapallon luonnonvarat. Maisterit ja insinöörit osaavat parhaiten tuhota maapallon, niin Linkola julisti. Meidän kaltaiset miehet ovat myrkkyä maapallolle. Hän vaati, että ihmiskunta luopuu mielettömästä ja tuhoavasta haaveesta antaa koko maailman väestölle korkea koulusivistys. Lukeneistoa mahtuu Linkolan maailmaan paljon vähemmän kuin alkukantaista maalaisrahvasta. Pol-Pot ja Linkola ajattelivat ihan samalla tavalla. He olivat globaaleja kavereita, jotka vihasivat globaalia maailmaa.”

Dirk oli hetken vaiti ja mietti mitä olin sanonut.

”Kippis sille”, Dirk sanoi. ”Tuo on kolkon julma suunnitelma, pakko sanoa... ja me piruparat olemme osa sitä. Yhdessä, vakain tuumin

ja harkiten me tapamme itsemme ja vieläpä hymyillen. Laskemme niitä saatanan hiilipisteitä kuvitellen, että se pelastaa meidät... ja elämän maapallolla. Minä luulin, että älykkyys katoaa vahingossa mutta että se olisikin suunniteltua ja tavoiteltua, hyi helvetti. Ihmiskunta tekee harkitun itsemurhan eikä kukaan huomaa sitä. Tästä eteenpäin sivistys on tuomittu kuolemaan. Ehkä minä tiesin tämän kaiken mutta en tiennyt tietäväni. Tietämisen tietäminen avaa silmät, mutta samalla se koskee silmiä ja sokaisee.”

”Mutta eikö se ole täysin sairasta?”

”Mikä?”

”Että älykäs ihminen suunnittelee rodunjalostusta, joka tuottaa alkeellisemmän, huonommin maailmassa pärjäävän ihmisen. Ei luonnossa ole koskaan tapahtunut sellaista.”

”Se on perverssiä, sairasta yli-ihmisajattelua. Eikä kukaan tajua mitä tapahtuu. Ne jotka tajuvat, vaikenivat. Heillä ei ole mitään kerrottavaa rahvaalle, ei ihmisille jotka vähitellen palaavat eläimen tasolle.”

”Paitsi me”, minä sanoin ja nousin seisomaan. ”Me huomaamme mitä tapahtuu. Eläköön ihmisen tyhmyys! Minulta tätä tietoa ette varasta, hitto vieköön!”

Huuto jäi kaikumaan harjun rinteillä. Epätoivo sihisi kaislikossa. Nyt oli helppo uhota, viis huomisesta.

Kaksi miestä istui rantaniityllä ja antoi yön valua päälleen ja katsele kun järveltä nouseva usva peitti vähitellen järven pinnan ja häivytti auringonlaskun kuvat siitä. Päivä pakeni kauniisti. Kysyin Dirkiltä oliko hän kuullut puhuttavan vihreästä säteestä. Dirk ei ollut mutta arvaili, että se saattaisi liittyä optiikkaan ja valon taittumiseen aineessa. Kerroin ranskalaisesta elokuvasta, jossa ryhmä ihmisiä odotti Atlantin rannalla, että auringon laskettua mereen, hetken aikaa sen kadottua taivaanrantaan taivaalla näkyy vihreä säde. Se on harvinaista, mutta jos näet vihreän säteen opit ymmärtämään omia ja ystäväiesi tunteita. Näet elämän läpi. Elämäsi muuttuu.

Vihreän säteen idea perustui muistaakseni Jules Vernen romaanin. Tietenkään en ole lukenut sitä. Dirk katseli auringon viimeisiä säteitä ja ihmetteli voisiko vihreän säteen nähdä myös mantereella. Kohta se tapahtuisi. Kohta aurinko painuu kumpujen taakse ja hetken päästä...

Dirk tuijotti Kallaveden takaista horisonttia herkeämättä. Hän oli unohtanut minut ja kaiken ympärillä olevan.

Olimmeko keksineet jotain uutta, jotain mikä teki meistä erikoislaatusempia ihmisiä kuin mitä kanssaihmisemme olivat, nuo sokeat ja väärälle tielle ohjatut? Oli uskomatonta, että me (muka) tiesimme enemmän kuin aikalaistemme enemmistö. Se oli niin uskomatonta, että oliko se ylipäänsä mahdollista? Kuinka suurella todennäköisyydellä kaksi tavallista ihmistä huomaa valtiovallan ja maailmanyhteisön piilottaman salaisuuden, jonka tarkoituksena on luoda uusi ihminen jalostamalla ihmisrotua käänteiseen suuntaan? Kuinka moni havaitsee koko maailmaa koskevan salaliiton? Pystyikö maailmanlaajuinen byrokraattien verkosto vaikenemaan suurimmasta salajuonesta minä ihmiskunta on koskaan ja konsaan sisäänsä luonut?

Mutta mistä me sittenkään tiesimme, että kyseessä oli maailmanlaajuinen yritys muokata ihmisen laatua ja perimää? Jospa Suomi onkin vain koelaboratorio, jossa saavutettuja tuloksia maailma odottaa henkeä pidätellen?

Sitä paitsi: Mistä minä loppujen lopuksi tiesin kuinka ihmiset elivät Lontoossa, Pariisissa tai New Yorkissa?

Tarkasti valvotun jenetin ja yhteisen edun tv-kanavan äärellä oli mahdollon tietää mitä muualla tapahtui, ainakin oli mahdollon tietää oliko saamani informaatio totuudenmukaista ja riittävän täydellistä. En tuntenut ketään, joka olisi matkustanut muualle Eurooppaan ja palannut kertomaan sikäläisistä elintavoista. Mitä enemmän ajattelin tietämättömyyttäni maailman tilasta, sitä pahemmalta se tuntui ja sen lisäksi hyvin klaustrofobiselta. Suomi on tynnyri vailla ikkunoita, minä ajattelin. Kuuletko Dirk? Kuinka iso tämä tynnyri on? Missä sen seinä kaareutuu?

Suomi on pimeä paikka eikä ikkunoita ole lainkaan.

Jos olimmekin hetken suurien ajatusten, viinin ja viskin humalluttamia niin tokenisimme haaveistamme ennen kuin kukko kolmas-
ti laulaa. Mutta Dirkin kasvoilla oli nyt valoisampi ilme, eikä se joh-
tunut päivän viimeisistä usvan fosforoimista valonsäteistä vaan sii-
tä mitä olimme puhuneet ja ajatelleet. Emme puhuneet sivilisaation
horisontista emmekä sivistyksen vihreästä säteestä enempää, mut-
ta sen sijaan Dirk sanoi, että nyt hän tietää mitä tehdä, miksi jäädä
tänne ja unohtaa entinen elämä, elämä yliopistolla ja totaalisen val-
heen markkinoilla.

”Muistako kun kerroin James Wattista, höyrykoneen keksijästä”,
Dirk kysyi ja tarttui toisella kädellä olkapäähäni.

”Teknologian ravintoketjusta, muistan”, minä sanoin ja annoin Dir-
kin pitää minusta kiinni.

”Se Watt oli kotoisin Skotlannista, mutta siellä ei ollut riittävän ke-
hittyntä teknistaloudellista ympäristöä Wattin keksinnölle, ei tiedol-
lista eikä teknistä. Watt yritti ensin siellä, mutta paikalliset metallmie-
het eivät osanneet toteuttaa hänen ideoitaan. Niinpä Watt muutti Bir-
minghamiin missä hän tutustui Matthew Boultoniin ja miehistä tuli
yhtiökumppanit, ja siitä alkoi höyrykoneen vallankumous 1700-luvun
lopulla. Mutta oleellista oli se, että Boulton kuului Lunar Societyyn mi-
kä oli tiedemiesten, taiteilijoiden, insinöörien ja kirjailijoiden vireä ja
nykyään kai sanottaisiin poikkitieteellinen ja poikkitaiteellinen kes-
kusteluseura. Älykkäät miehet kokoontuivat yhteen eivätkä sulkeu-
tuneet tieteen tai taiteenlajiensa komeroihin. Boulton toi Wattin tä-
hän yhteisöön. Watt osallistui innokkaasti renessanssihenkisiin koko-
uksiin. Sellaisessa yhteisössä tapahtuu joskus enemmän kuin kukaan
osaa ennustaa tai arvata mihin ideat ja ajatukset johtavat. Tiedon pi-
tää liikkua vapaasti, niin siitä on hyötyä kaikille.”

”Sellaistako sinä nyt haet?”

”Minusta tuntuu että täällä on runsaasti samaa henkeä.”

”Mutta eikö erilaistuminen ollut tieteen ja taiteen luonnollinen ke-
hityskulku? Kun 1900-luvulla tiede kehittyi ja spesialisoitui, sama ta-
pahtui muuallakin kulttuurissa niin että esimerkiksi samaan kirjaili-
japorukkaan ei enää mahtuneet kuin yhden asian ihmiset. Jokaisel-

la genrellä ja genren alalajilla piti olla oma seuransa. Kun tiedemaailma polarisoitui, oli mahdotonta kuvitella tuollaisia renessanssiklu-beja. Ja kyllä kai erikoistuminen oli myös tieteen kehittymisen ehto, eihän muuten olisi päästy niin pitkälle ja syvälle? Silloin, 2000-luvun taitteessa yleistieteet katosivat ja tilalle tuli erityistieteitä, eikö vaan?”

”Niitä näkemystieteitä”, Dirk tuhahti. Sitten hän jatkoi:

”Olet oikeassa, mutta ajattelepa mun omaa Aalto-yliopistoa, jos-ta yritettiin 2010-luvulla luoda tuommoinen poikkitieteellinen ja jopa taiteellinen ajatushautomo, eikä siitä tullut mitään kun taideyliopis-tot karsastivat kauppatieteilijöitä ja insinöörejä. Jokaisella oli muka oma itsenäinen tarkoituksensa eikä yhteistyö maittanut. Et taida tie-tää, mutta irvokkain näytelmä koettiin, kun Helsingin silloinen kau-punki ja kaupunginjohtaja ryhtyi sabotoimaan yritystä kerätä yliopis-ton laitokset yhteen kampukseen Otaniemeen. Autonomia on vapaut-ta, sanottiin. Takerruttiin erityistieteiden kuviteltuun itsenäisyyteen, ei haluttu kumulatiivista älyn evoluutiota, tiedon keräämistä yhteen kasaan. Kun tämä spesialisoitunut tieteellinen infrastuktuuri alkoi ra-pautua 2050-luvun paikkeilla, erikoistuneet tieteenhaarat eivät pys-tyneet muuttumaan koska niillä ei ollut yhteyttä mihinkään. Ne oli-vat kuin metsään eksynyt ihminen, jolta yhtäkkiä siellä metsässä ote-taan pois sekä navigaattori, puhelin että kompassi.”

”Uskotko sitten että on mahdollista että syntyy uudenlaisia... tuol-laisia renessanssiyhteisöjä, joissa etsitään kokonaisuuksia ja luodaan kumulatiivista tietämystä”

Dirk katsoi minua suoraan silmiin. Hän otti kätensä pois olka-päältäni ja sanoi:

”Uskon. Jos ei Suomessa niin muualla. Meidän on luotava uutta ja kieltäydyttävä tuhoamasta vanhaa.”

Lopullinen ratkaisu

Nukuin lauantaina pitkään. Oli melkein puolipäivä kun kävelin kahvioon. Dirk istui yksin ikkunapöydässä. Askeleet kaikuivat vain hetken. Noutopöydällä oli nuhjaantuneita leikkeitä, mutta kahvi oli kuumaa. Dirk kertoi keittäneensä sen itse. Hän sanoi, että instituutti oli täysin tyhjä, kaikki olivat poistuneet. Myös Juri ja Erika, joten olimme viimeiset mohikaanit tässä talossa ja maailmassa. Viimeisellä rannalla, Dirk naurahti.

Dirkin kasvot olivat seestyneet. Hän oli edelleen antanut partansa kasvaa. Nyt hän kuulosti leppoisermmalta mieheltä. Hän sanoi päättäneensä yön aikana, että hän ei todellakaan palaa Helsinkiin. Stina tulee illansuussa noutamaan hänet. Kun vihdoinkin sain kysytyksi lähteekö hän kuopiolaisten matkaan Stinan vai tieteen takia, Dirk vastasi että oman itsensä takia. Dirk pyysi minua ymmärtämään, että hänen piti jäädä tänne ja että paluu Helsinkiin oli mahdotonta. Se ei johtunut Stinasta eikä kenestäkään yksilöstä vaan koko yhteisöstä.

”Minä sittenkin näin... löysin vihreän säteeni”, Dirk virnisti.

”Varo ettei se polta sinua karrelle.”

”Ei polta, ei... olet auttanut minut uuden tien alkuun. Pitäisi kiittää sinua.”

”En minä siihen pyrkinyt.”

”Mutta niin vain kävi. Minusta... tuntuu pahalta jättää sinut yksin.”

”En minä yksin jää”, minä sanoin. ”Sitä paitsi olen tottunut siihen.”

Iltopäivällä kävelin rantaan ja istahdin illalla niityn reunaan kan-
netulle penkille. Nyt järvellä oli runsaasti elämää. Avonaiset suuret
maihinnousualukset kiisivät edes takaisin järvellä ja vaikutti että Kuo-
pion suuntaan niissä matkasi tavallisia ihmisiä ja toiseen suuntaan ar-
meijan tai poliisivoimien henkilökuntaa. Kun joku vene pyyhälsi lähel-
tä rantaa ja ihmiset katsoivat minua, kukaan ei vilkuttanut eikä heilut-
tanut kättään; matkustajat istuivat kyyryssä kuin kohtaloonsa alistu-
neina. Vain yhdessä veneessä pikkupoika hypähti seisomaan veneen
pohjalle ja heilutti minulle punaista lippalakkaa. Minä heilutin kädel-
läni takaisin ja huomasin kuinka äiti kiskaisi pojan takaisin istumaan.

Veneiden nostamat laineet kihisivät kaislikossa. Ponttoonilaituri
narisi ja kolkutti rauhattomana kuin sekin olisi halunnut päästä mu-
kaan veneiden matkaan.

Tänään oli ensimmäinen pilvinen päivä pitkään aikaan. Kallave-
si heijasti taivaan yhtä harmaana kuin omat ajatukseni miettiessäni
viime päivien kokouksia ja niissä sanottuja totuuksia. Se mihin illal-
la päädyimme Dirkin kanssa ei piristänyt mieltä, sillä totuuden – jos
me nyt sen oikein tajusimme – paljastuminen teki minustakin ”rikos-
kumppanin” tässä suuressa operaatiossa, jolla pyrittiin sysäämään ih-
miskunta takaisin menneisyyteen. Ihminen piti palauttaa eläimeksi,
siitähän tässä puhuttiin, ei vähemmästä. Pienemmistäkin rikoksista
johtajia oli tuomittu hirteen tai karkotettu erämaihin.

Mutta oliko minulla vaihtoehtoja sen enempää kuin kenelläkään
tavallisella ihmisellä? Ja olinko edes pätevä arvioimaan kuinka pit-
källe yhteisen edun piti mennä pelastaakseen maapallon ja edes jon-
kinlaisen elämän täällä?

Sitä paitsi Klaus Virta oli tarjonnut minulle tehtävää, jossa voisin
osoittaa aitoa tutkijan rehellisyyttä ja taitavuutta, vaikka siitä ei olisi-
kaan kenellekään välitöntä hyötyä eikä kukaan kanssaihimiseni kos-
kaan tulisi tietämään työstäni. Virta pyysi minua kirjoittamaan tutki-
muksen vuoden 2112 tapahtumista Kuopiossa ja sitä edeltävästä ai-
kakaudesta.

On vastenmielistä myöntää, että Virta viekötti minut silittämäl-
lä itsetuntoani, korostamalla lojaalisuuttani ja vetoamalla tutkijan re-

hellisyyteen. Silloin Otaniemessä, ja siitä tuntui olevan jo sata vuotta, Aalto-yliopiston päärakennuksen kellarissa kahviautomaatin vieressä Virta sanoi, että hän halusi minun tekemän objektiivisen tutkimuksen Kuopiosta ja kaikesta siitä mitä Erikan johtama työryhmä saa selville. Kun kysyin, että halusiko hän journalistisen muistion, eräänlaisen päiväkirjan, Virta sanoi että ei, se ei riitä.

"Katsos Jösse", Virta sanoi, "me tarvitsemme tieteellisesti kestävänselvityksen kaikesta mitä siellä on tehty, miten eletty ja millaisia tutkimuksia tehty. Haluan että teet sen yhtä rehellisesti ja huolellisesti kuin aikanaan kirjoitit väitöskirjasi. En halua luonnontieteellistä raporttia vaan yhteiskuntatieteellisen, ymmärrätkö? Sinun ei pidä si-loitella eikä peitellä vaan paljastaa."

"No hyvä on, jos sellaisen osaan tehdä, jos ymmärrän mitä ajat takaa, niin mihin se tulee... siis miten se julkaistaan?"

"Se sinetöidään valtionarkistoon, Jösse. Ehkä painatan muutaman kappaleen kirjaksi, myös englanniksi ja vastuulliset ihmiset meillä ja muuallakin saavat sen lukeakseen, mutta muuten se on tarkoitettu tulevien sukupolvien ihmisille. Luulen että suljemme sen ainakin sadaksi vuodeksi, ehkä pidemmäksikin."

"Kuulostaa pahalta... vähän kuin kielletyt kirjat paavin kirjastossa Vatikaanissa. Se tökkii kirjoittamisen ideaa vastaan. Että kukaan ei lue mitä sanot. Kirjathan ovat tavallaan viestejä maailmalle, pulloposti joka lähtee jonnekin, minne kirjailijakaan ei osaa kuvitella sen ajalehtivan. Joku löytää pullon, avaa sen ja lukee ja tulkitsee kirjasi sinulta lupaa kysymättä. Sananvapauden idea on siinä, ettet voi pakottaa lukijaasi ajattelemaan samalla tavalla kuin itse ajattelet. Kirjat kuuluvat lukijoille, eivät arkistoon."

"Mutta ajattele että saat käyttää aikaasi todelliseen tutkimukseen ja saat, ja sinun pitää, olla niin rehellinen kuin haluat ja osaat. Minä luotan sinuun, ihan oikeasti. Olet osoittanut kykysi."

"Tuntuu sittenkin pahalta", minä vastustelin, "kirjoittaa ei-mihinkään ja ei-kenellekään. Enkä minä jaksa ajatella tulevia sukupolvia sadan vuoden päässä."

"Mitä jos pääset tekemään tutkimusta ulkomaille?"

”Ulkomaille? Lontooseen tai Pariisiin? Miten se sieltä onnistuu?”

”Hyvä mies... onnistuu kun pannaan onnistumaan. Sovitaanko niin? Annan sulle riittävät resurssit ja käytät niitä niin kuin haluat. Tiedän että meillä on muutamasta suurkaupungista erittäin hyvät WCiWeb yhteydet Suomeen, joten tiedon kahlaaminen ei tule ongelmaksi. Kaikki tietokannat ja arkistot ovat käytettävissä on-line, leveällä kaistalla sen lupaan, tässä ja nyt. Miehen sanan. Voin antaa sulle vaikka kaksi vuotta aikaa tai jopa kolme. Me olemme Euroopan tasolla keskittämässä yliopistojen tutkimusta Nizzaan... mm. edullisen energiataseen takia... sinähän voisit mennä sinnekin... aurinkoon... Välimeri on hulpea paikka, usko vaan, olen käynyt siellä... nehan mainostaa sitä asuurin väriseksi rannikoksi ja sitä se on. Se on vähän toista kuin Pasila, usko minua. Istut Nizzan kukkatorilla illallisella ja tajuat mitä elämä parhaimmillaan on. Sen kivempaa ei ole. Tätä en tarjoa kenelle tahansa. Muista se. Alkaako kuulostaa hokuttelevalta, mitä Jösse? ”

Alkoihan se, mutta Virta sai vietellyksi minut loppujen lopuksi mukaan suunnitelmaansa kun tajusin, että voisin mennä Lontooseen syksyllä samaan aikaan kun poikani oli siellä. Keväällä sitten voisin matkustaa Nizzaan ja ottaa Jakobin mukaan. Voisin jopa käyttää häntä apuna, maksakoon Virta kunnolla myös Jakobille, hemmetti.

Jos minä en ajattele minua, kuka sitten?

Nyt, istuessani Kallaveden rannalla tiesin paljon enemmän ja minun oli pakko myöntää itselleni, että suostuessani Virran antamaan tehtävään en niinkään ajatellut mahdollisuutta tehdä rehellistä tutkimusta kuin päästä Eurooppaan Jakobin kanssa. Oliko motiivi hyväksyttävä, sitä en osaa itse arvioida, se on muiden tehtävä. Tippa rehellisyyttä, toinen epärehellisyyttä, ja syntyy tutkimus. Tutkijan motiiveista huolimatta siitä voi tulla kunnollinen, mutta voi olla tulemattakin.

Sen toki tajusin, että käyttäydyin konformistisesti ja kuultuani nyt miten ehdottomasti ja kielteisesti Dirk suhtautui Klaus Virran projektiin ja sen takana olevaan ”suureen suunnitelmaan”, tunsin olevan intellektuaalinen petturi, jolle on mahdotonta antaa anteeksi. Minä en

antanut enkä odota että kukaan muukaan antaa. Jos kohtaisin esi-isäni K. E. Hjortin viimeisellä tuomiolla, hän katsoisi minua halveksien eikä ymmärtäisi minua. Onneksi minun kannaltani Hjort oli ehdoton ateisti, joten tuskinpa me samoilla tantereilla osumme yhteen. Hän ei pettänyt aatettaan vaikka ehkä pettikin naisia joiden kanssa eli 1900-luvun vaihteen kiihkeinä vuosina.

Joka hetki kun ajattelin (tai ajattelen, sillä miten voisin lakata miettimästä tätä?) että ihmiskunta käytti parasta älyllistä taitoaan ruhjoakseen ihmisen biologisen rakenteen, rikkoakseen älykkäät hermo-verkot ja tietämyksen DNA:n ja luodakseen sivistyneen ihmisen tilalle tollon YE-olennon, minun teki mieli kirotta taivaalle, mutta tiesin että kiroukseni häipyvät avaruuteen kuin tuhka tuuleen, kuin hiipuva rakkaus puiden sammussa ja muutuessa kylmäksi hiileksi.

Sitten myöhemmin: Tulet sammuneen nuotion äärelle, katsot hiil-tyneitä puita etkä voi mitenkään tietää kuka on istunut nuotion lämmössä, mitä hän on ajatellut ja tuntenut.

Illalla – ilta tulee aina päivän jälkeen olipa päivä millainen tahansa – odottelimme puutarhassa Dirkin kyytiä.

Kun katsoin takanani olevaa instituutin rakennusta, vain minun huoneeni ikkunasta paistoi valoa. Pimeä tyhjä talo sulki silmänsä tulevaisuudelta. Dirkin matkatavarat lojuivat puutarhapöydän vieressä. Miehen kasvoilla oli odottava, jännittynyt ilme. Hän tuntui olevan sovussa itsensä ja maailman kanssa ja mitäpä minulla oli siihen sopuun sanomista, puhumattakaan siitä että ryhtyisin kritisoidaan hänen ratkaisuaan. Maailmassa on monia asioita joita pitää kritisoida, mutta jos mies hylkää mielenrauhansa takia sovinnaisen elämän ja luopuu jopa tiedemiesurastaan – tai ainakin tiedeyhteisön hyväksymästä urasta – ja niin tehdessään tavoittelee jotain perimmäistä totuutta, ehkä sellaista Platonin totuutta mistä Dirk oli aikaisemmin puhunut, ei minussa ainakaan ole miestä arvostelemaan hänen ratkaisuaan, ei todellakaan. Ei silloin, ei nyt. Voihan olla että Platon oli fiktiota, mutta entä sitten?

Minä olin valinnut toisenlaisen tien.

Kun ilta lähestyi, kun hämähä koitti, kun valo hiipui pilvien alta avaruuteen kuulimme etäältä helikopterien säksätystä ja Dirk ihmetteli mitä nyt on tapahtumassa. Minun olisi tehnyt mieli lasillista brandyä, mutta kaikki oli juotu eilen illalla. Oliko kaikki tarpeellinen sanottu?

Siltä tuntui ja se teki minut surulliseksi, toisin kuin Dirkin joka malttamattomana odotti kyytiä uuteen elämään.

Kello oli varmaankin jo kymmenen illalla, oli melkein pimeää, kun auton valot osuivat meihin ja varjomme näyttivät ulottuvan järvelle asti. Samaan aikaan Kallaveden vastarannalle alkoi näkyä leimahduksia, aivan kuin ilotulitus tai ukkonen olisi edennyt rantaa myöten pohjoisesta etelään, ja leimahdusten, tuon mahtavan ilotulituksen jäljiltä rannikolle syttyi lukemattomia tulipaloja.

Pilvet paloivat ja järvi heijasti loimuavan taivaan kuin suuri verilammikko.

Kaksi hahmoa lähestyi meitä. Auton eteen, sen valojen loisteseen oli jäänyt seisomaan pikkumies, Julius, minä ajattelin. Stina tuli luoksemme, Hiltunen oli hänen seurassaan. Meidän täytyy lähteä, Hiltunen sanoi Dirkille.

”Mitä tuolla juhlitaan?” minä kysyin.

”Juhlako? Ei kukaan juhli”, Christina sanoi vaisusti.

”Siellä teurastetaan härkiä ja sikoja... Klaus Virran käskystä”, Hiltunen sanoi kireällä äänellä.

”Oikeastiko?” minä kysyin.

”Näyttääkö tuo leikiltä?” Hiltunen sanoi.

”Perkele, tappavatko ne kaikki täällä kasvatetut eläimet?” Dirk kauhistui.

”Tappavat ja polttavat”, Hiltunen sanoi. ”Ovat koko päivän evakuoineet väkeä tiloilta ja kuljettaneet polttoryhmiä valmiiksi passiin. Nyt ne käyttää helikoptereita teurastamiseen ja sitten aamuyöllä syytetään roviot. Karja-aitaukset, sikalat ja kanalat tuhotaan. Tarvitaan komea näytelmä... jotta hallitus saa pestyksi kätensä. Tuli puhdistaa veren.”

”Eihän tämä voi olla totta”, minä parahdin.

"On se", Stina sanoi. "Siellä on kuulemma kansainvälinen kuvausryhmä dokumentoimassa kuinka Suomi tunnustaa erehdyksensä. Hallituksen tiedotteessa sanotaan, että vastoin YE-ministeriön tahtoa Kuopion seudulla on harjoitettu vastuutonta luonnon arvoja tuhoavaa karjankasvatusta. Yhteisen edun luopioita pitää rankaista."

"Mutta miten tämä selitetään tai perustellaan asukkaille?"

"Se käy helposti... jo muutamia päiviä kaupungilla on kiertänyt huhu että Vehmersalmella on tavattu laajalle levinnyttä hullun lehmän tautia. Se tarttuu ihmiseen. Hallitus muistuttaa tiedonannossa, että terve luonto iskee takaisin... antamalla tautien saastuttaa lehmät ja siat. Klaus Virran allekirjoittamassa julistuksessa varoitetaan ihmisiä leikkimästä luonnon kanssa. Ikään kuin me täällä olisimme leikkineet... eikä YE-väki Helsingissä."

"Miten Kuopiolle käy?"

"Huonosti", Hiltunen sanoi. "Yhtä huonosti kuin Helsingille ja maailmalle. Tästä maailma ei selviä vähällä."

Stina huokasi vieressäni. Hän katsoi minuun ja hänen silmänsä puhuivat enemmän kuin tuhat kirjaa pystyy sanomaan. Hän halasi minua ja hänen tummat silmänsä kimaltelivat leimahdusten valossa kuin särkynyt lasi.

"Tule sinäkin meidän kanssamme", Stina sanoi.

Mutta en minä mennyt.

Stina ei sanonut minne he olivat menossa enkä minä kysynyt. Josakin on paikka tiedeyhteisölle, joka pyrkii edistämään ihmiskunnan hyvinvointia ja säilyttämään edes hivenen demokratiaa, Hiltunen sanoi, ja se oli ensimmäinen kerta kun kuulin Hiltusen arvioivan jotakin asiaa.

Tiesittekö että Juri murtautui yliopistojen tietokantoihin ja lukitsi ne meiltä pois, Hiltunen kysyi. En tiennyt, miten minä sen olisin voinut tietää. Hiltunen kertoi että Oprienevilla oli laukussaan virtuaalireitin, jonka kautta TUTI:n hakkerit pääsivät yliopiston servereille. Juri piti laitetta pöydällä ja se yhdisti liikennöintiprotokollan suo-

raan internetiin, jenetin ohittaen. Sillä tavalla ne murtivat paikallisen jenetin palomuurin, jolla yritimme estää ulkopuolelta ja Helsingistä tulevat vihamieliset hyökkäykset. Joku turvallisuusviraston insinööri hakkeroi meidän tietokantoja samalla kun me näytimme niiden sisältöä teille, ja sulki vähitellen meiltä kuopiolaisilta pääsyn niihin. Muutti salasanat ja passivoi käyttäjätunnukset.

Jurin johdolla meiltä varastettiin kaikki... Klaus Virran toimeksiantosta. Me aavistimme.. olimme varautuneet että näin saattaa käydä. Onneksi tohtori Winston hoiti arkistot Mikkeliissä turvaan, Hiltunen sanoi ja tuijotti minua vihamielisesti. Hän ei luottanut minuun enkä ihmetellyt sitä. Kuinka minuun olisi kukaan voinut luottaa? Mutta ei-hän tohtori Winstonkaan kertonut mitä hän oli tekemässä Mikkeliissä, vai mitä? Minä olin luullut, että me, matkalaiset olimme pääasia, että meitä hän oli vastassa eikä turvaamassa arkistoja ja siirtämässä niitä meiltä pois. Sitä paitsi, minkä takia nainen meni kanssani sänkyyn?

Me ja he – minua masensi tajuta, että asetin itseni eri porukkaan kuin mihin Stina ja Hiltunen kuuluivat; olin pelkuri ja kuuluin, vaikkakin vastentahtoisesti, samaan jengiin Klaus Virran ja Erika Monosen kanssa.

Tietenkin Stinalla ja hänen edustamallaan yhteisöllä oli, sen valossa mitä nyt tiedän, oikeus tai jopa velvollisuus viedä turvaan keräämänsä tietovarastot, mutta tehty teko ja siitä kertominen ovat toinen juttu. Jos haluaa olla avoin, sitä pitää olla kaikkiin suuntiin.

Kuulostanko tekopyhältä? Alanko minä vasta nyt kiihkoilla avoimuuden puolesta?

Katso itseäsi, älä syytä muita, minä ajattelin ja tunsin häpeää tajutessani mitä olin hetki sitten ajatellut. Huomasin jälleen yrittäväni ajattelemalla ajatella itseni suon silmästä kuivalle maalle.

”Ei me olla yksin”, Stina sanoi. ”Tällaisia yhteisöjä on muuallakin maailmassa. Jonakin päivänä... täytyy uskoa että järki sittenkin voittaa. Mutta me kilpailemme ajan kanssa. Tyhmyys, tietämättömyys ja sitten suvaitsemattomuus etenee nopeammin kuin kukaan osaa kuvitella. Ne tukevat toisiaan ja vahvistuvat kuin bakteerikanta hiivasaa. Eikä kukaan osaa ennustaa mitä tapahtuu kun se viedään riittä-

vän pitkälle, sillä massatyhmyys pelottaa. Mitä siitä seuraa? Kukaan ei voi perimälleen mitään eikä vähemmän saaneita pidä sortaa, mutta kun ihmissuvun perimää manipuloidaan kollektiivisesti ja vieläpä niin että lahjakkaimmat kuolevat ennen syntymistään, tulevaisuuden ihminen muuttuu villipedoksi. Ainakin se on todennäköistä. Kukaan järkevä ihminen ei voi haluta sellaista. Me ei hyväksytä... tällaista itsemurhaa. Minusta ihminen on arvo sinänsä, sitä kunnioitan... ja haluan suojella.”

”Varjojen luolassa saattaa syntyä hirviö, jota kukaan ei pysty hylitsemään eikä kahlitsemaan”, Dirk kuiskasi. ”Kun ihminen palauteetaan eläimeksi ei kukaan tiedä mitä tapahtuu.”

”Miten te kuvittelette taistelevanne koko maailmaa vastaan?” minä kysyin. ”Mitä aseita teillä on? Ei mitään, minä sanon. Ei teillä ole mitään. Anteeksi vaan.”

”Onhan meillä... ajatuksemme”, Stina sanoi.

Julius kutsui äitiään.

Dirk puristi kättäni. Nähdään jossain toisessa elämässä, hän sanoi ja hymyili surumielisesti ja sillä tavalla kuin ystävä hymyilee lähtiessään pitkälle matkalle, epätietoisena paluusta ja jälleen näkemisestä. Erotessakin tuntui mukavalta ajatella, että Dirk oli ystävä. Hilunen ei hyvästellyt muuten kuin sanomalla, että minut haetaan aamulla kaupunkiin. Saat viettää yhden yön samassa hytissä missä asuit Kuopioon tultuanne. Pääset maanantaina junalla etelään. Kotiin, hän sanoi. Sinnehän sinä tahdot päästä. Kotiisi.

Koti on Pasilassa.

Pasila on Helsingissä. Sen takana ei mitään. Siellä ei ketään.

Auton punaiset takavalot katosivat instituutin takaiselle tielle.

Seisoin yksin pimeässä. Katselin järven toiselta rannalta näkyviä aseiden leimahduksia ja tulisarjoja enkä tiennyt minne minä halusin päästä. Vapisin yksin aavemaisessa maisemassa missä taivas, järven selkä ja pilvet olivat täynnä tulta, mutta muuten kaikki oli äänetöntä ja rauhallista. Jos en olisi tiennyt, olisin voinut kuvitella, että arkipäivän suloinen elämä kulki kulkuaan ja minä sen mukana viattomana ja synnittömänä.

Mutta minä en ollut viaton.

Minusta tuntui, että minun pitää polvistua nurmikolle tunnustamaan syntini.

Antibes, 6.6.2113

– G. H.

